ALEXANDRU METEA

COORDONATOR

LIMBA ROMÂNĂ PENTRU ELEVI

VOCABULAR
MORFOLOGIE
SINTAXĂ

SINTEZE
SCHEME
EXERCIȚII

HELICON

LIMBA ROMÂNĂ

VOCABULAR, MORFOLOGIE, SINTAXĂ

Autori:

ILEANA ALEXEEV

ADRIANA BALEA

CONSTANȚA DEATC

EUGENIA FELICIA GLIGOR

VIRGINIA MACOVEI

ELENA MARINESCU

Dr. ALEXANDRU METEA

MARGARETA OCOLIȘAN

FLORICA PETREANU

FLORICA POPA

FLORICA MARIA PUȘCAȘ

Dr. SILVIA ROGOBETE

CONSTANTIN VINTILESCU

SBN 973-9159-35-4

LIMBA ROMÂNĂ

VOCABULAR, MORFOLOGIE, SINTAXĂ

SINTEZE, SCHEME ŞI EXERCIŢII PENTRU ELEVI

Coordonator
Dr. ALEXANDRU METEA
Universitatea din Timişoara

Ediţia a doua

EDITURA
HELICON
TIMIŞOARA

CUVÎNT ÎNAINTE

Volumul de față își propune să ofere elevilor care se pregătesc pentru admiterea în licee și facultăți (filologie, jurnalistică, drept, educație fizică și academiile de poliție) – și nu numai acestora – o sinteză a problemelor de vocabular și de gramatică a limbii române, parcurse în ciclul gimnazial, însoțite de exerciții a căror rezolvare integrală poate fi verificată într-o secțiune aparte.

Selectarea exemplelor și a exercițiilor numai din textele literare studiate în clasa a VIII-a a fost, în intenția noastră, și un mijloc de a apropia, cum este și firesc, studiul gramaticii de cel al operelor literare și de a surprinde astfel expresia lingvistică a imaginilor artistice.

Mulțumim, și pe această cale, domnului prof. univ. dr. Ion Diaconescu, de la Universitatea din București, care prin observațiile sale și discuțiile purtate în faza de elaborare a contribuit la cristalizarea lucrării în forma actuală, domnului prof. Dumitru Săvulescu, inspector general în Ministerul Învățământului, acum pensionar, care a sprijinit cu entuziasm ideea unei asemenea cărți și, nu în ultimul rînd, editurii HELICON din Timișoara, care prin profesionalism și competență a asigurat apariția în remarcabile condiții grafice a acestui volum.

Vom fi de asemenea recunoscători celor care vor face observații și sugestii pentru completarea lucrării și îmbunătățirea ei într-o eventuală nouă ediție.

ALEXANDRU METEA

ABREVIERI

abs. = absolut
Ac. = acuzativ
acc. = accentuat
act. = (diateza) activă
adj. = adjectiv; adjectival
adv. = adverb; adverbial; (coordonare) adversativă
apoz. = apoziţie; apoziţional
aprop. = de apropiere
art. = articol; articulat
AT = propoziţie subordonată atributivă
atr. = atribut
card. = cardinal
c.c.cţ. = complement circumstanţial condiţional
c.c.cv. = complement circumstanţial concesiv
c.c.cz. = complement circumstanţial de cauză
c.c.l. = complement circumstanţial de loc
c.c.m. = complement circumstanţial de mod
c.c.sc. = complement circumstanţial de scop
c.c.t. = complement circumstanţial de timp
c.d. = complement direct
CD = propoziţie subordonată completivă directă
c.i. = complement indirect
CI = propoziţie subordonată completivă indirectă
CL = propoziţie subordonată circumstanţială de loc
CM = propoziţie subordonată circumstanţială de mod
CNS = propoziţie subordonată circumstanţială consecutivă
com. = comun

comp. = comparativ
concl. = (coordonare) conclusivă
conj. = conjuncţie; conjunctiv
coord. = coordonare; coordonat(ă); coordonator(e)
cop. = (coordonare) copulativă
CS = propoziţie subordonată circumstanţială de scop (finală)
CT = propoziţie subordonată circumstanţială de timp
CŢ = propoziţie subordonată circumstanţială condiţională
CV = propoziţie subordonată circumstanţială concesivă
CZ = propoziţie subordonată circumstanţială de cauză
D. = dativ
dem. = demonstrativ
dep. = de depărtare
det. = determinat; determină
dezv. = dezvoltat(ă)
diat. = diateză
disj. = (coordonare) disjunctivă
egal. = de egalitate
encl. = enclitic
e.p.s. = element predicativ suplimentar
expr. = exprimat
f. = formă
fem. = feminin
G. = genitiv
gen. = genitival
gr. = grad de comparaţie
hot. = hotărît
i. = incidentă
imp. = imperfect
ind. = indicativ
inf. = infinitiv
infer. = de inferioritate
int. = interogativ
intranz. = intranzitiv
invar. = invariabil
înt. = de întărire
juxt. = (coordonare prin) juxtapunere
loc. = locuţiune
masc. = masculin
m.m.c.p. = mai mult ca perfectul
n. = neutru

N. = nominativ
neacc. = neaccentuat
neart. = nearticulat
neg. = negativ(ă)
nehot. = nehotărît
nereg. = neregulat
nom. = nominal
num. = numeral
ord. = ordinal
P. = propoziţie principală
part. = participiu
pas. = pasivă
p.c. = perfectul compus
pers. = persoană; personal
pl. = plural
pos. = posesiv
poz. = pozitiv
PR = propoziţie subordonată predicativă
pred. = predicat; predicativ
prep. = prepoziţie
prez. = prezent
procl. = proclitic
pron. = pronume; pronominal
prop. = propoziţie
p.s. = perfectul simplu
refl. = reflexiv(ă)
reg. = regent; regulat
rel. = relativ
SB = propoziţie subordonată subiectivă
sec. = secundară
sg. = singular
subord. = subordonat(ă)
subst. = substantiv; substantival
sup. = superlativ
super. = de superioritate
s.v.g. = schimbarea valorii gramaticale
term. = terminaţie
tranz. = tranzitiv
V. = vocativ
var. = variabil
verb. = verbal

IZVOARE

I. Al. Brătescu-Voinești = I. Al. Brătescu-Voinești, *Niculăiță Minciună*
I. L. Caragiale = I.L.Caragiale, *Căldură mare*
G. Coșbuc = George Coșbuc, *Vara*
I. Creangă = Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*
Al. Davila = Alexandru Davila, *Vlaicu-Vodă*
Gala Galaction = Gala Galaction, *La Vulturi!*
O. Goga = Octavian Goga, *Plugarii*
C. Hogaș = Calistrat Hogaș, *Singur*
Emil Isac = Emil Isac, *Minerul*
N. Labiș = Nicolae Labiș, *Mama*
Fănuș Neagu = Fănuș Neagu, *Dincolo de nisipuri*
Marin Preda = Marin Preda, *O oră din august*
M. Sadoveanu = Mihail Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor*
Marin Sorescu = Marin Sorescu, *Astfel*
Nichita Stănescu = Nichita Stănescu, *Noi*
G. Topîrceanu = George Topîrceanu, *Rapsodii de toamnă*
Al. Vlahuță = Alexandru Vlahuță, *Țara. Poporul*
V. Voiculescu = Vasile Voiculescu, *Imn muncii*

Aceste texte au fost extrase din Dumitru Săvulescu, *Limba română. Lecturi literare. Manual pentru clasa a VIII-a*, E.D.P., București, 1990.

Pentru alte texte, după numele autorului se indică titlul operei.

ERATĂ

Pag.	rând	în loc de	se va citi
13	9	-șor	-ușor
20	35	numeralele (ora *două*, nota *zece*), pronumele	numeralele (ora *două*, nota *zece*) – prin schimbarea topicii sau folosirea lor ca subiect, apoziție sau complement – pronumele...
25	15	ale	ele
34	27		Se adaugă: Vă recomandăm *Paronimia în limba română* (1993) de Gh. Felecan.
39	24		Se adaugă: *din cauza, din pricina, în timpul, în scopul*. Vezi și nota de la pag. 121.
54	10		Se adaugă: prezumtiv prezent (*voi fi citind*) și perfect (*voi fi citit*).
71	17–18		se inversează ordinea operațiilor
80	8	cîți	*cît* (*cîtă, cîți, cîte*)
87	1	cîți	*cît* (*cîtă, cîți, cîte*)
110	3	ne-au invitat	ne-a invitat
174	30		Se adaugă: *de stat* subiect, expr. prin verb pred., conj. I, mod supin, intranz., nereg., f. afirm.
183	8	*peșteie*	*proiectilele*
186	7		Se adaugă: *din oraș*
187	5		Se adaugă: *dis-de-dimineață*
194	12	*și-au dat*	*și-au dat*
194	22	*apăra*	*se apăra*
195	18	*să-și apere*	*să-și apere*
195	21	*să-l puie*	*să-l răpuie*
195	31	*ridicîndu-*	*ridicîndu-se*
196	9	*să-mi atîrn*	*să-mi atîrn*
196	15	înt	Sînt
198	23	*schimbă*	*își schimbă*
212	26	dezlegat	dezlegat (adj.)
214	12	știu	nu știu
215	27	prop.	prep.
217	1	N.	Ac.

VOCABULARUL

STRUCTURA VOCABULARULUI

V o c a b u l a r u l cuprinde totalitatea cuvintelor dintr-o limbă. Astfel, limba română are aproximativ 120000 de cuvinte (dacă socotim și variantele, numărul lor ajunge la aproximativ 140000 de cuvinte). Un dicționar care inventariază și explică toate cuvintele din limba română, în curs de realizare, este *Dicționarul limbii române*, din care au apărut, pînă acum, literele M-T. Dicționarele destinate marelui public se opresc doar la cuvintele aflate în uz, renunțînd la arhaisme, regionalisme, la termenii de strictă specialitate din domeniul științei și al tehnicii. Astfel, *Dicționarul limbii române moderne* (1958) are 49649 de cuvinte, *Dicționarul explicativ al limbii române* (1975) cuprinde 56568 de cuvinte, (*Supliment,* 1988, adaugă 11000 de cuvinte), numărul lor fiind mai redus în *Mic dicționar al limbii române* (1974) de Ana Canarache și Vasile Breban, *Dicționar școlar* (1976) de Dumitru I. Hîncu sau *Dicționarul limbii române pentru elevi* (1983), coordonat de Luiza și Mircea Seche.

Nu toate cuvintele sînt la fel de importante, unele fiind folosite mai frecvent și de către toți vorbitorii, altele mai rar.

Din punct de vedere al frecvenței și al importanței pe care o au pentru comunicarea între vorbitorii unei limbi, vocabularul se împarte în:

a. fondul de bază (numit și fondul lexical principal sau vocabularul fundamental)

b. masa vocabularului (sau restul vocabularului).

Între cele două compartimente nu există granițe exacte.

Fondul de bază include aproximativ 1500 de cuvinte care denumesc noțiuni fundamentale sau ajută la exprimarea relațiilor sintactice, fără cle comunicarea nefiind posibilă.

În general, pentru ca să facă parte din fondul de bază, cuvintele trebuie să îndeplinească următoarele condiţii:

1. să fie cunoscute de toţi vorbitorii şi folosite foarte frecvent;
2. să fie vechi în limba română;
3. să aibă mai multe înţelesuri (dacă denumesc noţiuni);
4. să fie bază pentru cuvinte noi (prin derivare, compunere şi schimbarea valorii gramaticale), expresii şi locuţiuni.

Astfel de la *om*, moştenit din limba latină, s-au format prin derivare, de la forma de singular, *omuşor* (cu sufixul *-şor*), *omuleţ* (cu sufixul *-uleţ*), *neom* (cu prefixul *ne-*), iar de la forma de plural, *omenesc* (cu sufixul *-esc*), *omenie* (cu sufixul *-ie*), *a omeni* (cu sufixul *-i*), *omeneşte* (cu sufixul *-eşte*), *omenire* (cu sufixul *-ire*) şi altele. Acest cuvînt intră şi în structura a numeroase expresii şi locuţiuni ca: *om cu om, de la om la om, a fi la mintea omului, nu-i picior de om, un om şi jumătate, a face (pe cineva) om, a se face om* etc.

De la *mînă*, moştenit din limba latină, s-au format cuvintele derivate *mînuţă* (cu sufixul *-uţă*), *mînuşoară* (cu sufixul *-uşoară*), *mămuşă* (cu sufixul *-uşă*), *a mînui* (cu sufixul *-ui*), cuvîntul compus *îndemînă*, de la care s-au format *îndemînatic* (cu sufixul *-atic*), *îndemînare* (cu sufixul *-are*). Acest cuvînt apare şi în numeroase expresii şi locuţiuni, dintre care amintim: *o mînă (de oameni), mînă în mînă, mînă de la mînă, a fi în mîna cuiva, a da pe mînă, a pune mîna, a avea mînă, a fi în mînă, a nu da vrabia din mînă.*

Buză, păstrat din limba traco-dacilor, are următoarele derivate: *buzişoară* (cu sufixul *-işoară*), *buzoaie* (cu sufixul *-oaie*), *buzat* (cu sufixul *-at*); el apare şi în numeroase expresii: *a rămîne cu buzele umflate, a-şi muşca buzele (de necaz), a se linge pe buze, a se şterge pe buze, a-i crăpa buza după ceva, a lăsa buza în jos* etc.

Lista celor aproximativ 1500 de cuvinte care alcătuiesc fondul de bază al vocabularului limbii române a fost stabilită de acad. Al. Graur.

Cuvintele din fondul de bază denumesc:

1. **obiecte uzuale:** *ac, aţă, car, ceas, cerc, ciocan, cui, cuţit, masă, oală, pat, plug, roată, sapă, scară, scaun, şurub, topor, vas* etc.;
2. **acţiuni, stări:** *a alerga, a avea, a bea, a cădea, a certa, a curge, a dovedi, a face, a fi, a hrăni, a intra, a ieşi, a îmbrăca, a încălţa, a începe, a închide, a învăţa, a judeca, a lua, a lucra, a lumina, a mirosi, a mînca, a odihni, a paşte, a răspunde, a ridica, a supăra, a teme, a trăsni, a ustura, a vinde* etc.;
3. **părţi ale corpului omenesc:** *barbă, burtă, buză, cap, cot, deget, dinte, gît, gură, limbă, măsea, nas, ochi, os, palmă, păr, picior, piele, piept, sînge, spate, trup, umăr, unghie, ureche* etc.;

4. **animale şi păsări:** *berbec, bou, broască, cal, capră, cîine, cocoş, cuc, găină, gîscă, iapă, iepure, lup, măgar, miel, mînz, oaie, peşte, porc, raţă, şarpe, şoarece, urs, vacă, viţel, vulpe, vultur* etc.;

5. **arbori şi fructe:** *alună, brad, cireş, fag, măr, nuc* etc.;

6. **culori**: *alb, albastru, galben, negru, roşu, verde;*

7. **relaţii de familie:** *babă, băiat, bărbat, bătrîn, copil, fecior, femeie, fiu, frate, ginere, mamă, neam, nene, nepot, socru, soră, soţ, tată, unchi, văr;*

8. **alimente, băuturi:** *apă, brînză, carne, colac, fasole, lapte, mazăre, miere, mămăligă, pîine, unt* etc.;

9. **zilele săptămînii, anotimpurile:** *luni, marţi, miercuri, joi, vineri, sîmbătă, duminică, iarnă, primăvară, vară, toamnă.*

Tot din fondul de bază al vocabularului mai fac parte:

1. **pronume:** *acel, acest, alt, ăst, care, ce, cine, el, eu, mă, meu, nimeni, nimic, noi, nostru, nouă, o, său, se, tău, tu, voi, vostru;*

2. **numerale:** *un (o), doi, trei, patru, cinci, şase, şapte, opt, nouă, zece, sută, mie;*

3. **adverbe:** *acolo, acum, aici, atît, ba, bine, chiar, cînd, cît, cum, da, înainte, înapoi, înăuntru, mai, mîine, nu, parcă, sus, tot, totuşi, unde ;*

4. **prepoziţii:** *a, către, cu, de, din, după, fără, în, între, întru, la, pe, pentru, pînă, prin, spre, sub* etc.;

5. **conjuncţii:** *că, căci, ci, cum, dacă, dar, de, deci, deşi, iar, încît, însă, ori, sau, să, şi* etc.;

6. **interjecţii:** *hai, iacă, na, zău.*

Masa vocabularului cuprinde:

1. **a r h a i s m e l e,** adică cuvinte care au ieşit din uz: *agă, arnăut, bir, căminar, firman, hatman, paşă, polcovnic, spătar* etc.;

2. **n e o l o g i s m e l e** (cuvinte împrumutate recent): *abataj, abonament, acostament, acumula, acvariu, anvelopă, asfalt, bacalaureat, baterie, bec, cadran, calorifer, decan, decanta, decor, defileu, definiţie, echipaj, ecran, embargo, far, fermoar, general, hol, ideal, ilustraţie, impozit, independenţă, lentilă, lexicon, lichid, magnet, manetă, nişă, nivel, nord, oficiu, olimpiadă, paravan, rampă, rată, reper, robinet, sanatoriu, schiţă, sejur, sondă, talie, tarif, taxi, televizor, universitate* etc.;

3. **t e r m e n i i t e h n i c o-ş t i i n ţ i f i c i**: *complement, diateză, frază, predicat, propoziţie, topică* etc. (lingvistică), *binom, cateta, cosinus, ecuaţie, logaritm, teoremă* etc. (matematică), *centrifug, centripet, inducţie, inerţie, laser, osciloscop, refracţie, sincrofazotron, tranzistor* etc. (fizică), *acid, acrilat, anilină, hidroliză, ion, nitrat, polimerizare, solubil* etc. (chimie), *abdomen, adenom, alergie, ambliopie, amnezie, anemie,*

anestezie, benign, bisturiu, incizie, fractură, infarct, malign, plagă, renal, spasm, vascular, viroză etc. (medicină) etc. Sînt socotiți termeni tehnici cuvintele cu care denumim unelte, dispozitive, mașini și piesele lor componente, procese de fabricație etc. Astfel, în industria de automobile apar cuvinte ca *acumulator, alternator, ambreiaj, bloc motor, bobină de inducție, bujie, capotă, carburator, caroserie, cutie de viteză, delcou, etrier, filtru (de benzină, de aer), jantă, habitaclu, pompă (de apă, de benzină, de ulei), rezervor de benzină* etc.

4. **regionalisme** (cuvinte folosite pe o arie geografică restrînsă): *păpușoi, buhai, ciubote, colțuni* etc. (Moldova), *bolînd, cătană, imală* etc. (Transilvania), *bumb, cotarcă, șpais, ștrimf* etc. (Banat) etc.;

5. **cuvintele argotice** (cuvinte folosite de grupuri sociale restrînse pentru a nu fi înțelese de cei din jur): *diriga* (diriginta), *magu* (magnetofonul), *profu* (profesorul) în limbajul elevilor, *a ciordi, a umfla, a șparli, a mangli* (a fura), *bișțari, mălai, lovele* (bani), *pîrnaie, mititica, universitate* (închisoare) în limbajul răufăcătorilor etc.;

6. **termenii de jargon** (cuvinte folosite pentru a afișa o pretinsă superioritate): *bonsoar, bonjur, darling, madam, mersi* etc.

EXERCIȚII

1. Subliniați arhaismele cu o linie, regionalismele cu două linii, iar neologismele cu o linie întreruptă:

absurd, activ, agă, aliotman, baril, biofizică, butcă, caimacan, cascadă, cioareci, ciubotă, ciubucciu, clop, complex, cucuruz, curechi, dardă, descriptiv, dijmă, dolman, emerit, eolian, fain, foraibăr, gealat, giubea, glod, goz, hatman, hibernare, husar, ienicer, ilău, imanent, lapidar, leică, lobdă, lubeniță, mahmudea, mameluc, metropolă, musai, musaip, nectar, nefer, pălan, piparcă, piscină, postelnic, raclă, regulament, sîneață, spahiu, țintirim, vizir.

2. Găsiți, pe coloana din dreapta, sinonimele arhaismelor următoare:

caftan	ordin
firman	decret
iatagan	pușcă
iminei	acrobat
jalbă	manta
pehlivan	reclamație
peșcheș	colonel
polcovnic	sabie
sîneață	pantofi
ucaz	cadou

ÎMBOGĂŢIREA VOCABULARULUI

De-a lungul evoluţiei sale limba română s-a îmbogăţit permanent cu cuvinte noi. Cele mai multe cuvinte noi au fost create de la cuvinte care existau deja în limba română, prin derivare, compunere şi schimbarea valorii gramaticale, procedee numite *mijloace interne*. Altă cale, externă, de îmbogăţire a vocabularului, la fel de importantă, o constituie împrumutarea cuvintelor din alte limbi şi adaptarea lor (fonetică şi gramaticală) la normele limbii române.

MIJLOACE INTERNE DE ÎMBOGĂŢIRE A VOCABULARULUI

1. DERIVAREA

Procedeul prin care se formează un cuvînt nou cu ajutorul sufixelor sau al prefixelor se numeşte d e r i v a r e.

a. DERIVAREA CU PREFIXE

Prefixul este un sunet sau un grup de sunete care se ataşează în faţa rădăcinii cuvîntului pentru a forma un cuvînt nou.

Limba română are 86 de prefixe, dar cele mai frecvente sînt:

des-(dez): a *des*califica, a *des*face, a *des*păgubi etc.
a *dez*gropa, a *dez*lega, a *dez*umfla etc.

în-(îm-): a *în*conjura, a *în*temeia, a *înz*ăpezi etc.
a *îm*boboci, a *îm*pietri, a *îm*povăra etc.

ne-: *ne*apărat, *ne*om, *ne*statornic etc.

răs-(răz-): *răs*copt, *răs*făţa, *răs*turna etc.
*răz*bate, *răz*gîndi etc.

re-: *re*cunoaşte, *re*da, *re*organiza etc.

OBSERVAȚII:

1. Prefixul *în*-devine *îm*-cînd cuvîntul de bază începe cu consoanele *p, b;*

2. Prefixele *des*-, *răs*-devin *dez*-, respectiv *răz*-, cînd cuvîntul de bază începe cu consoanele *b, d, g, l, m, n, r, v* sau cu o vocală.

După s e n s u l pe care îl atribuie cuvintelor formate cu ajutorul lor, prefixele sînt de mai multe feluri, dintre care amintim:

1. **prefixe privative** (cu sensul "fără, lipsit de")

*des- (dez-): des*face, *dez*lega, *dez*lipi etc.

*de- : de*săra, *de*șira, *de*șuruba etc.

a- (*an-* în fața unei vocale): *a*patrid, *a*simetrie, *an*alfabet, *an*organic etc.

2. **prefixe negative**

*ne- :ne*atenție, *ne*firesc, *ne*încetat etc.

*in- (im-): in*corect, *in*disciplină, *in*succes, *im*parțial, *im*permeabil, *im*pur etc.

3. **prefixe iterative** (cu sensul "repetare")

*răs- (răz-): răs*citi, *răs*cumpăra, *răz*gîndi etc.

re- : *re*acoperi, *re*citi, *re*intra etc.

4. **prefixe care exprimă ideea de superlativ**

*arhi- : arhi*cunoscut, *arhi*încărcat, *arhi*plin etc.

*extra- : extra*fin, *extra*plat, *extra*urgent etc.

*hiper- : hiper*corect. *hiper*sensibil, *hiper*tehnicizat etc.

*supra- : supra*aglomerat, *supra*elastic, *supra*veghea etc.

*ultra- : ultra*elegant, *ultra*modern, *ultra*scurt etc.

O b s e r v a ț i e: Numeroși termeni tehnico-științifici sînt formați cu elemente de compunere, care în limba de origine sînt cuvinte independente: *aero-*("aer"), *auto-*("însuși, mașină"), *bio-* ("viață"), *geo-*("pămînt"), *hemo-*("sînge"), *hipo-*(referitor la cal), *homo-(omo-)*("același"), *hidro-*("apă"), *iso-(izo-)* ("egal, la fel"), *macro-*("mare"), *micro-*("mic"), *orto-*("corect, adevărat"), *pseudo-* ("fals"), *zoo-*("animal"), care se recunosc după terminația *-o*, *poli-* ("mai mult"), *tele-*("departe"). Cuvintele de acest tip se încadrează la cuvintele formate prin *compunere.*

b. DERIVAREA CU SUFIXE

Sufixul este un sunet sau un grup de sunete care se atașează după rădăcina cuvîntului pentru a forma un cuvînt nou.

1. Clasificarea morfologică a sufixelor:

a. **sufixe substantivale** (cuvîntul derivat cu sufix este un substantiv):

– *ar*: bucăt*ar*, fier*ar*, strung*ar* etc..
– *easă*: croitor*easă*, lăptăr*easă*, mir*easă* etc.
– *ime*: muncitor*ime*, prospeț*ime*, țărăn*ime* etc.
– *iță*: casieri*ță*, feti*ță*, porti*ță* etc.
– *uș*: culc*uș*, gălben*uș*, urc*uș* etc.

b. **sufixe adjectivale** (cuvîntul derivat cu sufix este un adjectiv):

– *esc*: pămînt*esc*, român*esc*, tiner*esc* etc.
– *iu*: argint*iu*, rugin*iu*, vișin*iu* etc.
– *os*: bot*os*, dureros, furi*os* etc.

c. **sufixe verbale** (cuvîntul derivat cu sufix este un verb):

– *a*: brăzd*a*, înflor*a*, înnod*a* etc.
– *i*: coti, înflori, întineri etc.
– *iza*: mușamal*iza*, român*iza*, orășen*iza* etc.
– *ui*: chin*ui*, înfăpt*ui*, mîn*ui* etc.

d. **sufixe adverbiale** (cuvîntul derivat cu sufix este un adverb):

– *ește*: bărbăt*ește*, român*ește*, vitej*ește* etc.
– *iș*: chior*iș*, cruc*iș*, piept*iș* etc.

2. După sensul pe care îl atribuie cuvîntului derivat, sufixele sînt de mai multe tipuri, dintre care amintim:

a. **sufixe augmentative**:

– *an*: băiet*an*, gol*an*, grăs*an* etc.
– *oi*: băiețoi, butoi, lădoi etc.
– *oaie*: căs*oaie*, lăd*oaie*, scîndur*oaie* etc.

b. **sufixe diminutivale**:

– *aș*: copil*aș*, motăn*aș*, trandafir*aș* etc.
– *el*: scăun*el*, tiner*el*, ușur*el* etc.
– *ică*: burt*ică*, mîncăr*ică*, prăjitur*ică* etc.
– *iță*: blăni*ță*, odăi*ță*, peni*ță* etc.
– *uș*: cățel*uș*, greier*uș*, viței*uș* etc.
– *uț*: gărd*uț*, păt*uț*, tren*uț* etc.
– *uleț*: ger*uleț*, săc*uleț*, steg*uleț* etc.

c. **sufixe pentru denumirea agentului** (cel care face o acțiune):

– *ar*: argint*ar*, fier*ar*, sifon*ar* etc.
– *aș*: arc*aș*, nunt*aș*, poșt*aș* etc.
– *giu*: gratarag*iu*, reclamag*iu*, scandalag*iu* etc.
– *ist*: ceferi*st*, fochi*st*, gorni*st* etc.
– *tor*: ascultă*tor*, fumă*tor*, muncitor etc.

d. **sufixe pentru însușiri**:
– *ar*: familiar, insular, stelar etc.
– *aș*: codaș, fruntaș, nărăvaș etc.
– *ist*: idealist, realist, umanist etc.
– *os*: fricos, lunecos, mucos etc.
– *at*: buzat, catifelat, pistruiat etc.
– *esc*: muncitoresc, sărbătoresc, tineresc etc.
– *iu*: auriu, pămîntiu, tuciuriu etc.
e. **sufixe pentru denumiri abstracte:**
– *are*: înfățișare, întrebare, repetare etc.
– *ere*: părere, scădere, vedere etc.
– *ire*: iubire, privire, simțire etc.
– *ătate*: bunătate, singurătate, vecinătate etc.
– *eală*: înghesuială, oboseală, păcăleală etc.
f. **sufixe pentru denumirea unei colectivități:**
– *et*: brădet, făget, tineret etc.
– *ime*: muncitorime, studențime, țărănime etc.
– *iș*: aluniș, păpuriș, zmeuriș etc.
g. **sufixe care indică modalitatea:**
– *ește*: copilărește, franțuzește, nebunește etc.
– *iș*: curmeziș, fățiș, pieziș etc.
h. **sufixe pentru nume proprii de familie:**
– *escu*: Ionescu, Popescu, Văcărescu etc.
– *eanu*: Munteanu, Severineanu, Văleanu etc.

Observație: Cuvintele formate cu elementele de compunere *-fug* ("care fuge, alungă, respinge"), *-fob* ("care urăște, respinge, căruie îi e frică de..."), *-fil* ("care iubește"), *-for* ("care duce, poartă"), *-gramă* ("scriere, înregistrare"), *-log* ("cuvînt, vorbire, care studiază"), *-icid* ("care ucide") etc. (care în limba de origine sînt cuvinte independente) se încadrează la cuvintele *compuse*.

2. COMPUNEREA

Limba se poate îmbogăți prin cuvinte noi și prin compunere, procedeu prin care din două sau mai multe cuvinte, fie prin alăturare, fie prin contopire, se creează un cuvînt nou:

– cuvinte compuse prin alăturare: *inginer-șef, nou-născut, prim-ministru, o sută doi, ca să, de la* etc.

– cuvinte compuse prin contopire: *umdelemn* (unt+de+lemn), *cumsecade* (cum+se+cade), *oarecare* (oare+care) etc.

– cuvinte compuse din inițiale sau abrevieri: *Asirom* (*Asigurările Române*), *C.F.R.* (*Căile Ferate Române*), *Tarom* (*Transporturi aeriene române*), *Comaliment* (*Comerț cu alimente*), *Peco* (*Petrol comerț*) etc.

Substantivele pot fi compuse din:

– substantiv+substantiv: *rochița-rîndunicii, fierar-betonist, zi-muncă* etc.

– substantiv+prepoziție+substantiv: *drum-de-fier, Vălenii de Munte* etc.

– adjectiv+substantiv: *bunăvoință, rău-făcător, rea-voință* etc.

– verb+substantiv: *papă-lapte, Sfarmă-Piatră, Strîmbă-Lemne* etc.

Adjectivele pot fi compuse din:

– adjectiv+adjectiv: *galben-verzui, social-politic, tehnico-științific* etc.

– adverb+adjectiv: *bine cunoscut, nou-născut* etc.

– adverb+participiu negativ: *nemaiauzit, nemaiîntîlnit, nemaivăzut* etc.

Numeralele cardinale propriu-zise (excepție unu-zece, sută, mie, milion) și colective sînt formate prin compunere:

– numeral+numeral: *douăzeci, patruzeci, optzeci* etc.

– numeral+prepoziție+numeral: *unsprezece, paisprezece, nouă-sprezece* etc.

– numeral+conjucție+numeral: *douăzeci și unu, patruzeci și cinci* etc.

– adjectiv+numeral: *tustrei, tuspatru* etc.

Pronume formate prin compunere: *dînsul, dumneata, celălalt, altcineva, oricare, fiecare, cineva* etc

Verbe formate prin compunere: *autocaracterizare, automutila, pirograva, telecomanda* etc.

Adverbe formate prin compunere: *acasă, alături, departe, deseară, devreme* (prepoziție+substantiv), *iarăși, totuși* (adverb+pronume), *alaltăieri, altcîndva* (adjectiv pronominal+adverb), *astă-iarnă, astă-seară, astă-noapte* (adjectiv+substantiv) etc.

Prepoziții compuse: *de la, de prin, de peste, despre* etc.

Conjuncții compuse: *ca să, fiindcă, întrucît, încît* etc.

3. SCHIMBAREA VALORII GRAMATICALE

Prin acest procedeu, cuvîntul nou se formează prin trecerea lui de la o parte de vorbire la alta. Astfel, prin articulare pot deveni substantive: adjectivele (*frumosul* în artă), numeralele (ora *două*, nota *zece*), pronumele (în *sinea* mea, *eul* liric), verbele la modul participiu (*Cititul* îți lărgește orizontul) și adverbele (*Binele* pe care mi l-a făcut e mare).

Prin schimbarea valorii gramaticale pronumele de întărire, posesive, demonstrative, nehotărîte, negative, interogative și relative pot deveni adjective:

Eu *însumi* l-am ajutat.
Casa *mea* are o grădină cu flori.
Această carte m-a cucerit.
Oricare prieten te poate ajuta.
Nici un efort nu este prea mare.
Ce carte ți-ai cumpărat?
Nu știu *care* drum este de preferat.

Adjectivul poate deveni adverb în contexte ca:

Ea desenează *frumos.*
Toate corurile din concurs au cîntat *armonios.*

Substantivele care denumesc momentele zilei, zilele săptămînii și anotimpurile prin articulare devin adverbe:

Ziua învățăm, iar *seara* ne uităm la televizor.
Marțea avem educație fizică, iar *joia* avem dirigenție.
Iarna mergem la patinoar, iar *vara* la șstrand.

Verbele la participiu devin adjective: jocuri *cîștigate*, magazin *închis*, probleme *rezolvate* etc.

MIJLOACELE EXTERNE DE ÎMBOGĂȚIRE A VOCABULARULUI

ÎMPRUMUTUL

De-a lungul dezvoltării sale, limba română și-a îmbogățit vocabularul și prin împrumutarea cuvintelor din limbile unor popoare sau culturi cu care poporul nostru a intrat în contact.

Din **limbile slave,** limba română a împrumutat cuvinte ca: *babă, bogat, bolnav, clopot, cocoș, deal, drojdie, gît, a iubi, luncă, muncă, a munci, obraz, a plăti, plug, prieten, sfîrși, slab, slănină, stomac, trup, vadră, veveriță, zăpadă* etc.

Limba română a împrumutat din **limba greacă** cuvinte ca: *a agonisi, arvună, carte, drac, farmec, folos, a economisi, ieftin, plictisi, prosop, zahăr* etc., din **limba turcă** *acadea, baclava, cafea, cerdac, dușumea, musaca, pilaf, rahat, sarma, telemea* etc., din **limba maghiară** *a bănui, a*

Prin schimbarea valorii gramaticale pronumele de întărire, posesive, demonstrative, nehotărîte, negative, interogative și relative pot deveni adjective:

Eu *însumi* l-am ajutat.
Casa *mea* are o grădină cu flori.
Această carte m-a cucerit.
Oricare prieten te poate ajuta.
Nici un efort nu este prea mare.
Ce carte ți-ai cumpărat?
Nu știu *care* drum este de preferat.

Adjectivul poate deveni adverb în contexte ca:

Ea desenează *frumos.*
Toate corurile din concurs au cîntat *armonios.*

Substantivele care denumesc momentele zilei, zilele săptămînii și anotimpurile prin articulare devin adverbe:

Ziua învățăm, iar *seara* ne uităm la televizor.
Marțea avem educație fizică, iar *joia* avem dirigenție.
Iarna mergem la patinoar, iar *vara* la șstrand.

Verbele la participiu devin adjective: jocuri *cîștigate*, magazin *închis*, probleme *rezolvate* etc.

MIJLOACELE EXTERNE DE ÎMBOGĂȚIRE A VOCABULARULUI

ÎMPRUMUTUL

De-a lungul dezvoltării sale, limba română și-a îmbogățit vocabularul și prin împrumutarea cuvintelor din limbile unor popoare sau culturi cu care poporul nostru a intrat în contact.

Din **limbile slave,** limba română a împrumutat cuvinte ca: *babă, bogat, bolnav, clopot, cocoș, deal, drojdie, gît, a iubi, luncă, muncă, a munci, obraz, a plăti, plug, prieten, sfîrși, slab, slănină, stomac, trup, vadră, veveriță, zăpadă* etc.

Limba română a împrumutat din **limba greacă** cuvinte ca: *a agonisi, arvună, carte, drac, farmec, folos, a economisi, ieftin, plictisi, prosop, zahăr* etc., din **limba turcă** *acadea, baclava, cașea, cerdac, dușumea, musaca, pilaf, rahat, sarma, telemea* etc., din **limba maghiară** *a bănui, a*

cheltui, cizmă, marfă, meşteşug, oraş, pildă, şoim etc., din **limba germană** *chelner, chiflă, corectură, crenvurşti, glaspapir, grund, halbă, haltă, rucsac,* din **limba rusă** *combinat, coraport, exponat, instructaj, mecanizator, procuratură, taiga* etc., din **limba engleză** *computer, container, corner, fotbal, gag, greder, hi-fi, hochei, iahting, jazz, motel, ofsaid, radar* etc., din **limba italiană** cuvinte ca *allegro, bariton, bilanţ, duet, partitură, solo, valută, virament* etc.

Cele mai numeroase împrumuturi s-au făcut din **limba latină literară** (în secolul al XIX-lea): *cisternă, clar, a compune, a comuta, condiţie, conflict, a decide, fabulă, familie, a fluctua, fond, fruct, glorie, grad, gramatică, ideal, lactat, literă, pictor, rege, subtil, tezaur, a traduce* etc. şi din **limba franceză:** *anatomie, angoasă, anihila, ansamblu, astronaut, bazin, bec, benign, bibliografie, bujie, caiet, candidat, carnaval, cibernetică, claxon, clor, coeficient, colaj, colegiu, colesterol, constelaţie, conversa, cuplaj, dactilografia, etichetă, facsimil, filament, frigider, furaj, gabarit, garaj, ghid, grava, gripă, hemoragie, hiat, husă, intestin, pareză, periplu, perisabil, a raporta, a redresa, refractar, a refrigera, scleroză, sculptor, seism, serviciu, servietă, tartină, taxi, teatru, telescop, televiziune, uniformă, uzină, uzură, vaccin, vademecum, valiză, variabil, vertij, vibraţie, volan* etc.

FAMILIA LEXICALĂ

F a m i l i a l e x i c a l ă (numită şi familia de cuvinte) include toate cuvintele care se pot forma de la un cuvînt de bază prin derivarea cu sufixe şi prefixe, prin compunere şi prin schimbarea valorii gramaticale.

Astfel, de la verbul *a cunoaşte* se formează prin derivare *cunoaştere* (cu sufixul *-ere*), *cunoscător* (cu sufixul *-ător*), *cunoştinţă* (cu sufixul *-inţă*). Adăugînd prefixul *re-* se obţin cuvintele a *recunoaşte, recunoaştere, recunoscător, recunoştinţă*, iar cu ajutorul prefixului *ne-* se creează cuvintele *necunoaştere, necunoscător*. Prin schimbarea valorii gramaticale participiul *cunoscut* devine adjectiv (M-am întîlnit cu un om *cunoscut)*, sau substantiv (M-am întîlnit cu *un cunoscut*), iar

adjectivul *cunoscător* se transformă în substantiv (*Un cunoscător* apreciază operele de artă).

Dacă cercetăm structura cuvintelor care alcătuiesc o familie lexicală observăm că ele au un element comun, în cazul nostru *cunosc* cu variantele *cunoşt, cunoaşt*, denumit r ă d ă c i n ă. Pe altă parte, cuvintele în discuţie mai au un element comun. Dacă comparăm sensurile lor putem constata, destul de uşor, că ele sînt înrudite.

Iată şi alte familii lexicale.

Om include în familia sa cuvintele *omuşor, omuţ, omet* (formate prin derivare din forma de singular), *omeni, omenie, omenesc, omenire, omenos, neomenos, omeneşte* (formate prin derivare din forma de plural).

Groapă are o familie lexicală din care fac parte *gropuşoară, gropiţă, gropar, gropăreasă, gropiş, a îngropa, îngropare, a dezgropa, dezgropare, neîngropat, îngropat* (subst.), *dezgropat* (subst.).

Adjectivul *dulce* are de asemenea o familie numeroasă: *dulceaţă, dulceag, dulcegărie, dulcişor, dulciuri, un dulce-o dulce* (subst.), *a îndulci, îndulcire, îndulcit* (adj.), *neîndulcit*, ca şi adjectivul *lung: a lungi, lungime, lungire, lungan, lungăreţ, lunguieţ, lunguleţ, lunguţ.*

EXERCIŢII

1. Formaţi verbe cu ajutorul prefixului *în-* (*îm-*) şi al sufixelor *-a, -i* de la cuvintele următoare: boboc, curaj, fior, floare, galben, noapte, nod, parte, podoabă, roşu.

2. Formaţi verbe cu ajutorul prefixului *des-* (*dez-*) din: a califica, a centra, a compune, a cumpăni, a îngropa, a minţi, a organiza, a păgubi, a robi, a umfla.

3. Formaţi substantive cu ajutorul sufixelor *-ar, -ătate, -eţe, -ime, -tor* de la cuvintele: blînd, fier, frumos, limpede, mult, oţel, rău, a scrie, senin, străin, strung, şcolar, tînăr, a topi, a vinde.

4. Formaţi adjective cu sufixele *-atic, -esc, -iu, -nic, -os* de la cuvintele: amar, castană, ceaţă, cenuşă, dar, moale, muncitor, pace, pămînt, primăvară, ploaie, singur, spate, şcolar, zi.

5. Construiţi şase propoziţii în care *frumos, inteligent, repede* să fie, pe rînd, adjective şi adverbe.

6. Construiţi cinci propoziţii în care substantivele *dimineaţă, zi, noapte, luni, vară* să fie folosite cu valoare adverbială.

7. Identificaţi procedeul (derivare, compunere, schimbarea valorii gramaticale) prin care au fost create cuvintele următoare: apus, arhicunoscut, ascuţitoare, băieţel, bănuţ, binevoi, bolboroseală, brumăriu, cumsecade, douăzeci, durere, fiecare, fiindcă,

ființă, îngălbeni, învățătură, legătură, limpezi, muncitor, oarecum, răsărit, răuvoitor, rîuleț, scurtătură.

8. Grupați în familii următoarele cuvinte: a bate, a crea, a culege, a cunoaște, zilnic, legătură, a înrădăcina, a recunoaște, a dezlega, bătaie, creator, culegător, cunoscut, zi, răcitură, bătător, dezlegare, rădăcină, răcoare, cules, cunoscător, ziulică, răcorit, creare, legăturică, a răzbate, rădăcinos, a recrea, zi-muncă, cunoaștere, înrădăcinat, a răcori, a reculege, recunoaștere, a dezrădăcina, recreat, răceală, reculegere, nelegat, a străbate, dezrădăcinat, răcitor, recunoștință, zilișoară, rădăcinuță, rece, necunoscător, zilier, a lega, bătătură, dezrădăcinare, răcire, cunoștință, a răci.

CUVINTE MONOSEMANTICE ȘI POLISEMANTICE

Dacă raportăm forma cuvîntului la conținutul său, putem observa că unele cuvinte denumesc obiecte, ființe, fenomene, însușiri, acțiuni, stări etc., adică au sens lexical (ele se numesc cuvinte n o ț i o n a l e), în timp ce altele, cum sînt prepozițiile și conjuncțiile, sînt lipsite de sens lexical, avînd rolul unor instrumente gramaticale (ele se numesc cuvinte r e l a ț i o n a l e).

Cuvintele care exprimă noțiuni au destul de rar un singur înțeles (cuvinte m o n o s e m a n t i c e); de obicei ele au capacitatea de a exprima mai multe înțelesuri (cuvinte p o l i s e m a n t i c e).

Din prima categorie fac parte mai ales cuvintele noi, împrumutate recent, în special neologismele din domeniul științei și al tehnicii. Acest lucru este explicabil, căci în acest domeniu al activității umane comunicarea are nevoie de precizie și exactitate. Astfel de cuvinte sînt: aselenizare, axiomă, biolog, bisturiu, calciu, carburator, centrifug, dializă, excipient, filament, galvanizare, infarct, litiu, mangan, neon, a obtura, periscop, radio, spectrometru, teoremă, vacuum etc.

Cuvintele polisemantice sînt, în general, mai vechi în limbă și au ajuns la bogăția de sensuri de astăzi datorită folosirii lor, de-a lungul timpului, în contexte variate.

Astfel *ochi* are următoarele sensuri: organ al văzului; fiecare dintre spaţiile libere ale unei ferestre; porţiune de teren ("ochi de pădure"); întindere de apă; buclă obţinută prin îndoirea unui fir; orificiu la maşina de gătit pe care se aşază cratiţele; mugur; fiecare din petele colorate de pe penajul păunului; particulă rotundă de grăsime care pluteşte pe un lichid; tub electronic ("ochi magic"); specialitate culinară preparată din ouă.

Cuvîntul *joc* are sensurile: acţiunea de a juca; totalitatea pieselor care servesc la jucat ("joc de şah"); dans popular; întrecere sportivă ("jocuri olimpice"); acţiunea de a interpreta un rol într-o piesă de teatru ("joc de scenă"); acţiune distractivă care angajează sume de bani şi se bazează pe calcul sau hazard ("joc de cărţi"); lărgimea golului dintre două piese care lucrează în contact.

După cum se poate observa din cele două exemple, cuvintele p o l i s e m a n t i c e au mai multe sensuri, dar în cursul comunicării, cînd sînt folosite în propoziţii sau fraze, ale au un singur înţeles. Nu toate sensurile unui cuvînt sînt la fel de importante. Unul dintre sensuri, numit sens de bază sau principal, este mai vechi şi apare spontan în mintea vorbitorilor la rostirea cuvîntului. Celelalte sensuri, care s-au dezvoltat treptat, se numesc s e n s u r i s e c u n d a r e.

Altă distincţie între sensurile unui cuvînt are la bază un criteriu stilistic, care ia în considerare legătura directă sau indirectă dintre sensul cuvîntului şi realitatea denumită de acesta. Astfel cuvîntul are un s e n s p r o p r i u, care denumeşte în mod direct obiectul, fiinţa, fenomenul sau acţiunea din realitate, şi un s e n s f i g u r a t, care nu denumeşte, ci atribuie anumite însuşiri prin raportarea la alte obiecte, fiinţe, fenomene sau acţiuni. Astfel, cuvîntul *cerc*, moştenit din limba latină, deci un cuvînt foarte vechi în limba română, are sensul propriu "figură geometrică plană formată din mulţimea tuturor punctelor egal depărtate de un punct fix". Din sensul propriu s-au dezvoltat sensurile figurate: 1. nume dat unor obiecte în formă de linie circulară (Copiii se joacă cu *cercul*); 2. disc gradat (*cercul* busolei); 3. grup de oameni legaţi prin preocupări sau interese comune (*cerc* ştiinţific, *cerc* de prieteni). Cuvîntul *masă*, care are aceeaşi origine şi vechime, are sensul propriu "mobilă formată dintr-o placă dreptunghiulară, pătrată sau rotundă, sprijinită pe unul sau mai multe picioare şi pe care se mănîncă, se scrie etc." Sensul figurat al cuvîntului este "ceea ce se mănîncă; mîncare" şi îl întîlnim, de exemplu în propoziţia: *Masa* în tabără a fost excelentă.

Sensul figurat se naşte întotdeauna din sensul propriu şi are la bază de obicei o comparaţie sau o metaforă. Acest lucru este evident în propoziţiile următoare, în care cuvintele subliniate au sens figurat:

Vestea a provocat o *explozie* de bucurie.
Învăţătoarea noastră avea o privire *caldă*.
Răspunsurile lui *curgeau* unul după altul.

Din cele arătate rezultă că pentru precizia exprimării este necesară cunoaşterea exactă a tuturor sensurilor pe care le au cuvintele polisemantice şi că prin folosirea sensurilor figurate comunicarea are un plus de expresivitate şi devine mai plastică.

EXERCIŢII

1. Citiţi cu atenţie frazele următoare, selectate din romanul *Morometii* de Marin Preda, precizaţi care sînt sensurile verbului *a ridica* şi arătaţi care dintre ele este sensul de bază:

a. Niculae se întoarse spre masă, *ridică* spre soru-sa o privire care mocnea de ură şi apucă lingura în mînă.

b. La iarnă preţul grîului *are să se ridice* de două ori cît acum, va vinde şi va plăti atunci.

c. Ţugurlan *se ridică* de pe prag, apucă puşca şi se duse cu ea în grădină.

d. – Asta nu mă priveşte! replică primarul *ridicînd* puţin vocea.

e. – După ce *ridicăm* case în Bucureşti, ne însurăm, bă, Nilă, şi atunci venim colea în sat cu nevestele.

2. Înlocuiţi verbul *a călca* din propoziţiile următoare cu unul potrivit ca sens, din stînga paginii:

a trece	Copitele cailor *calcă* iarba.
a bătători	De supărare nu-i *calcă* nimeni pragul.
a netezi	Gospodina *calcă* rufele uscate.

3. Formulaţi cîte două propoziţii în care fiecare dintre cuvintele următoare să aibă sensuri diferite: ascuţit, dezvoltat, galerie, interes, interior, lună, a (se) pregăti, slab, a (se) topi, a transfera.

4. Formulaţi propoziţii în care cuvintele următoare să fie folosite, pe rînd, cu sens propriu şi cu sens figurat: coastă, a dezlega, a se evapora, a (se) îndoi, a muri, a (se) naşte, a pescui, a răsări, a săpuni, tulbure.

5. Consultaţi un dicţionar al limbii române şi extrageţi cinci cuvinte polisemantice care au cel puţin trei sensuri şi formulaţi cu ele propoziţii.

SINONIMELE

S i n o n i m e l e sînt cuvinte (sau expresii) cu forme diferite, care, în anumite contexte, au înţeles apropiat sau foarte apropiat.

Simpla înşiruire a unor cuvinte – pe care le credem cu sens asemănător – nu este suficientă ca să afirmăm că acele cuvinte sînt sinonime; numai *contextul* ne ajută să vedem apropierile de sens, nuanţele, posibilităţile de înlocuire a unui cuvînt cu altul. De aceea, unele dicţionare folosesc contexte pentru explicarea cuvintelor. La prima vedere, oricine spune că *a alerga* este sinonim cu *a fugi* şi poate demonstra uşor că *Am fugit spre şcoală* echivalează cu *Am alergat spre şcoală.*

Cele două verbe se substituie, aici, aproape perfect. În alte contexte înlocuirea nu mai este posibilă: *Am fugit de tine* nu se poate substitui cu *Am alergat de tine*. Dacă schimbăm prepoziţia, cele două verbe devin din nou sinonime: *Am fugit la tine = Am alergat la tine.* Folosind alte prepoziţii, situaţia se schimbă din nou. Spunem: *N-am fugit niciodată de la şcoală* (cu sensul "n-am plecat"), iar dacă folosim, în aceeaşi propoziţie, verbul *n-am alergat*, sensul este cu totul altul.

Observăm deci că, pentru a înţelege şi pentru a utiliza corect sinonimele, trebuie să cunoaştem bine sensurile cuvintelor (sensul propriu, sensul figurat, sensul de bază, sensul sau sensurile secundare).

În lucrările ştiinţifice (matematică, fizică, chimie etc.) de regulă nu se folosesc nici sinonime, nici cuvinte polisemantice, pentru că în stilul ştiinţific este nevoie de precizie, de claritate – şi nu de expresivitate, ca în literatura artistică sau în vorbirea de fiecare zi.

În vorbire, şi *intonaţia* are un mare rol; ea poate să schimbe sinonimele în... antonime. De exemplu, dacă rostim cu ton admirativ: Ai răspuns *grozav*! putem înlocui adverbul cu *foarte bine, excelent, minunat, extraordinar, teribil.* Dar dacă rostim fraza pe un ton ironic: Ai răspuns "grozav"!, acelaşi cuvînt (*grozav)* intră în sinonimie cu *rău, groaznic, penibil, lamentabil.*

Şi semnele de punctuaţie ne ajută să înţelegem sensul folosit de autorul comunicării. Folosirea ghilimelelor marchează (vezi exemplul de mai înainte) un sens contrar celui obişnuit.

Aşadar, sinonimia oferă o mulţime de posibilităţi de exprimare nuanţată, îngrijită, precisă. Aceasta ne impune să cunoaştem temeinic sensul de bază al cuvintelor, precum şi sensul secundar, propriu sau

figurat. În acest scop ne sînt de un real ajutor, pe lîngă dicționarele explicative, și *Dicționar de sinonime*, sub redacția prof. univ. dr. Gh. Bulgăr, Editura Albatros, 1972, *Dicționar analogic și de sinonime* de M. Bucă, I. Evseev, Fr. Király, D. Crașoveanu, Livia Vasiluță, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978 și *Dicționarul de sinonime al limbii române* de Luiza Seche și Mircea Seche, Editura Academiei R.S. România, 1982.

EXERCIȚII

1. Citiți în dicționar explicațiile date verbului *a face* și observați bogăția sinonimică a acestuia.

2. Formulați contexte în care *a face* să fie sinonim cu *a alcătui, a întocmi, a fabrica, a construi, a clădi, a executa, a crea, a cîștiga, a produce, a determina, a lucra, a valora.*

3. Procedați la fel cu verbul *a fi*, folosind sinonimele *a exista, a se afla, a se găsi, a proveni, a costa, a se întîmpla, a trăi.*

4. Înlocuiți cuvintele subliniate cu sinonimele lor:

Și *înălțînd* a doua oară sabia, *răcni așa* de *cumplit,* încît mazurii, *înfricoșați, smuciră* frîiele și *se năpustiră* pe poartă. (M. Sadoveanu)

5. Grupați următoarele cuvinte în serii sinonimice:

a. artă, tocmeală, toropeală, margine, marinar, măiestrie, hotar, virtuozitate, tîrguială, pricepere, matelot, amorțeală, frontieră, meșteșug, învoială, graniță, iscusință, matroz, îndemînare, somnolență, dibăcie, corăbier, moleșeală, extremitate, ingeniozitate, vaporean, abilitate, limită, talent.

b. a amîna, a duce, a modifica, a încuviința, a transfigura, a construi, a încetini, a înnoi, a deplasa, a aproba, a edifica, a tărăgăna, a transporta, a preface, a consfinți, a ridica, a lungi, a temporiza, a schimba, a căra, a îngădui, a clădi, a tergiversa, a transforma, a purta, a înălța, a permite, a face, a trena, a alcătui.

OMONIMELE

Cuvintele care au formă identică, dar înțeles diferit se numesc o m o n i m e.

Motocicliștii poartă *cască. (cască* = acoperămînt de protecție a capului)

El *cască* de plictiseală. (*cască*=deschide gura)
Planul a fost desenat pe hîrtie *de calc*. (*de calc*=translucidă)
Eu *calc* mai apăsat. (*calc*=păşesc)

Spre deosebire de cuvintele polisemantice, ale căror sensuri sînt înrudite, cuvintele omonime au sensuri îndepărtate, întrucît, de cele mai multe ori, ele au etimologii (origini) diferite, adică provin fie din cuvinte diferite din aceeași limbă (*păr*$_1$ "plete" și păr$_2$ "pom", *mare*$_1$ "care depășește dimensiunile obișnuite" și *mare*$_2$ "întindere de apă" sînt moștenite din limba latină), fie din cuvinte diferite din limbi diferite (*lac*$_1$ "apă stătătoare" este moștenit din limba latină și *lac*$_2$ "vopsea" este împrumutat din limba germană, *par*$_1$ "bucată groasă de lemn" este moștenit din limba latină și *par*$_2$ "divizibil cu doi" este un împrumut din limba franceză).

Prin derivare de la unele omonime se pot forma alte lanțuri de omonime. De la *porumb*$_1$ "plantă din familia gramineelor" s-a format *porumbar*$_1$ "loc unde se depozitează porumbul", iar de la *porumb*$_2$ "porumbel" s-au format *porumbar*$_2$ "adăpost pentru porumbei" și *porumbar*$_3$ "specie de uliu", în timp ce de la *porumbă* "fructul porumbarului" s-a format *porumbar*$_4$ "arbust sălbatic din familia rozaceelor".

Împrumuturile recente au intrat uneori în relație de omonimie cu cuvinte mai vechi:

casă$_2$ *"birou sau loc pentru plăți" cu* casă$_1$ "clădire", *bob*$_2$ "sanie" cu *bob*$_1$ "sămînță de cereale, grăunte", *gol*$_2$ "introducerea mingii în poarta echipei adverse" cu *gol*$_1$ "lipsit de, fără conținut", *milă*$_2$ "unitate de măsură a distanței care echivalează cu 1609,3 m" cu *milă*$_1$ "compasiune", *poliță*$_2$ "act financiar" cu *poliță*$_1$ "etajeră", *ramă*$_2$ "vîslă" cu *ramă*$_1$ "cadru în care se pune un tablou", *rasă*$_2$ "grup de indivizi de aceeași specie; fiecare din grupurile biologice de populații" cu *rasă*$_1$ "haină lungă de postav" etc.

Conștienți de resursele expresive ale omonimelor, marii scriitori le-au folosit cu multă măiestrie atunci cînd au urmărit prin jocurile de cuvinte obținerea unor efecte umoristice:

"În toată inima bate și tresare
În pruncul tăvălit de lingoare,
În slăbănoagele lui mădulare,
În stolul de *muște*
Tăbărîte să-l *muște*." (Tudor Arghezi, *Cîntec din fluier*)

Cei interesați pot consulta *Dicționarul de omonime* (1966) de Gh. Bulgăr și Al. Popescu-Mihăiești, care cuprinde aproximativ 1200 de

dublete și triplete omonimice. În lipsa acestuia se poate consulta orice dicționar explicativ, în care omonimele sînt notate cu un indice numeric pus în urma cuvîntului, tocmai pentru a le deosebi de cuvintele polisemantice. Astfel *de*$_1$ conjuncție, *de*$_2$ interjecție, *de*$_3$ prepoziție, și *de*$_4$ pronume relativ invariabil sau *o*$_1$ substantiv "a optsprezecea literă a alfabetului; sunetul notat cu această literă", *o*$_2$ interjecție, *o*$_3$ articol nehotărît și *o*$_4$ numeral cardinal.

Observație:

Omonimele nu trebuie confundate cu cuvintele omografe, care se scriu la fel, dar se pronunță diferit: acéle – ácele, copíi – cópii, háină – haină, modéle – módele, parálele – paraléle, rói – roí, sălcii – sălcíi, tórturi – tortúri, vói – voí etc.

EXERCIȚII

1. Comparați textele următoare, identificați omonimele, explicați sensul lor și arătați valoarea lor morfologică:

a. El poartă calul dînd ocol
În trap grăbit, în pas domol
Și ochii pașei mari s-aprind
Cărunta-i barbă netezind,
Stă mut, de suflet gol. (George Coșbuc, *El-Zorab*)

Birică se răsuci speriat. În poartă, în locul Polinei îl recunoscu pe Bălosu. (Marin Preda, *Morometii*)

b. O coajă de mălai de ieri
De-o vezi la noi tu ne-o apuci,
Băieții în război ni-i duci,
Pe fete ni le ceri. (George Coșbuc, *Noi vrem pămînt*)

Și de pe bici l-am cunoscut,
Și cum țeseam, nici n-am știut
Cum am sărit și m-am zbătut
Să ies de la război. (George Coșbuc, *Pe lîngă boi*)

c. Cum trebuie să stea şcolarul în bancă? (B. Ştefănescu-Delavrancea, *Domnul Vucea*)

Avem datorii mari la bancă şi la fonciire. (Marin Preda, *Moromeţii*)

2. Identificaţi omonimele şi arătaţi valoarea lor morfologică:

a. Maică-ta de-i vie
Bine-ar fi să vie
Pîn'la noi la vie. (C. Negruzzi, *Cum am învăţat româneşte*)

b. Li-i rîndul să vorbească şi oamenii de rînd
Ieşiţi în răzvrătire, mulţimi, ca din pămînt,
Şi, hotărîţi la faptă, să lepede din lege
Pe cei ce-aduc războiul, să-i prindă şi să-i lege. (Tudor Arghezi, *Păianjenul negru*)

3. Consultaţi un dicţionar şi alcătuiţi propoziţii cu omonimele cuvintelor: constituţie, cui, lamă, milă, sol, tors, truc, unde.

ANTONIMELE

Antonimele sînt cuvinte cu formă diferită şi opuse ca sens: *adevăr – minciună, succes – eşec, frumos – urît, drept – strîmb, acesta – acela, unul – altul, a intra – a ieşi, a urca – a coborî, bine – rău, sus – jos* etc.

Putem vedea că antonimele pot fi substantive, adjective, pronume (rar), verbe şi adverbe.

Multe antonime se formează cu ajutorul prefixelor, astfel:

a. ambele cuvinte au prefixe: *a confirma – a infirma, antebelic – postbelic, a încuraja – a descuraja* etc.

b. numai unul dintre antonime are prefix: *normal – anormal, democratic – antidemocratic, util – inutil, semnificativ – nesemnificativ* etc.

Cele mai frecvente prefixe cu care se formează perechi antonimice sînt *ante-* şi *post-*, *con-* şi *in-*, *în-* (*îm-*) şi *des-* (*dez-*), *in-* şi *ex-*, *pre-* şi *post-*, *sub-* şi *supra-* etc.: *antebelic - postbelic, a confirma – a infirma, a încărca*

– *a descărca, a îmbrăca – a dezbrăca, a exclude – a include, postfață – prefață, a subaprecia – a supraaprecia* etc.

Cea mai mare frecvență au antonimele realizate cu un singur prefix, mai ales *ne-* și *in-*: *acceptabil – neacceptabil (inacceptabil), cunoscut – necunoscut, plăcere – neplăcere, răbdare – nerăbdare, recunoștință – nerecunoștință, capabil – incapabil, complet – incomplet, egal – inegal, par – impar* etc.

Alte prefixe cu care se formează antonime sînt: *a-, an-, anti-, contra-, des- (dez-), i-*, ca de exemplu: *normal – anormal, organic – anorganic, războinic – antirăzboinic, indicat – contraindicat, a face – a desface, a lega – a dezlega, legal – ilegal, reversibil – ireversibil* etc.

Cele mai multe antonime se folosesc pentru a desemna caracterul omului, aspecte ale comportării sale sau pentru a preciza anumite calități și însușiri ale obiectelor și fenomenelor, emoții și sentimente, ca de exemplu: *amar – dulce, aspru – fin, complicat – simplu, corect – greșit, curat – murdar, drept – strîmb, esențial – neesențial, favorabil – nefavorabil, greu – ușor, perfect – imperfect, instabil – stabil, înalt – scund, mare – mic, noaptea – ziua, omenos – neomenos, opac – transparent, pace – război, ploios – secetos, slab – tare, ură – iubire* etc.

Ca și sinonimele, antonimele au un rol deosebit în sporirea posibilităților de exprimare clară, aleasă, variată, convingătoare.

Un instrument util pentru cunoașterea antonimelor din limba noastră este *Dicționar de antonime* de Marin Bucă și O. Vințeler, Editura Enciclopedică Română, 1974 (ediția I), 1990 (ediția a II-a).

EXERCIȚII

1. Alcătuiți contexte în care să folosiți perechile antonimice: *complex – simplu, complicat – simplu, dificil – ușor, divizibil – indivizibil, favorabil – nefavorabil, invizibil – vizibil, mat – transparent, mereu – niciodată, nicăieri – pretutindeni, prefăcut – sincer.*

2. Identificați cuvintele antonime din următoarele texte:

a. Copiii învață bunătatea de la natură, iar răutatea de la oameni. (N. Iorga)

b. Moftangiul poate avea sau nu profesiune, poate fi bogat sau sărac, prost ori deștept, nerod ori de spirit, tînăr, bătrîn, de un sex sau altul sau de amîndouă, el a fost, este și va fi un român adevărat. (I.L. Caragiale)

PARONIMELE

Spre deosebire de omonime, care sînt cuvinte cu aceeaşi formă, p a r o n i m e l e au o structură fonetică asemănătoare şi pot fi confundate foarte uşor.

Paronimele sînt, în general, cuvinte perechi, dintre care unul este folosit mai des şi de aceea mai cunoscut de către vorbitori, în timp ce celălalt, mai puţin cunoscut, este înlocuit, în mod greşit, cu acela care este mai frecvent şi asemănător în ceea ce priveşte forma.

Astfel cuvintele *original* şi *originar* au aproape aceeaşi structură fonetică, ele deosebindu-se doar prin consoana finală. *Original* are sensurile: 1. care constituie primul exemplar; care a fost produs întîia oară într-o anumită formă; 2. care este propriu unei persoane sau unui autor; neimitat după altcineva; 3. care iese din comun, neobişnuit, ciudat, bizar; excentric, extravagant; în timp ce *originar* are sensurile: 1. care este de loc din...; care îşi are obîrşia în...; 2. în forma de la început, de origine; iniţial, astfel că folosirea unuia în locul celuilalt schimbă total sensul comunicării.

Tot paronime sînt şi următoarele perechi de cuvinte, pe care le enumerăm în ordine alfabetică:

a apropia – a apropria. Primul are sensurile: 1. Refl. A se deplasa în spaţiu mai aproape de ceva sau cineva; a fi, a se afla aproape de un anumit interval de timp; a avea însuşiri sau trăsături asemănătoare; 2. a-şi face prieten pe cineva sau a se împrieteni cu cineva. *A apropria* are sensurile: 1. a-şi însuşi un lucru străin; 2. a face ca un lucru să fie potrivit pentru un anumit scop.

a colabora – a corobora. Cel dintîi are sensurile: 1. a participa alături de alţii la realizarea unei acţiuni sau a unei opere care se realizează în comun; 2. a publica o lucrare într-un periodic sau într-o culegere. *A corobora* are sensul "a întări, a sprijini, a da putere, a consolida; a confirma."

complement – compliment. Complement are următoarele sensuri: 1. parte de propoziţie care determină un verb, un adjectiv sau un adverb; 2. ceea ce se adaugă la ceva spre a-l întregi (*complementul* unui unghi); 3. substanţă de natură proteică prezentă în serul normal şi care participă la procesul imunităţii, în timp ce *compliment* are sensurile: 1. cuvînt de laudă, de măgulire, care exprimă o atitudine prietenească, de stimă, de respect sau de consideraţie; 2. (la pl.) salutări trimise unei persoane prin

intermediul cuiva; 3. înclinarea capului sau a trupului în semn de salut respectuos; plecăciune.

eminent – iminent. Primul are sensul "care se distinge prin calităţi intelectuale deosebite; excepţional, superior, remarcabil, excelent", în timp ce al doilea are sensul "care este gata să se producă sau să se întîmple (şi nu se poate amîna sau evita); inevitabil.

familiar – familial. Familiar are următoarele sensuri: 1. (despre exprimare, limbaj) care este folosit în (sau apropiat de) vorbirea obişnuită; simplu, fără pretenţii; (despre oameni) simplu, prietenos, apropiat; 2. care este binecunoscut, obişnuit cuiva. *Familial* are sensul "care aparţine familiei; privitor la familie; destinat familiei".

a investi – a învesti. Primul dintre ele are sensul "a plasa, a aloca, a cheltui un fond, un capital, diverse mijloace materiale într-o întreprindere; a face o investiţie", în timp ce al doilea are sensul "a acorda cuiva în mod oficial un drept, o autoritate, o demnitate, o atribuţie etc."

pronume – prenume. Pronume are sensul "parte de vorbire care înlocuieşte un nume", iar *prenume* are sensul "numele de botez; numele mic".

Lista cuvintelor paronime este departe de a se epuiza cu exemplele de mai sus. Din prezentarea sensurilor pe care le au aceste perechi de cuvinte rezultă importanţa pe care o are cunoaşterea paronimelor pentru ca exprimarea noastră să fie corectă şi exactă. În absenţa unui dicţionar special de paronime ne putem folosi cu succes de *Mic dicţionar de cuvinte perechi* (1976) de Silviu Constantinescu, chiar dacă alături de paronime sînt incluse şi perechi de cuvinte care nu au formă asemănătoare, ca *acceptare – accepţie, acces – ascensiune, aciditate – acidulare, fortuit – forţat* etc.

EXERCIŢII

1. Alegeţi dintre cele două cuvinte paronime pe cel potrivit:

a) Mihai Eminescu este { original / originar } din Botoşani.

b) Poeziile sale au un stil { original. / originar. }

c) El a lipsit două zile din motive { familiale. / familiare. }

d) Ea mi-a vorbit tot timpul pe un ton ⟨ familial. / familiar.

e) Colegul meu mi-a transmis ⟨ complemente. / complimente.

f) Complementul / Complimentul ⟩ unui unghi reprezintă diferența pînă la 90°.

2. Consultați un dicționar și apoi formulați propoziții cu cuvintele paronime: arbitral – arbitrar, atlas – atlaz, companie – campanie, floral – florar, oral – orar, ordinal – ordinar, temporal – temporar.

d) Ea mi-a vorbit tot timpul pe un ton ⟨ familial. / familiar.

e) Colegul meu mi-a transmis ⟨ complemente. / complimente.

f) Complementul / Complimentul ⟩ unui unghi reprezintă diferența pînă la 90°.

2. Consultați un dicționar și apoi formulați propoziții cu cuvintele paronime: arbitral – arbitrar, atlas – atlaz, companie – campanie, floral – florar, oral – orar, ordinal – ordinar, temporal – temporar.

SUBSTANTIVUL

Definiţia	Este partea de vorbire flexibilă care denumeşte: – obiecte: creion, masă, pahar, şcoală, sat etc. – fiinţe: om, elevă, privighetoare. cîine, urs etc. – fenomene ale naturii: ploaie, vînt, ger etc. – însuşiri: frumuseţe, mărinimie, blîndeţe etc. – stări sufleteşti: bucurie, tristeţe, veselie etc. – acţiuni: citire, scriere, plecare etc. – relaţii interumane: prietenie, solidaritate etc.
Felul	A) după î n ţ e l e s: 1. *substantive comune:* masă, şcolar, duioşie, cîntare, colaborare etc. 2. *substantive proprii:* Pîrvu, Maria, Saturn, România, 1 Decembrie, Universitatea din Timişoara etc. B) după a l c ă t u i r e: 1. *substantive simple*: casă, haină, Craiova etc. 2. *substantive compuse*: – prin contopire: untdelemn, radiografie, Cîmpulung – prin alăturare: cîine-lup, zi-lumină, Tîrgu-Mureş
Genul	Substantivul are trei genuri: a. masculin: (un) elev – (doi) elevi b. feminin: (o) fetiţă – (două) fetiţe c. neutru: (un) costum – (două) costume Genul substantivelor care denumesc fiinţe se exprimă: a) prin cuvinte diferite: bărbat–femeie, băiat–fată b) prin derivare cu sufixe (substantive mobile): lup–lupoaică, raţă–răţoi, viţel–viţeluşă etc. c) prin substantiv cu o singură formă pentru denumirea ambelor sexe (substantive epicene): elefant, rîndunică, ţînţar, veveriţă etc.

Numărul	a. singular: elev, floare b. plural: elevi, flori Unele substantive sînt defective de număr: – substantive cu formă numai pentru singular: aur, miere, eroism, Cluj-Napoca; – substantive cu formă numai pentru plural: zori, tăiței, icre, București etc. Unele substantive au sens colectiv: popor, grup, echipă, detașament etc. Unele substantive au forme multiple de singular (fruct-fructă) sau de plural (capete, capi, capuri).
Cazul și funcțiile sintactice	1. N o m i n a t i v u l – subiect: *Colegul* de bancă a răspuns bine. – nume predicativ: Acesta este *colegul* meu. – atribut (apoziție): Dan, *colegul* meu, învață bine. 2. G e n i t i v u l fără prepoziție: – atribut substantival genitival: Frunzele *copacului* foșnesc. – nume predicativ: Cartea este *a colegului*. cu prepoziții și locuțiuni prepoziționale (*asupra, contra, împotriva, înaintea, înapoia, dedesubtul, în ciuda, în cursul, în fața, în locul, în stînga, în vederea* etc.): – atribut substantival prepozițional: Copacul *din fața casei* e bătrîn. – nume predicativ: Noi sîntem *împotriva războiului*. – complement indirect: Am luptat *contra dușmanilor*. – complement circumstanțial – de loc: M-am oprit *în fața școlii*. – de timp: Am ajuns acolo *înaintea colegilor*. – de scop: El se pregătește *în vederea olimpiadei*. – condițional: *În locul colegei*, el ar fi renunțat. – concesiv: *În ciuda eforturilor*, tot nu i-am ajuns. 3. D a t i v u l – complement indirect: I-am dat *colegului* un pix. – complemet circumstanțial de loc: Stai *locului*! – atribut (pe lîngă substantive nearticulate care denumesc grade de rudenie, profesiuni, funcții): E frate *prietenului* meu.

	– complement circumstanțial (cu prep. *conform, datorită, grație, mulțumită*): *Datorită medicamentului* m-am vindecat repede. 4. A c u z a t i v u l – complement direct: Citesc *o carte*. – complement indirect: Mă gîndesc *la părinți*. – complement de agent: Cartea a fost citită *de elevi*. – complement circumstanțial – de loc: Merg *spre școală*. – de timp: *În* fiecare *seară* ne plimbăm. – de mod: A plecat *fără* nici o *explicație*. – de cauză: Plînge *de durere*. – de scop: Merg în oraș *pentru cumpărături*. – condițional: *În caz de ploaie* meciul se amînă. – concesiv: *Cu toate eforturile* mele, nu l-am ajuns. – consecutiv: Învață *de minune*. – atribut substantival prepozițional: Am un volum *de versuri*. – nume predicativ: Paharul e *de cristal*. 5. V o c a t i v u l – exprimă o chemare; – substantivul în vocativ nu are funcție sintactică; – substantivul în vocativ se desparte prin virgulă de restul propoziției.
Observații	1. Substantivele care denumesc momentele zilei sau diviziuni de timp prin articulare își schimbă valoarea gramaticală și devin adverbe (*ziua, seara, vara, iarna, lunea, joia etc.*): Omul *ziua* lucrează, iar *noaptea* se odihnește. 2. Substantivul poate intra în structura unor locuțiuni: – adjectivale: mînă *de fier*, lucru *de mîntuială* etc. – verbale: a avea loc, a da zor, a fi în stare, a lua peste picior, a pune la cale etc. – adverbiale: în față, în spate, din timp în timp etc. – prepoziționale: în cursul, în fața, în spatele, în caz de, în timp de etc. – conjuncționale: din cauză că, în caz că, din moment ce, în timp ce etc.

	3. În limbajul artistic substantivul poate fi întrebuințat cu următoarele valori stilistice: – epitet: păr *de aur*, codri *de aramă* – comparație: Pe un deal răsare luna *ca o vatră* de jăratic. (M. Eminescu) – metaforă: Pe un *picior de plai* Pe-o *gură de rai*. (Miorița) – personificare: *Codrule, codruțule,* *Ce mai faci, drăguțule*? (M. Eminescu)

EXERCIȚII

1. Analizați, morfologic și sintactic, substantivele din textele:

a) Codrii uriași, ca o mînă de vreascuri netrebnice, se zvîrcoleau neputincioși și țipau de usturime înădușită, sub văpaia incendiului universal. (C. Hogaș)

b) Alunece luna
Prin vîrfuri lungi de brad.
Pătrunză talanga
Al serii rece vînt,
Deasupră-mi teiul sfînt
Să-și scuture creanga. (M. Eminescu)

2. Formulați propoziții în care substantivele *grădină, scînteie, mare* și *gramatică* să fie folosite la cazul genitiv singular cu articol hotărît și nehotărît (Model: *casă – unei case – casei*)

3. Construiți propoziții în care substantivul *elevul* să fie atribut substantival, complement indirect, respectiv nume predicativ.

ARTICOLUL

Definiția	Este partea de vorbire flexibilă care precizează în ce măsură obiectul denumit este cunoscut de vorbitor: Locuim în *casă*. Construim *o casă*. ***Casa*** este ***a fratelui*** meu.

6. Articolul are forme omonime cu alte părţi de vorbire: *un* caiet–nişte caiete (articol), *un* caiet–două caiete (numeral), *un* caiet–alt caiet (adjectiv nehotărît); cărţile *lui* Ion (articol), cartea *lui* (pronume); *o* fotografie–nişte fotografii (articol), *o* fotografie–două fotografii (numeral), *o* văd (pronume), *O*! Ce frumos e! (interjecţie).

EXERCIŢII

1. Identificaţi substantivele articulate şi arătaţi felul, genul, numărul şi cazul articolelor:

a) Cartea lui Radu este interesantă.

b) Îi dau lui Radu o carte interesantă.

c) Le spun copiilor o poveste.

d) Petalele florilor au căzut la căderea nopţii.

e) Fetelor, veniţi în grădină!

2. Completaţi spaţiile punctate cu articolele potrivite şi precizaţi felul lor.

a)... fluture şi ... albină zburau deasupra ... flori şi a ... copaci.

b) Admir holdele aurii ... cîmpiilor, brazii trufaşi ... munţilor, albastrul pur ... cerului, privirea senină ... copiilor. Toate sînt marea frumuseţe ... ţării mele.

c) Crestele ... mai înalţi munţi erau acoperite de zăpadă. ... mai bun atlet şi ... mai bune atlete li s-au acordat medalii.

3. Analizaţi morfologic cuvintele subliniate:

a) *A*/meu a plecat pentru *a*-/aştepta.

b) *A* mea începe *a* citi.

c) *Ai* mei se duc la librărie pentru *a*-*i* cumpăra cărţi.

d) Fata *cea* mică *ce*-*a* întrebat-o?

e) *Ce*-/preocupa pe elevul *ce*/silitor?

f) *Ce*-*i* scriu dirigintelui *cei* plecaţi în tabără?

ADJECTIVUL

Definiţia	Este partea de vorbire flexibilă care se declină şi exprimă însuşirea unui obiect, acordîndu-se în gen, număr şi caz cu substantivul pe care îl determină. Într-o *sălbatică* splendoare Vedeam Ceahlăul la apus... (G. Coşbuc) Adjectivul poate exprima: – proprietatea obiectelor şi fiinţelor: greu, uşor, mic, luminos, tînăr etc. – materia din care este făcut un obiect: lemnos, metalic, cartilaginos etc. – elementele constitutive ale unei colectivităţi: studenţesc, muncitoresc etc. – referirea la posesor sau la origine: (casă) ţărănească, (ţăran) bănăţean etc. Două sau mai multe cuvinte care împreună au valoare de adjectiv formează o locuţiune adjectivală: oameni *de seamă*, sportiv *de frunte* etc.
Felul	După formă adjectivele se clasifică în: 1. Adjective variabile a) cu două terminaţii (au forme diferite pentru genurile masculin şi feminin la numărul singular): bun-bună, vechi-veche, românesc-românească etc. b) cu o terminaţie (are o singură formă pentru toate genurile la nominativ singular): mare, iute, fierbinte, limpede, subţire, tare, tulbure, verde etc. 2. Adjective invariabile (au aceeaşi formă, indiferent de gen, număr şi caz): asemenea, aşa, gata, ferice, ditai, sadea, gri, havan, lila, maro, oliv, vernil etc.
Gradele de comparaţie	Adjectivele au următoarele grade de comparaţie: 1. gradul pozitiv (însuşirea obiectului nu implică nici un raport de comparaţie): El a dat un răspuns *bun*.

2. gradul c o m p a r a t i v (însușirea este în grad diferit față de însușirea altor obiecte sau față de aceeași însușire a aceluiași obiect în împrejurări diferite):
a. de s u p e r i o r i t a t e:
El a dat un răspuns *mai bun* decît al colegilor.
b. de e g a l i t a t e:
Răspunsul lui a fost *tot așa (la fel) de bun* ca al colegei.
c. de i n f e r i o r i t a t e:
Răspunsul său a fost *mai puțin bun* decît al colegului.

3. gradul s u p e r l a t i v (însușirea, raportată sau nu la însușirea altor obiecte, are gradul cel mai înalt sau cel mai scăzut):
a. r e l a t i v:
El era *cel mai bun* dintre toți.
El era *cel mai puțin bun* dintre toți.
b. a b s o l u t:
El este *foarte (tare, prea) bun* la matematică.
Superlativul absolut se mai poate exprima și prin:
1. folosirea unor adverbe ca *admirabil*, *colosal*, *extraordinar*, *nemaipomenit*, *nespus*, *uluitor* etc. + prep. *de* + gradul pozitiv:
El este *extraordinar de bun* la fizică.
2. repetarea adjectivului:
El este *bun*, *bun*!
3. lungirea și repetarea vocalei:
El este *buuun*!
4. construcții exclamative:
Ce *bun* e el la inimă!
5. folosirea prefixelor *prea-*, *stră-*, *arhi-*, *extra-*, *hiper-*, *super-*, *supra-*, *ultra-*:
Acest hotel *ultracentral* este *arhicunoscut*.
Nu au grade de comparație:
a. adjectivele care în limba latină, de unde au fost împrumutate, sînt forme de comparativ sau superlativ: *major*, *inferior*, *superior*, *exterior*, *ulterior*, *anterior*, *posterior*, *optim*, *ultim*, *suprem* etc.

	b. adjectivele care exprimă însuşiri care nu pot fi comparate: rotund, sferic, pătrat, perfect, complet, mort, veşnic, pulmonar, politic etc.
Funcţii sintactice	Adjectivul poate îndeplini, în propoziţie, următoarele funcţii sintactice: – atribut adjectival: ...florile *galbene*, *albastre* şi *roşii*, ca *trezite* din somn, îşi ridicau încet către ceruri potirul lor *strălucitor*. (C. Hogaş) – nume predicativ: Această ştire era destul de *veche*. (Gala Galaction) – complement indirect: *Din verde* s-a făcut galben. – complement circumstanţial de timp: Încă *de mic* avea aptitudini pentru muzică. – complement circumstanţial de cauză: Lupului îi sfîrîia gîtlejul *de flămînd* ce era. (I. Creangă) – complement circumstanţial concesiv: *Mort-copt*, trebui să fac pe cheful mamei. (I. Creangă)
Observaţii	1. Pe lîngă adjectivele propriu-zise sau provenite din participii sau adverbe, în limba română există şi adjective pronominale (posesive, de întărire, demonstrative, nehotărîte, negative, relative şi interogative), descrise la capitolul *Pronume*. 2. În operele literare, în majoritatea cazurilor, adjectivul are funcţia stilistică de e p i t e t: Şi ca o taină *călătoare*, Un nor cu muntele *vecin* Plutea-ntr-acest *imens* senin Şi n-avea aripi să mai zboare! Şi tot văzduhul era *plin* De cîntece *ciripitoare*. (G. Coşbuc)

EXERCIŢII

1. Construiţi propoziţii în care următoarele adjective să fie folosite la toate gradele de comparaţie: *bătrîn, harnic, sperios, senin, viol.*

2. Precizaţi felul, genul, numărul, cazul şi gradul de comparaţie al adjectivelor din următoarele texte:

a) Pătrunză talanga
Al serii rece vînt,
Deasupră-mi teiul sfînt
Să-şi scuture creanga. (M. Eminescu)

b) Măreţ în straiul lui bogat, călare pe un roib nalt de Lehia, Orheianu se arătă în uliţă, urmat de slujitorii lui înarmaţi. (M. Sadoveanu)

c) Coasta era grozav de prăvălatică şi lablanicioara, după ce se învîrtea şi se zvîrcolea sus, printre stîncile ţăpure, cobora acurn de-a dreptul. (Gala Galaction)

3. Analizaţi adjectivele din textul de mai jos şi precizaţi care dintre ele pot avea grade de comparaţie:

...iar din ceruri, peste pămînt, ca din o sită imensă, mîini colosale şi nevăzute cerneau o ploaie de foc mistuitor. (C. Hogaş)

4. Găsiţi adjectivele cu rol de epitet şi încercaţi să comentaţi funcţia lor stilistică în următorul text:

Soarele îşi ridicase de pe faţă zabranicul său de aburi roşietici şi, ajuns în răscrucile cerurilor, îşi cumpănea, parcă, neclintit, pe albastrul şters al adîncurilor, discul său de lumină topită. (C. Hogaş)

5. Identificaţi adjectivele cu rol de epitet din textul următor şi formaţi apoi cîte o propoziţie cu fiecare dintre ele:

Uraganele umplură igheaburile largi ale munţilor şi, ca nişte imense puhoaie vijelioase, se rostogoleau prăpăstios la vale. (C. Hogaş)

PRONUMELE

Definiţia	Este partea de vorbire care ţine locul unui nume şi se flexionează, în ansamblu, după gen, număr, caz şi persoană.

Clasificare	1. *pronume personal*: *eu*, *noi* (pers. I), *tu*, *voi* (pers. a II-a), *el*, *ea*, *ei*, *ele*; *dînsul*, *dînsa*, *dînşii*, *dînsele* (pers. a III-a) 2. *pronume de politeţe*: *dumneata*, *dumneavoastră* (pers. a II-a), *dumnealui*, *dumneaei*, *dumnealor* (pers. a III-a) 3. *pronume reflexiv*: *sieşi*, *îşi*, *pe sine*, *se* (pers. a III-a); la celelalte persoane se folosesc formele de dativ şi acuzativ ale pronumelui personal; 4. *pronumele de întărire*: *însumi*, *însămi*, *înşine*, *însene* (pers. I), *însuţi*, *însăţi*, *înşivă*, *însevă* (pers. a II-a), *însuşi*, *însăşi*, *înşişi*, *înseşi*, *însele* (pers. a III-a); 5. *pronume posesiv*: *al meu*, *a mea*, *al tău*, *a ta*, *al său*, *a sa* (un obiect – un posesor); *ai mei*, *ale mele*, *ai tăi*, *ale tale*, *ai săi*, *ale sale* (mai multe obiecte – un posesor); *al nostru*, *a noastră*, *al vostru*, *a voastră* (un obiect – mai mulţi posesori); *ai noştri*, *ale noastre*, *ai voştri*, *ale voastre*, (mai multe obiecte – mai mulţi posesori); 6. *pronume demonstrativ*: de apropiere: *acesta*, *aceasta*, *aceştia*, *acestea* etc; de depărtare: *acela*, *aceea*, *aceia*, *acelea*, *celălalt*, *cealaltă*, *ceilalţi*, *celelalte* etc.; de identitate: *acelaşi*, *aceeaşi*, *aceiaşi*, *aceleaşi*; 7. *pronume interogativ*: *cine*? *care*? *ce*? *cîţi*? *cîte*?; 8. *pronume relativ*: *cine*, *care*, *ce*, *cel ce*, *ceea ce*, *cei ce*, *cele ce*, *cît*, *cîtă*, *cîţi*, *cîte*; 9. *pronume nehotărît*: *fiecare*, *oricine*, *oricare*, *orice*, *cineva*, *careva*, *ceva*, *altcineva*, *altceva*, *unul*, *altul*, *toţi* etc.; 10. *pronume negativ*: *nimeni*, *nimic*, *nici unul*, *nici una*.
Pronume care pot deveni adjective pronominale	1. *de întărire*: Mircea *însuşi* mînă-n luptă vijelia-ngrozitoare. (M. Eminescu) 2. *posesiv*. Copiii *tăi* sînt nepoţii şi moştenitorii *mei*. (Gala Galaction) 3. *demonstrativ*. În liniştea *aceasta* a satului, deodată se făcu un uşor zvon. (M. Sadoveanu) 4. *interogativ*. *Care* om nu-şi aminteşte de copilărie? 5. *relativ*. Am aflat *ce* succes ai avut. 6. *nehotărît*. Am să vă împrăştii pe la *alte* unităţi. (Marin Preda) 7. *negativ*. ... *nici o* pată de nor nu plutea pe seninu-i albastru şi limpede. (C. Hogaş)

Funcţii sintactice	Pronumele poate îndeplini următoarele funcţii: – subiect: *Ceilalţi* murmurară încet salutarea. (M. Sadoveanu) – nume predicativ: Ceasul este *al lui*. – atribut: Unii *dintre ei* au plecat. – complement: Tîrîndu-*i după ea* începu să urce coasta. (G. Galaction) Adjectivul pronominal îndeplinește funcţia de atribut: În liniștea *aceasta* a satului, deodată se făcu un ușor zvon. (M. Sadoveanu)
Observaţii	Nu au funcţie sintactică: – dativul etic: Cine *mi*-au văzut Mîndru ciobănel? (Mioriţa) – pronumele în cazul vocativ: Cît de frumoasă te-ai gătit, Naturo, *tu*!

EXERCIŢII

Identificaţi şi analizaţi morfo-sintactic pronumele şi adjectivele pronominale din textele următoare:

1. Noi sîntem seminţe şi pămîntul e al nostru. (Nichita Stănescu)
2. ... am păstrat în sîngele nostru vitejia acelor două popoare mari din care ne tragem. (Al. Vlahuţă)
3. Mi-e inima de lacrimi plină,
   Că-n ea s-au îngropat mereu
   Ai mei, şi-o să mă-ngrop şi eu! (G. Coşbuc)
4. Care din voi va îndrăzni astăzi să ridice un deget asupra mea? (M. Sadoveanu)
5. Viaţa însăşi cere, la toţi ne dă poruncă,
   Stăruitoare-ndemnuri spre largă hămicie. (V. Voiculescu)
6. V-aş întreba pe cine căutaţi ... (M. Sadoveanu)
7. Toţi priveau curioşi la străinii care intraseră în sat. (M. Sadoveanu)
8. Se uită la unii şi la alţii pe care-i întîlneşte, şi rîde... (M. Sadoveanu)
9. În pieptul ei ardea toată pădurea şi bătăile inimii erau bolovani încinşi, care săreau din loc şi o izbeau în coaste. (Gala Galaction)

NUMERALUL

Definiţia	Este partea de vorbire flexibilă care exprimă: – un număr fără referire la obiecte: doi, şapte, douăzeci etc. – numărul obiectelor: *doi* elevi, *cinci* cărţi, *unsprezece* lei etc. – ordinea obiectelor: *al treilea* elev, *a doua* zi, secolul *al douăzecilea* etc.
Clasificare	A. numerale cardinale 1. *propriu-zise* simple: unu, doi, trei, zece, sută, mie etc. compuse: douăzeci, treizeci şi unu, o sută doi etc. 2. *colective:* amîndoi, tustrei, tuspatru etc. 3. *multiplicative:* îndoit, întreit, însutit, înmiit etc. 4. *distributive:* cîte doi, cîte trei, cîte zece etc. 5. *adverbiale:* o dată, de două ori, de zece ori etc. B. numerale ordinale: primul, întîi–prima, al doilea–a doua, al treilea–a treia etc.
Funcţii sintactice	– subiect *Doi* au plecat acasă. *Al treilea* a rezolvat bine problema. – nume predicativ Ei *sînt cinci.* Ea *este a doua* în clasă. – atribut adjectival *A doua* zi vom vizita Muzeul de Istorie. – complement direct O să iau *un zece* la extemporal, îi spusese. – complement indirect Am spus *celor doi* să vină la timp. – complement circumstanţial de mod Am sunat *de trei ori.*

Observaţii	1. Numeralele cardinale *un, o,* cînd însoţesc un substantiv, au aceleaşi forme cu articolul nehotărît, dar se deosebesc ca sens (exprimă numărul obiectelor; răspund la întrebările: cîţi? cîte?): *Un* elev a rezolvat bine problema. (articol nehotărît) Azi am cumpărat *un* caiet, *o* carte şi *două* creioane. (numeral) 2. Numeralul care însoţeşte un substantiv are acelaşi caz cu substantivul determinat şi îndeplineşte funcţia de atribut adjectival: Iată vin în cale, Se cobor la vale *Trei* turme de miei Cu *trei* ciobănei. (Mioriţa) 3. De la *douăzeci* în sus, numeralul îşi schimbă valoarea gramaticală şi devine substantiv, fiind urmat de un atribut substantival prepoziţional: *Douăzeci* de elevi au plecat în excursie la Predeal. (*douăzeci* = subiect, exprimat prin numeral substantivizat; *de elevi* = atribut substantival prepoziţional) 4. La cazul genitiv, numeralele cardinale primesc în faţă prepoziţia *a:* Efortul *a zece* elevi a fost încununat de succes. 5. La cazul genitiv, numeralele ordinale au în faţă articolul adjectival (*celui, celei*) urmat de prepoziţia *de:* Rezultatul *celui de al treilea* a fost mai bun. 6. La cazul dativ, se foloseşte prepoziţia *la:* Am dat *la cinci* dintre ei premii în cărţi.

EXERCIŢII

1. Analizaţi morfologic şi sintactic numeralele din textele următoare:

a) Am un copac cu douăsprezece ramuri
Jumate verzi, jumate uscate,
În fiecare ramură cîte patru cuiburi,
În fiecare cuib cîte şapte ouă
Jumate albe, jumate negre. (Folclor)

b) Păun și cei zece tovarăși, zece voinici plătiți și îmbrăcați de moș Dănilă, plecaseră la sfîrșitul lui ghenarie. (Gala Galaction)

c) Iar marți dez-dimineață puse tarnițele și desagii pe cai, și legîndu-i frumușel cu căpăstrul: pe cel de-al doilea de coada celui întăiu, pe cel de-al treile de coada celui al doile, pe cel de-al patrule de coadă celui al treile, cum îi leagă muntenii, a zis... (I. Creangă).

d) Două din bombardiere, pur și simplu, explodară în aer, lovite în plin, pulverizîndu-se într-un brusc incendiu. Al treilea o luă razna, dar nu în direcția sud, spre Capitală, ci aiurea. (M. Preda).

2. Formați numeralele ordinale de la numeralele cardinale *cinci, nouă, doisprezece, douăzeci, patruzeci și doi, o sută treizeci și șase* și construiți cu ele propoziții.

3. Formați numeralele distributive de la numeralele cardinale *șase, nouă, șaptesprezece, douăzeci și nouă, patruzeci* și construiți cu ele propoziții.

4. Formați numeralele colective de la numeralele cardinale *trei, patru, cinci* și alcătuiți propoziții cu ele.

5. Formați numeralele multiplicative de la numeralele cardinale *doi, o sută, o mie* și alcătuiți cu ele propoziții.

6. Formați numeralele adverbiale de la numeralele cardinale *cinci, zece, douăzeci și unu, o sută, o mie* și alcătuiți cu ele propoziții.

7. Construiți propoziții cu numeralul adverbial *o dată* și adverbul *odată*.

VERBUL

Definiția	Este partea de vorbire flexibilă care exprimă: – acțiuni: *a învăța, a lucra, a scrie* etc. – stări: *a aștepta, a rămîne, a sta* etc. – existența: *a fi, a exista, a se afla* etc. – mișcarea: *a alerga, a fugi, a merge, a sosi, a veni* etc. – declarația: *a afirma, a întreba, a spune, a vorbi* etc. – sentimente, acțiuni ale simțurilor sau manifestări de voință: *a auzi, a dori, a iubi, a hotărî, a porunci, a refuza, a sili, a vedea, a zări* etc. *Locuțiunea verbală* este un grup de cuvinte care are sens unitar și valoarea unui verb: *a lua parte* = a participa, *a pune la cale* = a plănui, *a băga de seamă* = a observa, *a trage pe sfoară* = a păcăli etc.

Felul	A. După rolul sintactic și morfologic: 1. Verbe p r e d i c a t i v e (îndeplinesc singure, la un mod personal, funcţia de predicat verbal): *a citi, a hotărî, a lucra, a merge, a vedea* etc. 2. Verbe c o p u l a t i v e (leagă numele predicativ de subiect; îndeplinesc, la un mod personal, împreună cu un nume predicativ rolul de predicat nominal): a f i (cînd nu este sinonim cu *a exista, a se afla, a merge, a trăi, a costa, a se întîmpla, a se petrece):* Unu-*i moldovan*. (Miorița) a d e v e n i (este întotdeauna verb copulativ): Toamna, codrul *devine de aur*. a s e f a c e (cînd este sinonim cu *a deveni, a se preface*): Eu *mă fac călău*, de-i vorba neamul a mi-l izbîndi. (Al. Davila) a i e ș i (cînd este sinonim cu *a deveni*): El *a ieșit inginer*. a a j u n g e (cînd este sinonim cu *a deveni*): Ileana *a ajuns profesoară*. a r ă m î n e (cînd nu este sinonim cu *a staționa*): ... *ar fi rămas* pe loc *trăsnită*. (Gala Galaction) a p ă r e a (cînd are subiect): Cucerirea Everestului, odinioară, *părea un vis*. a î n s e m n a (cînd nu este sinonim cu *a scrie, a nota, a face semn*): Medalia olimpică *înseamnă* mai întîi de toate *muncă*. a r e p r e z e n t a (cînd este sinonim cu *a însemna*): Cucerirea cupei *reprezintă un* mare *succes*. a c o n s t i t u i (cînd este sinonim cu *a însemna*): Oare strategia vieții *nu constituie* tocmai *piatra* de încercare a adevăratelor caractere? (L. Blaga) 3. Verbe auxiliare (ajută la formarea modurilor și timpurilor compuse, precum și a diatezei pasive): a f i intră în alcătuirea formelor de viitor anterior (*voi fi lucrat*), conjunctiv perfect (*să fi lucrat*), con-

diţional-optativ perfect (aş fi lucrat), infinitiv perfect (*a fi lucrat)* şi de diateză pasivă, toate modurile şi timpurile (eu *sînt lăudat* / eu *sînt lăudată* etc.).

a a v e a intră în alcătuirea formelor de indicativ perfect compus (*am citit*), condiţional-optativ prezent şi perfect (*aş citi, aş fi citit*) şi ajută la exprimarea viitorului popular (am să citesc, aveam să *citesc*).

a v r e a intră în alcătuirea formelor de viitor şi viitor anterior (*voi cînta, voi fi cîntat*).

B. după posibilitatea de a fi construite cu un complement direct:

1. Verbe t r a n z i t i v e (care pot avea un complement direct):
a face (o mîncare), a iubi (munca), *a hotărî* (data), *a lumina* (drumul), *a pregăti* (examenul), *a vedea* (filmul) etc.
Unele verbe t r a n z i t i v e pot fi construite cu două complemente directe. Cele mai frecvente sînt: *a anunţa* (pe cineva ceva), *a întreba* (pe cineva ceva), *a învăţa* (pe cineva ceva) *a ruga* (pe cineva ceva), *a sfătui* (pe cineva ceva).

2. Verbe intranzitive (care nu pot fi construite cu complement direct). În general sînt intranzitive: verbele copulative (*a fi, a părea, a deveni, a însemna, a ajunge* etc.), verbele de mişcare (*a alerga, a merge, a sosi* etc.), verbele care arată existenţa (*a fi, a se afla, a exista* etc.), verbele însoţite de pronume reflexiv în acuzativ (*a se gîndi, a se hotărî, a se mira, a se speria* etc.), verbele la diateza pasivă (*a fi lăudat, a fi pedepsit, a fi văzut* etc.)

C. După referirea la persoană:

1. Verbe p e r s o n a l e: au forme pentru toate persoanele:
a cînta: eu cînt, tu cînţi, el, ea *cîntă*, noi *cîntăm*, voi *cîntaţi*, ei, ele *cîntă*

2. Verbe i m p e r s o n a l e: nu au subiect şi, de regulă, au numai formă de persoana a III-a. Aceste verbe arată fenomene ale naturii (*plouă, ninge, ful-*

geră, se însereează etc.) sau sînt folosite cu pronume reflexiv și sînt urmate de o propoziție subiectivă (*se pare, se spune, se zice* etc.).

3. Verbe u n i p e r s o n a l e: se folosesc numai la persoana a III-a (*a lătra, a măcăi, a oua* etc.). Verbul *a trebui* este unipersonal ca formă și impersonal prin conținut (are sensul "e necesar").

Categorii gramaticale

1. C o n j u g a r e a: verbele se împart în patru conjugări, după terminația la modul infinitiv:
   - conjugarea I – *a* (a cînt*a*, a lucr*a*)
   - conjugarea a II-a – *ea* (a tăce*a*, a vede*a*)
   - conjugarea a III-a – *e* (a culege, a merge
   - conjugarea a IV-a – *i* (a auz*i*, a sosi)
     – *î* (a coborî, a hotărî)

2. D i a t e z a (exprimă raportul dintre acțiune și subiectul gramatical).
   - diateza a c t i v ă (acțiunea este făcută de subiectul gramatical)
     eu cînt (tac, fac, citesc, hotărăsc)
   - diateza p a s i v ă (acțiunea este făcută de altcineva și este suferită de subiectul gramatical). Se formează cu ajutorul verbului auxiliar *a fi* + participiul verbului de conjugat:
     eu sînt căutat(ă), văzut(ă), împins(ă), ocrotit(ă), tîrît(ă) de către cineva
   - diateza r e f l e x i v ă (subiectul participă intens la acțiune). Se formează din diateza activă + pronume reflexiv în acuzativ sau dativ, care nu are funcție sintactică (pronumele reflexiv nu poate fi înlocuit cu un pronume personal în același caz):
     el se gîndește – el își închipuie

O b s e r v a ț i e: Verbele însoțite de un pronume reflexiv care poate fi înlocuit cu un pronume personal în același caz alcătuiesc categoria verbelor a c t i v e p r o n o m i n a l e: a se spăla, a se vedea, a se pregăti etc., a-și aminti, a-și scoate, a-și vizita etc.

3. P e r s o a n a ș i n u m ă r u l
– persoana I (care vorbește)
singular: eu învăț (tac, merg, fug, hotărăsc)
plural: noi învățăm (tăcem, mergem, fugim, hotărîm)
– persoana a II-a (cu care se vorbește)
singular: tu înveți (taci, mergi, fugi, hotărăști)
plural: voi învățați (tăceți, mergeți, fugiți, hotărîți)
– persoana a III-a (despre care se vorbește)
singular: el, ea învață (tace, merge, fuge, hotărăște)
plural: ei, ele învață (tac, merg, fug, hotărăsc)

4. M o d u l (arată cum este prezentată acțiunea de către vorbitor).

A) Moduri p e r s o n a l e (p r e d i c a t i v e)

1. *indicativ* (exprimă o acțiune prezentată de vorbitor ca reală):
eu lucrez, tac, culeg, sosesc, cobor
2. *conjunctiv* (exprimă o acțiune nesigură, dar posibilă):
eu să lucrez, să tac, să culeg, să sosesc, să cobor
3. *condițional-optativ* (exprimă o acțiune realizabilă, posibilă sau dorită):
eu aș lucra, aș tăcea, aș culege, aș sosi, aș coborî
La timpul perfect exprimă o acțiune ireală:
eu aș fi lucrat, aș fi tăcut, aș fi cules, aș fi sosit, aș fi coborît
4. *imperativ* (exprimă acțiunea sub formă de poruncă, sfat, rugăminte)
lucrează! taci! culege! sosește! coboară!
5. *prezumtiv* (exprimă o acțiune ipotetică)[1]
eu voi fi lucrînd, voi fi tăcînd, voi fi culegînd, voi fi sosind, voi fi coborînd

B) Moduri n e p e r s o n a l e (n e p r e d i t i v e)

1. *infinitiv* (denumește acțiunea):
a lucra, a tăcea, a culege, a sosi, a coborî

1. Acest mod verbal nu se studiază în școală. La timpul perfect, formele coincid cu cele ale viitorului anterior: voi fi lucrat, voi fi tăcut, voi fi cules etc.

3. P e r s o a n a ș i n u m ă r u l
– persoana I (care vorbește)
singular: eu învăț (tac, merg, fug, hotărăsc)
plural: noi învățăm (tăcem, mergem, fugim, hotărîm)
– persoana a II-a (cu care se vorbește)
singular: tu înveți (taci, mergi, fugi, hotărăști)
plural: voi învățați (tăceți, mergeți, fugiți, hotărîți)
– persoana a III-a (despre care se vorbește)
singular: el, ea învață (tace, merge, fuge, hotărăște)
plural: ei, ele învață (tac, merg, fug, hotărăsc)

4. M o d u l (arată cum este prezentată acțiunea de către vorbitor).
A) Moduri p e r s o n a l e (p r e d i c a t i v e)
1. *indicativ* (exprimă o acțiune prezentată de vorbitor ca reală):
eu lucrez, tac, culeg, sosesc, cobor
2. *conjunctiv* (exprimă o acțiune nesigură, dar posibilă):
eu să lucrez, să tac, să culeg, să sosesc, să cobor
3. *condițional-optativ* (exprimă o acțiune realizabilă, posibilă sau dorită):
eu aș lucra, aș tăcea, aș culege, aș sosi, aș coborî
La timpul perfect exprimă o acțiune ireală:
eu aș fi lucrat, aș fi tăcut, aș fi cules, aș fi sosit, aș fi coborît
4. *imperativ* (exprimă acțiunea sub formă de poruncă, sfat, rugăminte)
lucrează! taci! culege! sosește! coboară!
5. *prezumtiv* (exprimă o acțiune ipotetică)[1]
eu voi fi lucrînd, voi fi tăcînd, voi fi culegînd, voi fi sosind, voi fi coborînd

B) Moduri n e p e r s o n a l e (n e p r e d i t i v e)
1. *infinitiv* (denumește acțiunea):
a lucra, a tăcea, a culege, a sosi, a coborî

1. Acest mod verbal nu se studiază în școală. La timpul perfect, formele coincid cu cele ale viitorului anterior: voi fi lucrat, voi fi tăcut, voi fi cules etc.

2. *gerunziu* (exprimă acțiunea în desfășurare):
lucrînd, tăcînd, culegînd, sosind, coborînd
3. *participiu* (denumește acțiunea suferită de un obiect):
lucrat, tăcut, cules, sosit, coborît
4. *supin* (denumește acțiunea verbală):
de (pentru) lucrat, de (pentru) tăcut, de (pentru) cules, de (pentru) sosit, de (pentru) coborît

5. T i m p u l

Modul indicativ are următoarele timpuri:
- prezent: lucrez, tac, culeg, sosesc, cobor
- trecut:
  - imperfect: lucram, tăceam, culegeam, soseam, coboram
  - perfect simplu: lucrai, tăcui, culesei, sosii, coborîi
  - perfectul compus: am lucrat, am tăcut, am cules, am sosit, am coborît
  - mai mult ca perfectul: lucrasem, tăcusem, culesesem, sosisem, coborîsem
- viitor
  - viitor I: voi lucra, voi tăcea, voi culege, voi sosi, voi coborî
  - viitorul anterior: voi fi lucrat, voi fi tăcut, voi fi cules, voi fi sosit, voi fi coborît

Modul conjunctiv are două timpuri:
- prezent: să lucrez, să tac, să culeg, să sosesc, să cobor
- perfect: să fi lucrat, să fi tăcut, să fi cules, să fi sosit, să fi coborît

Modul condițional-optativ are două timpuri:
- prezent: aș lucra, aș tăcea, aș culege, aș sosi, aș coborî
- perfect: aș fi lucrat, aș fi tăcut, aș fi cules, aș fi sosit, aș fi coborît

Modul prezumtiv are două timpuri:
- prezent: voi fi lucrînd, voi fi tăcînd, voi fi culegînd, voi fi sosind, voi fi coborînd
- perfect: voi fi lucrat, voi fi tăcut, voi fi cules, voi fi sosit, voi fi coborît

	Modul infinitiv are două timpuri: – prezent: a lucra, a tăcea, a culege, a sosi, a coborî – perfect: a fi lucrat, a fi tăcut, a fi cules, a fi sosit, a fi coborît
Funcţiile sintactice ale modurilor personale	1. Verbele predicative la moduri personale au funcţia de predicat verbal: Amintiri crîncene *răscoliră* deodată mintea şi sufletul lui Tudor. (M. Sadoveanu) 2. Verbele copulative la moduri personale au funcţia de predicat nominal împreună cu un nume predicativ: Nu erau prea dese focurile, nici atacanţii *nu păreau prea numeroşi*. (M. Preda)
Funcţiile sintactice ale modurilor nepersonale	1. Modul infinitiv poate îndeplini următoarele funcţii sintactice: – subiect: E uşor *a da* sfaturi. – nume predicativ: A învăţa nu înseamnă *a memora*. – atribut: ... observase bucuria lui *de a povesti*. (M. Preda) – complement direct: Pot *rezolva* orice problemă. – complement circumstanţial de timp: A sosit *înainte de a începe* spectacolul. – complement circumstanţial de mod: A plecat *fără a saluta*. – complement circumstanţial de scop: A intrat în librărie *pentru a cumpăra* cărţi. 2. Modul gerunziu: – atribut adjectival (acordat): Am admirat fumalele *fumegînde* ale Hunedoarei. – atribut verbal (neacordat): I-a răspuns cu ochii *strălucind* ca o văpaie. – complement direct: Am auzit *spunîndu-se* multe lucruri despre tine. – complement circumstanţial de timp: *Luînd* o poziţie regulamentară, caporalul zise... (M. Preda) – complement circumstanţial de cauză: *Neavînd* suficient timp, n-am putut termina lucrarea în întregime.

– complement circumstanțial de mod: Venea *fluierînd*.[1]

3. Modul participiu:
   – atribut adjectival: Lecțiile *învățate* nu se uită.
   – nume predicativ: Ei sînt bine *informați* în domeniul sportului.

4. Modul supin:
   – subiect: Era simplu *de imaginat.* (M. Preda)
   – atribut verbal: Am cumpărat pastă *de lipit.*
   – nume predicativ: Problema era *de rezolvat* pentru azi.
   – complement direct: Am *de făcut* planul excursiei.
   – complement indirect: Pe la ora nouă ne-am apucat *de mîncat.*
   – complement circumstanțial de loc: S-a dus *la scăldat.*
   – complement circumstanțial de scop: Pixul se folosește *pentru scris.*
   – complement circumstanțial consecutiv: Mănîncă *de speriat.*

EXERCIȚII

1. Analizați, sintactic și morfologic, verbele din textele următoare:

a) Codrule, Măria-Ta,
Lasă-mă sub poala ta,
Că nimica n-oi strica
Fără num-o rămurea,
Să-mi atîrn armele-n ea. (Folclor)

b) Agripina se repezi la Păunaș, îl ridică din albie, îl puse în poală și, prin ușa din fund, țîșni în grădină. Se strecură pe lîngă grajd, ajunse pe Măriuca și pe Vlad și, tîrîndu-i după ea, începu să urce coasta din fag în fag. (Gala Galaction)

---

1. *Gramatica limbii române*, II, Ed. Academiei, 1963 îl consideră *element predicativ suplimentar*, care exprimă o acțiune în desfășurare, simultană cu acțiunea exprimată de verbul-predicat: El venea și fluiera în timp ce venea.

c) El aşteptă pînă îl văzu îndepărtîndu-se de tot pe ofiţer, o luă cu grijă spre corpul de gardă, intră, trase un închizător de la altă armă, îl vîrî într-a lui şi reveni la post. (M. Preda)

2. Precizaţi valoarea predicativă, copulativă sau de verb auxiliar a lui *a fi* în textele următoare:

a) Dacă nu eşti tare în clipa aceea, te zăpăceşti şi spui tot chiar dacă taci din gură. (M. Preda)

b) Vreau să ştiu c-a fost închisă la Snagov această fiară. (Al. Davila)

c) Ar fi putut totuşi să spună că închizătorul armei soldatului era la el în buzunar. (M. Preda)

3. Analizaţi, sintactic şi morfologic, verbele la moduri nepersonale din următorul text:

Văzînd eu că nu-i chip de stat împotriva părinţilor, începui a mă gîndi la pomire, zicînd în sine-mi cu amărăciune... (I. Creangă)

4. Formulaţi cinci propoziţii cu locuţiuni verbale şi arătaţi cu ce verbe pot fi înlocuite.

5. Subliniaţi cu o linie verbele tranzitive şi cu două linii pe cele intranzitive:

Femei şi fete cu caţaveici de vulpe şi cu fuste de lînă, dungate cu vrîste galbene şi roşe pe fund negru, veneau la leturghie. Femeile aveau broboadă cafenie pe cap; fetele erau cu capetele goale gătite cu flori de grădină. Unele erau frumoase şi spionau cu priviri agere pe cei trei oşteni. (M. Sadoveanu)

6. Identificaţi verbele la modul indicativ, timpul viitor;

a) Toţi ca mine-n astă noapte, Vlade, nu vor fi trădaţi;
Toţi, toţi, fără să lovească, n-o să cadă-njunghiaţi.
Unul va fi mai destoinic, va străbate pîn' la tine
Şi... Atunci îţi vei aduce-aminte, poate, şi de mine. (Al. Davila)

b) Floarea-soarelui, bătrînă,
De pe-acum se sperie
C-au să-i cadă în ţărînă
Dinţii de mizerie. (G. Topîrceanu)

7. Subliniaţi cu o linie verbele la diateza activă şi diateza activă pronominală, cu două linii pe cele la diateza pasivă şi cu trei linii pe cele la diateza reflexivă:

a) În sfîrşit, ca să nu-mi uit vorba, toată noaptea cea dinainte de plecare, pînă s-au revărsat zorile, m-am frămîntat [...] cum aş putea îndupleca pe mama... (I. Creangă)

b) După însănătoşire ceru doar să fie transferat. Nu bătu pe nimeni din baterie, tunarii se fereau de el. (M. Preda)

ADVERBUL

Definiţia	Este partea de vorbire neflexibilă care arată caracteristica unei acţiuni, a unei însuşiri sau a unei stări. Adverbul determină un verb, un adjectiv sau un adverb: *Bine* v-am găsit, oameni buni. (M. Sadoveanu) Echipa noastră a fost *temeinic* antrenată. Era *cam* departe. Locuţiunea adverbială este un grup de cuvinte cu valoare de adverb: *în faţă, în spate, pe urmă, din cînd în cînd, cot la cot, pe de rost* etc.
Felul	1. după înţeles: – adverbe şi locuţiuni adverbiale de loc: *acolo, afară, aproape, departe, înainte, pretutindeni, la dreapta, de jur împrejur* etc. – adverbe şi locuţiuni adverbiale de timp: *azi, astăzi, atunci, curînd, devreme, an de an, din cînd în cînd, astă-noapte* etc. – adverbe şi locuţiuni adverbiale de mod: *anevoie, degeaba, bine, frăţeşte, pieziş, de-a dreptul, cot la cot, de nevoie* etc. 2. după formă: – adverbe simple: *aproape, departe, dimineaţa, tîrîş* etc. – adverbe compuse: *aseară, dedesubt, întotdeauna, totuşi, alaltăieri, undeva* etc. 3. după origine: – adverbe primare: *da, nu, aici, cam, foarte, ieri, departe, aşa* etc. – adverbe provenite din alte părţi de vorbire: – prin derivare (cu sufixele –eşte, –iş): *prieteneşte, româneşte, pieptiş, cruciş* etc. – prin schimbarea valorii gramaticale a substantivului (*ziua, noaptea, vara, iarna, joia* etc.) sau a adjectivului (*frumos, tare, clar, corect* etc.)

	– alte categorii de adverbe: – adverbe pronominale interogativ-relative: *unde, cînd, cum, cît* – adverbe nehotărîte: *undeva, cîndva, cumva, oriunde, oricînd, oricum, oricît, cîteodată, cîtva* etc. – adverbe corelative: *aşa, atît, tot, totuşi, de aceea* etc.
Gradele de comparaţie	1. pozitiv: Învaţă *bine.* 2. comparativ – de superioritate: Învaţă *mai bine* decît mine. – de egalitate: Învaţă *tot atît (aşa) de bine* ca şi mine. – de inferioritate: Învaţă *mai puţin bine* decît mine. 3. superlativ – relativ: Învaţă *cel mai bine.* Învaţă *cel mai puţin bine.* – absolut: Învaţă *foarte (tare, prea) bine.*
Funcţii sintactice	1. complement circumstanţial: – de loc: Apoi se uită *în sus* şi *de jur împrejur.* (I. Al. Brătescu-Voineşti) – de timp: Sfîrşiră *curînd* puterile. (Gala Galaction) – de mod: Unul dintre ei era îmbrăcat *orăşeneşte.* (Marin Preda) 2. atribut adverbial: Ştim cel mai bine legea şi mersul *înainte.* (N. Stănescu) 3. predicat: *Bine* că n-am întîrziat. 4. nume predicativ: *Aşa* sînt toate mamele, grijulii şi duioase.
Observaţii	1. Nu toate adverbele au grade de comparaţie. 2. Adverbele *mai, puţin, foarte, prea, tare* ajută la formarea gradelor de comparaţie. 3. Adverbele pronominale interogativ-relative au funcţia de complement circumstanţial (*unde, cînd, cum, cît*) sau de nume predicativ (*cum*): Spune-mi *unde, cînd* şi *cum* vii! (complemente) *Cum* este timpul la munte? (nume predicativ) 4. Adverbele predicative sînt urmate obligatoriu de o conjuncţie subordonatoare (*că, să, ca să, dacă, de*) care introduce o propoziţie subiectivă.

	5. Scriitorii folosesc adverbele cu valoare artistică ca epitet al acțiunii (*Lung* își flutură spre vale/ Haina iluzorie. G. Topîrceanu) sau ca element al antitezei (Cei de *deasupra* tot *deasupra,* iar cei de *dedesubt* tot *dedesubt.* C. Hogaș)

EXERCIȚII

1. Subliniaţi adverbele și locuțiunile adverbiale și arătați felul lor:

a) Cu ochii încruntați cetea necontenit slovele mari de pe crucea tatălui său și-i veni în minte dintr-o dată dintre icoanele înnegurate de uitare chipul palid, stropit de sînge, al unui oștean mort. (M. Sadoveanu)

b) Ocheau cu grijă. Un foc de aici, unul de dincoace. Ofițerul se uita din cînd în cînd să vadă efectul. (M. Preda)

c) Nu se auzeau decît tălăngile, din ce în ce mai depărtate, ale turmelor de deasupra. (Gala Galaction)

d) Astfel atenți
La tot și la toate
Am învățat mereu
Să fim veșnici. (Marin Sorescu)

e) Dar Salomia s-a apropiat se vede prea zgomotos, că odată au zburat vrăbiile. (I. Al. Brătescu-Voinești)

2. Arătaţi la ce grade de comparaţie sînt adverbele din textele următoare:

a) Mai tîrziu o coțofană
Fără ocupație
A adus o veste-n goană
Și-a făcut senzație. (G. Topîrceanu)

b) ... știm cel mai bine locul și patima și rostul. (N. Stănescu)

3. Alcătuiți propoziții în care adverbele *departe* și *repede* să fie la toate gradele de comparație.

4. Arătați ce părți de vorbire sînt cuvintele spațiate:

a) Acum se vedea c l a r intenția avionului. (M. Preda)

b) Pianul scotea un sunet c l a r și armonios.

5. Alcătuiți propoziții în care adjectivele *frumos, limpede* și *scurt* să aibă valoare de adverbe.

PREPOZIŢIA

Definiţia	Este partea de vorbire neflexibilă care leagă: – un a t r i b u t de substantivul sau pronumele determinat: Unul *din* răzăşi le pofti ziua-bună. (M. Sadoveanu) – un c o m p l e m e n t de verbul, adjectivul sau adverbul determinat: Vlad, grăsuţ, aprins *la* faţă şi leoarcă *de* sudoare, căzu jos *ca* un bujor frînt *de* ploaie. (Gala Galaction) *Locuţiunile prepoziţionale* sînt grupuri de cuvinte cu valoare de prepoziţie: *în faţa, în spatele în cursul, în vederea, în timp de, în curs de, împreună cu* etc. Veneau şi răzăşi *în urma* lor. (M. Sadoveanu)
Felul	1. după f o r m ă: a) prepoziţii simple: *a, contra, cu, din, în, la, pînă, spre, sub* etc. b) prepoziţii compuse: *despre, de la, de pe la, de către, înspre, pe lîngă, printre, pe sub* etc. 2. după o r i g i n e: a) prepoziţii propriu-zise: *de, din, la, pe, pînă, spre, sub* etc. b) prepoziţii provenite din substantive (*graţie, mulţumită*), din verb (*datorită*) sau din adverbe (*dedesubtul, împrejurul, înaintea, înăuntrul, contra, împotriva* etc.) 3. după r e g i m u l c a z u a l: a) prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale care cer cazul acuzativ: *cu, din, la, prin, alături de, împreună cu* etc. b) prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale care cer cazul genitiv: *contra, asupra, împotriva, înaintea, înapoia, în jurul, în cursul, în vederea, la dreapta* etc. c) prepoziţii care cer cazul dativ: *conform, contrar, datorită, graţie, mulţumită.*
Observaţii	Prepoziţia şi locuţiunea prepoziţională nu au funcţie sintactică. Ele se analizează împreună cu atributele sau complementele pe care le leagă de cuvîntul determinat.

EXERCIȚII

1. Subliniați, în textele următoare, prepozițiile și locuțiunile prepoziționale, arătînd cazurile cu care se construiesc:

a) Pe cer, de pe aeroport urca cu repeziciune o formație de trei avioane. Fuseseră luați prin surprindere? (M. Preda)

b) Din nou veniră însă asupra lor avioane, care de astă dată lăsară bombe, dar fără o precizie prea mare. (M. Preda)

c) A cumpărat omul de la domnul Frimu, din pădurea care o taie, trei stînjeni de lemne. (I. Al. Brătescu-Voinești)

d) Femei și fete cu cataveici de vulpe și cu fuste de lînă, dungate cu vrîste galbene și roșe pe fund negru, veneau la leturghie. (M. Sadoveanu)

e) Agripina, roșie la față și cu cămașa sfîșiată pe pieptul umflat ca un cimpoi, venea tot blagoslovind cu capul și cu mîinile. (Gala Galaction)

2. Identificați prepozițiile și locuțiunile prepoziționale și arătați care sînt cuvintele pe care le leagă:

Veneau și răzăși în urma lor, îmbrăcați în straiele cu care aveau obiceiul să iasă la oaste: ciubote de piele roșă, pantaloni largi și încrețiți în jurul mijlocului dintr-un șiac cafeniu și ilice negre cu nasturi rotunzi de argint și cu mînecile largi. (M. Sadoveanu)

CONJUNCȚIA

Definiția	Este partea de vorbire neflexibilă care leagă: – două părți de propoziție de același fel: Mărioara *și* Vlad se jucau în fundul grădinii. (Gala Galaction) – două propoziții: Mergi cu inima slobodă *și* Dumnezeu din ceruri să aibă milă de tinerețea ta! (Gala Galaction) Locuțiunile conjuncționale sînt grupuri de cuvinte cu valoare de conjuncție: *din cauză că, din pricină că, în caz că, pînă să, măcar că, chiar de, în timp ce, din moment ce* etc.

Felul	1. După f o r m ă: – conjuncții simple: *și, iar, dar, că, să, dacă, de* etc. – conjuncții compuse: *căci, așadar, fiindcă, ca să* etc. 2. După f u n c ț i e: a) conjuncții și locuțiuni conjuncționale coordonatoare: – copulative: *și, nici, precum și, nu numai...ci (și), nu numai...dar (și), nu numai că...ci (și), nu numai că...dar (și);* – adversative: *dar, iar, însă, ci, numai că;* – disjunctive: *sau, ori, fie...fie;* – conclusive: *deci, așadar, prin urmare, în concluzie, va să zică;* b) conjuncții și locuțiuni conjuncționale subordonatoare: *că, să, ca să, dacă, fiindcă, întrucît, deoarece, încît, pentru că, din cauză că* etc.
Observații	În frază au rol de conjuncții și pronumele, adjectivele și adverbele relative și nehotărîte.

EXERCIȚII

1. Identificați conjuncțiile, arătați felul lor (simple, compuse sau locuțiuni) și raportul (de coordonare sau de subordonare) pe care îl stabilesc:

a) Se strecură pe lîngă grajd, ajunse pe Măriuca și pe Vlad și, tîrîndu-i după ea, începu să urce coasta din fag în fag. (Gala Galaction)

b) Adormise cu adevărat în post sau doar se prefăcuse soldatul care surîsese? (M. Preda)

c) Deci ca să nu piarză vreme multă îl oprește din povestire și-i zice să mai aștepte afară. (I. Al. Brătescu-Voinești)

d) L-a găsit sub trei grăunțe
Mort de inaniție.
Și-acum pleacă să anunțe
Cazul la poliție. (G. Topîrceanu)

e) Cu brațul drept își pipăi mîna stîngă, să vadă dacă stă bine în chinga ei. (M. Sadoveanu)

2. Arătați ce leagă conjuncția *și* în textele următoare:

a) Se întoarse apoi la ceilalți și cuvîntă cu voce răgușită parcă de trudă. (M. Sadoveanu)

b) Iablanicioara se limpezi și scăzu în albia-i întortocheată și adîncă. (Gala Galaction)

c) Iată chinurile mele, ale unui domn român,
Basarab, de sine vrednic și de numele-i bătrîn. (Al. Davila)

3. Identificați valoarea morfologică a cuvintelor subliniate și explicați ortografia lor:

Bunicii mei sînt nehotărîți: să rămînă în sat *sau* să vină la noi, la oraș. În toamna trecută consătenii lor *s-au* întrecut în hărnicie. Unii au cules porumbul, *iar* alții l-au depănușat. Bunicului *i-ar* fi plăcut să fiu și eu printre ei, în satul natal. El are o *casă* nouă. Ani de-a rîndul a trudit *ca să* ne vadă oameni cu carte. Meri și peri *deși* stau aliniați, încărcați de roade, în livada din spatele casei. Curînd, *deși* vacanța e pe sfîrșite, mă voi duce *și* eu în satul în care m-am născut.

INTERJECȚIA

Definiția	Este partea de vorbire neflexibilă care redă stări sufletești, manifestarea unei voințe sau sunete din natură: *au, vai, ah, mă, hăis, cirip-cirip, pleosc* etc.
Felul	După o r i g i n e, interjecțiile se clasifică în: – interjecții propriu-zise: *oh, ah, hai, huo, vai* etc. – onomatopee: *bee, țuști, tic-tac, cucurigu* etc. – provenite din alte părți de vorbire: *păcat! înainte!* etc.
Funcții sintactice	1. predicat: Și *iată* că după atîtea săptămîni ploile stătură. (Gala Galaction) 2. complement: În liniștea adîncă a pădurii el auzi: *cu-cu! cu-cu!* 3. atribut: Era o vară...*hăă!* 4. nume predicativ: E *vai* de ei dacă nu sînt ascultători.
Punctuația	După interjecții se pune întotdeauna virgulă sau semnul exclamării. Nu se despart prin virgulă *iată, iacă, uite.*

EXERCIȚII

1. Subliniați interjecțiile și arătați, unde este cazul, funcția lor sintactică:

a) Iată ce se întîmpla. (M. Preda)

b) De aceea am venit în mijlocul vostru și nu va cuteza unul să miște brațul! Ha-ha! (M. Sadoveanu)

c) De ce nu vrei să vii, măi băiețe? (I. Al. Brătescu-Voinești)

ANALIZA MORFOLOGICĂ

ANALIZA MORFOLOGICĂ

Analiza morfologică a părților de vorbire înseamnă analiza f o r m e i cuvîntului și precizarea următoarelor date:

SUBSTANTIV

1. felul (comun sau propriu, simplu sau compus);
2. genul (masculin, feminin sau neutru);
3. pentru substantivul care denumește ființe se precizează dacă este mobil (forme diferite de gen) sau epicen (aceeași formă pentru ambele genuri);
4. numărul (singular sau plural); se precizează dacă substantivul are numai formă de singular sau numai formă de plural;
5. cazul (nominativ, genitiv, dativ, acuzativ sau vocativ);
6. felul articulării (articulat cu articol hotărît, articulat cu articol nehotărît sau nearticulat).

ARTICOL

1. felul după funcție (hotărît, posesiv sau genitiv, demonstrativ sau adjectival, nehotărît);
2. felul după poziție (proclitic sau enclitic).

ADJECTIV

1. felul (adjectiv variabil cu două terminații, adjectiv variabil cu o terminație, adjectiv invariabil);
2. genul (masculin, feminin sau neutru);
3. numărul (singular sau plural);
4. cazul (nominativ, genitiv, dativ, acuzativ sau vocativ);

5. gradul de comparație (pozitiv, comparativ de inferioritate, de egalitate sau de superioritate, superlativ relativ sau absolut) – se precizează numai dacă adjectivul poate fi comparat.

Observație: La *adjectivul pronominal* se precizează următoarele:

1. felul (de întărire, posesiv, demonstrativ, nehotărît, interogativ, relativ, negativ);
2. genul (masculin, feminin saù neutru);
3. numărul (singular sau plural);
4. cazul (nominativ, genitiv, dativ, acuzativ sau vocativ).

PRONUME

1. felul (personal, personal de politeţe, de întărire, reflexiv, posesiv, demonstrativ, interogativ, relativ, nehotărît, negativ).

La *pronumele personal* se indică:

1. persoana (întîi, a doua, a treia);
2. numărul (singular sau plural);
3. cazul (nominativ, genitiv, dativ, acuzativ sau vocativ);
4. genul (numai la persoana a III-a);
5. formă accentuată sau neaccentuată (numai la cazurile dativ și acuzativ).

La *pronumele de întărire* se indică:

1. persoana (I, a II-a, a III-a);
2. numărul (singular sau plural);
3. genul (masculin, feminin, neutru).

La *pronumele reflexiv* se indică:

1. persoana (I, a II-a, a III-a);
2. număr (singular sau plural);
3. cazul (dativ sau acuzativ);
4. forma (accentuată sau neaccentuată);
5. se va menţiona, cînd este cazul, că pronumele reflexiv a devenit marcă gramaticală a diatezei reflexive sau a diatezei pasive.

La *pronumele posesiv* se indică:

1. felul pronumelui în funcţie de numărul posesorilor și numărul obiectelor posedate (un posesor–un obiect posedat, un posesor–mai multe obiecte posedate, mai mulţi posesori–un obiect posedat, mai mulţi posesori–mai multe obiecte posedate);
2. persoana (I, a II-a, a III-a);
3. numărul (singular sau plural);
4. cazul.

La *pronumele demonstrativ* se indică:
1. felul (de apropiere, de depărtare, de identitate);
2. genul (masculin, feminin sau neutru);
3. numărul (singular sau plural);
4. cazul (nominativ, genitiv, dativ, acuzativ sau vocativ).

La *pronumele nehotărît* se indică:

1. felul (simplu sau compus);

2. genul (masculin, feminin, numai la pronumele care deosebesc în flexiunea lor genul: *altul, vreunul*);

3. numărul (singular sau plural, numai la pronumele care deosebesc în flexiunea lor numărul);

4. cazul (nominativ, genitiv, dativ, acuzativ sau vocativ).

La *pronumele relativ și interogativ* se indică:

1. genul (numai la pronumele *care* la cazurile genitiv și dativ, numărul singular);

2. cazul.

La *pronumele negativ* se indică:

1. genul (numai la pronumele *nici unul, nici una*);

2. numărul (numai la pronumele *nici unul, nici una, nici unii, nici unele*);

3. cazul (nominativ, genitiv, dativ sau acuzativ).

NUMERALUL

1. felul (cardinal propriu-zis, cardinal colectiv, cardinal multiplicativ, cardinal distributiv, cardinal adverbial, ordinal);

2. genul (numai dacă are forme flexionare care indică genul);

3. numărul (numai dacă are forme flexionare care indică numărul);

4. cazul (nu are caz numeralul cardinal adverbial).

VERB

1. felul (predicativ sau copulativ);

2. conjugarea (I, a II-a, a III-a sau a IV-a);

3. modul (indicativ, conjunctiv, condiţional-optativ, imperativ, prezumtiv, infinitiv, gerunziu, participiu, supin);

4. timpul (prezent, imperfect, perfectul simplu, perfectul compus, mai mult ca perfectul, viitor, viitor anterior – timpuri ale modului indicativ; prezent, perfect – timpuri ale modurilor conjunctiv, condiţional-optativ, prezumtiv și infinitiv);

5. persoana (I, a II-a, a III-a). Cînd este cazul se precizează că verbul este unipersonal sau impersonal;

6. numărul (singular sau plural);

7. diateza (activă, activă pronominală – cînd pronumele reflexiv are funcţie sintactică, reflexivă – cînd pronumele reflexiv este marcă gramaticală, deci fără funcţie sintactică, sau pasivă);

8. tranzitivitatea (tranzitiv sau intranzitiv);

9. forma (afirmativă sau negativă);

10. regulat sau neregulat (sînt neregulate verbele *a fi, a avea, a vrea, a bea, a da, a lua, a mînca, a sta, a usca*).

Observaţie: În cazul locuţiunilor verbale se arată din ce sînt alcătuite şi apoi se face analiza morfologică completă a cuvintelor componente.

ADVERB

1. felul (adverb sau locuţiune adverbială; de loc, de timp, de mod sau relativ, interogativ sau nehotărît);

2. gradul de comparaţie (pozitiv, comparativ de inferioritate, de egalitate sau de superioritate, superlativ relativ sau absolut) numai dacă are grade de comparaţie..

PREPOZIŢIE

1. felul după formă (simplă, compusă sau locuţiune prepoziţională);

2. cazul cu care se construieşte (acuzativ, genitiv sau dativ).

CONJUNCŢIE

1. felul după formă (simplă, compusă sau locuţiune conjuncţională);

2. felul după relaţia pe care o stabileşte (coordonatoare copulativă, coordonatoare adversativă, coordonatoare disjunctivă, coordonatoare conclusivă sau subordonatoare).

INTERJECŢIE. Cînd este cazul se indică funcţia sintactică.

SINTAXA PROPOZIȚIEI ȘI A FRAZEI

SUBIECTUL

Definiția	Este partea principală de propoziție despre care se spune ceva cu ajutorul predicatului. Subiectul arată: – cine este autorul acțiunii: *Agripina* căzu la umbra unui stog și ascultă. (Gala Galaction) – cine suferă acțiunea exprimată de un verb la diateza pasivă: *Sublocotenentul* Roșu nu fu plîns de nimeni. (Marin Preda) – cui i se atribuie o însușire sau o caracteristică exprimate de un predicat nominal: ... *cerul* e limpede sticlă (I. Al. Brătescu-Voinicești) *Cartea* este a colegului meu de bancă.
Felul	După prezența sau absența în propoziție: A) subiect e x p r i m a t : – simplu: *Oile* erau pe munte, într-ale lui Dănilă. (Gala Galaction) – multiplu: Erau de față și *Pîrvu Miu* și *fii*-sa Salomia și *lea* Manda, mama Salomiei, și *moș* Grigore, alt vecin. (I. Al. Brătescu-Voinești) B) subiect n e e x p r i m a t : – inclus (verbul predicat este la persoana I sau a II-a): Ca trestia (*noi*) ne-am îndoit sub vînt – dar (*noi*) nu ne-am rupt. (Al. Vlahuță) – subînțeles (verbul predicat este la persoana a III-a; subiectul a mai fost exprimat anterior): Mama ne-a luat de mînă și (*mama*) ne-a tîrît pînă sus în poieniță. (Gala Galaction) – nedeterminat (nu se precizează persoana care face acțiunea): S-a comunicat la radio, dar scrie și în ziar.

Prin ce părți de vorbire poate fi exprimat	– substantiv comun sau propriu: *Munțele* se învălui o lună întreagă în neguri. (Gala Galaction) *Șoimaru* stătu în loc zîmbind. (M. Sadoveanu) – pronume (personal, de politețe, demonstrativ, posesiv, interogativ, relativ, nehotărît, negativ): *Tu* nu-ți mai aduci aminte? (M. Sadoveanu) *Dumnealor* sînt numai prieteni ai mei. (M. Sadoveanu) *Acela* era tatăl său. (M. Sadoveanu) *Ai noștri* au sosit primii. *Cine* i-a auzit gîndul de i l-a împlinit așa de curînd? (I. Al. Brătescu-Voinești) *Toți* priveau curioși la străinii *care* intraseră în sat. (M. Sadoveanu) *Nimeni* nu-l văzuse vreodată întristat sau rîzînd în hohote. (Marin Preda) – verb la un mod nepersonal (infinitiv, gerunziu sau supin): *A învăța* este datoria fiecărui tînăr. Se aude *cîntînd*. Rămîne *de văzut* ce rezultat vom obține. – orice parte de vorbire cu valoare de substantiv: *Îndrăznești* învinș. erau numai *trei*. (Marin Preda) *Al treilea* o luă razna. (Marin Preda) *Binele* cu bine se răsplătește. (Proverb)
Topica	Subiectul poate sta înainte sau după predicat: Această *știre* era destul de veche. (Gala Galaction) Au pierit *codrii*. (M. Sadoveanu) Uneori subiectul poate fi intercalat în structura locuțiunii verbale sau între verbul copulativ și numele predicativ: Își va aduce *el* aminte de această întîmplare! Vei fi și *tu* prezent acolo?
Punctuația	Nu se desparte prin virgulă de predicat.
Observație	Există și propoziții fără subiect, el fiind inexprimabil (predicatul este un verb care exprimă un fenomen al naturii: *ninge, plouă, tună, fulgeră, se înserează* etc.)

EXERCIȚII

1. Arătați felul subiectelor (simplu, multiplu, inclus, subînțeles, nedeterminat) din propozițiile următoare:

a) Numaidecît niște nouraşi albi se destrămară în aer, iar prăpăstiile rostogoliră un ropot de pistoale. (Gala Galaction)

b) Erai un copil cînd s-a întîmplat aceasta; pe urmă, printre străini, ai uitat de toate! (M. Sadoveanu)

c) Măriuca și Vlad se jucau în fundul grădinii, adică lîngă șuvoiul lablanicioarei și sub cei din urmă fagi înfipți în coasta muntelui, căci grădina și casa lui Ozun erau la marginea celorlalte. (Gala Galaction)

d) Zboară vești contradictorii,
Se-ntretaie știrile...
Ce e?... Ce e?... Spre podgorii
Toți întorc privirile. (G. Topîrceanu)

e) A mea e lacrima ce-n tremur
Prin sita genelor se frînge... (O. Goga)

2. Analizați morfologic cuvintele cu rol de subiect:

a) Eu mai am un braț tare și te voi așeza cu pieptul pe mormîntul părintelui meu, pe care tu l-ai ucis cu buzduganul lui Aron. (M. Sadovenau)

b) Domnule, nu te supăra, dumneata știi multe. (I. Al. Brătescu-Voinești)

c) Ce e, mamă? Cine țipă? (Gala Galaction)

d) Atacul dură mult, cînd unul era în aer, ca să-și ia înălțime, celălalt parcă cobora pînă la zece metri. (Marin Preda)

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ SUBIECTIVĂ (SB)

Rolul în frază	Îndeplinește funcția de subiect al predicatului sau al unui verb la mod nepersonal din propoziția regentă.

Predicatul propoziției regente este exprimat prin:	a) verb personal, predicativ sau copulativ, la persoana a III-a singular sau plural, fără subiect: *Cine adună la tinerețe* a r e *la bătrînețe.* E n e m e r n i c *cine-o uită.* (Al. Davila) b) verb la diateza activă, unipersonal prin formă și impersonal prin conținut: *a trebui, a rezulta, a reieși* etc.: T r e b u i e *să se întoarcă.* (Marin Preda) Din presă r e z u l t ă *că uzina din orașul nostru și-a schimbat profilul.* c) verb la persoana a III-a singular, diateza reflexivă cu valoare impersonală: *se admite, se aude, se cade, se cunoaște, se povestește, se presupune, se spune, se stabilește, se vede* etc.; *se întîmplă, se pare, se poate, se cuvine, se impune* etc.: N u s e c a d e *să nu saluți pe colegii tăi.* S e p a r e *că rămăsese.* (Marin Preda) S-a r f i p u t u t *să nu-l mai întîlnesc niciodată.* d) forme impersonale ale unor verbe personale, însoțite sau nu de pronume personal în cazurile dativ sau acuzativ: *a ajunge, a conveni, a fi, a merge, a plăcea, a rămîne, a veni* (cu sau fără pronume în dativ), *a afecta, a durea, a interesa, a mira, a uimi* (cu sau fără pronume în acuzativ), *a însemna, a importa:* *Dacă nu a venit la timp* a f o s t pentru că s-a rătăcit. *Dacă ți-a trimis o scrisoare* î n s e a m n ă că nu te-a uitat. Ție îți p l a c e *să asculți muzică.* Ție nu-ți c o n v i n e *să ți se spună adevărul în față.* Te p r i v e ș t e *cum rezolvi problema.* Fiind cald, îți v i n e *să te arunci în apă îmbrăcat.* N u m e r g e *să nu te pregătești temeinic.* Mă m i r ă *că nu a venit cu noi în excursie.* Mă i n t e r e s e a z ă *ce ați făcut ieri.* e) expresie verbală impersonală (a fi + adverb): *e adevărat, e bine, e firesc, e greu, e posibil, e ușor* etc. E r a într-adevăr g r e u *să rămîi multă vreme chiar cu totul vesel în apropierea acestui ofițer.* (M. Preda) N u-i b i n e *să fii îngîmfat.* E r a d e m i r a r e *ce se întîmplase cu formația aceea* care nu se mai întorcea. (M. Preda)

g/ vb. d. poziv impersonale : e stiut, e spus, e hotărît

	f) adverb sau locuțiune adverbială predicativă (urmează, obligatoriu, o conjuncție subordonatoare: *că, să, ca să, dacă, de*): *bine, bineînțeles, desigur, firește, poate, probabil, sigur, fără îndoială, cît pe ce* etc. P o a t e *că are dreptate.* F ă r ă î n d o i a l ă *că frunzișul gingaș și ecourile și răsuflările pădurii aveau un îndemn.* (M. Sadoveanu)
Elemente jonctionale	– pronume relative: *cine, care, ce, ceea ce, cîți:* *C i n e întreabă* nu greșește. Nu se știe *c e a făcut acolo.* Răspunde *c a r e știe.* *C î ț i vor veni la spectacol* nu se știe. – pronume nehotărîte: *oricine, oricare, orice:* *O r i c i n e știe* răspunde corect. E corect *o r i c e scrie.* – conjuncții subordonatoare: *că, să, ca... să, dacă, de:* Ți s-a părut *c ă plouă.* Nu-mi place *s ă pierd timpul.* Trebuie *c a omul s ă creadă în viitor.* N-ar fi rău *d a c ă ați învăța mai mult.* Se întîmplă *d e trece și o săptămînă* pînă vine pe la noi. – adverbe relative: *unde, cînd, cum, cît:* Nu se știe *u n d e plecăm în vacanță.* S-a comunicat la radio *c î n d începe campionatul.* Ne-a impresionat *c u m a sărit în ajutor.*
Topica	Propoziția subordonată subiectivă stă, de obicei, înaintea regentei cînd determină un verb personal fără subiect: *Cine are carte* are patru ochi. După regentă stau, de obicei, propozițiile subiective care determină verbe impersonale, expresii verbale impersonale și adverbe predicative: Trebuie *să mai așteptăm.* E clar *că are dreptate.* Firește *că ne va ajuta.*
Punctuația	Nu se desparte prin virgulă de propoziția regentă.

Observaţii	1. Uneori, propoziţia subordonată subiectivă este reluată în regentă printr-un pronume demonstrativ şi, în acest caz, se desparte prin virgulă: *Cine va persevera,* a c e l a va izbîndi. *Că n-a venit,* a s t a se ştie. 2. Verbul *a trebui* şi, în general, construcţiile impersonale sînt uneori intercalate între subiectul propoziţiei subordonate subiective şi predicatul acesteia: *Eu*[2]/trebuie[1]/*să citesc mai mult*[2]/. *Tremul*[2]/trebuia[1]/*să sosească la ora şapte*[2]/. *Problema*[2]/evident[1]/*că era greşită*[2]/. 3. Unele verbe impersonale sînt urmate de propoziţii completive indirecte: N u-mi p a s ă /*că plouă.* Î m i p a r e b i n e (r ă u) *că l-am cunoscut.*

EXERCIŢII

1. Identificaţi propoziţiile subiective din frazele următoare şi arătaţi care este elementul lor regent şi prin ce sînt introduse:

a) La cîmp, cînd păzea boii cu alţi băieţi de seama lui, se juca el şi cu ei; dar mai drag îi era să se răzleţească deoparte şi să se uite cu băgare de seamă la ierburi şi la lighioni. (I. Al. Brătescu-Voineşti)

b) La sfîrşitul şcolii, domnul învăţător Irimescu a zis că e păcat ca aşa băiat cu tragere de inimă la învăţătură să nu meargă mai departe. (I. Al. Brătescu-Voineşti)

c) De două ori i se întîmplase să vază pe cîmp cum un bărzăune negru-galben se luptase cu un paianjen mai mare decît dînsul, cum îl biruise şi cum îl luase între labe şi zburase cu el. (I. Al. Brătescu-Voineşti)

2. Subliniaţi subiectele şi transformaţi-le în propoziţii subordonate subiective:

a) Cel hamic are rezultate bune.
b) Îi place sportul.
c) Nu-i greu de cîştigat un meci.
d) A citi înseamnă a-ţi îmbogăţi cunoştinţele.
e) Mă interesează rezultatele voastre de la concurs.

3. Alcătuiți fraze după schemele următoare:

a) 2 P.P. ——— 3 P.P
   | |
   1 SB 4 CD

b) 2 P.P.
   / \
   1 SB 3 AT

c) 2 P.P.
   / \
   1 SB 3PR

PREDICATUL

Definiția	Este partea principală de propoziție care atribuie subiectului o acțiune, o stare sau o însușire.
Felul	Predicatul este de două feluri: A) predicatul v e r b a l – atribuie subiectului o acțiune arătînd ce face subiectul. Răspunde la întrebările: ce se spune despre subiect? ce face subiectul? Dumneata *spune*-i c-*am venit* eu. (I. L. Caragiale) B) predicatul n o m i n a l – atribuie o însușire sau o calitate subiectului, arătînd cine este, ce este sau cum este subiectul. Răspunde la întrebările: cine este subiectul? ce este subiectul? cum este subiectul? Ș-*am rămas stăpîni* pe moșioara noastră. (Al. Vlahuță)
Prin ce părți de vorbire poate fi exprimat	A) *Predicatul verbal* poate fi exprimat prin: 1. verb predicativ la un mod personal: Cînd *au venit* băieții și l-*au întrebat* de ce i-*a strigat*, le-*a povestit* înspăimîntat că *a văzut* o lăcustă. (I. Al. Brătescu-Voinești)

2. locuțiune verbală la un mod personal:
... un flăcăoan al dracului ne-*a luat în rîs* cum se cade. (I. Creangă)

3. interjecție:
Ne întovărășim cu dînșii, de frica lăieșilor din Ruginoasa, și *hai-hai, hai-hai,* pînă-n ziuă, *iacă*-te-ne în Tîrgul-Frumos. (I. Creangă)

4. adverb sau locuțiune adverbială (nu admite verbul copulativ *a fi*):
Poate să fi fost la cîntători, cînd urletele vijeliei începură a-și coborî glasul. (C. Hogaș)

B. *Predicatul nominal* poate fi exprimat printr-un verb copulativ la un mod personal (*a fi, a deveni, a părea, a însemna, a rămîne, a ajunge, a ieși, a se face, a se naște, a se chema, a se numi, a reprezenta, a constitui* etc.[1]) și un nume predicativ.
Numele predicativ poate fi exprimat prin:

1. substantiv în cazul nominativ (rar în cazurile genitiv sau acuzativ cu prepoziție):
Bunicii mei *sînt strănepoții* acelor oameni. (M. Sadoveanu)
Echipa cîștigătoare *este a școlii* noastre.
Vara soarele *pare de aur* încins.

2. pronume în cazul nominativ (rar în cazurile genitiv sau acuzativ cu prepoziție):
Cea mai rea lene *e aceea* ce are nevoie și de vremea altora. (Nicolae Iorga)
Cartea *este a lui.*
Ierbarul *este pentru noi.*

3. adjectiv:
Cînd a aflat adevărul *s-a făcut palid* la față.

4. numeral în cazul nominativ (mai rar în cazurile genitiv sau acuzativ cu prepoziție):
El *era al doilea* în clasă.
Cărțile *sînt ale celor doi.*
Răspunsul lui *este de zece.*

1. Vezi capitolul *Verbul,* unde se precizează cînd aceste verbe au valoare copulativă sau predicativă.

	5. verb la un mod nepersonal (infinitiv sau supin): El *părea a nu înțelege* explicația profesorului. Întîmplarea lui *era de necrezut.* 6. adverb: Vremea la munte *a fost altfel* decît la șes. *Cum a fost* concursul? 7. interjecție: Și cu străjuirea voastră, *era vai* de pielea noastră. (I. Creangă)
Topica	Predicatul verbal stă, de obicei, imediat după subiect sau după grupul sintactic al subiectului (subiect + atribut), dar poate sta și înaintea lui mai ales cînd propoziția este interogativă sau exclamativă: Dănilă *avea* optzeci de ani. (Gala Galaction) *Să vină* și el! *Se află* copii în sală? Numele predicativ stă, de obicei, după verbul copulativ: Coasta *era grozav de prăvălatică.* (Gala Galaction) Numele predicative exprimate prin pronume sau adverbe relative sau interogative stau în fața verbului copulativ: Știm *cine este* vinovatul. *Ce este* prietenul lui? *Cum a fost* timpul la munte? Uneori între verbul copulativ și numele predicativ pot fi intercalate alte părți de propoziție: Hainele *devin* prin spălare și fierbere *mai curate.*
Punctuația	Predicatul nu se desparte de subiect prin virgulă: Un salcîm *privi* spre munte Mîndru ca o flamură. (G. Topîrceanu) Aerul din peșteră *era înăbușitor și greu.* Cînd verbul copulativ este urmat de mai multe nume predicative, acestea se despart prin virgulă, dacă nu sînt legate între ele prin conjuncții: Uriașii munți ... *erau* acum *blajini, tihniți* și *pridiți* de soare. (Gala Galaction)

EXERCIȚII

1. Subliniați în textele următoare predicatele verbale cu o linie și predicatele nominale cu două linii:

a) Milostiv te crede lumea, dar nu eu, căci te ghicesc.
Nu mai sînt primejdioasă, deci am voie să trăiesc. (Al. Davila)

b) Nu mă putui, totuși, opri de a nu mă desfăta o clipă privind la lupta uriașă, ce se încinsese între ea și o muscă mare cu spetele lucitoare și verzii care năzuia, numaidecît, să se adăpostească de arșița dogoritoare a soarelui, în umbra umedă a uneia din nările ei; și cu greu ai fi putut hotărî care dintre amîndouă erau mai iscusite în strategie, musca sau Pisicuța? (C. Hogaș)

c) După cîte pot să-mi închipui eu, zise ofițerul, nu s-a renunțat la paza rafinăriilor de la Ploiești, sau te pomenești că v-au îngropat pe toți și ai rămas numai tu? Te pomenești că ai fost cel mai viteaz, de-ai scăpat... (M. Preda)

d) Această știre era destul de veche și Dănilă o spunea Agripinei, încă o dată, la începutul lui mai, supărat și mîhnit în inimă-i că veștile cele mari pe care le aștepta nu mai veneau deloc. (Gala Galaction)

e) În gîndurile acestea, auzi în dosul stînei un plînset de copil. Se ridică din locu-i și se uită peste țarcuri cu mîna streașină la ochi: Dar asta ce să fie! Era Măriuca. Mai încolo era Vlad și tocmai în fund venea o femeie care nu putea să fie decît Agripina, care avea umbletul și schimele unei nebune. (Gala Galaction)

f) Iar Tudor cu soția lui Anița, și Mihu și toți ceilalți răzăși au fost urgisiți și prigoniți, dar s-au ținut cu tărie. Pe urmă cei ce-au venit după ei au fost călcați și supuși de alții; și vremea necontenit i-a lovit pînă ce le-a plecat frunțile adînc spre pămînt. (M. Sadoveanu)

g) Noi sîntem semințe și pămîntul e al nostru,
știm cel mai bine locul și patima și rostul,
știm cel mai bine legea și mersul înainte,
sîntem, după nevoie, și lacrimă și dinte. (Nichita Stănescu)

2. Alcătuiți propoziții al căror predicat nominal să includă următoarele verbe copulative: *a deveni, a părea, a se face.*

3. Construiți cîte două propoziții cu predicate nominale ale căror nume predicative să fie exprimate prin substantive, adjective și verbe la infintiv.

4. Alcătuiți propoziții în care verbele *a însemna, a ajunge, a rămîne, a ieși* să formeze pe rînd predicate verbale (singure) și predicate nominale (împreună cu un nume predicativ).

5. Construiți trei propoziții în care *a fi* să fie, pe rînd, verb predicativ, verb auxiliar al diatezei pasive și verb copulativ.

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ PREDICATIVĂ (PR)

Rolul în frază	Corespunde unui nume predicativ, îndeplinind această funcție pe lîngă un verb copulativ din propoziția regentă.
Cuvîntul determinat din propoziția regentă este un verb copulativ	– *a fi* (cînd nu este sinonim cu *a exista, a se afla, a se găsi, a trăi, a costa, a merge, a se întîmpla, a se petrece*): Părerea noastră e s t e *că vom obține rezultate bune.* – *a deveni* Ea v a d e v e n i *ce au dorit părinții ei.* – *a părea* Ei p ă r e a u *că nu urmăresc cu atenție emisiunea.* – *a însemna* (cînd nu este sinonim cu *a scrie, a nota, a face semn*): Dacă au obținut aceste rezultate î n s e a m n ă *că s-au pregătit..* – *a rămîne* (cînd nu este sinonim cu *a se opri, a staționa*): Bunica a r ă m a s *cum o știam.* – *a ajunge* (cînd este sinonim cu *a deveni*): Colegul meu a a j u n s *ce este tatăl său.* – *a se face* (cînd este sinonim cu *a deveni, a se preface*): Colega mea s e f a c e *că mă cunoaște.* Verbele copulative *a ieși, a se simți, a se crede, a se naște, a reprezenta, a constitui, a se chema, a se numi* formează predicatul nominal împreună cu un nume predicativ și foarte rar împreună cu o propoziție subordonată predicativă.
Elemente joncționale	a) conjuncții și locuțiuni conjuncționale subordonatoare: *că, să, ca...să, dacă* și, rar, *de, ca și cum, ca și cînd:* Adevărul e *că a făcut mai multe greșeli.* Dorința colectivului nostru a fost *să ne pregătim cu toții cît mai bine.* Ideea lui a fost *ca în vacanță să adunăm plante medicale.* Întrebarea este *d a c ă astăzi mai găsim bilete pentru concert.*

	b) pronume relative: *cine, ce, care, ceea ce:* Problema este *c i n e va conduce grupul spre cabană.* Mircea se va face *c e este fratele său.* Noi vom deveni *c e e a c e am visat de atîtea ori.* Întrebarea este *c a r e va ieși pe locul I la concurs.* c) adverbe relative: *cum, cînd, unde, cît:* Problema lor este *c u m să aplice mai bine rezultatele cercetării.* Întrebarea este *c î n d intră în fabricație noul produs.* Problema este *u n d e vom dormi* dacă nu găsim locuri la cabană. Mărimea ariei nu este *c î t ai apreciat-o tu.*
Topica	În mod obișnuit propoziția subordonată predicativă stă în urma regentei. Foarte rar, cînd se insistă asupra ei, ea poate sta și în fața regentei: *Ce ești tu* sînt și eu.
Punctuația	Nu se desparte niciodată prin virgulă de regentă.
Observații	1. Verbul *a fi* este folosit cu valoare copulativă mai ales în următoarele situații: a) în propozițiile regente care au structura: subiect, exprimat prin substantiv cu articol hotărît care denumește o noțiune abstractă (*adevărul, concluzia, dorința, întrebarea, problema* etc.) + atribut (substantiv sau pronume în genitiv, adjectiv posesiv) + verbul copulativ *este*, după care urmează o propoziție subordonată predicativă: Concluzia referatului a fost *că avem rezultate bune.* Problema este *ce vom face în finala competiției.* Dorința noastră a fost *să fim întotdeauna primii.* *NOTĂ:* Atunci cînd substantivul este nearticulat sau articulat cu articol nehotărît, el nu are funcție de subiect, ci de nume predicativ antepus, ceea ce face ca propoziția care urmează să fie subordonată *subiectivă*: Un lucru e[1]/ să te plimbi[2]/ și alt lucru e[3]/ să fii util echipei[4]/. 1. propoziție principală (predicatul: *un lucru e*);

2. propoziție subordonată subiectivă (regentă este prop. 1);
3. propoziție principală (predicatul: *lucru e)*;
4. propoziție subordonată subiectivă (regentă este prop. 3).

b) în frazele în care propoziția regentă este alcătuită numai din verbul copulativ *este*; înainte stă o propoziție subordonată subiectivă introdusă prin pronume relativ (*ce*, *ceea ce*); după propoziția regentă urmează o propoziție subordonată predicativă:
Ceea ce nu mi-a comunicat[1]/ este[2]/ că participarea la excursie este condiționată de rezultatele la învățătură[3]/.
1. propoziție subordonată subiectivă (regentă este prop. 2)
2. propoziție principală;
3. propoziție subordonată predicativă (regentă este prop. 2).

c) în frazele în care verbul copulativ se repetă. În acest caz, în propoziția subordonată predicativă rolul de nume predicativ este îndeplinit de pronumele relativ (*cine, ce, ceea ce*) sau de adverbul relativ (*cum*):
Tu ești[1]/ cine ești[2]/.
1. propoziție principală (*ești* = verb copulativ; cere o propoziție cu rol de nume predicativ);
2. propoziție subordonată predicativă (*cine ești* = predicat nominal; subiectul este inclus: *tu*).

2. Verbul *a însemna* este folosit cu valoare copulativă în următoarele situații:

a) Când este precedat de pronumele relativ-interogativ *ce*. În acest caz pronumele îndeplinește funcția de nume predicativ antepus, iar după *a însemna* urmează sau subiectul propoziției sau o propoziție subiectivă:
Ce înseamnă pierderea unui minut? (*ce* = nume predicativ; înseamnă = verb copulativ; *pierderea* = subiect)
Ce înseamnă[1]/ să pierzi un minut? [2]/(1. propoziție principală; 2. propoziție subordonată subiectivă)

b) În fraza cu o propoziţie regentă alcătuită numai din verbul copulativ *înseamnă*; propoziţia din faţă este subordonată subiectivă (introdusă prin *dacă*, mai rar prin *să*), iar propoziţia următoare este subordonată predicativă:

Dacă n-a venit[1]/ înseamnă[2]/ că n-are timp.[3]/

1. propoziţie subordonată subiectivă (regentă: prop. 2);
2. propoziţie principală;
3. propoziţie subordonată predicativă (regentă: prop. 2).

EXERCIŢII

1. Identificaţi numele predicative şi apoi transformaţi-le în propoziţii subordonate predicative:

a) Noi vom deveni peste cîţiva ani specialişti cu înaltă calificare.

b) Problema cea mai urgentă este găsirea unor soluţii eficiente.

c) Pomii înfloriţi înseamnă trezirea naturii la viaţă.

2. Completaţi frazele cu atribute potrivite şi cu propoziţii subordonate predicative:

a) Ideea ..... este .....
b) Dorinţa ..... este .....
c) Întrebarea ..... este .....
d) Concluzia ..... este .....
e) Problema ..... este .....

3. Completaţi frazele următoare cu propoziţii subordonate subiective şi predicative:

a) .....[1]/ este[2]/ .....[3]/
b) .....[1]/ înseamnă[2]/ .....[3]/

4. Analizaţi frazele următoare şi identificaţi propoziţiile subordonate predicative:

a) Soarele îşi acoperise faţa cu un zabranic de aburi roşietici şi stihiile păreau că plănuiesc ceva în încremenirea lor. (C. Hogaş)

b) Adevărul era că fusese la început sărac lipit şi ceea ce avea acum încă nu se cunoştea. (M. Preda, *Moromeţii*)

c) Las' mamă, că lumea nu-i numai cît se vede cu ochii. (I. Creangă).

ATRIBUTUL

Definiția	Este partea secundară de propoziție care determină un substantiv, un pronume sau alt cuvînt cu valoare de substantiv.
Cuvîntul determinat	– substantiv: A t a c *de infanterie* în d i r e c ț i a *est*, strigă sublocotenentul. (M. Preda) – pronume: *Toate* a c e s t e a vor fi rezolvate curînd. – parte de vorbire cu valoare de substantiv: T r e i *dintre ei* sînt buni matematicieni. C i t i t u l *cărților* îți lărgește orizontul.
Felurile atributului	1. Atributul adjectival, exprimat prin: – adjectiv (sau locuțiune adjectivală): ...umpleau depărtările *întunecoase* și *goale* cu *cel mai de pe urmă* răsunet *prelung*. (C. Hogaș) – numeral: Concursul este programat peste *trei* săptămîni. – adjectiv pronominal (de întărire, posesiv, demonstrativ, nehotărît, negativ, interogativ, relativ): Ea *însăși* m-a ajutat. Bunicii *mei* sînt strănepoții *acelor* oameni. (M. Sadoveanu) *Alte cîteva* pîraie țîșneau mai jos de printre pietre. (Gala Galaction) ...nu-i ieșea din gură *nici un* cuvînt. (M. Preda) *Care* drum duce spre București? Nici tunarii nu știuseră *ce* rol jucase bateria. (M. Preda) – verb la modul participiu: ...mesteca zorită, tot aruncînd ochii la Păunaș, *adormit* în albie. (Gala Galaction) – verb la modul gerunziu acordat cu substantivul: Pe cer se profilează coșurile *fumegînde* ale uzinei.

2. Atributul substantival, exprimat prin substantiv sau altă parte de vorbire cu valoare de substantiv
- în cazul genitiv:
  Pe uliţa *satului*, din rîpa *din dosul bisericii*, se repezîră toţi flăcăii *Şoimăreştilor* călări. (M. Sadoveanu)
- în cazul dativ (rar):
  El este frate *Mariei*.
- în cazul acuzativ cu prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale:
  A plecat Niculăiţă la oraş, cu căruţa *cu lemne*. (I. Al. Brătescu-Voineşti)
- în cazul nominativ (apoziţie):
  Caporalul *Ana* nu-l văzuse plecînd pe sergentul *Ionescu*... (M. Preda)

3. Atributul pronominal, exprimat prin pronume personal, posesiv (rar), demonstrativ, nehotărît, negativ, interogativ, relativ:
- în cazul genitiv:
  Bîrnovă, precum se ştie, a venit domn în ţara *lui*. (M. Sadoveanu)
- în cazul dativ:
  Iablaniciora se limpezi şi scăzu în albia-*i* întortocheată şi adîncă. (Gala Galaction)
- în cazul acuzativ cu prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale:
  A plecat, pentru că avea o întîlnire *cu altcineva*.

4. Atributul verbal, exprimat prin
- verb la modul infinitiv cu prepoziţie:
  Dorinţa *de a urma* medicina o avea din copilărie.
- verb la modul supin:
  Maşinile de *spălat* uşurează munca gospodinelor.
- verb la modul gerunziu neacordat:
  El a văzut o maşină *trecînd* în viteză.

5. *Atributul adverbial*, exprimat prin adverb sau locuţiune adverbială de obicei cu prepoziţie:
Osteneala ei *de pînă atunci* ar fi fost de prisos. (Gala Galaction)

Topica	Atributul substantival, pronominal, verbal și adverbial stă, în mod obișnuit, după cuvîntul determinat. Atributul adjectival poate preceda sau urma elementul regent, cu excepția celor exprimate prin numerale cardinale sau adjective pronominale nehotărîte, negative, interogative și relative, care stau înaintea cuvîntului determinat.
Observații	1. Atributul substantival prepozițional poate fi confundat uneori cu un complement: Tocmisem un om *din Vidra* pentru un drum *cu sania*. (Geo Bogza, *Țara de piatră*) 2. Atributul adjectival exprimat prin adjectiv sau participiu situat la începutul propoziției și despărțit prin virgulă de substantivul regent poate fi confundat cu un complement circumstanțial: *Accidentat* în meciul anterior, el azi n-a putut juca. *Bun* la matematică, el a rezolvat primul problema. 3. Atributul pronominal în dativ, atunci cînd stă în fața unui verb, poate fi confundat cu un complement indirect. Pronumele în dativ este a t r i b u t cînd după verb urmează un substantiv, de obicei articulat, căruia îi putem adăuga un adjectiv posesiv sau un pronume personal, persoana a III-a, cazul genitiv: *Ți*-am admirat fotografia. = Am admirat fotografia *ta*. Pronumele în dativ este c o m p l e m e n t i n d i r e c t cînd putem adăuga, în fața sau în urma verbului, forma accentuată a pronumelui (*mie*, *ție*, *lui-sieși*, *nouă*, *vouă*, *lor*): *Ți*-am adus o fotografie. = *Tie ți*-am adus o fotografie.

EXERCIȚII

1. Identificați atributele, arătați felul lor și precizați care este cuvîntul determinat de ele:

a) Greierul, cîntăreț neobosit al zilelor de vară, amuțise istovit, sub înălțimea ocrotitoare a ierburilor. (C. Hogaș)

b) Pe lîngă el, cobora, chinuită, singura cărare mai lesnicioasă celor cîteva case de oameni, întemeiate în acest cuib de vulturi. (Gala Galaction)

c) Și această istorisire [...] am scris-o în liniștea unei prisăci, avînd în inima mea răsunetul durerii lor. (M. Sadoveanu)

d) Nici tunarii de lîngă Otopeni nu știuseră chiar în mod sigur ce rol jucase bateria lor în apărarea nu numai a capitalei, ci și a altor puncte esențiale ale situației militare. (Marin Preda)

e) O puternică suflare de vînt trecătoare și iute, ca un glas de pieire, strecurîndu-se printre frunzișuri, se stinse tînguios și jalnic, în nesfîrșitul umbros al depărtărilor. (C. Hogaș)

f) Era liniște împărătească. Nu se auzeau decît tălăngile, din ce în ce mai depărtate, ale turmelor de deasupra. (Gala Galaction)

g) De la holdele din Bărăgan,
Cu spicul greu atîmînd sus
În vîrful înaltelor lănci
Pierdute cîndva de oastea lui Darius,
Am știut că tot ce ne calcă pămîntul
Devine pașnică recoltă. (Marin Sorescu)

h) Din strașina munților, ce-nalță marginea țării de la Severin pînă la Dorohoi, rîuri frumoase, dătătoare de viață, și nenumărate pîraie se despletesc, în cărări de argint, peste-ntinsele șesuri ale Valahiei și printre dealurile blînde ale Moldovei. (A. Vlahuță)

j) Într-o țară așa de frumoasă, c-un trecut așa de glorios, în mijlocul unui popor atît de deștept, cum să nu fie o adevărată religie iubirea de patrie? (A. Vlahuță).

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ ATRIBUTIVĂ (AT)

Rolul în frază	Corespunde unui atribut și determină un substantiv, pronume sau alt cuvînt cu valoare de substantiv din propoziția regentă.

Cuvîntul determinat din propoziția regentă	– substantiv Dragu-mi era satul nostru cu O z a n a cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul, *în care se oglindește cu mîhnire Cetatea Neamțului de atîtea veacuri.* (I. Creangă) – pronume Îi era greu să învețe c e v a *ce nu-i plăcea.* – părți de vorbire substantivizate ...îți va ajuta pentru tot b i n e l e *ce-l vei face.* (M. Sadoveanu)
Felul	După sensul lor și punctuația în frază, propozițiile atributive sînt de două feluri: 1. atributiva e x p l i c a t i v ă sau i z o l a t ă adaugă, în frază, o explicație suplimentară referitoare la cuvîntul determinat, poate lipsi și se desparte prin virgulă de propoziția regentă: Soarele însufleța, cu lumina de aur idealizat a razelor sale, picăturile mari și grele de rouă curată, *care atîrnau pe vîrful negru-verde al fiecărei frunze mici și ascuțite de brad.* (C. Hogaș) Sînt explicative sau izolate propozițiile atributive care determină: a. substantive proprii Nu știa nici L i e, *care se întorsese singur acasă...* (M. Sadoveanu) b. pronumele personale V o i, *care v-ați pregătit pentru concurs*, știți ce înseamnă un antrenament serios. 2. atributivă d e t e r m i n a t i v ă sau n e i z o l a t ă identifică cuvîntul determinat sau exprimă o calitate a acestuia, absolut necesară pentru înțelesul frazei; nu poate lipsi din frază, căci sensul acesteia ar fi incomplet, și nu se desparte prin virgulă de propoziția regentă: Era voinică Agripina, tînără și vînjoasă, dar povara *cu care se lupta* era peste puterile unei femei. (Gala Galaction)

	Sînt determinative sau neizolate: a. propoziţiile atributive care urmează după un substantiv articulat precedat de prepoziţie: Ceilalţi îl însoţiră pe Şuşteru p î n ă l a l o c u l *unde albia rîului se vedea întinzîndu-se drept înainte.* (Fănuş Neagu) b. propoziţiile atributive introduse prin conjuncţii: Aceste pîrîituri creau impresia *că poziţia artileriştilor e asaltată din toată părţile de un inamic numeros.* (Marin Preda)
Elemente joncţionale	– pronume relative: *care, ce, cine* (rar), *ceea ce, cît* (*cîtă, cîţi, cîte*) cu sau fără prepoziţii: O să vă trimitem întăriri în vederea luptelor *p e c a r e veţi fi siliţi* să le daţi. (Marin Preda) Razele albe *c e din bec se răspîndesc în odaie* Drag miner, se fac din cărbunele negru... (Emil Isac) Tudor chema pe panduri, pe plăieşi şi pe toţi *c î ţ i mai aveau o scînteie de bărbăţie în piept.* (Gala Galaction) – conjuncţii subordonatoare: *că, să, ca...să, dacă:* Aici, lîngă lablanicioara, l-a ajuns într-o zi vestea *că Alexandru Şuţu a murit...* (Gala Galaction) Dar nici el nu arăta nici un fel de dorinţă *s ă s e a p r o p i e de ei.* (Marin Preda) Ne-am exprimat dorinţa *c a toţi s ă participe la meci.* Cînd fu în stare să vorbească nu dădu un răspuns clar *d a c ă a auzit* sau *nu a auzit împuşcăturile de somaţie.* (Marin Preda) – adverbe relative: *unde, cînd, cum:* Voi ţine minte şcoala *u n d e am învăţat.* Şi el fusese secerat în acea secundă *c î n d aruncase grenada.* (Marin Preda) Doar eu mă lupt cu gîndul *c u m să-i port de cheltuială.* (I. Creangă) Propoziţiile atributive introduse prin adverbele relative *unde, cînd, cum* urmează întotdeauna după substantive care exprimă ideea de loc (*loc, localitate, stradă, ţară* etc.), de timp (*clipă, moment, zi, noapte, săptămînă, an,*

	epocă etc.) sau de mod (*fel, mod, împrejurare* etc), iar adverbul relativ poate fi înlocuit prin pronume relativ precedat de prepoziţie: .. visul ei de tinereţă a rămas în taina p o i e n i i *de unde (din care) se vedeau satele şi apele Orheiului.* (M. Sadoveanu) Va veni şi v r e m e a *cînd (în care) o să-mi dai dreptate.* M o d u l *cum (în care) a rezolvat problema* dovedeşte inventivitate.
Topica	Stă după cuvîntul (substantiv, pronume, parte de vorbire cu valoare de substantiv) determinat: Moş Dănilă, fruntaşul ciobanilor de pe Scripetele, era un o m *care trecuse prin multe suferinţe şi încercase multe vaduri de amărăciune.* (Gala Galaction) Dacă cuvîntul determinat nu ocupă ultimul loc în regentă, atunci propoziţia atributivă apare intercalată: ...sub c i r c e ş i i sălbatici, *care îşi coborau rădăcinile către oasele morţilor,* se făcu în lumina dimineţii tăcere. (M. Sadoveanu)
Punctuaţia	Nu se desparte prin virgulă propoziţia atributivă neizolată: Modificarea asta a adus-o chiar Vasile de frică *să nu dăm de bănuit* că prea spunem toţi acelaşi lucru. (Marin Preda) Se desparte prin virgulă propoziţia atributivă izolată: ...uriaşii munţi, *care atîtea zile frămîntaseră şi slobozise, din coamele lor zbîrlite pînă la cer, ploile, trăsnetele şi şuvoaiele*, erau acum blajini, tihniţi şi prididiti de soare. (Gala Galaction)
Observaţii	1. Cînd elementul joncţional este un pronume relativ în cazul genitiv (*cărui, cărei, căror*), el se acordă în gen şi număr cu substantivul regent din faţă, în timp ce articolul genitival (*al, a, ai, ale*) se acordă cu substantivul următor din propoziţia atributivă: Bateria *a cărei comandă o avea* trebuia să supravegheze cerul. (Marin Preda)

	Bateria *al cărei comandant a fost sublocotenentul Roşu* a supravegheat cerul. 2. Propoziţia atributivă introdusă prin conjuncţia *să* după o propoziţie regentă în care apare verbul *a avea* + substantiv poate fi confundată cu o propoziţie completivă indirectă: Abia avu putere *să se stăpînească* (M. Sadoveanu) = Abia avu putere *de a se stăpîni*.

EXERCIŢII

1. Identificaţi propoziţiile atributive şi precizaţi felul lor (explicativă sau izolată, determinativă sau neizolată):

a) Ce i-o fi spus? se întrebau artileriştii cu aceeaşi presimţire ca şi a caporalului, că soarta lor se lega în clipele acelea de a ofiţerului, şi dacă aveau norocul ca ei să se poarte bine în luptă şi să dea ordinele cele mai bune, şi vieţile lor vor fi mai ferite. (Marin Preda)

b) Fînul cu care astupase Agripina copca scobită sub căpiţă era răvăşit de jur împrejur şi Păunaş nicăieri. (Gala Galaction)

c) Nu trageţi în avioanele care or să vă mitralieze, poate nu vă descoperă şi aveţi şansa să doborîţi pe urmă iar bombardierele care se vor ridica. (Marin Preda)

d) A mea e lacrima ce-n tremur
Prin sita genelor se frînge,
Al meu e cîntul ce-n pustie
Neputincioasa jale-şi plînge. (O. Goga)

e) Se vedeau proiectilele plecînd şi pierind suple şi rapide ca nişte peşti cenuşii care ţîşneau să se înfigă în prada greoaie care urca încet pe cer. (Marin Preda)

2. Identificaţi propoziţiile atributive şi înlocuiţi elementul joncţional cu unul sinonim:

a) Din casa voastră, unde-n umbră
Plîng doinele şi rîde hora,
Va străluci odată vremii
Norocul nostru, al tuturora. (O. Goga)

b) Şi sînt veacuri de cînd unii după alţii anii fug
Şi de cînd această ţară nu e, vai! decît un rug
Unde mucenicii noştri, muritori într-o credinţă,
Moştenire-şi lasă vlaga şi nădejdea-n biruinţă. (Al. Davila)

3. Construiţi şase fraze în care *unde, cînd, cum* să introducă propoziţii atributive şi propoziţii circumstanţiale de loc, de timp, de mod.

COMPLEMENTUL DIRECT

Definiția	Este partea secundară de propoziție care arată obiectul asupra căruia se exercită o acțiune sau rezultatul ei.
Cuvîntul determinat	– verb tranzitiv: Ș-a r e *oi* mai multe. (Miorița) – locuțiune verbală tranzitivă: ... să-l învăț eu a mai l u a de altă dată *drumeții* î n r î s! (I. Creangă) – interjecție tranzitivă (*iată*, *iacă*, *uite*): I a t ă *pe colegii* mei.
Prin ce părți de vorbire poate fi exprimat	– substantiv cu prepoziția *pe* sau fără prepoziție: Tudor chema *pe panduri*, *pe plăieși*. (Gala Galaction) Vedeam *Ceahlăul* la apus. (G. Coșbuc) – pronume cu prepoziția *pe* sau fără prepoziție: Dacă ne-ar fi prins *pe toți*, nu ne-ar mai fi împușcat *pe nici unul*. (Marin Preda) De unde *l*-ai luat? (I.L. Caragiale) – numeral (cardinal sau ordinal): ... doborîră *două* și *pe al treilea* îl întoarseră îndărăt. (Marin Preda) – verb la modurile infinitiv, gerunziu sau supin: Urletele vijeliei începură *a*-și *scobori* glasul. (C. Hogaș) El a văzut *intrînd* în școală un grup de elevi. Am terminat *de citit*.
Topica	În mod obișnuit stă după cuvîntul determinat.
Punctuația	Nu se desparte prin virgulă de cuvîntul determinat.
Observații	1. Se construiesc obligatoriu fără prepoziția *pe* complementele directe exprimate prin: – substantive comune sau proprii articulabile: Caut *cartea*. Priveam *Ceahlăul*.

– formele neaccentuate ale pronumelor personale și reflexive:
Eu *îl* cunosc de mult.
El *se* spală înainte de a mînca.

2. Se construiesc obligatoriu cu prepoziția *pe* complementele directe exprimate prin:
– substantive proprii nume de persoane sau de animale:
Îl chem *pe Mihai*.
L-am văzut *pe Grivei*.
– substantive comune nume de persoane considerate unice:
Am chemat-o *pe mama* la telefon.
– formele accentuate ale pronumelor personale și reflexive:
Eu te ajut *pe tine*.
Se laudă *pe sine*.

3. Complementul direct poate fi reluat sau anticipat prin forme neaccentuate ale pronumelui personal. — Reluarea este obligatorie la:
– complementele directe exprimate prin substantive articulate hotărît: Articolul *l*-am citit de două ori.
– marea majoritate a complementelor directe construite cu prepoziția *pe*: Pe elevul acesta *l*-am văzut acolo.
Anticiparea este obligatorie cînd complementul direct este exprimat prin pronume personal, posesiv și demonstrativ:
Mă caută pe m i n e.
Am văzut-*o* pe a c e e a.
L-am citit pe a l t ă u.

EXERCIȚII

Subliniați cu două linii complementele directe și cu o linie elementul lor regent:

a) Pe-ntinsele ape
Să am un cer senin.

Nu-mi trebuie flamuri,
Nu voi sicriu bogat,
Ci-mi împletiți un pat
Din tinere ramuri. (M. Eminescu)

b) De la o vreme musca își schimbă planul de atac și începu să bată părțile mai slabe ale citadelei, ca și cum adică Pisicuța n-ar fi avut nici picioare, nici coadă, nici dinți și, mai cu seamă, darul neprețuit de a-și scutura cu atîta putere pielea spetelor sale. (C. Hogaș)

c) Vara, în zile frumoase de sărbători, cîntînd și chiuind, cutreieram dumbrăvile și luncile umbroase, prundul cu știoalnele, țarinile cu holdele, cîmpul cu florile și mîndrele dealuri. (I. Creangă)

d) Iar pe Tudor îl priveau neamurile lui cum c-o mînă trage de barbă trupul greu al boierului și-l leapădă lîngă piatra de mormînt pe care era însemnat numele lui Ionașcu și anul cumplit al morții lui. (M. Sadoveanu)

e) De cîte ori nu l-a urecheat tat-su pentru că-și pierduse o jumătate de zi, uitîndu-se cum mîncau ori cum își făceau gogoșile viermii de mătase pe care-i creștea maică-sa? (I. Al. Brătescu-Voinești).

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ COMPLETIVĂ DIRECTĂ (CD)

Rolul în frază	Corespunde unui complement direct și arată obiectul asupra căruia se exercită acțiunea din propoziția regentă sau rezultatul acesteia.
Cuvîntul determinat din propoziția regentă	– verb (sau locuțiune verbală) tranzitiv(ă): Plopii și răsurile S p u n *că vine-un vînt de iarnă* *Răscolind pădurile.* (G. Topîrceanu) B ă g a i d e s e a m ă *că soarele fusese cu mult mai harnic decît mine.* (C. Hogaș) – interjecție predicativă (*iată, iacă, uite*): I a t ă *ce aflară tunarii despre el.* (Marin Preda)

Elemente joncționale	– conjuncții subordonatoare: *că, să, ca... să, dacă:* Să le spui curat *Că m-am însurat.* (Miorița) Moș Dănilă aștepta la stînă *s ă coboare ciobanii cu oile.* (Gala Galaction) Noi toți dorim *c a rezultatele să fie foarte bune.* E un negustor care cică a pierdut o pungă cu bani și întreabă *d a c ă n-a găsit-o cineva.* (I. Al. Brătescu-Voinești) – pronume relative sau nehotărîte: *care, cine, ce, ceea ce, cît (cîtă, cîți, cîte), oricine, orice:* Cu greu ai fi putut hotărî *c a r e din amîndouă erau mai iscusite în strategie, musca sau Pisicuța.* (C. Hogaș) Trebuie să ajutăm *pe c i n e are nevoie.* Dați *c e-a mai rămas*, ca să-mi întregesc *c e-i al meu.* (M. Sadoveanu). El a povestit *c e e a c e i s-a întîmplat.* Întreabă *pe o r i c i n e întîlnește.* – adverbe relative: *unde, cînd, cum, cît:* Spune-mi *u n d e duce acest drum.* Nu știm *c î n d plecăm.* Știți *c u m au apărut?* (Marin Preda) Nu am aflat *c î t stăm acolo.*
Topica	De obicei stă după propoziția regentă.
Punctuația	Cînd stă după propoziția regentă nu se desparte prin virgulă. Cînd stă înaintea regentei, folosirea virgulei este facultativă.
Observații	1. Propozițiile completive directe introduse prin pronume sau adjective pronominale relative sau nehotărîte referitoare la persoane și însoțite de prepoziția *pe* sînt reluate (obligatoriu) sau anticipate (facultativ) printr-un pronume personal în cazul acuzativ, formă neaccentuată, așezat în regentă: *Pe cine întîlnești* să-*l* saluți. *(I)*-am trimis *pe cîți am întîlnit.*

	2. Pe lîngă unele verbe (*a anunța, a asculta, a întreba, a învăța, a ruga, a sfătui, a vesti*) pot apărea atît un complement direct, cît și o propoziție completivă directă sau chiar două propoziții completive directe (una referitoare la o persoană, cealaltă – la o acțiune): *M*-a anunțat *că pleacă.* Sfătuiesc *pe cine mă ascultă să învețe limbi străine.*

EXERCIȚII

1. Subliniați cu o linie propozițiile completive directe și cu două linii verbele tranzitive determinate de acestea:

a) Mă întreb ce popor a avut pe lume o soartă mai aprigă și mai zbuciumată, ce neam de oameni a stat mai viteaz și mai întreg în fața atîtor dureri! (A. Vlahuță)

b) Știu c-ai depășit adesea dreptul dat de o solie;
C-ai cătat, aci, să zdruncini scaunul din temelie;
Că te-ai dus chiar pîn-acolo să dai mînă de-ajutor
Ucigașilor ce-asupră-mi încercat-au un omor;
Știu că crime sînt acestea, și c-ar fi dreptate dreaptă
Să te dau, ca pe-un nemernic, pradă gîdelui ce-așteaptă.
(A. Davila)

c) Nu mai știa dacă nu se oprise prea tîrziu. Declară doar că nu-și aducea bine aminte cum se petrecuseră lucrurile. Ar fi putut totuși să spună că închizătorul armei soldatului era la el în buzunar. (Marin Preda)

d) Nimeni nu înțelegea de ce e doar caporal, cînd putea să fie subofițer, atît de bine știa cum e făcut și cum funcționează un tun. (Marin Preda)

e) Ai să înțelegi îndată ce caut în sat la dumneavoastră, cînd ți-oi spune cum mă cheamă. (M. Sadoveanu).

COMPLEMENTUL INDIRECT

Definiția	Este partea secundară de propoziție care arată obiectul căruia i se atribuie o acțiune, o însușire sau o caracteristică.

Cuvîntul determinat	– verb: Dîmboviţa s e m i n u n e a z ă *de strălucirea şi mîndreţea* în care se desfac malurile sale. (Al. Vlahuţă) – locuţiune verbală: Bibliotecara *mi*-a a d u s a m i n t e că n-am restituit cartea împrumutată. – adjectiv: Inima lui e p l i n ă *de milă* pentru cei nenorociţi. (Al. Vlahuţă) – adverb: Sîntem g a t a *de a începe* concursul. – interjecţie: Dar v a i *de masul* nostru! (I. Creangă)
Prin ce părţi de vorbire poate fi exprimat	– substantiv: în dativ: Pe lîngă el, cobora, chinuită, singura cărare mai lesnicioasă *celor* cîteva *case* de oameni. (Gala Galaction) în genitiv (cu prep. şi loc. prep. *asupra, contra, împotriva, din partea* etc.): Orfelinatul primi *din partea unităţii* militare din care făcuse parte o decoraţie. (Marin Preda) în acuzativ (cu prep. *despre, de, la, cu* etc.): Oh! de acum atîrnă soarta *de-un cuvînt!* (Al. Davila) – adjectiv (rar): *Din sărac* a devenit bogat. – pronume în dativ: ... ea *îmi* pregătea cu grijă cele trebuincioase. (I. Creangă) în genitiv (cu prep. şi loc. prep. *asupra, contra, împotriva, din partea*): Flăcăii năvăliră *asupra lor*. (M. Sadoveanu) în acuzativ (cu prep. *de, despre, cu, prin* etc.): Se temea *de ea*. – numeral: vorbim despre *primii* din clasă. – verb la modurile infinitiv: ...şi tocmai cînd eram hotărît *a spune* mamei aceste, iaca şi soarele răsare. (I. Creangă) supin: M-am săturat *de schiat*. gerunziu: Nu mă satur *ascultînd* muzică.

Topica	Poate sta atît înainte, cît și în urma cuvîntului determinat: Privirile *de farmec* b e t e Mi le-am întors către pămînt. (G. Coșbuc) Doar toamna g l a s s ă d e a *Frunzișului* veșted. (M. Eminescu)
Punctuația	Nu se desparte prin virgulă, indiferent de locul față de cuvîntul determinat.
Observații	1. Cele mai frecvente verbe, expresii verbale și adjective care se construiesc cu complemente indirecte sînt: *a colabora (la), a se gîndi (la), a consta (în), a se pricepe (la), a rezulta (din), a se bucura (de), a se mulțumi (cu), a se teme (de), a fi demn (de), a fi mîndru (de), a fi dispus (la), a fi satisfăcut (de), a fi hotărît (la)* (în paranteză prepoziția care leagă complementul). 2. În funcție de poziția față de elementul regent, complementul indirect în cazul dativ *este reluat* sau *este anticipat* prin pronume personal formă neaccentuată: a) se reia complementul indirect exprimat prin substantiv sau pronume ori de cîte ori el este așezat înaintea elementului regent: *Călătorului îi* șade bine cu drumul. (Proverb) b) complementul indirect este anticipat atunci cînd este exprimat prin substantiv nume de persoană sau prin pronume și stă după elementul regent: *I*-am dat *Elenei* niște flori.

EXERCIȚII

1. Subliniați cu o linie complementele indirecte și cu două linii cuvintele determinate de ele:

a) Orheianu se opri și zise c-un fel de mulțămire, rotindu-și ochii asupra tuturor celor de față. (M. Sadoveanu)

b) Nu mă putui opri de a nu mă desfăta o clipă privind la lupta uriașă, ce se încinsese între ea și o muscă mare. (C. Hogaș)

c) Astfel atenți
La tot și la toate,
Am învățat mereu
Să fim veșnici. (Marin Sorescu)

d) Îi bătea și nu-i ieșea din gură nici un cuvînt care să-l justifice față de trupă și față de el însuși. (Marin Preda)

e) Iar tu de omor
Să nu le spui lor.
Să le spui curat
Că m-am însurat
C-o mîndră crăiasă
A lumii mireasă. (Miorița)

2. Analizați morfologic complementele indirecte din textele 1 a, b, c, d, e.

3. Precizați ce părți de vorbire determină complementele indirecte din textele 1 a, b, c, d, e.

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ COMPLETIVĂ INDIRECTĂ (CI)

Rolul în frază	Corespunde unui complement indirect și determină un verb, un adjectiv, un adverb sau o interjecție din propoziția regentă.
Cuvîntul determinat din propoziția regentă	– un verb sau o locuțiune verbală: Întîi s-a s f i i t *să-i spuie*... (I. Al. Brătescu-Voinești) Țineau foarte tare la el, așa cum s î n t î n s t a r e *să țină* țăranii *unii la alții*. (Marin Preda) – adjectiv: Și, deși eram î n c r e d i n ț a t *că în cele din urmă biruința va cumpăni spre partea Pisicuței*, mă hotărîi totuși... (C. Hogaș) – adverb: El se uită doar, g a t a *să continue*. (Marin Preda) – interjecție: V a i *de cine nu-și face datoria!*

Elemente joncționale	– conjuncții subordonatoare: *că, să, ca...să, dacă, de:* Cînd m-am auzit vorbind mi-am dat seama *că nu voi spune*... (Marin Preda) ... avusese grijă *s ă -l trezească la timp.* (I. Creangă) Noi ne-am hotărît *c a mîine s ă plecăm la București.* Nu-mi pare rău *d a c ă mor.* (Marin Preda) El s-a apucat *d e a sădit pomi.* – pronume relative: *cine, care, ce, ceea ce, cît (cîtă, cîți, cîte)* în dativ sau acuzativ, cu sau fără prepoziție: Nu sîntem siguri *c i n e va arbitra meciul din finală.* Părinții s-au bucurat nespus *d e c e au aflat din scrisoarea primită de la Vlad.* Mi-a povestit *despre c e e a c e s-a petrecut acolo.* M-am gîndit la *c î t e mi-ai spus.* – pronume nehotărîte (în dativ sau în acuzativ cu prep.) *oricine, oricare, orice:* Eram pregătiți *pentru o r i c e se va întîmpla.* – adverbe relative: *unde, cînd, cum, cît:* M-am gîndit *c u m să discut cu el* ca să nu se supere. Se gîndea *c î n d să plece* și *u n d e să se ducă.* Nu sîntem siguri *c î t o să stăm acolo.*
Topica	Poate sta atît înainte, cît și după propoziția regentă: *Cui nu-i convine* nu-i cerem nimic. Nu-i cerem nimic *cui nu-i convine.*
Punctuația	Nu se desparte prin virgulă indiferent de poziția față de regentă.
Observații	Verbul *a-și aminti* și locuțiunea verbală *a-și aduce aminte* se pot construi atît cu o subordonată completivă directă cît și cu o subordonată completivă indirectă: a) cu subordonată completivă directă: Și-a amintit *că i-a dat cartea.* Își aduceau aminte *că morarii le-au făcut greutăți în toți anii.* (Fănuș Neagu) b) cu subordonată completivă indirectă: Și-a amintit *de ce i-a spus ieri.* Ea își aduce aminte *de ceea ce s-a întîmplat acolo.*

EXERCIȚII

1. Identificați în textele următoare propozițiile subordonate completive indirecte și precizați elementul lor regent:

a) Niculăiță o să se rușineze și o să înceapă să se îndoiască el însuși dacă a văzut și a auzit cu adevărat ce știe, de vreme ce acest om deștept, care făcuse șase clase de liceu, nu-l credea. (I.Al. Brătescu-Voinești).

b) Bătrînii ajung o vreme rea, șopti oșteanul la urechea lui Mihu, cînd nu înțeleg nimica și, ca și copiii, nu se pricep s-aștepte. (M. Sadoveanu)

2. Transformați subordonata completivă directă din exercițiul 1 b în complement indirect.

3. Identificați complementele indirecte din textele de mai jos și transformați-le în propoziții subordonate indirecte:

a) Atitudinea lui este demnă de laudă.
b) Sînt bucuros de cele auzite.
c) Mă gîndeam la reușita excursiei.
d) Ei sînt convinși de dreptatea noastră.
e) Ți-ai dat seama de greșeala făcută?

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE LOC

Definiția	Este partea secundară de propoziție care arată: – locul acțiunii: Florile-*n grădină* se agită. (G. Topîrceanu) – direcția: Am pornit-o *înainte, spre Podu-Leloaie*. (I. Creangă) – punctul de plecare: *De jos, din sat* se ridicară și sfredeliră slăvile țipete. (Gala Galaction) – limita spațială: *Pînă la poienița* de sub stînă tot mai era! (Gala Galaction) – spațiul străbătut: Coborau *din stîncă în stîncă, din munte în plai*... (Gala Galaction)

Cuvîntul determinat	– verb: Un salcîm p r i v i *spre munte.* (G. Topîrceanu) – interjecție: H a i *mai aproape*!
Prin ce parte de vorbire poate fi exprimat	– substantiv în cazul acuzativ fără prepoziție (de obicei însoțit de atribut cu sens cantitativ) sau cu prepoziție sau cu locuțiune prepozițională: Am mers trei *kilometri*. S-a ivit *pe culme* Toamna. (G. Topîrceanu) – substantiv în cazul genitiv precedat de o prepoziție (*înaintea, înapoia, dedesubtul*) sau de o locuțiune prepozițională *în fața, în spatele, în stînga, în susul* etc.) ... sta mai mult la izvorul Iablanicioarei, *deasupra caselor* făcute întîi. (Gala Galaction) Grădinile au fost amenajate mai ales *de-a lungul rîului*. – pronume cu prepoziție sau locuțiune prepozițională: Răpezi-te *pînă la el* de vezi, gata-i de drum? (I. Creangă) Veneau și răzășii *în urma lor*. (M. Sadoveanu) – numeral cu prepoziție: Creionul nu era în primul buzunar, ci *în al doilea*. – adverb sau locuțiune adverbială de loc: Vedeam Ceahlăul la apus *Departe*-n zări albastre dus. (G. Coșbuc) Păunaș, izbit *de colo pînă colo*, începuse iar să plîngă. (Gala Galaction)
Topica	De obicei stă după cuvîntul determinat.
Punctuația	În mod obișnuit nu se desparte prin virgulă.

EXERCIȚII

1. Identificați în textele următoare complementele circumstanțiale de loc:

a) Numai colo, sus în vie
Rumenele lobode
Vor de-acuma-n văduvie
Să trăiască slobode. (G. Topîrceanu)

b) Dar privește sînul bietei noastre de moșii.
Numără, de poți, pe dînsul urmele de vrăjmășii;
Prin palaturi, prin colibe, jos, în șesuri, sus la munte!

(Al. Davila)

c) Nu caută de prisos: prin dreptul tribunalului găsește o jumătate de coală de hîrtie. O ridică, o bagă în sîn și după ce iese din oraș, se suie în căruță, taie hîrtia în două; o jumătate o taie iar în două și, scoțîndu-și banii din chimir, face două fișice... (I. Al. Brătescu-Voinești)

d) Fără să mai privească în urmă, Tudor se prăpăstui pe poartă; Lie îl prinse la subsuoară și-l ajută să salte în șa; și la țipătul de năvală cunoscut de ei, călăreții porniră în ropot spre Murgeni, spre mazuri și spre curtea boierească.

e) N-am mai trecut de mult prin sat și-mi spune
Un om ce de pe-acasă a venit
Cum c-a-nflorit la noi mălinul
Și c-ai albit, mămucă, ai albit. (N. Labiș)

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE LOC (CL)

Rolul în frază	Îndeplinește funcția de complement circumstanțial de loc arătînd locul (în sensul descris la complement) în care se petrece acțiunea din propoziția regentă.
Cuvîntul determinat din propoziția regentă	– verb: A i s ă p l e c i *unde zic eu.* (I. Creangă) – interjecție: Ha i *unde vrei!*
Elemente joncționale	– adverbele relative *unde* și *încotro* sau compusele lor nehotărîte *ori(și)unde, oriîncotro* cu sau fără prepoziții: *U n d e intră soarele*, nu intră medicul. Mă puteam repezi din cînd în cînd cu tovarășii mei la clăci în Humulești, *pe unde știam noi*. (I. Creangă). A plecat *î n c o t r o a văzut cu ochii.* *O r i u n d e se găsește apă*, grădinile sînt înfloritoare. La Sinaia, *o r i î n c o t r o te uiți*, vezi numai munți.

	– pronume sau adjective pronominale relative cu prepoziţii: Plecăm *l a c i n e ne-au invitat.* Am fost cazaţi *l a c e hotel am dorit.*
Corelative în regentă	Uneori în regentă apare adverbul corelativ de insistenţă *acolo*: *Unde nu gîndeai*, a c o l o îl aflai. Cînd stă înaintea elementului joncţional nu se desparte prin virgulă de acesta: Departe de oraş, a c o l o *unde încep munţii*, s-a construit o cabană.
Topica	Stă, de obicei, după regentă. Cînd se insistă asupra ei apare în faţa regentei.
Punctuaţia	Atunci cînd urmează după regentă, de obicei nu se desparte prin virgulă. Cînd stă în faţa regentei se desparte prin virgulă.
Observaţii	Adverbele relative care introduc propoziţii circumstanţiale de loc îndeplinesc funcţia de complement circumstanţial de loc în propoziţiile din care fac parte.

EXERCIŢII

1. Identificaţi propoziţiile circumstanţiale de loc din frazele următoare:

a) S-a pus el, nu-i vorbă, luntre şi punte ca să-şi vîre codiţa cea bîrligată undeva, dar degeaba i-a fost, că, pe unde se ducea, tot în gol umbla. (I. Creangă)

b) Tunarii avuseseră timp să afle şi ce fel de om fusese el acolo de unde venise, să-şi dea seama şi dacă cu ei rămăsese acelaşi. (Marin Preda)

2. Construiţi fraze în care propoziţiile circumstanţiale de loc să fie introduse prin *oriunde*, *orişiunde*, *încotro*.

3. Completaţi fraza cu o propoziţie regentă încît propoziţia secundară să fie, pe rînd, circumstanţială de loc, subiectivă, completivă directă, completivă indirectă, atributivă:

.....unde ne vom petrece vacanţa.

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE TIMP

Definiția	Este partea secundară de propoziție care determină un verb (mai rar o interjecție sau un adjectiv) arătînd: – timpul (cînd? de cînd? pînă cînd?): Și-ntr-adevăr o țară nouă s-a ridicat *de atunci* în răsăritul Europei. (Al. Vlahuță) – durata(cît timp? în cît timp?): ...în patru *ceasuri* eu zic să faci una nouă. (I.Al. Brătescu-Voinești) – frecvența (de cîte ori?): ...făcuse în tinerețe *de trei ori* avere și *de trei ori* i-o măturase puhoiul năvălirilor străine. (Gala Galaction)
Cuvîntul determinat	– verb: *Acuș*îi s p u n mamei că mă duc la călugărie. (I. Creangă) – interjecție: H a i *acum* cu noi! – adjectiv: A t e n t *în cursul explicațiilor*, poți învăța mai ușor.
Prin ce părți de vorbire poate fi exprimat	– substantiv în cazul acuzativ, fără sau însoțit de prepoziție sau locuțiune prepozițională (*către, din, de la, după, în, prin, pînă la* etc.; *în timp de, în vreme de, în curs de, în jur de* etc. O *clipă* se opriră îmbulziți în uliță. (M. Sadoveanu) *După însănătoșire* ceru doar să fie transferat. (Marin Preda) A doua *zi*, după ce a lucrat la niște zăbrele, a presărat mălai prin locul unde văzuse el vrăbiile. (I.Al. Brătescu-Voinești) A stat acolo mulți *ani*. – substantiv în cazul genitiv precedat de o prepoziție (*înaintea*) sau de o locuțiune prepozițională (*în urma, în cursul, de-a lungul*): *În urma eforturilor* depuse școala a fost renovată *înaintea deschiderii* noului an de învățămînt.

	– pronume: Noi am sosit *înaintea lui*. – adverbe și locuțiuni adverbiale de timp (*acum, alaltăieri, altădată, aseară, astă-noapte ,astăzi, atunci, cînd, cîndva, curînd ,devreme, dis-de-dimineață, după-amiază, după-masă, ieri, îndată, întotdeauna, mîine, odată, oricînd, tîrziu* etc.) sau adverbe provenite din substantive (*noaptea, ziua,d uminica, lunea, iarna, vara* etc.): *Acuma* ați scăpat, zise ofițerul, dar *pînă ieri* nu scăpaserăți. (Marin Preda) *Din cînd în cînd* ghidul se oprea pentru a studia harta. *Seara* a povestit la poartă cele văzute și auzite. (I. Al. Brătescu-Voinești) – verb la modurile gerunziu sau infinitiv (precedat de prepoziția *pînă* sau locuțiunea prepozițională *înainte de*): *Citindu*-i scrisoarea, am trăit un sentiment de bucurie. Și *pînă a nu răsări soarele*, gospodăria lui și tot satul cu ea s-au zvîrcolit în flăcări. (Gala Galaction) S-a gîndit mult *înainte de a răspunde*. – adjectiv: *De mică* era talentată la desen.
Topica	Poate sta atît înainte, cît și după cuvîntul determinat: *Numaidecît*, niște nourași albi se destrămaseră în aer. (Gala Galaction) La voi aleargă *totdeauna* Truditu-mi suflet să se-nchine. (O. Goga)
Punctuația	De obicei se desparte prin virgulă complementul circumstanțial de timp exprimat prin verb la modul gerunziu așezat în fața cuvîntului determinat: . *Mergînd* spre casă, am intrat într-o librărie.
Observații	1. Complementul circumstanțial de timp exprimat prin substantiv este însoțit, de cele mai multe ori, de numerale sau adjective (*a doua* zi, peste *două* zile, după *multe* săptămîni, peste *cîțiva* ani etc.) Acestea trebuie

	analizate separat ca atribute ale substantivelor cu rol de complement. 2. Uneori complementul circumstanțial de timp este foarte apropiat de un complement circumstanțial de loc: I-a mărturisit totul *pe drum*.

EXERCIȚII

1. Identificați complementele circumstanțiale de timp din următoarele texte și arătați prin ce părți de vorbire sînt exprimate:

a) Astăzi, capitala noastră, care-a stat pitită printre munți atîtea veacuri, sporește – sigură și puternică – în mijlocul cîmpiei dunărene. (Al. Vlahuță)

b) După un scurt popas. făcut la podul de la Timișești, de pe Moldova, pornim înainte spre Moțca și suim încet-încet codrul Păscanilor. (I. Creangă)

c) Și așa, luîndu-ne rămas bun de la gazdă, care era tot afară culcat, pe altă prispă, plecăm. (I. Creangă)

d) În ziua aceea, moș Dănilă se suise la stînă dis-de-dimineață. (Gala Galaction)

e) Dar cea mioriță
Cu lînă plăviță
De trei zile-ncoace
Gura nu-i mai tace. (Miorița)

f) Apoi pleacă mai departe
Pustiind cărările,
Cu alai de frunze moarte
Să colinde zările. (G. Topîrceanu)

g) Va străluci odată vremii
Norocul nostru-al tuturora. (G. Goga)

h) Ieri ai fost tu tare și astăzi sînt eu! (M. Sadoveanu)

i) Într-o noapte, cînd plutonul era de gardă, pe la orele trei se auzi un strigăt îngrozit.(Marin Preda)

j) Tot atunci se auzi un țipăt și dinspre atacatori și numaidecît siluetele lor cenușii făcură bruște salturi aruncînd ceva și căzînd apoi imediat pe burtă. (Marin Preda).

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE TIMP (CT)

Rolul în frază	Îndeplinește funcția de complement circumstanțial de timp, arătînd timpul, durata ori frecvența unei acțiuni sau a unei însușiri din propoziția regentă.
Cuvîntul determinat din propoziția regentă	– verb: Și *după ce s-a uitat în ochii băiatului*, i-a dat o povață. (I.Al. Brătescu-Voinești) – adjectiv: Neatenți *cînd păduraru le-a arătat drumul*, ei s-au rătăcit din nou.
Elemente joncționale	– Adverbe relative: *cînd* (*de cînd, pînă cînd, de pe cînd, pe cînd*), *cum* (*de cum*), *cît.* Vîntul *cînd a bate* Printre ele-a răzbate. (Miorița) Încă *de pe cînd era copil* i-a jucat renghiuri. (I.Al. Brătescu-Voinești) Măriuca și Vlad se îndemnau și se împingeau unul pe altul *pînă cînd intrau în roata pulverilor umede.* (Gala Galaction) Și *cum ajung în dreptul teiului*, pun demîncarea jos în cărare... (I. Creangă) Stăm acolo *cît avem timp.* – Adverbe nehotărîte: *oricînd, orișicînd* *Oricînd am timp liber* fac sport. – Conjuncții și locuțiuni conjuncționale: *dacă* (în vorbirea populară), *în timp ce, în vreme ce, după ce, pînă ce, îndată ce, de îndată ce, înainte să, înainte ca să, pînă să, de cîte ori, ori de cîte ori, cît timp, cîtă vreme:* *Dacă vede ea* și *vede* că nu mă dau, zvîrr! de vro două-trei ori cu bulgări în mine. (I. Creangă) Și vremea necontenit i-a lovit *pînă ce le-a plecat frunțile adînc spre pămînt.* (M. Sadoveanu) ...și îi trebuia vreme *pînă să se dezmeticească.* (C. Hogaș)

	...după ce ne suim în căruță, supărați și plînși, ca vai de noi, Luca Mosneagu, harabagiul nostru, dă bici cailor. (I. Creangă) *Înainte ca rezultatele să fie afișate*, unii concurenți au emoții.
Corelative în regentă	Uneori în regentă apare un adverb corelativ: *atunci, îndată, imediat, tocmai, pe loc:* *Cînd constată abateri*, p e l o c (a t u n c i, î n d a t ă) ia măsurile cuvenite.
Topica	Poate sta atît înainte, cît și în urma regentei: *După ce-ascultă scrisoare-ți* îndelung porni a plînge. (Al. Davila) El aștepta *pînă îl văzu îndepărtîndu-se de tot pe ofițer*. (M. Preda)
Punctuația	Atunci cînd urmează după regentă, de obicei nu se desparte prin virgulă. Cînd stă în fața regentei se desparte de aceasta prin virgulă. Dacă este intercalată în regentă, se izolează prin virgule: Și prin tine-n el găsit-am, *cînd restriștea mă lovea*, Singurul statornic reazăm ce-am avut în țara mea. (Al. Davila)
Observații	1. Adverbul relativ *cînd* nu este un jonctiv specializat pentru propoziția circumstanțială de timp. El poate lega; în frază, propoziții secundare subiective, predicative, completive directe, completive indirecte, atributive și, mai rar, circumstanțiale cauzale și condiționale. 2. Următoarele locuțiuni conjuncționale leagă în frază numai propoziții circumstanțiale de timp: *în timp ce, în vreme ce, pe cînd*[1], *după ce, pînă ce, îndată ce, imediat ce, înainte să, înainte ca să, pînă să, ori de cîte ori*.

1) Locuțiunile conjuncționale *în timp ce, în vreme ce, pe cînd* mai pot introduce propoziții circumstanțiale opoziționale (ele nu se studiază în cielul gimnazial), ca în fraza următoare: Eu am cincisprezece ani, *în timp ce (în vreme ce, pe cînd) fratele meu are douăzeci de ani*.

3. Uneori cuvîntul de legătură este precedat de adverbe de întărire (*tocmai, chiar, mai ales*) sau de restricţie (*numai, doar, decît*):

...şi *t o c m a i cînd eram hotărît a spune mamei aceste*, iaca şi soarele răsare. (I. Creangă)

4. Uneori adverbul corelativ precedă adverbul relativ *cînd*; el face parte însă din propoziţia regentă:

Să te duci acolo atunci *cînd îţi voi spune eu*!

EXERCIŢII

1. Identificaţi propoziţiile circumstanţiale de timp din frazele următoare:

a) ...şi tot aşa îşi zicea şi neica Andrei, cînd se gîndea la lipsa lui de mijloace şi la ajutorul ce puteau să-i dea de aici încolo braţele lui Niculiţă. (I.Al. Brătescu-Voineşti)

b) Mai tîrziu cînd se înnorează şi începe să bată vîntul, îşi pune cojocul pe dînsul şi simte ceva rece în sîn. (I. Al. Brătescu-Voineşti)

c) ...şi cum umblă pe poteca din marginea drumului, vede jos, dinaintea lui, un portofel de piele neagră. (I. Al. Brătescu-Voineşti)

d) Cînd doarme plugul pe rotile
În pacea serilor de toamnă,
La voi coboară Cosînzeana,
A visurilor noastre doamnă. (O. Goga)

e) Inima-mi e-nduioşată cînd în clipa cea mai grea
Văd cum dragostea lui Stareţ înfăşoară ţara mea.
(Al. Davila)

f) După ce domnul şef i-a povestit istoria toată, după ce i-a arătat banii, au rămas amîndoi amuţiţi. (I.Al. Brătescu-Voineşti)

2. Construiţi două fraze în care adverbul relativ *cînd* să introducă o propoziţie circumstanţială de timp, respectiv o propoziţie atributivă.

3. Completaţi fraza în aşa fel încît propoziţia subordonată să fie, pe rînd, temporală, subiectivă, completivă directă, completivă indirectă şi atributivă:

.....cînd plouă.

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE MOD

Definiția	Este partea secundară de propoziție care arată modul cum se desfășoară o acțiune sau felul în care se prezintă o însușire.
Cuvîntul determinat	– verb (la mod personal sau nepersonal): ...ea îmi p r e g ă t e a *cu îngrijire* cele trebuitoare z i c î n d u - mi de la o vreme *cu asprime*... (I. Creangă) – adjectiv: Bătrînul îl opri dinaintea unei cruci de piatră, lîngă un mormînt p l i v i t *cu îngrijire*. (M. Sadoveanu) – adverb: Și înălțînd a doua oară sabia răcni *așa* de c u m p l i t încît mazurii, înfricoșați, smuciră frîiele. (M. Sadoveanu)
Prin ce părți de vorbire poate fi exprimat	– substantiv în cazul acuzativ (cu prepozițiile *fără, cu, în, ca* etc.): Priveam *fără de țintă*-n sus... (G. Coșbuc) – numeral: ...făcuse în tinerețe *de trei ori* avere. (Gala Galaction) – verb la modurile infinitiv (cu prep. *fără*) și gerunziu: El, ce suferă, ce tace, ce iubește și ce crede *Făr-a cerceta*, în domnul pus de datină... (Al. Davila) Telefonul se auzi *țîrîind* la postul de comandă al bateriei. (Marin Preda) (vezi *observații*, p. 118) – adverb sau locuțiune adverbială de mod: Se așeză *turcește* lîngă amplasamentul de comandă al ofițerului. (Marin Preda) Șoimaru privi *cu luare-aminte* spre tovarășii lui. (M. Sadoveanu) – interjecție: ...ne suim în căruță, supărați și plînși, *ca vai* de noi. (I. Creangă)

Topica	Poate sta atît înainte cît și după cuvîntul determinat: Sînteți *bine* camuflați? (Marin Preda) Atunci îl văzură întâi neamurile lui, turbat *ca fiara*. (M. Sadoveanu)
Punctuația	Indiferent de poziția față de cuvîntul regent, nu se desparte de acesta prin virgulă.
Observații	1. Adeseori complementul circumstanțial de mod este al doilea termen al unei comparații de egalitate (Învață *ca și mine*) sau de inegalitate (Învață mai bine *decît mine*). 2. Adjectivul care stă după verb, dar se acordă în gen, număr și caz cu subiectul sau complementul direct, este considerat de Gramatica Academiei element predicativ suplimentar: Nu știa nici Lie, care se întorsese *singur* acasă, *îngrijat* și *mimit*. (M. Sadoveanu) 3. Tot element predicativ suplimentar este considerat verbul la gerunziu care stă după verbul-predicat și arată o acțiune paralelă și simultană: Eu te-am auzit *cîntînd* la pian. (=Eu te-am auzit și tu cîntai la pian în timp ce te auzeam.)

EXERCIȚII

1. Subliniați în textele următoare complementele circumstanțiale de mod cu o linie, iar cuvintele determinate de ele cu două linii:

a) Vîntul îi flutură-n părul auriu și ochii ei verzi, ca apa adîncă și limpede la umbră, zîmbesc a batjocură. (I. Al. Brătescu-Voinești)

b) ...vulturii pluteau neobosit, scăldîndu-și aripile în lumină și dînd fiorii morții păsăretului de casă. (Gala Galaction)

c) Coasta era grozav de prăvălatică, și lablinicioara după ce se învîrtea și se zvîrcolea sus, printre stîncile țăpure, cobora acum de-a dreptul, frîngîndu-se din piatră în piatră și zdrobind cu vuiet de fiecare piatră pare că nu apă, ci bulgări de zăpadă. (Gala Galaction)

d) Mort-copt, trebui să fac pe cheful mamei, să plec fără voință și să las ce-mi era mai drag. (I. Crengă)

e) Din nou veniră însă asupra lor avioane, care de astă dată lăsară bombe, dar fără o precizie prea mare. (Marin Preda)

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE MOD (CM)

Rolul în frază	Corespunde unui complement circumstanțial de mod, arătînd cum se desfășoară acțiunea sau cum se prezintă o însușire din propoziția regentă.
Cuvîntul determinat din propoziția regentă	– verb: *Fără să mai privească în urmă,* Tudor s e p r ă p ă s t u i pe poartă. (M. Sadoveanu) – adjectiv: În ziua aceea, după ploaie, munții mi se păreau nespus de î n a l ț i, *cum nu i-am văzut niciodată.* – adverb: Să pleci e m a i b i n e *decît să mai rămîi.*
Elemente joncționale	– adverbe relative: *cum, precum, cît* Trenul fiind aglomerat, fiecare s-a urcat *cum a putut.* Dar *p r e c u m fierul plugului trece prin inima mușuroiului de furnici, spintecînd într-o clipă cetatea harnicelor muncitoare,* așa și fierul nenorocirii spintecase în trei rînduri rostul și viața românului Dănilă. (Gala Galaction) – conjuncții și locuțiuni conjuncționale: *fără (ca) să, decît să, parcă, de parcă, ca și cum, ca și cînd, cu cît, pe măsură ce:* ...porni nebună, cu Măriuca și Vlad, după ea, *f ă r ă s ă l e vorbească, f ă r ă c a s ă-i mai știe.* (Gala Galaction) A trecut pe lîngă noi *c a ș i c u m nu ne-ar cunoaște.* Să știți că eram comandant de tun, afirmă sergentul, *c a ș i c î n d nu s-ar mai fi putut stăpîni de rîs.* (Marin Preda) Aleargă *parcă ar avea aripi la picioare.* Și mai bine să rămîi pe loc, Ioane, chiteam în mintea mea cea proastă, *d e c î t s ă plîngi.* (I. Creangă)

	Cu cît citeşti mai mult, cu atît ştii mai mult. Zgomotul creştea *pe măsură ce ne apropiam de rîu.*
Corelative în regentă	În propoziţia regentă pot fi folosite adverbe şi locuţiuni adverbiale corelative: *aşa, atît, în aceeaşi măsură* etc. *Cum îţi aşterni,* a ş a vei dormi. (Proverb) *Cît poţi,* atît faci.
Topica	Poate sta atît înainte, cît şi după propoziţia regentă: *Cum nu se dă scos ursul din bîrlog...*, aşa nu mă dam eu dus din Humuleşti. (I. Creangă) Ea a sosit la noi *fără să ne anunţe dinainte.*
Punctuaţia	Se desparte prin virgulă de propoziţia regentă: Nu se desparte prin virgulă atunci cînd corelativul *aşa* apare în faţa adverbului relativ *cum:* Meciul s-a desfăşurat aşa *cum am prevăzut.*
Observaţii	1. Propoziţia circumstanţială de mod apare uneori în frază ca al doilea termen al unei comparaţii de egalitate: Îşi aruncă pe ochi cîţiva pumni de apă *cum i-ar fi aruncat pe nişte cărbuni aprinşi* (Gala Galaction) sau de inegalitate: El a învăţat mai mult *decît au învăţat ceilalţi.* 2. Uneori, corelativul *aşa* şi adverbul *cum* se despart prin virgulă de elementul regent. Şi în acest caz adverbul corelativ *aşa* face parte din propoziţia regentă: Ţineau foarte tare la el, aşa[1]/cum sînt în stare[2]/să ţină ţăranii unii la alţii în armată[3]/. (Marin Preda)

EXERCIŢII

1. Identificaţi propoziţiile circumstanţiale de mod din frazele:

a) Şi îl văd că îmi arată cu mîna încotro, ca şi cînd asta l-ar fi interesat pe el în clipele acelea, ce minciună tîmpită să spună, ca şi cînd de aici ar fi venit pericolul, că n-am ştiut să spunem încotro o luase. (Marin Preda)

b) Neliniștea moșneagului creștea cu cît privea mai mult cerul fără nori. (Gala Galaction)

c) Privi spre femei și spre copiii strînși la o parte: după aceea se alătură sfatului bătrînilor, fără să zică nici o vorbă. (M. Sadoveanu)

2. Construiți fraze în așa fel încît propoziția secundară să fie, pe rînd, circumstanțială de mod, subiectivă, completivă directă, completivă indirectă și atributivă:

.....cum a rezolvat el problema.

3. Identificați complementele circumstanțiale de mod și transformați-le în propoziții circumstanțiale de mod:

a) Agripina începuse ziua nici mai vesel, nici mai trist ca alte zile. (Gala Galaction)

b) Foarte bine se nimerește atunci întîlnirea, și mă bucur, căci am venit aicea la împăcăciune... (M. Sadoveanu).

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE CAUZĂ

Definiția	Este partea secundară de propoziție care determină un verb sau un adjectiv arătînd cauza unei acțiuni, a unei stări sau a unei însușiri.
Cuvîntul determinat	– verb: T r e m u r a *de frig*. – adjectiv: Am ajuns la cabană r u p ț i *de oboseală*.
Prin ce părți de vorbire poate fi exprimat	– substantiv sau pronume în cazul acuzativ cu prepozițiile *de, din*: Vara te înăduși *de căldură*. (I. Creangă) – substantiv sau pronume în cazul genitiv cu locuțiunile prepoziționale: *din cauza, din pricina*[1]: Circulația a fost întreruptă *din cauza zăpezii*.

1. G. G. Neamțu, *Elemente de analiză gramaticală*, EȘE, Buc., 1989, p. 107 consideră că *din cauza, din pricina* sînt complemente circumstanțiale de cauză însoțite de atribute exprimate prin substantive la cazul genitiv.

	– adjectiv sau adverb la participiu cu prepoziția *de:* ... nu-i începe cureaua *de pîntecoși* ce sînt. (I. Creangă) – verb la gerunziu: *Neștiind* drumul, s-a rătăcit.
Topica	Poate sta atît înaintea, cît și în urma cuvîntului determinat.
Observații	1. Verbul copulativ *a fi* la gerunziu îndeplinește funcția de complement circumstanțial de cauză împreună cu un nume predicativ: Dar *fiind* el *cel mai mare*, norocul lui. (I. Creangă) 2. Locuțiunile adverbiale *de asta, de aceea, pentru aceea* sînt complemente circumstanțiale de cauză sau de scop în funcție de propoziția subordonată cu care se corelează: *De aceea* te-am certat, fiindcă ai întîrziat. = c. c. cz. Pentru ca să-l supravegheze, *de aceea* l-a luat cu el. = c. c. scop.

EXERCIȚII

1. Analizați sintactic și morfologic cuvintele cu rol de complement circumstanțial de cauză din textele următoare:

a) De emoție, în surdină,
Subt un snop de bozie,
O păstaie de sulcină
A făcut explozie. (G. Topîrceanu)

b) Nu străbătuserăm calea jumătate, cînd doi cai, stinși de oboseală, slăbiți din pricina foametei, căzură și dădură ochii peste cap. (Fănuș Neagu)

c) Și pe cînd femeile se crucesc de mirare, pleacă cu flăcăul spre reședința jandarmeriei, cu droaia de copii după dînșii. (Al. I. Brătescu-Voinești)

d) Codrii uriași, ca o mînă de vreascuri netrebnice, se zvîrcoleau neputincioși și țipau de usturime înăbușită, sub văpaia incendiului universal. (C. Hogaș)

e) Tudor Șoimaru rămase ca fulgerat, cu ochii rotunziți, înfricoșați de groază lăuntrică. (M. Sadoveanu)

2. Transformați complementele circumstanțiale de cauză de la exercițiul 1 în propoziții subordonate.

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE CAUZĂ (CZ)

Rolul în frază	Corespunde unui complement circumstanțial de cauză, arătînd cauza unei acțiuni sau a unei însușiri din propoziția regentă.
Cuvîntul determinat din propoziția regentă	– verb: Sublocotenentul Roșu n u f u p l î n s de nimeni, *pentru că n-avea* de cine. (Marin Preda) – adjectiv: Eram o b o s i ț i *fiindcă drumul a fost lung.*
Elemente joncționale	– conjuncții și locuțiuni conjuncționale: *că, căci, dacă* (rar), *deoarece, fiindcă, întrucît, de vreme ce, din moment ce, din cauză că, din pricină că, pe motiv că:* De părut rău, lui nu i-a părut, *c ă-i plăcea și munca la cîmp și mai ales dulgheria.* (I. Al. Brătescu-Voinești) ... trebuie să căutăm a-l zburătăci, *c ă c i nu se știu zilele omului.* (I. Creangă) Nu era nici el acasă, ci numai nevasta și copiii, *f i i n d c ă plecase de astă-iarnă.* (Gala Galaction) Chiar Păun Ozun se urca rar pe aici, *p e n t r u c ă era o cărare cumplită.* (Gala Galaction) – adverbul relativ cu valoare de conjuncție *cum:* E scrisă de mînă și, *c u m știa* să citească, citește... (I. Al. Brătescu-Voinești)
Corelative în regentă	În propoziția regentă pot apărea locuțiunile adverbiale corelative *de aceea, pentru aceea:* D e a c e e a (p e n t r u a c e e a) a întîrziat, *pentru că nu s-a sculat la timp.*
Topica	Poate sta atît înainte cît și după propoziția regentă. Au topică fixă propozițiile circumstanțiale cauzale introduse prin *că, căci* (după regentă) și *cum* (în fața regentei).

Punctuația	Indiferent de poziția ei față de regentă, propoziția subordonată circumstanțială de cauză se desparte prin virgulă.
Observații	1. Subordonata circumstanțială cauzală introdusă prin *dacă* apare mai ales în fraze interogative: *Dacă te-ai străduit așa de mult*, de ce te temi? 2. Predicatul din propoziția circumstanțială cauzală nu poate fi exprimat niciodată prin verb la modul conjunctiv. 3. Raportul circumstanțial cauzal poate fi exprimat și prin juxtapunere, deci fără element joncțional, și atunci se folosește semnul de punctuație *două puncte*: În zădar cercetai cu privirea întinderea cerurilor pînă la cele mai depărtate margini ale sale: *nici o pată de nor nu plutea peste seninu-i albastru și limpede.* (C. Hogaș)

EXERCIȚII

1. Identificați subordonatele circumstanțiale cauzale din textele următoare:

a) Multe din locurile frumoase, pe care le-am văzut, îmi revin acum, învăluite în farmecul depărtării, și parcă mă dojenesc, unele că n-am spus destul, altele că n-am spus nimic de ele. (A. Vlahuță)

b) De n-ar pica sudoarea pe glii, n-ar crește grîul,
Căci stropii rodnici rana pămîntului sărută. (V. Voiculescu)

c) Nu îndrăzni, că ți-i brațul frînt. Și te iert pentru cuvîntul tău prost, căci o dată, în viață, mi-ai făcut un bine. (M. Sadoveanu)

d) Artileriștii pieiră în șanțuri tocmai la timp: poziția bateriei fusese reperată și o ploaie de gloanțe se abătu asupra lor. (Marin Preda)

e) Luca Mosneagu, însă, mîna cum știa el, căci smîrțoagele lui de cai erau vlăguiți din cale-afară, și slabi și ogîrjiți ca niște mîți de cei leșinați. (I. Creangă)

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE SCOP

Definiția	Este partea secundară de propoziție care arată scopul unei acțiuni.
Cuvîntul determinat	– verb: M e r g e ț i la Moldova soră *pentru mîntuirea* ei. (A. Davila) – locuțiune verbală: A m l u a t l o c în sală *pentru a urmări* spectacolul.
Prin ce părți de vorbire poate fi exprimat	– substantive sau pronume în cazul acuzativ (cu prepozițiile *după, pentru*): Tocmisem într-o zi un om din Vidra *pentru un drum* cu sania. (G. Bogza, *Țara de piatră*) Am fost la librărie *după cărți*. – substantive sau pronume în cazul genitiv (cu locuțiunea prepozițională *în vederea*): Noi ne pregătim intens *în vederea concursului*. – verbe la modurile infinitiv sau supin (cu prepozițiile *pentru, spre, la*): ... să se ridice o secundă *pentru a arunca* la rîndul lor cu grenade. (M. Preda) El a dus rufele acolo *pentru spălat*.
Topica	Poate sta înainte, cît și după cuvîntul regent.
Punctuația	În mod obișnuit nu se desparte prin virgulă.

EXERCIȚII

1. Identificați complementele circumstanțiale de scop din textele următoare și arătați prin ce sînt exprimate:

a) ... îi trebuia vreme pînă să se dezmeticească și să se descurce din ierburile încîlcite în care fusese aruncată, spre a-și găsi din nou echilibrul de luptă. (C. Hogaș)

b) Nici un vînt din cele patru nu-și părăsise încă culcușul său spre a învia codrii amorțiți. (C. Hogaș)

c) Două dintre ele rostogoliră cu mîinile pînă-n gura vadului un pietroi mare, cît o buturugă, ca să fie acolo pentru spălat rufele. (Fănuș Neagu)

d) Și eu să înșir atîtea școli: în Humulești, la Broșteni în crierii munților, în Neamț, la Fălticeni, și acum la Socola, pentru a căpăta voie să mă fac, ia, acolo, un popă prost, cu preuteasă și copii; prea mult mi se cere! (I. Creangă)

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE SCOP (FINALĂ) (CS)

Rolul în frază	Corespunde unui complement circumstanțial de scop și arată scopul acțiunii din propoziția regentă.
Cuvîntul determinat din propoziția regentă	– verb sau locuțiune verbală: În vremea aceasta, moș Dănilă aștepta la stînă s ă c o b o a r e ciobanii cu oile, *ca să le adape.* (Gala Galaction) Hoții de morari a u p u s m î n a *de au săpat șanțuri mari,* și acum apa curge în iazurile lor. (Fănuș Neagu) – interjecție: H a i cu noi *ca să le dăm o mînă de ajutor.*
Elemente joncționale	– conjuncții și locuțiuni conjuncționale: *să, ca... să, de, pentru ca să, ca nu cumva să, pentru ca nu cumva să:* Rogu-te, mînă mai tare, moș Luca, zic eu, *s ă n u s e mai uite satul ca la urs la noi.* (I. Creangă) ... brațe multe se întinseră spre el *c a s ă-l îmbrățișeze.* (M. Sadoveanu) S-a dus *d e a cumpărat cărți.* *P e n t r u c a s ă ajungă acolo* a călătorit o zi. În fiecare zi mă scol devreme *c a n u c u m v a s ă ajung cu întîrziere la școală.*

Adverbe corelative	Uneori în regentă apar locuțiunile adverbiale corelative *de aceea, de asta, pentru aceea:* D e a c e e a am venit la tine, *ca să-ți aduc cărțile promise.* *Pentru ca să mă ajungă din urmă,* p e n t r u a c e e a s-a grăbit.
Topica	Poate sta atît înainte, cît și în urma regentei.
Punctuația	Atunci cînd stă după regentă nu se desparte prin virgulă decît dacă are un corelativ (*de aceea, pentru aceea*). Atunci cînd stă în fața regentei, de obicei se desparte prin virgulă.
Observații	1. Propoziția circumstanțială de scop introdusă prin *de* apare numai în vorbirea populară și exprimă, spre deosebire de cele care au predicatul la modul conjunctiv, ideea că acțiunea se realizează: S-a dus *să aducă apă.* (Nu e sigur că a adus apă) S-a dus *de a adus apă.* (=S-a dus ca să aducă apă și a și adus-o) 2. Grupurile de cuvinte *în scopul să, cu scopul să* nu sînt locuțiuni conjuncționale; conjuncția *să* introduce o propoziție atributivă care determină substantivul *scopul.*

EXERCIȚII

1. Identificați propozițiile subordonate circumstanțiale de scop din frazele următoare:

a) Spune-i și d-ta băietului, omule, ce se cuvine, ca să-și ieie nădejdea și să-și caute de drum. (I. Creangă)

b) După ce tatăl și fiica intrară în curtea lor de piatră, oșteanul, ca să poată revedea pe Magda cît mai curînd, se despărțise de ei ca să facă un ocol grabnic în satul lui. (M. Sadoveanu)

c) Un lăstun, în frac, apare
Sus pe-un vîrf de trestie
Ca să ție-o cuvîntare
În această chestie. (G. Topîrceanu)

d) După ce-ascultă scrisoarea-ţi îndelung porni a plînge
Dar, apoi, dădu poruncă oaste grabnic a se strînge
Ca s-alerge, fără preget, la iubitul său vecin
Şi să-i cureţe moşia de păgîn şi de străin. (A. Davila)

e) Să-i spui lui vrîncean
Şi lui ungurean
Ca să mă îngroape
Aice pe-aproape,
În strunga de oi
Să fiu tot cu voi;
În dosul stînii
Să-mi aud cînii. (Mioriţa)

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANŢIAL CONDIŢIONAL

Definiţia	Este partea secundară de propoziţie care arată condiţia de care depinde realizarea unei acţiuni sau o însuşire: *În caz de nevoie* voi rămîne acolo două zile. Eu, *în locul lor,* aş fi fost bucuros de acest rezultat.
Cuvîntul determinat	– verb *În caz de ploaie* excursia v a f i a m î n a t ă. – adjectiv Eu, *în locul colegului* meu, aş fi fost m a i a t e n t.
Prin ce părţi de vorbire poate fi exprimat	– substantivele *caz, condiţie, eventualitate, ipoteză* precedate de prepoziţii (*în, cu*): *În eventualitatea* unei schimbări vă voi anunţa. *În cazul* acesta vom pleca abia peste două zile. Te ajut numai *cu condiţia* de a mă ajuta şi tu. – substantiv în cazul acuzativ precedat de locuţiunea prepoziţională *în caz de*: *În caz de furtună* se recomandă decuplarea antenei.

	– substantiv sau pronume în cazul genitiv precedate de locuţiunea prepoziţională *în locul*: Eu, *în locul lui*, aş fi plecat în excursie. – adverbele *altfel, altminteri*: Voi munci toată ziua, *altfel* nu voi termina lucrarea. Ajută-mă să termin, *altminteri* nu pot merge cu tine. – verb la modul gerunziu: Numai *stăruind* îl vom putea convinge. *Înţelegîndu-l*, îl vei ajuta.
Topica	În mod obişnuit stă în faţa cuvîntului determinat.
Punctuaţia	În general nu se desparte prin virgulă. Se desparte prin virgulă dacă este exprimat prin verb la gerunziu sau dacă este intercalat între subiect şi predicat: *Conducînd* cu atenţie, poţi evita orice accident. Noi, *în locul lor*, nu am fi refuzat ajutorul tău.

EXERCIŢII

1. Construiţi patru propoziţii în care complementul circumstanţial condiţional să fie exprimat, pe rînd, prin substantive, precedate de locuţiunile prepoziţionale *în locul, în caz de*, prin verb la gerunziu şi prin adverb.

2. Identificaţi complementele circumstanţiale condiţionale din textele următoare şi arătaţi prin ce sînt exprimate:

a) Dar trăind şi nemurind, te-oi sluji eu, badeo! (I. Creangă)

b) Altul, în locul lui, ar fi murit şi ar fi înviat de bucurie. (Folclor)

PROPOZIŢIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANŢIALĂ CONDIŢIONALĂ (CŢ)

Rolul în frază	Are rolul de complement circumstanţial condiţional şi arată o condiţie de care depinde realizarea acţiunii sau însuşirea din propoziţia regentă: *Dacă te străduieşti*, poţi învinge orice obstacol.

Cuvîntul determinat din propoziţia regentă	– verb *Dacă nu vine la timp,* p l e c ă m fără el. – adjectiv Excursia va fi m i n u n a t ă, *dacă vizităm Delta Dunării.*
Elemente joncţionale	– conjuncţii şi locuţiuni conjuncţionale: *dacă, de* (cu sensul "dacă"), *să, în caz că*: *D a c ă ploaă,* meciul va avea loc în sală. *D e eşti om,* fă-ţi ochii roată peste ţară şi hotare. (Al. Davila) Măgulit sînt eu *pe Simon s ă-l aud zicîndu-mi frate.* (Al. Davila) *Î n c a z c ă învingem,* ne calificăm în finală. – adverbul relativ *cînd*: Nu v-ar fi teamă *c î n d aţi şti* că sînteţi apăraţi.
Corelative în regentă	Uneori în propoziţia regentă apar adverbele corelative *apoi, atunci*: *Dacă nu veţi veni la timp,* a p o i mă voi supăra. *Dacă nu-mi aduci cartea împrumutată,* a t u n c i vei avea de lucru cu mine.
Topica	Propoziţia subordonată circumstanţială condiţională poate sta atît în faţa, cît şi în urma regentei: *Dacă trebuie,* te duci. Te duci *dacă trebuie.*
Punctuaţia	Se desparte de obicei prin virgulă indiferent de poziţia pe care o ocupă faţă de regentă.
Observaţii	1. Locuţiunea conjuncţională *în caz că* este specializată pentru propoziţii subordonate circumstanţiale condiţionale. 2. Conjuncţia *dacă* este o conjuncţie universală, care poate lega propoziţii subordonate subiective, predicative, atributive, completive directe şi completive indirecte, precum şi propoziţii subordonate circumstanţiale cauzale, concesive şi temporale (în vorbirea populară).

	Cînd leagă o propoziție circumstanțială condițională, ca poate fi înlocuită cu *numai dacă* sau *în caz că*: Vin, *dacă (numai dacă, în caz că) am timp.* 3. Uneori elementul joncțional (*dacă*) lipsește. În acest caz intonația cu care citim fraza ne arată că raportul de subordonare se realizează prin juxtapunere: *Te pregătești zi de zi*, faci progrese; *nu te pregătești zi de zi*, rămîi în urmă. = *Dacă te pregătești zi de zi*, faci progrese; *dacă nu te pregătești zi de zi*, rămîi în urmă.

EXERCIȚII

1. Identificați propozițiile subordonate circumstanțiale condiționale din următoarele texte:

a) Și după mintea ce-o aveam ne-am fi întors chiar atunci, de nu eram dați în seama lui moș Luca, de care ne rușinam ca și de părinții noștri. (I. Creangă)

b) Dacă dușmanul vostru ar cere legăminte rușinoase de la voi, atunci mai bine muriți prin sabia lui, decît să fiți privitori împilării și ticăloșiei țării voastre. (Al. Vlahuță)

c) ... moșneagul ar fi mai spus ceva dacă privirea aprigă a lui Șoimaru nu i-ar fi înghețat vorba pe buze. (M. Sadoveanu)

2. Alcătuiți trei fraze cu propoziții subordonate circumstanțiale condiționale introduse prin conjuncțiile *dacă, de, să*.

3. Construiți cinci fraze în care conjuncția *dacă* să introducă, pe rînd, propoziție subordonată condițională, subiectivă, predicativă, completivă directă și completivă indirectă.

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL CONCESIV

Definiția	Este partea secundară de propoziție care arată un fapt care ar fi trebuit să împiedice realizarea unei acțiuni sau existența unei calități.

Cuvîntul determinat	– verb *Cu toată opoziția noastră,* el a a l e s totuși un traseu dificil. – adjectiv Era încă v i g u r o s *în ciuda vîrstei.*
Prin ce părți de vorbire poate fi exprimat	– substantiv sau pronume în cazul acuzativ, precedat de locuțiunile prepoziționale *cu tot, cu toată, cu toate*: *Cu tot efortul* depus, n-a obținut decît premiul al III-lea. *Cu toată gălăgia* din jur, el tot a auzit chemarea mea. *Cu toate acestea*, noi am plecat spre cabană fără schiuri. – substantiv sau pronume în cazul genitiv, precedat de locuțiunea prepozițională *în ciuda*: *În ciuda timpului* nefavorabil, avionul a decolat la timp. – adjectiv precedat, de obicei, de adverbul *chiar*: *Chiar accidental și nerefăcut,* tot voi lua parte la concurs. – verb la modurile infinitiv și gerunziu: *Fără a se fi antrenat* mult timp, ea și-a depășit recordul personal. *Chiar mărind* viteza, tot nu-l poți ajunge din urmă.
Observații	Uneori în propoziție apare un adverb corelativ (tot, totuși): *În ciuda viscolului* de afară t o t (t o t u ș i) a ieșit din casă.

EXERCIȚII

1. Recunoașteți, în textele următoare, complementele circumstanțiale concesive și arătați prin ce sînt exprimate:

a) Mort-copt trebui să fac pe cheful mamei, să plec fără voință și să las ce-mi era drag! (I. Creangă)

b) Și cu toate acestea m-am milostivit eu ș-am pus cuvînt să ierte toate. (M. Sadoveanu)

2. Construiți cinci propoziții în care să apară complemente circumstanțiale concesive exprimate prin substantive precedate de locuțiunile prepoziționale *în ciuda, cu tot (cu toată, cu toate)*, adjectiv precedat de adverbul *chiar*, verb la infinitiv precedat de prepoziția *fără* și verb la gerunziu precedat de adverbul *chiar*.

SB/12 apr. 2005

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ CONCESIVĂ (CV)

Rolul în frază	Corespunde unui complement circumstanțial concesiv și arată o împrejurare care ar putea împiedica, dar nu împiedică acțiunea sau existența unei calități din propoziția regentă. El iubește natura, *cu toate că locuiește la oraș.* *Deși nu face prea mult sport,* este destul de voinic.
Cuvîntul determinat din propoziția regentă	– verb Și *deși ziua era la început,* soarele totuși a r d e a cu putere și p r e v e s t e a o adevărată zi de cuptor. (C. Hogaș) – adjectiv Sînt n e v r e d n i c, și n e v r e d n i c fi-voi *chiar de m-ai ierta.* (Al. Davila)
Elemente joncționale	– conjuncții subordonatoare: *deși, dacă* (= chiar dacă), *de* (= chiar de), *să* (= chiar să): Avea ochii cîrpiți de somn, fiindcă, *d e ș i era trecut de amiază,* abia se sculase din pat. (Fănuș Neagu) *D a c ă îl aștepți o zi întreagă,* el tot nu vine. O cunoaște *și orb de-ar fi,* de pe pas. (I. Al. Brătescu-Voinești) *S ă fi avut timp,* tot n-aș fi mers la acest film. – locuțiuni conjuncționale subordonatoare: *cu toate că, chiar dacă, chiar de, fără să, fără ca să,* iar în vorbirea populară *măcar că, măçar să, măcar dacă, măcar de, chit că:* N-am doborît nici un bombardier, *c u t o a t e c ă erau mari cît niște case.* (Marin Preda) *C h i a r d a c ă nu ne-a cerut,* noi i-am dat ajutor. *C h i a r d e s-ar ascunde,* tot îl găsim. Nu mă duc, mamă, la Socola, *m ă c a r s ă mă omori!* (I. Creangă)

	– pronume și adjective pronominale nehotărîte: *orice, oricare, oricine* cu sau fără prepoziții: *O r i c e problemă ar avea de rezolvat la olimpiadă,* el va obține în mod sigur un premiu. *O r i c a r e ar fi drumul,* mergem pe el pînă la capăt. *O r i c i n e ne va fi ghid,* noi ne vom simți bine la munte. – adverbe nehotărîte: *oricît, oricum* și, mai rar, *oricînd, oriunde:* *O r i c î t de tare s-ar grăbi,* nu va ajunge la timp. *O r i c u m ar fi timpul,* noi plecăm pe litoral.
Corelative în regentă	Foarte frecvent, în propoziția regentă întîlnim un adverb corelativ (*tot, totuși*), care exprimă ideea de concesie: *Deși sîntem grăbiți,* t o t (t o t u ș i) le așteptăm.
Punctuația	Indiferent de locul pe care îl ocupă, propoziția subordonată circumstanțială concesivă se desparte prin virgulă de propoziția regentă.
Observații	1. Propoziția subordonată circumstanțială concesivă are următoarele elemente joncționale specializate: *deși, cu toate că, chiar dacă, chiar de, măcar că (să, dacă, de)* și *oricît.* 2. În vorbirea populară elementul joncțional apare în interiorul propoziției, după substantivul care exprimă împrejurarea sau ipoteza în ciuda căreia se realizează acțiunea din regentă: *De piatră de ai fi fost,* și nu se putea să nu-ți salte inima de bucurie ... (I. Creangă) 3. Foarte rar propoziția subordonată circumstanțială concesivă apare fără elementul joncțional, raportul de subordonare fiind realizat prin juxtapunere: *Vrei, nu vrei,* tot trebuie să participi la concurs.

EXERCIȚII

1. Recunoașteți, în frazele următoare, propozițiile subordonate circumstanțiale concesive:

a) Oricît de îndîrjit și de lung fu acest atac, totuși nu fu lovit decît un singur tunar. (M. Preda)

b) Dacă nu ești tare în secunda aceea, te zăpăcești și spui tot chiar dacă din gură taci. (M. Preda)

c) Într-o jumătate de oră te găsește în orice unitate te-ai piti. (M. Preda)

d) Să nu mă faci, ia acuș, să ieu culeșerul din ocniță și să te dezmierd, cît ești de mare! (I. Creangă)

2. Construiți trei fraze în care propozițiile subordonate circumstanțiale să fie introduse prin *deși, dacă* și *să*, iar în propozițiile regente să se găsească adverbele corelative *totuși* sau *tot.*

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL CONSECUTIV

Definiția	Este partea secundară de propoziție care arată urmarea sau consecința unei acțiuni sau a unei însușiri.
Cuvîntul determinat	– verb Ei l u c r e a z ă pe ogoare *de mai mare dragul.* – adjectiv E destul de n e a t e n t *pentru a greși* drumul.
Prin ce părți de vorbire poate fi exprimat	– substantiv cu prepoziția *de:* Colegul nostru recită *de mimune.* – verb la modurile infinitiv și supin: E destul de deștept *pentru a nu fi păcălit.* Mănîncă *de speriat.* – locuțiune adverbială: Cînta *de-a mai mare dragul.*
Topica	Stă întotdeauna după cuvîntul la care se referă.
Punctuația	Nu se desparte prin virgulă.

Observaţii	1. Complementul circumstanţial consecutiv este folosit foarte rar, fiind preferată propoziţia subordonată corespunzătoare. 2. Cu ajutorul complementului circumstanţial consecutiv se poate reda, mult mai expresiv, ideea de superlativ al acţiunii sau al însuşirii: Mănîncă *de speriat.* = Mănîncă *foarte mult.*

EXERCIŢII

1. Construiţi propoziţii în care să folosiţi complementele circumstanţiale consecutive *de minune, de mirare, de mai mare dragul.*

PROPOZIŢIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANŢIALĂ CONSECUTIVĂ (CNS)

Rolul în frază	Corespunde unui complement circumstanţial consecutiv şi arată rezultatul sau urmarea unei acţiuni sau a unei însuşiri din propoziţia regentă.
Cuvîntul determinat din propoziţia regentă	– verb S-a a n t r e n a t serios *încît a ajuns cel mai bun.* – adjectiv Te pomeneşti că ai fost c e l m a i v i t e a z *de-ai scăpat.* (Marin Preda) – adverb ... îl izbi în ochi un val de pămînt şi de pietriş care îl orbi atît de r ă u, *încît zadarnic începu* să dea din pleoape, că vederea nu i se limpezea. (Marin Preda)

Elemente joncţionale	– conjuncţii şi locuţiuni conjuncţionale: *încît, că, aşa că, să, ca să, pentru ca să, de:* Şi înălţînd a doua oară sabia, răcni aşa de cumplit, *încît mazurii, înfricoşaţi, smuciră frîiele* şi *se năpustiră pe poartă.* (M. Sadoveanu) Drumul spre vîrful muntelui este atît de greu, *că ai nevoie de un echipament adecvat.* Soneria nu funcţiona, *aşa că el bătu la uşă.* Nici unul dintre noi n-are vreo zgîrietură pe el *să zici* că ne-am fi bătut. (Marin Preda). Nu era atît de naiv *ca să-l înşele toţi.* Bateria era aproape de aeroport *pentru ca nemţii să nu încerce lichidarea ei sigură printr-un atac de infanterie.* (Marin Preda) Acuş vă ard cîteva jordii prin ţolul cela, *de v-a trece spurcatul.* (I. Creangă)
Corelative în regentă	Destul de frecvent, în regenta propoziţiei consecutive apar adverbele corelative *aşa, atît:* Cînta aşa (atît de) frumos, *încît i-a cucerit pe toţi cu glasul ei.*
Topica	Stă întotdeauna după propoziţia regentă.
Punctuaţia	De obicei se desparte prin virgulă de propoziţia regentă.

EXERCIŢII

1. Identificaţi propoziţiile circumstanţiale consecutive din frazele următoare:

a) Ş-apoi nu vin eu acum întîiaşi dată la laşi, să-mi deie povaţ unul ca dînsul ce rînduială trebuie să păzesc. (I. Creangă)

b) Ţăranii noştri, aşa glumeţi cum sînt ei, ne tot şfichiuiau, în treacăt, care dincotro, de ni-era mai mare ruşinea, de ruşinea lui moş Luca. (I. Creangă)

c) Ştiu c-ai depăşit adesea dreptul dat de o solie,
Că te-ai dus chiar pîn-acolo să dai mînă de-ajutor
Ucigaşilor ce-asupră-mi încercat-au un omor. (A. Davila)

d) Și cîte alte petreceri pline de veselie nu se făceau pe la noi de-ți părea tot anul zi de sărbătoare. (I. Creangă)

e) La steaua care-a răsărit
E-o cale-atît de lungă
Că mii de ani i-au trebuit
Luminii să ne-ajungă. (M. Eminescu)

f) ... cam pe la prînzul cel mare ne-aflam iar în Fălticeni, trecînd desculți prin vad, în dreptul Baei, Moldova înghețată pe la margini, și la dus și la întors, de ne degera măduva-n oase de frig! (I. Creangă)

d) Și cîte alte petreceri pline de veselie nu se făceau pe la noi de-ți părea tot anul zi de sărbătoare. (I. Creangă)

e) La steaua care-a răsărit
E-o cale-atît de lungă
Că mii de ani i-au trebuit
Luminii să ne-ajungă. (M. Eminescu)

f) ... cam pe la prînzul cel mare ne-aflam iar în Fălticeni, trecînd desculți prin vad, în dreptul Baei, Moldova înghețată pe la margini, și la dus și la întors, de ne degera măduva-n oase de frig! (I. Creangă)

ANALIZA SINTACTICĂ A PROPOZIȚIEI ȘI A FRAZEI

ANALIZA SINTACTICĂ A PROPOZIȚIEI

P r o p o z i ț i a este o comunicare făcută cu ajutorul unui singur predicat. Ea cuprinde ca părți principale subiectul și predicatul, iar ca părți secundare atributul și complementul.

A analiza o propoziție înseamnă a identifica părțile de propoziție și a arăta raporturile dintre ele.

În raport de c o o r d o n a r e se găsesc mai multe părți de propoziție de același fel: subiecte, nume predicative, atribute sau complemente.

În raport de s u b o r d o n a r e se găsește cuvîntul determinant față de cel determinat, adică atributele și complementele față de cuvintele pe care le determină.

Subiectul și predicatul se găsesc pe același plan; între ele nu este nici raport de coordonare, nici de subordonare.

Etapele analizei sintactice a propoziției sînt următoarele:

1. se precizează predicatul;
2. cu ajutorul predicatului se stabilește subiectul, care poate fi exprimat, subînțeles, inclus în forma verbului sau poate lipsi;
3. se delimitează părțile de propoziție care determină subiectul (grupul sintactic al subiectului);
4. se delimitează părțile de propoziție care determină predicatul (grupul sintactic al predicatului).

De reținut că, la rîndul lor, atributele și complementele pot fi determinate de atribute (dacă sînt exprimate prin substantive sau pronume) sau de complemente (dacă sînt exprimate prin adjective, verbe la un mod nepersonal sau adverbe).

În propoziţie nu au funcţie sintactică substantivele în cazul vocativ, conjuncţiile şi locuţiunile conjuncţionale, interjecţiile (cu unele excepţii), iar prepoziţiile, locuţiunile prepoziţionale şi articolele se analizează împreună cu cuvintele pe care le însoţesc. Adverbul negativ *nu* se analizează împreună cu cuvîntul la care se referă (de obicei un verb).

Părţile de propoziţie se exprimă prin părţi de vorbire, deci analiza sintactică trebuie completată cu cea morfologică.

Există diferite moduri de a efectua în scris analiza sintactică:

1. Se ia fiecare cuvînt şi se precizează funcţia lui în propoziţie, analizîndu-se apoi partea de vorbire prin care se exprimă.

De exemplu: Miei albi fugeau către izvor.

Miei = subiect, exprimat prin substantiv comun, simplu, genul masculin, numărul plural, cazul nominativ, nearticulat;

albi = atribut adjectival, exprimat prin adjectiv propriu-zis, variabil, cu două terminaţii, genul masculin, numărul plural, cazul nominativ, gradul pozitiv;

fugeau = predicat verbal, exprimat printr-un verb predicativ, conjugarea a IV-a, modul indicativ, timpul imperfect, persoana a III-a plural, diateza activă, intranzitiv, forma afirmativă, regulat;

către izvor = complement circumstanţial de loc, exprimat prin substantiv comun, simplu, genul neutru, numărul singular, cazul acuzativ, nearticulat, precedat de prepoziţia simplă *către*.

2. O analiză sintactică cu referiri mai sumare la morfologie se poate face notînd partea de propoziţie cu majuscule deasupra cuvintelor analizate (SB = subiect, PV = predicat verbal, PN = predicat nominal, AT = atribut, CD = complement direct, CI = complement indirect, CL = complement circumstanţial de loc, CT = complement circumstanţial de timp, CM = complement circumstanţial de mod, CZ = complement circumstanţial de cauză, CS = complement circumstanţial de scop), iar partea de vorbire prin care se exprimă – cu litere mici, dedesubtul cuvintelor respective (s = substantiv, adj = adjectiv, pron = pronume, num = numeral, vb = verb, adv = adverb etc.)

De exemplu:

	PV	SB		CL	AT		AT
Alunece	luna	prin	vîrfuri	lungi	de	brad.	
	vb	s	prep + s	adj	prep + s		

3. Uneori, pentru simplificare, se poate face schema propoziției: De exemplu:

Amintiri crîncene răscoliră deodată mintea și inima lui Tudor.

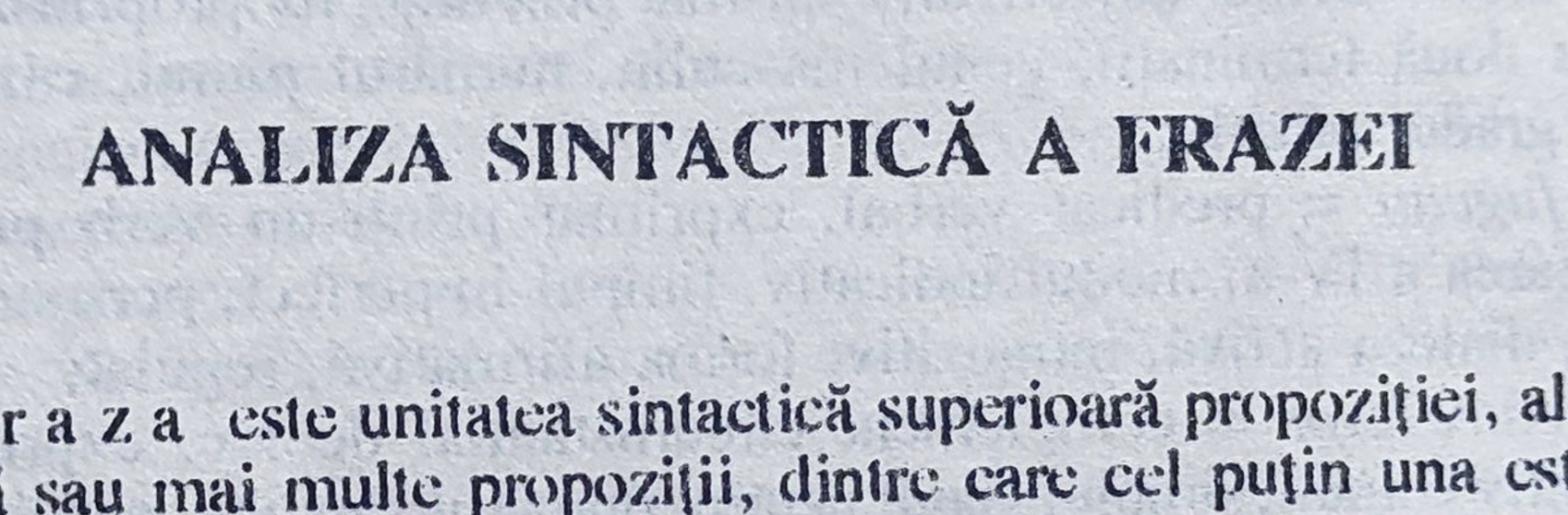

ANALIZA SINTACTICĂ A FRAZEI

F r a z a este unitatea sintactică superioară propoziției, alcătuită din două sau mai multe propoziții, dintre care cel puțin una este propoziție principală.

Analiza frazei urmărește aplicarea în practică a cunoștințelor acumulate pe parcursul studierii sintaxei și contribuie la sesizarea și însușirea unor principii de construire corectă și armonioasă a unităților sintactice.

Rezultatele ei depind însă nu numai de însușirea, în prealabil, a unor noțiuni despre raporturile sintactice, funcțiile sintactice ale părților de vorbire, corespondența dintre părțile de propoziție și propozițiile subordonate, ci și de respectarea unor etape, a căror succesiune este în general obligatorie.

Prima etapă include operațiile următoare:

1.1 Lectura textului pentru înțelegerea cît mai exactă a sensului frazei;

1.2 Sublinierea cuvintelor cu rol de predicat;

1.3 Încercuirea elementelor joncționale;

1.4 Împărțirea frazei în propoziții și numerotarea lor;

1.5 Verificarea delimitării corecte a fiecărei propoziții.

Etapa a doua, analiza sintactică propriu-zisă a frazei, cuprinde, de asemenea, mai multe operații:

2.1 Identificarea propoziției (propozițiilor) principale;

2.2 Precizarea felului propoziției (propozițiilor) secundare și stabilirea propozițiilor de care depind acestea;

2.3 Alcătuirea schemei.

Cele mai importante aspecte, care trebuie avute în vedere cînd parcurgem aceste etape, sînt:

1.1 Este necesară lectura atentă, chiar de mai multe ori, a textului pentru a putea surprinde toate nuanțele, iar dacă el este un fragment dintr-o operă literară cunoscută, el trebuie uneori încadrat într-un context mai larg (vezi textul discutat la 1.5).

1.2 Trebuie identificate și subliniate verbele (predicative și copulative), locuțiunile verbale, folosite la un mod personal, adverbele predicative (după ele urmează, obligatoriu, o conjuncție subordonatoare (*că, să, ca să, dacă, de)* și interjecțiile care au funcția de predicat (*iată, iacă, uite, hai* și unele onomatopee). Este necesar ca verbele copulative fără nume predicativ în propoziție (vezi lista lor la capitolele *Verbul, Predicatul)* să rămînă în atenția noastră, eventual să fie notate cu *x* deasupra, pentru etapa 2.2.

1.3 Elementele joncționale în frază sînt:

1. conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale
2. pronumele și adjectivele relative
3. pronumele și adjectivele nehotărîte
4. adverbele relative
5. adverbele nehotărîte

1.3.1 Conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale, după raporturile sintactice exprimate cu ajutorul lor, sînt de două feluri:

a) c o o r d o n a t o a r e (leagă între ele, în frază, două propoziții principale, două propoziții secundare care determină aceeași regentă sau, mai rar, o parte de propoziție cu o propoziție secundară cu aceeași funcție sintactică). Ele sînt de mai multe feluri:

– copulative: *și, nici, nu numai (că)... dar (și), nu numai (că)... ci (și)*
– adversative: *dar, iar, însă, ci, numai că*
– disjunctive: *ori, sau, fie (că)*
– conclusive: *deci, așadar, prin urmare, în concluzie, în consecință, vasăzică.*

b) s u b o r d o n a t o a r e (leagă o propoziție secundară de regenta ei):

– universale: *că, să, ca să, dacă, de*

– specializate (leagă un singur tip de propoziţie subordonată)

Observaţii: în anumite situaţii *că* şi *să* nu sînt conjuncţii subordonatoare şi deci nu leagă propoziţii secundare:

1. *Că* nu este element joncţional subordonator cînd face parte din locuţiunea conjuncţională adversativă *numai că*:

Vin, n u m a i c ă (= dar) nu voi sta mult timp.

2. *Să* nu este element joncţional subordonator cînd modul conjunctiv are valoare de imperativ: *Să mergem! Să vină toţi la concurs!* sau intră în componenţa formei populare de viitor: *Am să vin* (= voi veni) *şi eu la serbare.*

Următoarele propoziţii au conjuncţii şi locuţiuni conjuncţionale specializate:

– propoziţia circumstanţială de loc (CL): nu are;

– propoziţia circumstanţială de timp (CT): *în timp ce, în vreme ce, pînă, pînă ce, pînă să, pe cînd, ori de cîte ori;*

– propoziţia circumstanţială de mod (CM): *parcă, de parcă, ca şi cum, ca şi cînd* (rar, numai după verbul copulativ *a fi*, introduc propoziţii predicative), *precum, pe măsură ce;*

– propoziţia circumstanţială de cauză (CZ): *căci, deoarece, fiindcă, întrucît, pentru că, din cauză că, din pricină că, din moment ce, de vreme ce, pe motiv că;*

– propoziţia circumstanţială de scop (CS): *pentru ca să* (foarte rar, mai ales după o regentă cu predicat nominal, introduce propoziţie circumstanţială consecutivă);

– propoziţia circumstanţială condiţională (CŢ): *în caz că;*

– propoziţia circumstanţială concesivă (CV): *deşi, cu toate că, chiar dacă, chiar de, măcar că (să, dacă, de), oricît;*

– propoziţia circumstanţială consecutivă (CNS): *încît.*

1.3.2 Pronumele şi adjectivele relative: *cine, care, ce, ceea ce, cît, (cîtă, cîţi, cîte).*

1.3.3 Pronumele şi adjectivele nehotărîte: *oricine, oricare, orice, oricît (oricîtă, oricîţi. oricîte),* cu variantele *orişicine, orişicare, orişice, orişicît (orişicîtă, orişicîţi, orişicîte).* Au rol de cuvînt de legătură numai cînd sînt urmate de un predicat. Să se compare enunţurile:

Citeşte *orice.* (nu leagă propoziţii)

Citeşte/ orice găseşte. (leagă o propoziţie completivă directă de regenta ei)

1.3.4 Adverbele relative: *unde, încotro, cînd, cum, cît*

1.3.5 Adverbele nehotărîte: *oriunde, oricînd, oricum, oricît,* cu variantele, *orişiunde, orişicînd, orişicum, orişicît* (vezi observaţia de la 1.3.3)

1.4 Deoarece elementele joncţionale enumerate la 1.3 introduc propoziţii, reiese că ele constituie începutul acestora şi segmentarea frazei în faţa fiecărui jonctiv rezolvă în general delimitarea propoziţiilor:

Cînd dădu peste moşul/ce întindea cîrlige,/se făcu foc de supărare/şi începu/să ţipe la el/să le ia de acolo,/să nu sperie peştele din prima zi/. (Fănuş Neagu)

În delimitarea propoziţiilor trebuie să se ţină seama de următoarele reguli:

1.4.1 Fiecare propoziţie are un singur predicat.

1.4.2 Elementul joncţional ocupă în mod obişnuit locul întîi în propoziţie, cu următoarele excepţii:

a) conjuncţia coordonatoare adversativă *însă:*

Ei au plecat cu avionul[1]/, noi însă am preferat trenul.[2]/

b) pronumele relativ în cazul genitiv:

Oraşul[1]/pe străzile căruia ne plimbăm acum[2]/are o istorie multiseculară[1]/.

c) elementul joncţional precedat de un adverb de mod de întărire (*chiar, mai ales, tocmai, şi* cu sensul "chiar") sau de restricţie (*decît, doar, numai),* care face parte din propoziţia secundară, după cum dovedeşte schimbarea topicii:

Vin la tine[1]/ n u m a i dacă am timp[2]./ = N u m a i dacă am timp[1]/vin la tine[2]/.

d) elementul joncţional al propoziţiei concesive, dar numai în vorbirea populară:

De piatră de-ai fi fost[1]/, şi nu putea[2]/să nu-ţi salte inima de bucurie[3]/. (I. Creangă)

1.4.3 Nu au element joncţional propoziţiile principale şi propoziţiile secundare coordonate prin juxtapunere cu o altă propoziţie secundară anterioară. (Alte cazuri vezi la 2.1)

1.4.4 Două elemente joncţionale situate la începutul frazei se despart întotdeauna:

Şi[1]/pe cînd femeile se crucesc de mirare,[2]/pleacă cu flăcăul spre reşedinţa jandarmeriei...[1]/ (I.Al. Brătescu-Voineşti)

Dacă[1]/ce ne-am propus[2]/se va realiza[1]/, vom fi foarte bucuroşi[3]/.

1.4.5 Două elemente joncţionale din interiorul frazei rămîn la aceeaşi propoziţie numai dacă primul coordonează propoziţia subordonată (introdusă prin al doilea element joncţional, subordonator) cu o

propoziție anterioară, construită, de obicei, cu un cuvînt de legătură identic:

Oiță bîrsană[1] ,/
De ești năzdrăvană[2]/
Și de-a fi[3]/să mor
În cîmp de mohor[4] ,/
Să-i spui lui vrîncean[1]/... (Miorița)

În această frază conjuncția *și* coordonează două propoziții circumstanțiale condiționale (2 și 3), care sînt subordonate față de propoziția 1.

1.4.6 Trei elemente joncționale succesive la începutul frazei se despart astfel: ultimul rămîne unde se află, penultimul aparține celei mai apropiate propoziții fără element joncțional, iar primul trebuie încadrat într-o propoziție fără jonctiv, situată la distanță mai mare:

Și[1]/ fiindcă[2]/ ce am de făcut[3]/ este greu de realizat singur[2]/, mi-am adunat prietenii de nădejde[1]/.

Schematic, repartizarea celor trei jonctive se prezintă astfel:

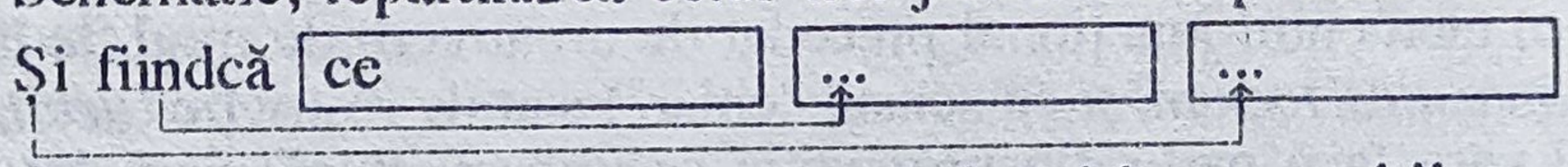

1.5 Verificarea împărțirii corecte a frazei în propoziții presupune următoarele operații:

a) Rescriem textul pe propoziții, una sub alta, verificînd să nu avem două elemente joncționale (vezi excepția admisă la 1.4.5);

b) transformăm propozițiile subordonate în propoziții principale prin:

– renunțarea la elementele joncționale

– înlocuirea verbelor la modul conjunctiv (mod al subordonării) cu același verbe, dar la modul indicativ

– atașarea unui adjectiv demonstrativ (*acesta, aceasta, aceștia, acestea)*, dacă ultimul cuvînt din propoziție este substantiv articulat cu articol hotărît și este precedat de o prepoziție;

c) citim fiecare propoziție pentru a vedea dacă toate cuvintele au funcție sintactică în propoziție.

În cazul în care propoziția nu este corect delimitată, cuvintele în plus nu se leagă de celelalte părți de propoziție și trebuie să le căutăm un loc în altă propoziție.

De pildă, fraza următoare:

La urmă, Agripina știa că mai erau pe acasă și alte gospodine, care trebuie să fi fugit cum fugise și ea, prin pădure, și... turcii negreșit că se luaseră după ele. (Gala Galaction)

După sublinierea predicatelor, identificarea elementelor joncționale și împărțirea în propoziții fraza arată în felul următor:

La urmă, Agripina *știa*[1]/ că mai *erau* pe acasă și alte gospodine,[2]/ care *trebuie*[3]/ să *fi fugit*[4]/ cum *fugise* și ea, prin pădure[5]/ și turcii *negreșit*[6]/ că *se luaseră* după ele[7]/.

Verificarea delimitării corecte:

a) 1. La urmă, Agripina știa
2. că mai erau pe acasă și alte gospodine
3. care trebuie
4. să fi fugit
5. cum fugise și ea, prin pădure
6. și turcii negreșit
7. că se luaseră după ele.

b) Fără elemente joncționale și după înlocuirea verbului la modul conjunctiv, propozițiile devin:

1. La urmă, Agripina știa
2. mai erau pe acasă și alte gospodine
3. trebuie
4. au fugit
5. fugise și ea, prin pădure
6. turcii negreșit
7. se luaseră după ele.

c) Lectura fiecărei propoziții evidențiază următoarele cuvinte care nu au funcție sintactică în propoziția în care au fost încadrate:

1. *prin pădure* este complementul circumstanțial al verbului *au fugit* întrucît numai femeile din sat au fugit *prin pădure*, în timp ce Agripina a ales poteca care urma șuvoiul lablanicioarei, "o scară de bolovani și rădăcini";

2. *turcii* nu are funcție sintactică pe lîngă adverbul predicativ *negreșit*; substantivul are rol de subiect al predicatului *se luaseră* din propoziția 7.

Rezultă deci că propozițiile 4, 5, 6 și 7 nu au fost delimitate corect. Aceste propoziții au, corect, următoarea alcătuire:

4. au fugit... prin pădure
5. fugise și ea
6. negreșit
7. turcii... se luaseră după ele.

2.1 Analiza propriu-zisă a frazei începe cu identificarea propoziției (propozițiilor) principale, care nu au element joncțional subordonator și

care, citite separat, au înțeles. Unele propoziții principale, regente ale unor propoziții subiective, predicative, completive directe – în mod obișnuit – ale unor propoziții atributive și circumstanțiale cu adverbe corelative în regentă – de cele mai multe ori – citite fără aceste subordonate, nu cuprind o comunicare completă. De aceea, singurul criteriu sigur pentru identificarea propoziției principale este absența elementului joncțional subordonator.

Este adevărat că, uneori, și raportul subordonator se poate realiza prin juxtapunere (fără element joncțional), ca de pildă în frazele:

1. *Ai carte*, ai parte.
2. *Vrei, nu vrei,* te luăm cu noi.
3. Azi am întîrziat: *n-a sunat ceasul.*

Aceste fraze echivalează cu:

1. Dacă ai carte[1]/, ai parte[2]./ (1. CȚ; 2. P.P.)
2. Chiar dacă vrei[1]/, chiar dacă nu vrei[2]/, te luăm cu noi[3]./ (1. CV; 2. CV; 3. P.P.)
3. Azi am întîrziat[1]/fiindcă n-a sunat ceasul[2]/. (1.P.P; 2. CZ)

Aceste cazuri sînt însă destul de rare și intonația ne arată că propozițiile subliniate nu stau pe același plan cu propoziția principală, ele fiind propoziții subordonate.

Un loc aparte între propozițiile principale îl ocupă propoziția i n c i d e n t ă. Ea apare de obicei în frază pentru a indica intervenția unui personaj, predicatul ei fiind exprimat printr-un verb de declarație (*a spune, a zice, a întreba, a răspunde* etc.). Ea este încadrată între virgule sau linii de pauză:

– Rogu-te, mînă mai tare, moș Luca,[1]/*zic eu,*[2]/să nu se mai uite satul ca la urs la noi![3]/ (I. Creangă)

2.2 Propozițiile secundare se identifică prin prezența unui element joncțional subordonator (excepție, vezi 2.1) și prin rolul lor sintactic față de un cuvînt din propoziția regentă.

Felul propoziției subordonate se stabilește în funcție de :

a) anumite c a r a c t e r i s t i c i a l e e l e m e n t u l u i r e g e n t, în cazul propozițiilor subordonate subiectivă, predicativă, atributivă, completivă directă și completivă indirectă;

b) c o n ț i n u t u l p r o p o z i ț i e i s u b o r d o n a t e, în cazul propozițiilor circumstanțiale.

Astfel, pentru a identifica o propoziție subiectivă, predicativă, atributivă, completivă directă și completivă indirectă ne vine în ajutor numai cercetarea atentă a cuvîntului determinat din propoziția regentă,

întrucît aceste propoziţii sînt introduse în frază prin aceleaşi elemente joncţionale:

Nu se ştia *că plecăm la munte.*
Adevărul este *că plecăm la munte.*
Mă bucură ştirea *că plecăm la munte.*
El nu ştia *că plecăm la munte.*
Noi nu sîntem siguri *că plecăm la munte.*

În aceste fraze, propoziţia secundară *că plecăm la munte* are, pe rînd, rolul de subiect, nume predicativ, atribut, complement direct şi complement indirect, deoarece elementul regent este diferit, avînd anumite particularităţi morfologice şi sintactice (verb reflexiv impersonal, deci fără subiect; verb copulativ fără nume predicativ; substantiv; verb tranzitiv fără complement direct; respectiv adjectiv).

(Trăsăturile cele mai importante ale elementului regent al acestor propoziţii sînt evidenţiate în schemele recapitulative, în secţiunea *Cuvîntul determinat în propoziţia regentă).*

Propoziţiile circumstanţiale (de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop, condiţionale, concesive şi consecutive) au o oarecare independenţă faţă de regentele lor, în sensul că identificarea lor nu este dependentă de anumite caracteristici, obligatorii, ale elementului regent. Dovada este faptul că aceeaşi propoziţie regentă poate fi determinată de propoziţii circumstanţiale diferite:

Plecăm *unde ne-am propus.*
Plecăm *după ce obţinem bilete de tren.*
Plecăm *cum au plecat şi ceilalţi.*
Plecăm, *fiindcă a început vacanţa.*
Plecăm *ca să ne odihnim.*
Plecăm, *deşi nu e timp frumos.*
Plecăm, *dacă vine şi el cu noi.*
Plecăm, *încît rămîi singură.*

În aceste fraze, verbul *plecăm* este complinit, în ordine, de o propoziţie circumstanţială de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop, concesivă, condiţională şi consecutivă.

Propoziţiile circumstanţiale pot fi legate de regentele lor atît prin conjuncţii universale (*că, să, ca să, dacă, de),* cît şi prin conjuncţii şi locuţiuni conjuncţionale specializate (vezi 1.3.1). În primul caz, înlocuirea conjuncţiei universale cu una specializată este un criteriu sigur de verificare a circumstanţei pe care o exprimă propoziţia respectivă:

Tremură atît de tare *că (=fiindcă) a venit fără palton.* = CZ
Tremură atît de tare *că (=încît) ne-a speriat pe toţi.* = CNS

Revenind la propozițiile din fraza discutată la 1.5, ele sînt:

1. La urmă Agripina știa = propoziție principală (nu are element joncțional subordonator);

2. că mai erau pe acasă și alte gospodine = propoziție secundară completivă directă, subordonată față de propoziția 1 (are rol de complement direct al verbului tranzitiv fără complement direct *știa);*

3. care trebuie = propoziție secundară atributivă, subordonată față de propoziția 2 (are rol de atribut al substantivului *gospodine);*

4. să fi fugit... prin pădure = propoziție secundară subiectivă, subordonată față de propoziția 3 (are rol de subiect al verbului impersonal *trebuie);*

5. cum fugise și ea = propoziție secundară circumstanțială de mod, subordonată față de propoziția 4;

6. și... negreșit = propoziție secundară completivă directă, subordonată față de propoziția 1 (are rol de complement direct al verbului tranzitiv fără complement direct *știa*), coordonată copulativă prin *și* cu propoziția 2;

7. că turcii se luaseră după ele = propoziția secundară subiectivă, subordonată față de propoziția 6 (are rol de subiect al adverbului predicativ *negreșit).*

Prin simplificare, aceeași analiză se poate realiza prin folosirea simbolurilor și indicarea, în paranteză, a propoziției regente:

1. P.P.
2. CD (1)
3. AT (2)
4. SB (3)
5. CM (4)
6. CD (1)
7. SB (6)

2.3 Schema, care încheie analiza sintactică a unei fraze, reflectă raporturile dintre propoziții. În schemă propozițiile sînt redate prin numerele lor de ordine (însoțite de simbolul propoziției), așezate pe mai multe planuri:

– în planul întîi: propozițiile principale;

– în planul al doilea: propozițiile subordonate care determină propozițiile principale;

– în planul al treilea: propozițiile subordonate care determină pe cele din planul al doilea;

– în planul al patrulea: propozițiile subordonate care determină pe cele din planul al treilea

și așa mai departe.

Raportul de coordonare este marcat printr-o linie orizontală (deasupra se notează conjuncția, dedesubt se notează felul raportului de

coordonare: copulativă, adversativă, disjunctivă sau conclusivă; în absența conjuncției se precizează că raportul de coordonare copulativă se realizează prin juxtapunere).

Propozițiile principale incidente sînt plasate în schemă la același nivel cu celelalte propoziții principale, dar fără să fie legate de acestea printr-o linie orizontală, simbolul raportului de coordonare.

Raportul de subordonare este marcat prin linii verticale sau oblice care unesc subordonata cu regenta ei.

Astfel schema frazei discutate se prezintă în felul următor:

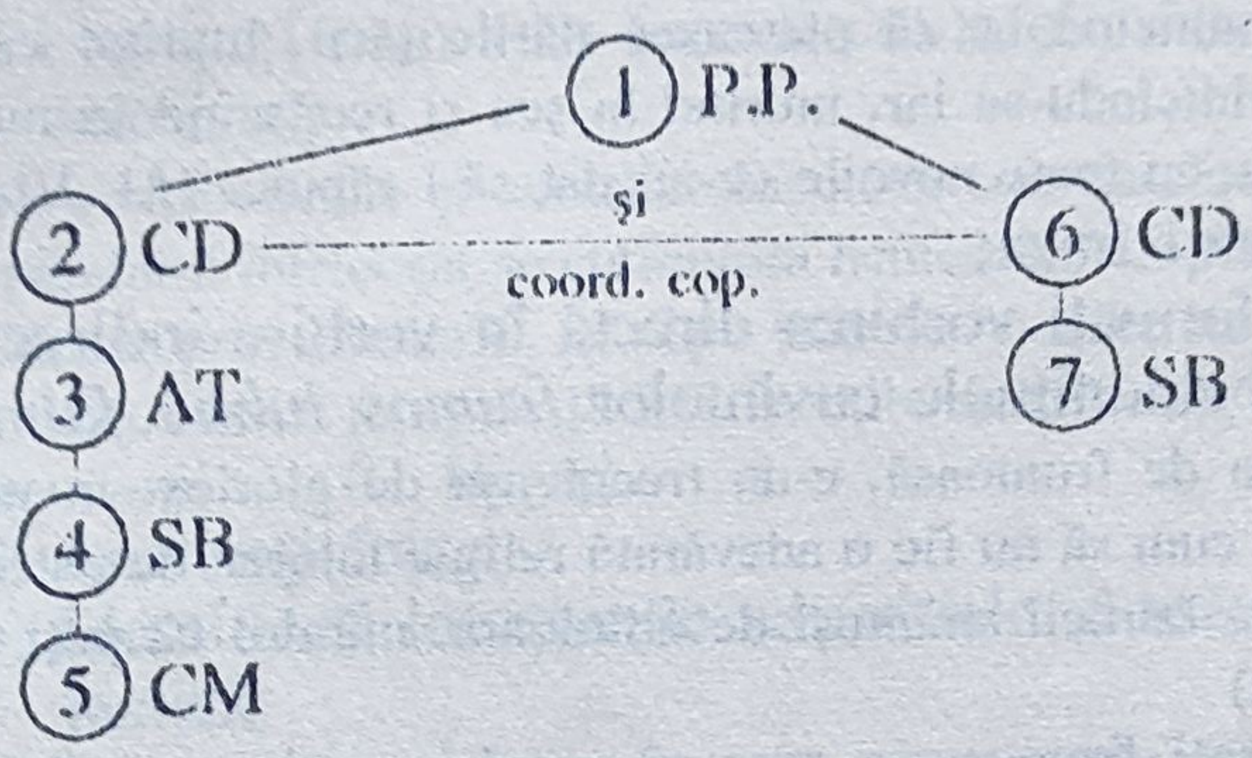

TEXTE PROPUSE PENTRU ANALIZĂ

1. a) Analizați fraza;
   b) Identificați și analizați sintactic și morfologic substantivele cu rol de atribut;
   c) Precizați gradele de comparație ale adjectivelor din text:

Aduși în Dacia de împăratul Traian, rămași aici, în urma celei mai vajnice lupte ce-au văzut timpurile vechi, am păstrat în sîngele nostru vitejia acelor două popoare mari din care ne tragem... (Al. Vlahuță)

2. a) Analizați fraza;
   b) Analizați sintactic și morfologic ultima propoziție;
   c) Arătați cum s-au format cuvintele *urmaș, biruitor, arăzbate, măreț*:

... și nu o dată, în zbuciumul atîtor veacuri, ne-am arătat urmașii vrednici și ai legionarilor biruitori care-au vînzolit lumea ș-au abătut codrii ca să răzbată în

cetatea lui Decebal, și ai uriașilor învinși, care, nemaiputîndu-se apăra, și-au dat o moarte așa de măreață și de tragică în flăcările Sarmizegetusei. (Al. Vlahuță)

3. a) Analizați fraza;
b) Identificați și analizați sintactic și morfologic verbele la moduri nepersonale;
c) Construiți două propoziții în care *țară* să îndeplinească, pe rînd, funcția de complement direct și, respectiv, complement indirect în cazul dativ:

Îl urmăresc cu gîndul de-a lungul veacurilor, îl văd cu pieptul dezvălit în zloată și-n bătălii, muncind ca să plătească dările țării, luptînd ca să-și apere pămîntul, căzînd și ridicîndu-se iar, murind la șes și renăscînd în munți, pururea tînăr, pururea mîndru, cu toate nevoile ce-au dat să-l răpuie. (Al. Vlahuță)

4. a) Analizați fraza;
b) Transformați vorbirea directă în vorbire indirectă;
c) Găsiți sinonimele cuvintelor *frumos, iubire, falnic, mîndru*:

Într-o țară așa de frumoasă, c-un trecut așa de glorios, în mijlocul unui popor atît de deștept, cum să nu fie o adevărată religie iubirea de patrie, și cum să nu-ți ridici fruntea, ca falnicii strămoși de odinioară, mîndru că poți spune: "Sînt român!" (Al. Vlahuță)

5. a) Analizați fraza;
b) Identificați atributele și arătați felul lor;
c) Construiți o frază cu aceeași schemă:

Codrule, Măria ta,
Lasă-mă sub poala ta,
Că nimica n-oi strica
Fără numa-o rămurea,
Să-mi atîrn armele-n ea. (Eminescu, *Literatură populară*)

6. a) Analizați fraza;
b) Identificați atributele adjectivale și pronominale;
c) Arătați cum s-au format cuvintele *iscoditor, socoteală, a împărtăși, simțire, ceva*:

Cît despre mine, lungit, cum stăteam în fundul cel mai adînc al peșterii mele, fără teamă de priviri iscoditoare, îmi făceam socoteală cum aș putea împărtăși posterității depărtate deosebitele simțiri, pe care le încearcă cineva, cînd e aruncat de viu și fără păcate, în gurile de flăcări ale Tartarului! (C. Hogaș)

7. a) Analizați fraza;
b) Analizați sintactic și morfologic textul subliniat;
c) Construiți trei propoziții în care *univers* să fie, pe rînd, subiect, complement indirect în cazul dativ și complement direct:

cetatea lui Decebal, și ai uriașilor învinși, care, nemaiputîndu-se apăra, și-au dat o moarte așa de mărcată și de tragică în flăcările Sarmizegetusei. (Al. Vlahuță)

3. a) Analizați fraza;
b) Identificați și analizați sintactic și morfologic verbele la moduri nepersonale;
c) Construiți două propoziții în care *țară* să îndeplinească, pe rînd, funcția de complement direct și, respectiv, complement indirect în cazul dativ:

Îl urmăresc cu gîndul de-a lungul veacurilor, îl văd cu pieptul dezvălit în zloată și-n bătălii, muncind ca să plătească dările țării, luptînd ca să-și apere pămîntul, căzînd și ridicîndu-se iar, murind la șes și renăscînd în munți, pururea tînăr, pururea mîndru, cu toate nevoile ce-au dat să-l răpuie. (Al. Vlahuță)

4. a) Analizați fraza;
b) Transformați vorbirea directă în vorbire indirectă;
c) Găsiți sinonimele cuvintelor *frumos, iubire, falnic, mîndru*:

Într-o țară așa de frumoasă, c-un trecut așa de glorios, în mijlocul unui popor atît de deștept, cum să nu fie o adevărată religie iubirea de patrie, și cum să nu-ți ridici fruntea, ca falnicii strămoși de odinioară, mîndru că poți spune: "Sînt român!" (Al. Vlahuță)

5. a) Analizați fraza;
b) Identificați atributele și arătați felul lor;
c) Construiți o frază cu aceeași schemă:

Codrule, Măria ta,
Lasă-mă sub poala ta,
Că nimica n-oi strica
Fără numa-o rămurea,
Să-mi aîm armele-n ea. (Eminescu, *Literatură populară*)

6. a) Analizați fraza;
b) Identificați atributele adjectivale și pronominale;
c) Arătați cum s-au format cuvintele *iscoditor, socoteală, a împărtăși, simțire, ceva*:

Cît despre mine, lungit, cum stăteam în fundul cel mai adînc al peșterii mele, fără teamă de priviri iscoditoare, îmi făceam socoteală cum aș putea împărtăși posterității depărtate deosebitele simțiri, pe care le încearcă cineva, cînd e aruncat de viu și fără păcate, în gurile de flăcări ale Tartarului! (C. Hogaș)

7. a) Analizați fraza;
b) Analizați sintactic și morfologic textul subliniat;
c) Construiți trei propoziții în care *univers* să fie, pe rînd, subiect, complement indirect în cazul dativ și complement direct:

cetatea lui Decebal, și ai uriașilor învinși, care, nemaiputîndu-se apăra, și-au dat o moarte așa de măreață și de tragică în flăcările Sarmizegetusei. (Al. Vlahuță)

3. a) Analizați fraza;
b) Identificați și analizați sintactic și morfologic verbele la moduri nepersonale;
c) Construiți două propoziții în care *țară* să îndeplinească, pe rînd, funcția de complement direct și, respectiv, complement indirect în cazul dativ:

Îl urmăresc cu gîndul de-a lungul veacurilor, îl văd cu pieptul dezvălit în zloată și-n bătălii, muncind ca să plătească dările țării, luptînd ca să-și apere pămîntul, căzînd și ridicîndu-se iar, murind la șes și renăscînd în munți, pururea tînăr, pururea mîndru, cu toate nevoile ce-au dat să-l răpuie. (Al. Vlahuță)

4. a) Analizați fraza;
b) Transformați vorbirea directă în vorbire indirectă;
c) Găsiți sinonimele cuvintelor *frumos, iubire, falnic, mîndru*:

Într-o țară așa de frumoasă, c-un trecut așa de glorios, în mijlocul unui popor atît de deștept, cum să nu fie o adevărată religie iubirea de patrie, și cum să nu-ți ridici fruntea, ca falnicii strămoși de odinioară, mîndru că poți spune: "Sînt român!" (Al. Vlahuță)

5. a) Analizați fraza;
b) Identificați atributele și arătați felul lor;
c) Construiți o frază cu aceeași schemă:

Codrule, Măria ta,
Lasă-mă sub poala ta,
Că nimica n-oi strica
Fără numa-o rămurea,
Să-mi aîm armele-n ea. (Eminescu, *Literatură populară*)

6. a) Analizați fraza;
b) Identificați atributele adjectivale și pronominale;
c) Arătați cum s-au format cuvintele *iscoditor, socoteală, a împărtăși, simțire, ceva*:

Cît despre mine, lungit, cum stăteam în fundul cel mai adînc al peșterii mele, fără teamă de priviri iscoditoare, îmi făceam socoteală cum aș putea împărtăși posterității depărtate deosebitele simțiri, pe care le încearcă cineva, cînd e aruncat de viu și fără păcate, în gurile de flăcări ale Tartarului! (C. Hogaș)

7. a) Analizați fraza;
b) Analizați sintactic și morfologic textul subliniat;
c) Construiți trei propoziții în care *univers* să fie, pe rînd, subiect, complement indirect în cazul dativ și complement direct:

De la o vreme, musca își schimbă planul de atac și începu să bată părțile mai slabe ale citadelei, ca și cum adică Pisicuța n-ar fi avut nici picioare, nici coadă, nici dinți și, mai cu seamă, darul neprețuit de a-și scutura cu atîta putere pielea spetelor sale, încît geniul strategic al tuturor mușteloг universului, la un loc, ar fi rămas neputincios față de cutremurul prăpăditor al spinării și al coastelor ei. (C. Hogaș)

8. a) Analizați fraza;
b) Identificați atributele adjectivale și arătați prin ce sînt exprimate;
c) Explicați cum s-au format cuvintele *descărcare, zguduitor, îndrăzneț*:

Fierbeau văzduhurile și cerurile clocoteau sub descărcările zguduitoare ale tunetelor, și pămîntul înfricoșat se cutremura nemernic, sub ropotul de trăsnete care cădeau asurzitoare prin întuneric, ca niște imense boambe de flăcări, și spulberau, ca și cum ai sufla într-un strop de țărînă, frunțile de stînci îndrăznețe ale celor mai semeți dintre munții săi. (C. Hogaș)

9. a) Analizați fraza;
b) Identificați locuțiunile adverbiale și arătați funcția lor sintactică;
c) Construiți trei fraze în care pronumele relativ *care* să fie, pe rînd, în propoziția pe care o introduce, atribut pronominal genitival, complement direct și complement indirect:

Vezi! de aceea, mătrăguna
A-nvățat un brusture
Să le spuie-n față una
Care să le usture. (G. Topîrceanu)

10. a) Analizați fraza;
b) Analizați sintactic și morfologic cuvintele cu rol de subiect;
c) Transformați (contrageți) propoziția circumstanțială de timp în complement circumstanțial de timp:

În sfîrșit [...] toată noaptea cea dinainte de plecare, pînă s-au revărsat zorile, m-am frămîntat cu gîndul, feliu și chip, cum aș putea îndupleca pe mama să mă deie mai bine la mînăstire. (I. Creangă)

11. a) Analizați fraza;
b) Analizați sintactic și morfologic textul subliniat;
c) Alcătuiți familia cuvîntului *a învăța*:

Și doar mă sileam și eu, într-o părere, s-o fac a înțălege pe mama că pot *să mă îmbolnăvesc de dorul ei* ... și să mor printre streini! că văru-meu Ion Mogorogea, Gheorghe Trăsnea, Nică Oșlobanu și alții s-au lăsat de învățat și despre asta, tot mănîncă pîne pe lîngă părinții lor. (I. Creangă)

12. a) Analizați fraza;
b) Identificați adverbele și locuțiunile adverbiale și arătați funcția lor sintactică;
c) Alcătuiți familia cuvîntului *timăr*:

Iàu nu știu cum să cred atîtea vești
Cînd din scrisori eu văd precum matale
Din zi în zi întinerești. (Nicolae Labiș)

13. a) Analizați fraza;
b) Analizați sintactic și morfologic cuvintele cu rol de atribut;
c) Identificați cuvintele folosite cu sens figurat:

S-ar fi trîntit întreagă în omătul ce fierbea la vadurile Iablanicioarei și ar fi secat șuvoiul dintr-o sorbire, dar mai avea atîta minte să cugete, că ar fi rămas pe loc trăsnită, copiii s-ar fi prăpădit și osteneala ei de pînă atunci ar fi fost de prisos. (Gala Galaction)

14. a) Analizați fraza;
b) Analizați sintactic și morfologic pronumele din text;
c) Arătați care cuvinte din text au omonime:

Mi se pare că la Curtea-ți nu se știe ce se cade
Unui sol trămis de craiul, unui sol imperial. (Al. Davila)

15. a) Analizați fraza;
b) Construiți o frază cu aceeași schemă;
c) Identificați arhaismele din text:

De-o vrea pace, pace fie; iar de-o vrea război, să-i spui
C-am aflat la el ducaturi, țări mănoase, scumpe seule,
Și că-n țara mea străbună, mai sînt Gherghițe destule. (Al. Davila)

16. a) Analizați fraza;
b) Analizați sintactic și morfologic textul subliniat;
c) Construiți cinci fraze în care *dacă* să introducă, pe rînd, o propoziție subordonată subiectivă, predicativă, completivă indirectă, atributivă și condițională:

Dacă mor de fier sau pară, chiar ei nu o știu, dar mor;
Și, *murind, sărută sînul țării mume*, căci îi doare
Plînsul ei bătrîn pe-obrajii înc-a unui fiu ce-i moare! (Al. Davila)

17. a) Analizați fraza;
b) Analizați sintactic și morfologic textul subliniat;
c) Alcătuiți familia cuvîntului *mînă*:

Pîrcălabe, vreau poporul meu să fie înștiințat
De unirea și-nrudirea care-aici s-au încheiat
Ca să pomenească țara, ca pe-o zi de praznic mare,
Ziua cînd din letopiseț și-a șters anii de-nchinare,

Iar eu m-aș ruga la Domnul și-i voi mulțumi smerit,
Că de mîna ucigașă-n astă noapte m-a ferit. (Al. Davila)

18. a) Analizați fraza;
b) Analizați sintactic și morfologic pronumele din text;
c) Găsiți trei cuvinte de legătură sinonime cu *căci:*

Nu mă înșel, căci dacă mazurii mei vor răzeni numai o dată, cu străşnicie, în limba lor, vor veni toți ceilalți și vă vor pune pe toți cu fețele la pămînt. (M. Sadoveanu)

19. a) Analizați fraza;
b) Analizați sintactic și morfologic predicatele din text;
c) Găsiți sinonimele cuvintelor *val, roadă, muncă:*

Să curgă val de lacrimi și sîngele ca rîul,
Ce roadă vor aduce cînd munca nu le-ajută? (V. Voiculescu)

20. a) Analizați fraza;
b) Analizați sintactic și morfologic cuvintele cu rol de atribut;
c) Conjugați verbul a *crea* la modul indicativ, timpul prezent:

La țărmul Muncii, stă Omul și-ancorează,
Căci cea mai veche Taină și Lege de pe Lume
E munca ce urzește, înalță și creează. (V. Voiculescu)

21. a) Analizați fraza;
b) Analizați sintactic și morfologic cuvintele cu rol de atribut;
c) Alcătuiți familiile cuvintelor *copil* și *român:*

Ne-ai vrăjit copilăria și bunicii și părinții,
Tot ce e simțire naltă, caldă, suflet românesc,
Ai vibrat pînă-n zenitul unde aștrii se-ntîlnesc. (Victor Eftimiu)

22. a)Analizați fraza;
b) Analizați cuvintele cu rol de subiect;
c) Construiți o frază cu aceeași schemă:

Noi n-am lunecat peste nimeni
În tulbure-al gloriei ceas,
Stă frunza în codri ciulită
Să dea, de-i primejdie, glas. (Ana Blandiana)

23. a) Analizați fraza;
b) Analizați sintactic și morfologic adverbele și locuțiunile adverbiale;
c) Alcătuiți familiile cuvintelor *drum* și *pădure:*

Lumina-i bună acum ca apa de izvor
Și nu e greu s-ajungi la neamuri
De departe, să trimiți din vreme veste
Că ești pus pe drum și vei ajunge
Prin păduri degrabă. (Ioan Alexandru)

24. a) Analizaţi fraza;
b) Analizaţi sintactic şi morfologic ultima propoziţie;
c) Arătaţi cum s-au format cuvintele *ceva, pesemne, a destăinui, putere, aplicare:*

Vru să spună ceva, pesemne să destăinuie acea idee care îi copleşise în clipele acelea sufletul, dar avu puterea s-o păstreze numai pentru el tocmai pentru ca s-o poată pesemne pune în aplicare şi să rămînă secretul lui. (Marin Preda)

25. a) Analizaţi fraza;
b) Analizaţi sintactic şi morfologic pronumele din text;
c) Transformaţi (contrageţi) ultima propoziţie în parte de propoziţie:

Nu uitaţi că sînt şi eu sergent, dom' sublocotenent, zise artileristul cu acea expresie ca de petrecere, care atrăsese atenţia tuturor de cînd venise. (Marin Preda)

26. a) Analizaţi fraza;
b) Analizaţi sintactic şi morfologic predicatele din text;
c) Arătaţi familia lexicală a verbului *a lega*:

Şi una e să mori la datorie, cînd te izbeşte un glonţ ori o schijă, şi alta e să fii legat de un stîlp şi să te execute plutonul de execuţie. (Marin Preda)

27. a) Analizaţi fraza;
b) Analizaţi sintactic şi morfologic prima propoziţie;
c) Construiţi trei propoziţii în care verbul *a judeca* să fie folosit la diatezele activă, reflexivă şi pasivă:

Asta nu e important, a răspuns colonelul german, urmează să declaraţi la cercetări de ce, fapt e că l-aţi omorît şi trebuie să fiţi judecaţi cu toţii, toată bateria. (Marin Preda)

28. a) Analizaţi fraza;
b) Analizaţi sintactic şi morfologic pronumele din text;
c) Transformaţi (contrageţi) propoziţiile secundare în părţi de propoziţie:

Am încredere, dom' colonel, i-am răspuns eu, îmi dau seama că ne-aţi salvat viaţa, dar nu ştiu ce s-a întîmplat cu pistolarul. (Marin Preda)

29. a) Analizaţi fraza;
b) Analizaţi sintactic şi morfologic cuvintele cu rol de atribut;
c) Construiţi o frază în care pronumele relativ *ceea ce* să aibă funcţie de subiect în propoziţia pe care o introduce:

Vrură să salute, dar palidul ofiţer le făcu un semn de nerăbdare şi le spuse ceea ce comandantul său îi spusese lui, trecînd însă sub tăcere amănuntul că erau atît de vulnerabili cum îi atrăsese atenţia colonelul. (Marin Preda)

30. a) Analizaţi fraza;
b) Analizaţi sintactic şi morfologic pronumele din text;

c) Căutaţi două locuţiuni conjuncţionale sinonime cu *ca şi cînd:*

Nimeni nu-l văzuse certînd sau înjurînd vreun tunar, dar nici glumind cu ei şi se purta ca şi cînd tunul ar fi fost o vieţuitoare supranaturală, în jurul căreia nu te poţi lălizi ca un prost sau sta cu cracile în sus şi fumînd cu nepăsare. (Marin Preda)

31. a) Analizaţi fraza;
b) Analizaţi sintactic şi morfologic textul subliniat;
c) Găsiţi antonimele cuvintelor *bine, a apropia, greu:*

– *Băieţi, zise caporalul Ana*, ochiţi bine şi fără frică, nu trageţi fără rost, că, dacă îl lăsăm să se apropie, o să fie mai greu. (Marin Preda)

32. a) Analizaţi fraza;
b) Analizaţi sintactic şi morfologic pronumele din text;
c) Găsiţi omonimele cuvintelor din ultima propoziţie:

Nu loviră pe nimeni, dar sub protecţia lor atacanţii îndepărtaţi începuseră să facă salturi lungi trăgînd şi ei din mers şi făcînd un zgomot de luptă care paraliză pentru cîteva clipe întreaga baterie. (Marin Preda)

33. a) Analizaţi fraza;
b) Analizaţi sintactic şi morfologic cuvintele cu rol de atribut;
c) Înlocuiţi substantivele din text cu sinonime:

Aceste pîrîituri creau impresia că poziţia artileriştilor e asaltată din toate părţile de un inamic numeros şi că sfîrşitul lor se apropia. (Marin Preda)

34. a) Analizaţi fraza;
b) Înlocuiţi conjuncţia *deşi* cu trei locuţiuni conjuncţionale sinonime;
c) Găsiţi omonimele cuvintelor din text:

Dar poate că pistolarii, deşi văzuseră că erau aproape de ea, nu putuseră totuşi să-şi mai continue salturile lor lungi? (Marin Preda)

35. a) Analizaţi fraza;
b) Analizaţi sintactic şi morfologic pronumele relative din text;
c) Găsiţi sinonimele cuvintelor subliniate:

Pe el nu-l *speriaseră* exploziile, se uitase şi *văzuse* din care parte veneau acei atacanţi care ţineau bateria sub focul pistoalelor, *împiedicîndu*-i pe tunari să se ridice o secundă pentru *a arunca* la rîndul lor cu grenade în cei care îi *asaltau*. (Marin Preda)

36. a) Analizaţi fraza;
b) Analizaţi sintactic şi morfologic cuvintele cu rol de atribut;
c) Construiţi patru propoziţii în care *recoltă* să îndeplinească, pe rînd, funcţiile de subiect, nume predicativ, atribut substantival genitival şi complement direct:

De la holdele din Bărăgan,
Cu spicul greu afîmînd sus
În vîrful înaltelor lănci
Pierdute cîndva de oastea lui Darius,
Am ştiut că tot ce ne calcă pămîntul
Devine paşnică recoltă. (Marin Sorescu)

37. a) Analizaţi fraza;
b) Analizaţi sintactic şi morfologic pronumele din text;
c) Găsiţi cinci conjuncţii şi locuţiuni conjuncţionale sinonime ale lui *căci*:

Nu cerem nimănui nimic, însă oricine
dacă el vrea-l numim şi prieten şi vecine.
Aici şi pîinea, sarea, noi o avem la masă,
căci ne-am făcut-o singuri, zidindu-ne o casă. (Nichita Stănescu)

38. a) Analizaţi fraza;
b) Analizaţi morfologic cuvintele cu rol de complement;
c) Construiţi o frază cu aceeaşi schemă:

Cei din faţă simţiră că i-au pierdut şi grăbiră în trap pînă la un colţ al malului, de unde începea o pădure de plopi pe o limbă de pămînt îngustă. (Fănuş Neagu)

39. a) Analizaţi fraza;
b) Analizaţi sintactic şi morfologic ultima propoziţie;
c) Găsiţi sinonimele cuvintelor *a însoţi* şi *albie*:

Ceilalţi îl însoţiră pe Şuşteru pînă la locul unde albia rîului se vedea întinzîndu-se drept înainte – o dîră de cretă ce nu se mai isprăvea niciăieri. (Fănuş Neagu)

40. a) Analizaţi fraza;
b) Analiza sintactică şi morfologică a textului subliniat;
c) Transformaţi în propoziţii corespunzătoare complementele exprimate prin verbe la moduri nepersonale:

Şi aducîndu-şi aminte de o vorbă auzită de mai multe ori de la tat-său: *"de banul nemuncit nici praful nu s-alege"*, înainte de a aţipi în căruţă îşi zice că el chiar de nu l-ar întreba nimeni, dacă i s-ar întîmpla să găsească o pungă cu bani, ar duce-o la primărie la domnul şef de jandarmi. (I. Al. Brătescu-Voineşti)

CHEIA EXERCIȚIILOR

VOCABULARUL

STRUCTURA VOCABULARULUI

Exercițiul 1

arhaismele (subliniate cu o linie): agă, aliotman, butcă, caimacan, ciubucciu, dardă, dijmă, gealat, giubea, hatman, husar, ienicer, mahmudea, mameluc, musaip, nefer, postelnic, sîneață, spahiu, vizir.

regionalisme (subliniate cu două linii): cioareci, ciubotă, clop, cucuruz, curechi, dolman, fain, foraibăr, glod, goz, ilău, leică, lobdă, lubeniță, musai, pălan, piparcă, raclă, ținținim.

neologismele (subliniate cu linie întreruptă): absurd, activ, baril, biofizică, cascadă, complex, descriptiv, emerit, eolian, hibernare, imanent, lapidar, metropolă, nectar, piscină, regulament.

Exercițiul 2

caftan = manta; firman = decret; iatagan = sabie; iminei = pantofi; jalbă = reclamație; pehlivan = acrobat; peșcheș = cadou; polcovnic = colonel; sîneață = pușcă; ucaz = ordin.

ÎMBOGĂȚIREA VOCABULARULUI

Exercițiul 1

a îmboboci, a încuraja, a înfiora, a înflori, a îngălbeni, a înnopta, a înnoda, a împărți, a împodobi, a înroși.

Exercițiul 2

a descalifica, a descentra, a descompune, a descumpăni, a dezgropa, a dezminți, a dezorganiza, a despăgubi, a dezrobi, a dezumfla.

Exercițiul 3

blîndețe, fierar, frumusețe, limpezime, mulțime, oțelar, răutate, scriitor, seninătate, străinătate, strungar, școlărime, tinerețe (tinerime), topitor, vînzător.

Exercițiul 4

amarnic, castaniu, cețos, cenușiu, darnic, molatic, muncitoresc, pașnic, pămîntesc, pămîntiu, pămîntos, primăvăratic, ploios, singuratic, spătos, școlăresc, zilnic.

Exercițiul 5

El are un scris *frumos*. (adj.) El scrie *frumos*. (adv.)

Concurentul a dat un răspuns *inteligent*. (adj.) Ea a răspuns *inteligent*. (adv.)

Păstrăvii trăiesc în apa *repede* de munte. (adj.) El a răspuns *repede*. (adv.)

Exercițiul 6

Dimineața e răcoare. Noi învățăm *ziua*. *Noaptea* ne odihnim. *Lunea* avem educație fizică. *Vara* elevii merg în tabără la mare.

Exercițiul 7

Derivare = D; compunere = C; schimbarea valorii gramaticale = SVG: apus (SVG), arhicunoscut (D), ascuțitoare (D), băiețel (D), bănuț (D), binevoi (C), bolboroseală (D), brumăriu (D), cumsecade (C), douăzeci (C), durere (D), fiecare (C), fiindcă (C), ființă (D), a îngălbeni (D), învățătură (D), legătură (D), a limpezi (D), muncitor (D), oarecum (C), răsărit (SVG), răuvoitor (C), rîuleț (D), scurtătură (D).

Exercițiul 8

a bate, bătătură, bătător, bătaie, a răzbate, a străbate;

a crea, creator, creare, a recrea, recreat;

a culege, culegător, cules, a reculege, reculegere;

a cunoaște, cunoaștere, cunoscut, cunoscător, a recunoaște, recunoaștere, cunoștință, recunoștință, necunoscător;

a lega, legătură, nelegat, legăturică, a dezlega, dezlegare;

rădăcină, rădăcinos, rădăcinuță, a înrădăcina, dezrădăcinare, înrădăcinat, a dezrădăcina, dezrădăcinat;

rece, a răci, răceală, răcitură, răcoare, a răcori, răcitor, răcorit, răcire;

zi, zi-muncă, ziulică, zilișoară, zilnic, zilier.

CUVINTE MONOSEMANTICE ȘI POLISEMANTICE

Exercițiul 1

a. a îndrepta în sus;

b. a crește, a se scumpi;

c. a se scula de jos, părăsind poziția de așezat sau culcat = sens de bază;

d. a face să se audă, să răsune cu putere;

e. a construi, a clădi.

Exercițiul 2

Copitele cailor *calcă* (*bătătoresc*) iarba.
De supărare *nu*-i *calcă* (*trece*) nimeni pragul.
Gospodina *calcă* (*netezește*) rufele uscate.

Exercițiul 3

Pîinea se taie mai ușor cu un cuțit *ascuțit*.
Locomotiva a scos un șuier *ascuțit*.
Fratele meu este mai *dezvoltat* decît cei de vîrsta lui.
Obiectivul nostru este să devenim o țară *dezvoltată*.
Duminică am vizitat *galeria* de pictură a muzeului.
Minerii au coborît în *galerie*.
Elevii au urmărit cu *interes* experiența din laborator.
Interesul nostru este să învățăm cît mai bine.
Oltul este cel mai mare rîu *interior* din țara noastră.
Acasă avem un *interior* plăcut.
Luna strălucește pe cer.
În această *lună* este mai frig.
Noi *nepregătim* din timp pentru olimpiadele școlare.
Bunica *a pregătit* pentru noi multe bunătăți.
Cîinele tău este cam *slab*.
Adversarii noștri au dat la concurs răspunsuri *slabe*.

rădăcină, rădăcinos, rădăcinuță, a înrădăcina, dezrădăcinare, înrădăcinat, a dezrădăcina, dezrădăcinat;

rece, a răci, răceală, răcitură, răcoare, a răcori, răcitor, răcorit, răcire;

zi, zi-muncă, ziulică, zilișoară, zilnic, zilier.

CUVINTE MONOSEMANTICE ȘI POLISEMANTICE

Exercițiul 1

a. a îndrepta în sus;
b. a crește, a se scumpi;
c. a se scula de jos, părăsind poziția de așezat sau culcat = sens de bază;
d. a face să se audă, să răsune cu putere;
e. a construi, a clădi.

Exercițiul 2

Copitele cailor *calcă* (*bătătoresc*) iarba.
De supărare *nu*-i *calcă* (*trece*) nimeni pragul.
Gospodina *calcă* (*netezește*) rufele uscate.

Exercițiul 3

Pîinea se taie mai ușor cu un cuțit *ascuțit*.
Locomotiva a scos un șuier *ascuțit*.
Fratele meu este mai *dezvoltat* decît cei de vîrsta lui.
Obiectivul nostru este să devenim o țară *dezvoltată*.
Duminică am vizitat *galeria* de pictură a muzeului.
Minerii au coborît în *galerie*.
Elevii au urmărit cu *interes* experiența din laborator.
Interesul nostru este să învățăm cît mai bine.
Oltul este cel mai mare rîu *interior* din țara noastră.
Acasă avem un *interior* plăcut.
Luna strălucește pe cer.
În această *lună* este mai frig.
Noi *nepregătim* din timp pentru olimpiadele școlare.
Bunica *a pregătit* pentru noi multe bunătăți.
Cîinele tău este cam *slab*.
Adversarii noștri au dat la concurs răspunsuri *slabe*.

rădăcină, rădăcinos, rădăcinuță, a înrădăcina, dezrădăcinare, înrădăcinat, a dezrădăcina, dezrădăcinat;

rece, a răci, răceală, răcitură, răcoare, a răcori, răcitor, răcoril, răcire;

zi, zi-muncă, ziulică, zilișoară, zilnic, zilier.

CUVINTE MONOSEMANTICE ȘI POLISEMANTICE

Exercițiul 1

a. a îndrepta în sus;
b. a crește, a se scumpi;
c. a se scula de jos, părăsind poziția de așezat sau culcat = sens de bază;
d. a face să se audă, să răsune cu putere;
e. a construi, a clădi.

Exercițiul 2

Copitele cailor *calcă* (*bătătorește*) iarba.
De supărare *nu*-i *calcă* (*trece*) nimeni pragul.
Gospodina *calcă* (*netezește*) rufele uscate.

Exercițiul 3

Pîinea se taie mai ușor cu un cuțit *ascuțit*.
Locomotiva a scos un șuier *ascuțit*.
Fratele meu este mai *dezvoltat* decît cei de vîrsta lui.
Obiectivul nostru este să devenim o țară *dezvoltată*.
Duminică am vizitat *galeria* de pictură a muzeului.
Minerii au coborît în *galerie*.
Elevii au urmărit cu *interes* experiența din laborator.
Interesul nostru este să învățăm cît mai bine.
Oltul este cel mai mare rîu *interior* din țara noastră.
Acasă avem un *interior* plăcut.
Luna strălucește pe cer.
În această *lună* este mai frig.
Noi *nepregătim* din timp pentru olimpiadele școlare.
Bunica *a pregătit* pentru noi multe bunătăți.
Cîinele tău este cam *slab*.
Adversarii noștri au dat la concurs răspunsuri *slabe*.

Plumbul *se topește* la 327,5°C.
El *a topit* banii în cîteva zile.
Fratele meu *a fost transferat* în altă întreprindere.
Căldura *se transferă* de la un corp la altul.

Exercițiul 4

În cădere și-a fracturat o *coastă*.
Drumul de *coastă* urca șerpuind.
Pisicuța *s-a dezlegat* din pripon.
În timpul liber *dezleg* careuri de cuvinte încrucișate.
Benzina *se evaporă* foarte repede.
Speranțele noastre *s-au evaporat* cînd echipa adversă a marcat al doilea gol.
Ea *a îndoit* scrisoarea și a introdus-o în plic.
Mă îndoiesc că se va ține de cuvînt.
În timpul războiului *au murit* milioane de oameni nevinovați.
Mircea *moare* după matematică.
Noi *ne-am născut* în România.
Nici o invenție *nu se naște* din senin.
Vecinul meu *a pescuit* un somn de două kilograme.
El *a pescuit* stafidele din cozonac.
Soarele *răsare* vara foarte devreme.
Deodată în fața mașinii *a răsărit* un pieton neatent.
Tata *se săpunește* înainte de a se rade.
Părinții m-*au săpunit* pentru isprava făcută.
Cînd plouă, apa rîului este *tulbure*.
Din cauza temperaturii avea o privire *tulbure*.

Exercițiul 5

Se rezolvă cu ajutorul dicționarului.

SINONIMELE

Exercițiul 1

Se rezolvă cu ajutorul dicționarului.

Exercițiul 2

Un ceas este *făcut* (*alcătuit*) din sute de piese. Etc.

Exercițiul 3

În România *sînt* (*există*) numeroase rezervații naturale.
Școala noastră *este* (*se află*) în centru.
După-masă *voi fi* (*mă voi găsi*) pe stadion.
El *este* (*provine*) din Cluj-Napoca.
Cît *a fost* (*a costat*) cartea?
Dacă a întîrziat *a fost* (*s-a întîmplat*) pentru că a greșit drumul.
Cît *voi fi* (*voi trăi*), n-o voi uita pe învățătoarea mea.

Exercițiul 4

Și *ridicînd* a doua oară sabia, *urlă atît* de *îngrozitor*, încît mazurii, *speriați*, *traseră* frîiele și *năvăliră* pe poartă.

Exercițiul 5

a. artă, măiestrie, virtuozitate, meșteșug;
pricepere, iscusință, îndemînare, dibăcie, ingeniozitate, abilitate, talent;
tocmeală, tîrguială, învoială;
toropeală, amorțeală, somnolență, moleșeală;
margine, hotar, frontieră, graniță, extremitate, limită;
marinar, matelot, matroz; corăbier, vaporean.

b. a amîna, a încetini, a tărăgăna, a lungi, a temporiza, a tergiversa, a trena;
a duce, a deplasa, a transporta, a căra, a purta;
a modifica, a transfigura, a înnoi, a preface, a schimba, a transforma;
a încuviința, a aproba, a consfinți, a îngădui, a permite;
a construi, a edifica, a ridica, a clădi, a înălța, a face, a alcătui.

OMONIMELE

Exercițiul 1

1. a. *poartă*, verb, "duce dintr-un loc în altul" și *poartă*, subst., "deschidere amenajată într-un zid sau gard";
b. *război*, subst., "luptă, conflict armat" și *război*, subst., "unealtă casnică de țesut";
c. *bancă*, subst., "scaun lung pentru două sau mai multe persoane" și *bancă*, subst., "instituție financiară care efectuează operații de plată și de credit";

Exercițiul 2

a. *vie*, adj., *să vie*, verb și *vie*, subst.;
b. *lege*, subst. și *să lege*, verb;

Exercițiul 3

Avea o *constituție* robustă. Orice republică are o *constituție*.

El a bătut un *cui* în perete. *Cui* îi trebuie această carte?

Tata s-a răs cu o *lamă* nouă. *Lama* este un animal ierbivor din America de Sud.

Față de dușmanii țării ne purtăm fără *milă*. O *milă* marină are 1852 m.

Reprezentanta țării noastre a obținut la *sol* medalia de aur. *Sol* este o notă muzicală.

Bunica a *tors* lîna. Orice gimnast sau înotător are un *tors* annonios.

Scamatorii apelează întotdeauna la un *truc*. Vagonul de tramvai silențios este montat pe un *truc* de tip nou.

Pentru transmiterea mesajelor urgente se folosesc *unde* radio. *Unde* locuiești?

ANTONIMELE

Exercițiul 1

Un strung *complex* efectuează mai multe operații decît unul *simplu*.

O metodă *simplă* de calcul este preferabilă uneia *complicate*.

Traseul de creastă e *dificil*, în timp ce drumul prin pădure e *ușor*.

4 e *divizibil*, în timp ce 3 e *indivizibil*.

La munte este timp *nefavorabil*, dar pe litoral timpul este *favorabil* pentru plajă.

Obstacolul este *vizibil* de la mare distanță, dar în caz de ceață devine *invizibil*.

În camerele de locuit avem geamuri *transparente*, iar în baie geam *mat*.

În zona ecuatorială plouă *mereu*, dar *niciodată* nu ninge.

Deși are prieteni *pretutindeni*, *nicăieri* nu se simte mai bine ca acasă.

Prefer un prieten *sincer* unui om *prefăcut*.

Exercițiul 2

a. bunătatea, răutatea;
b. bogat, sărac; prost, deștept; nerod, de spirit; tînăr, bătrîn;

PARONIMELE

Exercițiul 1

a. originar; b. original; c. familiale; d. familiar; e. complimente; f. complementul.

Exercițiul 2

Comisia *arbitrală* i-a dat dreptate.
Hotărîrea lor a fost *arbitrară*.
Am căutat în *atlas* continentul Australia.
Bluza ei este din *atlaz*.
Între cele două fenomene există un raport *cauzal*.
Fiecare prepoziție are un regim *cazual*.
O *companie* de pompieri a stins incendiul în cîteva minute.
Campania agricolă de toamnă a fost fructuoasă.
Aranjamentul *floral* a fost de mare efect.
Pentru trasarea liniilor curbe ne folosim de un *florar*.
Examenul s-a desfășurat *oral*.
În fiecare zi avem un *orar* echilibrat.
Al doilea și *a doua* sînt numerale *ordinale*.
Ieri am studiat fracțiile *ordinare*.
Cu locuțiunea conjuncțională *pînă să* se poate exprima numai raportul *temporal*.
În timpul verii eu locuiesc *temporar* la bunici.

MORFOLOGIA

SUBSTANTIVUL

Exercițiul 1

a. *codrii* – subst. com., simplu, masc., pl., N., art. cu art. hot. *-i*, sub.;
ca o mină – subst. com., simplu, fem., sg., art. cu art. nehot. *o*, Ac., precedat de adv. de comp. *ca*, atr. subst. prep.;

de vreascuri – subst. com., simplu, n., pl., neart., Ac., precedat de prep. simplă *de*, atr. subst. prep.;
de usturime – subst. com., simplu, fem., sg., neart., Ac., precedat de prep. simplă *de*, c. c. cz.;
sub văpaia – subst. com., simplu, fem., sg., art. cu art. hot. *-a*, Ac., precedat de prep. simplă *sub*, c. c. l.;
incendiului – subst. com., simplu, n., sg., art. cu art. hot. *-lui*, G., atr. subst. gen.

b. *luna* – subst. com., simplu, fem., sg., art. cu art. hot. *-a*, N., sub.;
prin vîrfuri – subst. com., simplu, n., pl., neart., Ac., precedat de prep. simplă *prin*, c. c. l.;
de brad – subst. com., simplu, masc., sg., neart., Ac., precedat de prep. simplă *de*, atr. subst. prep.;
talanga – subst. com., simplu, fem., sg., art. cu art. hot. *-a*, N., sub.;
al serii – subst. com., simplu, fem., sg., art. cu art. gen. (pos.) *al* și art. hot. *-i*, G., atr. subst. gen.;
vînt – subst. com., simplu, n., sg., neart. Ac., c.d.;
teiul – subst. com., simplu, masc., sg., art. cu art. hot. *-l*, N., sub.;
creanga – subst. com., simplu, fem., sg., art. cu art. hot. *-a*, Ac., c.d.

Exercițiul 2

În spatele *unei grădini* se află casa mea. Gardul *grădinii* este din lemn.

În strălucirea *unei scîntei* este lumină. Strălucirea *scînteii* te orbește.

În apa *unei mări* se află mult pește. Valurile *mării* se izbesc de țărm.

Exercițiul 3

Răspunsul *elevului* (atr. subst. gen.) a fost prompt. I-am dat *elevului* (c. i.) o carte. Cartea aceasta este *a elevului* (nume pred.).

ARTICOLUL

Exercițiul 1

a. *carte**a*** – subst. art. cu art. hot. enclitic *-a*, fem., sg., N.;
lui Radu – subst. art. cu art. hot. proclitic *lui*, masc., sg., G.;

b. *o* carte – subst. art. cu art. nehot. *o*, fem., sg., Ac.;
lui Radu – subst., art. cu art. hot. proclitic *lui*, masc. sg., D.;
c. copii*lor* – subst., art. cu art. hot. enclitic *-lor*, masc., pl., D.;
o poveste – subst., art. cu art. nehot. *o*, fem., sg., Ac.;
d. petal*ele* – subst., art. cu art. hot. enclitic *-le*, fem., pl., N.;
flori*lor* – subst., art. cu art. hot. enclitic *-lor*, fem., pl., G.;
(la) căder*ea* – subst., art. cu art. hot. enclitic *-a*, fem., sg., Ac.;
nopți*i* – subst., art. cu art. hot. enclitic *-i*, fem., sg., G.;
e. fet*elor* – subst., art. cu art. hot. enclitic *-lor*, fem., pl., V.

Exercițiul 2

a. *Un* fluture și *o* albină zburau deasupra *unei* flori și a *unor* copaci.
b. Admir holdele aurii *ale* cîmpiilor, brazii trufași *ai* munților, albastrul pur *al* cerului, privirea senină *a* copiilor. Toate sînt marea frumusețe *a* țării mele.
c. Crestele *celor* mai înalți munți erau acoperite de zăpadă. *Celui* mai bun atlet și *celor* mai bune atlete li s-au acordat medalii.

Exercițiul 3

a. *al* – art. pos. (gen.), masc., sg., însoțește un pron. pos.;
a-l – *a* – prep. simplă, însoțește un verb la modul inf. (*a aștepta*);
-l – pron. pers., pers. a III-a, masc., sg., Ac., f. neacc.;
b. *a* – art. pos. (gen.), fem., sg., însoțește un pron. pos.;
a – prep. simplă, însoțește un verb la modul inf. (*a citi*);
c. *ai* – art. pos. (gen.), masc., pl., însoțește un pron. pos.;
a-i – *a* – prep. simplă, însoțește un verb la modul inf. (*a cumpăra*);
-i – pron. pers., pers. a III-a, sg., D., f. neacc.;
d. cea – art. dem. (adj.), fem., sg., N. (însoțește un adjectiv);
ce-a – *ce-* – pron. rel., Ac.;
-a – verbul auxiliar *a avea* cu care se formează timpul perfectul compus (*a întrebat*).
e. *ce-l* – *ce* – pron. interog., N.,;
-l – pron. pers., pers. a III-a, sg., masc., Ac., f. neacc.;
cel – art. dem. (adj.), masc., sg., Ac. (însoțește un adjectiv);
f. *ce-i* – *ce* – pron. interog., Ac.;
-i – pron. pers., pers. a III-a, sg., masc., D., f. neacc.;
cei – art. dem. (adj.), masc., pl., N. (substantivizează participiul *plecați*).

ADJECTIVUL

Exercițiul 1

– gradul pozitiv: bătrîn, harnic, sperios, senin, vioi;

– gradul comparativ de superioritate: mai bătrîn, mai harnic, mai sperios, mai senin, mai vioi;

– gradul comparativ de egalitate: tot așa de (la fel de) bătrîn, tot așa de (la fel de) harnic, tot așa de (la fel de) sperios, tot așa de (la fel de) senin, tot așa de (la fel de) vioi;

– gradul comparativ de inferioritate: mai puțin bătrîn, mai puțin harnic, mai puțin sperios, mai puțin senin, mai puțin vioi;

– gradul superlativ relativ: cel mai bătrîn, cel mai harnic, cel mai sperios, cel mai senin, cel mai vioi sau cel mai puțin bătrîn, cel mai puțin harnic, cel mai puțin sperios, cel mai puțin senin, cel mai puțin vioi;

– gradul superlativ absolut: foarte bătrîn, foarte harnic, foarte sperios, foarte senin, foarte vioi.

Exercițiul 2

a) *rece* = adj. var., o term., n., sg., N., gr. poz.;
sfînt = adj. var., două term., masc., sg., N., gr. poz.;

b) *măreț* = adj. var., două term., masc., sg., N., gr. poz.;
bogat = adj. var., două term., n., sg., Ac., gr. poz.;
nalt = adj. var., două term., masc., sg., Ac., gr. poz.;
înarmați = adj. (provenit din participiu), var., două term., masc., pl., Ac., gr. poz.;

c) *grozav de prăvălatică* = adj. var., două term., fem., sg., N., gr. sup. abs.;
țăpure = adj. var., două term., fem., pl., Ac., gr. poz.;

Exercițiul 3

imensă = adj. var., două term., fem., sg., Ac., nu are grade de comparație;

colosale = adj. var., două term., fem., pl., N., nu are grade de comparație;

nevăzute = adj. (provenit din participiu), var., două term., pl., N., nu are grade de comparație;

mistuitor = adj. var., două term., n., sg., Ac., gr. poz.;

Exercițiul 4

roșietici = epitet, sugerează culoarea norilor după răsăritul soarelui;

neclintit = epitet, sugerează încremenirea naturii în miezul zilei toride de vară;

șters = epitet, sugerează lipsa contururilor din cauza distanțelor;

alb = epitet, sugerează strălucirea soarelui;

topită = epitet cu valoare metaforică, sugerează atît strălucirea soarelui, cît și căldura metalului incandescent.

Exercițiul 5

Adjectivele cu funcție stilistică de epitet sînt: *largi, imense, vijelioase.*

Lectura cărților ne deschide orizonturi *largi* de cunoaștere.

Omul are posibilități *imense* de a stăpîni tainele naturii.

Apele *vijelioase* au fost domolite de barajele construite de-a lungul rîului.

PRONUMELE

Exercițiul 1

noi = pron. pers., pers. I, pl., N., sub.;

al nostru = pron. pos., un obiect–mai mulți posesori, pers. I, N., nume pred.;

Exercițiul 2

nostru = adj. pron. posesiv (se acordă cu subst. *sîngele*), un obiect–mai mulți posesori, pers. I, n., sg., Ac., atr. adj.;

acelor = adj. pron. dem. de dep. (se acordă cu subst. *popoare*), n., pl., G., atr. adj.;

(din) care = pron. rel., n., pl., Ac., c.i.;

ne = pron refl., pers. I, pl., Ac., f. neacc., fără funcție sintactică (marcă a diatezei reflexive);

Exercițiul 3

mi- = pron. pers., pers. I, sg., D., f. neacc., atr. pron. (det. subst. *inima*);

(în) ea = pron. pers., pers. a III-a, fem., sg., Ac., f. acc., precedat de prep. *în*, c. c. l.

s- = pron. refl., pers. a III-a, pl., Ac., f. neacc., c. d.;
ai mei = pron. pos., mai multe obiecte–un posesor, pers. I, N., sub.;
mă = pron. refl., pers. I, sg., Ac., f. neacc., c. d.;
eu = pron. pers., pers. I, sg., N., sub.

Exercițiul 4

care = pron. interog., sg., N., sub.;
(din) voi = pron. pers., pers. a II-a, pl., Ac., precedat de prep. *din*, atr.;
(asupra) mea = adj. pron. pos., un obiect–un posesor, pers. I, Ac., precedat de prep. *asupra*, c.i.

Exercițiul 5

însăși = adj. pron. de întărire, fem., sg., N., atr. adj.;
(la) toți = pron. nehot., masc., pl., Ac., precedat de prep. *la*, c. i.;
ne = pron. pers., pers. I, pl., Ac., f. neacc., c. d.;

Exercițiul 6

v- = pron. pers., pers. a II-a, pl., Ac., f. neacc., c. d.;
(pe) cine = pron. rel., Ac., c. d.

Exercițiul 7

toți = pron. nehot., masc., pl., N., sub.;
care = pron. rel., N., sub.

Exercițiul 8

se = pron. refl., pers. a III-a, sg., Ac., f. neacc., fără funcție sintactică (marcă a diatezei reflexive);
(la) unii = pron. nehot., masc., pl., Ac., precedat de prep. *la*, c. i.;
(la) alții = pron. nehot., masc., pl., Ac., precedat de prep. *la*, c. i.;
(pe) care = pron. rel., Ac., precedat de prep. *pe*, c. d.;
-i = pron. pers. , pers. a III-a, masc., pl., Ac., f. neacc., reluarea c. d. *pe care*.

Exercițiul 9

ei = pron. pers., pers. a III-a, fem., sg., G., atr. pron. gen.;
toată = adj. pron. nehot. (se acordă cu subst. *pădurea*), fem., sg., N., atr. adj.;
care = pron. rel., N., sub.;
o = pron. pers., pers. a III-a, fem., sg., Ac., f. neacc., c. d.

NUMERALUL

Exercițiul 1

a. *un* = num. card. propriu-zis, simplu, masc., Ac.., atr. adj.;
douăsprezece = num. card. propriu-zis, compus, fem., Ac., atr. adj.;
cîte patru = num. card. distributiv, Ac., atr. adj.;
cîte șapte = num: card. distributiv, Ac., atr. adj.;

b. *zece* = num. card. propriu-zis, simplu, N., atr. adj.;
zece = num. card. propriu-zis, simplu, N., atr. adj.,;

c. *(pe) cel de-al doilea* = num. ord. substantivizat, masc., Ac., c. d.;
celui întăiu = num. ord. substantivizat, masc., G., atr. subst. gen.;
pe cel de-al treilea = num. ord. substantivizat, masc., Ac., c. d.;
celui al doile = num. ord. substantivizat, masc., G., atr. subst. gen.;
pe cel de-al patrule = num. ord. substantivizat, masc., Ac., c. d.;
celui al treile = num. ord. substantivizat, masc., G., atr. subst. gen.

d. *două* = num. card. propriu-zis simplu substantivizat, fem., pl., N., sub.;
al treilea = num. ord. substantivizat, n., N., sub.;

Exercițiul 2

cinci – al cincilea, a cincea; nouă – al nouălea, a noua; doisprezece – al doisprezecelea, a douăsprezecea; douăzeci – al douăzecilea, a douăzecea; patruzeci și doi – al patruzeci și doilea, a patruzeci și doua; o sută treizeci și șase – al o sută treizeci și șaselea, a o sută treizeci și șasea.

Exercițiul 3

șase – cîte șase; nouă – cîte nouă; șaptesprezece – cîte șaptesprezece; douăzeci și nouă – cîte douăzeci și nouă; patruzeci – cîte patruzeci.

Exercițiul 4

trei – tustrei; patru – tuspatru; cinci – tuscinci.

Tustrei au trecut linia de sosire. Au fost la teatru *tuspatru*. *Tuscinci* au obținut premii la olimpiada de matematică.

Exercițiul 5

doi – îndoit; o sută – însutit; o mie – înmiit.

Față de colegii săi a depus un efort *îndoit*. Cîștigul său a fost *însutit*.

Cu ajutorul microscopului electronic imaginile sînt mărite *înmiit*.

Exercițiul 6

cinci – de cinci ori; zece – de zece ori; douăzeci și unu – de douăzeci și unu de ori; o sută – de o sută de ori; o mie – de o mie de ori.

Am sunat *de cinci ori*. L-am căutat *de zece ori* pînă l-am găsit. Am încercat să rezolv problema *de douăzeci și unu de ori*. Am auzit *de o sută de ori* relatarea celor petrecute la cabană. Acest satelit s-a învîrtit în jurul pămîntului *de o mie de ori*.

Exercițiul 7

Îmi va povesti el *odată* ce s-a întîmplat atunci.

El a greșit numai *o dată*.

VERBUL

Exercițiul 1

a. *lasă* = pred. verb., verb pred., conj. I, mod imp., pers. a II-a, sg., diat. act., tranz., reg., f. afirm.;
n-oi strica = pred. verb., verb pred., conj. I, mod ind., viit. I (f. pop.), pers. I, sg., diat. act., tranz., reg., f. neg.;
să atîrn = pred. verb., verb pred., conj. I, mod conj., prez., pers. I, sg., diat. act., tranz., reg., f. afirm.;

b. *se repezi* = pred. verb., verb pred., conj. a IV-a, mod ind., p.s., pers. a III-a, sg., diat. refl., intranz., reg., f. afirm.;
ridică = pred. verb., verb pred., conj. I, mod ind., p.s., pers. a III-a, sg., diat. act., tranz., reg., f. afirm.;
puse = pred. verb., verb pred., conj. a III-a, mod ind., p.s., pers. a III-a, sg., diat. act., tranz., reg., f. afirm.;
țîșni = pred. verb., verb pred., conj. a IV-a, mod. ind., p.s., pers. a III-a, sg., intranz., reg., f. afirm.;
(*se*) strecură = pred. verb., verb pred., conj. I, mod ind., p.s., pers. a III-a, sg., diat. act. pron., tranz., reg., f. afirm.;
ajunse = pred. verb., verb pred., conj. a III-a, mod ind., p.s., pers. a III-a, sg., diat. act., intranz., reg., f. afirm.;
tîrîndu- = c.c.m., verb pred., conj. a IV-a, mod gerunziu, diat. act., tranz., reg., f. afirm.;
începu = pred. verb., verb pred., conj. a III-a, mod ind., p.s., pers. a III-a, sg., diat. act., tranz., f. afirm.;

să urce = pred. verb., verb pred., conj. I, mod conj., prez., pers a III-a, sg., diat. act., tranz., reg., f. afirm.;

c. *aşlepţă* = pred. verb., verb pred., conj. I, mod ind., p.s., pers. a III-a, sg., diat. act., tranz., reg., f. afirm.;

văzu = pred. verb., verb pred., conj. a II-a, mod ind., p.s., pers. a III-a, sg., diat. act., tranz., reg., f. afirm.;

îndepărtîndu(*-se*) = c.c.m.(e.p.s.), verb pred., conj. I, mod gerunziu, diat. act. pron., tranz., reg., f. afirm.;

o luă = pred. verb., loc. verb., conj. I, mod ind., p.s., pers. a III-a, sg., diat. act., intranz., nereg., f. afirm.;

intră = pred. verb., verb pred., conj. I, mod ind., p.s., pers. a III-a, sg., diat.act., intranz., reg., f. afirm.;

trase = pred. verb., verb pred., conj. a III-a, mod ind., p.s., pers. a III-a, sg., diat. act., tranz., reg., f. afirm.;

vîrî = pred. verb., verb pred., conj a IV-a, mod ind., p.s., pers. a III-a, sg., diat. act., tranz., reg., f. afirm.;

reveni = pred. verb., verb pred., conj. a IV-a, mod ind., p.s., pers. a III-a, diat. act., intranz., reg., f. afirm.;

Exerciţiul 2

a) *nu eşti* tare = verb cop., formează un pred. nom. împreună cu numele pred. *tare*;

b) *a fost* închisă = verb auxiliar, ajută la formarea diatezei pasive;

c) *era* = verb predicativ (este sinonim cu "se găsea, se afla").

Exerciţiul 3

văzînd = c.c.t., expr. prin verb pred., conj. a II-a, mod gerunziu, diat. act., tranz., reg., f. afirm.;

a mă gîndi = c.d., expr. prin verb pred., conj. a IV-a, mod inf., prez., diat. refl., intranz., reg., f. afirm.;

zicînd = c.c.m.(e.p.s.), expr. prin verb pred., conj. a III-a, mod gerunziu, diat. act., tranz., reg., f. afirm.;

Exerciţiul 4

Pentru cele 5 propoziţii puteţi folosi locuţiunile verbale următoare: a avea loc (= a se desfăşura), a da ortul popii (= a muri), a duce de nas (= a înşela), a face cu ou şi cu oţet (= a certa), a o lua (= a merge, a pleca), a pierde din vedere (= a uita), a pune la cale (= a plănui) etc.

Exercițiul 5

veneau – intranz.; *aveau* – tranz.; *erau* – verb intranz.; *erau* – verb intranz.; *spionau* – verb tranz.

Exercițiul 6

Verbele la modul indicativ, timpul viitor sînt următoarele: *nu vor fi trădați, n-o să cadă, va fi* (mai destoinic), *va străbate, îți vei aduce aminte* (a), *au să cadă* (b).

Exercițiul 7

a) *să nu uit* = diat.act. pron. (pron. refl. *-mi* are funcția de atr. pron. al subst. *vorba*); *s-au revărsat* = diat. refl. (pron. refl. este marcă gramaticală); (*m-*)*am frămîntat* = diat. act. pron. (pron. refl. *m-* are funcția de c.d.; poate fi înlocuit cu un pron. pers.); *aș putea* = diat. act.; (*a*) *îndupleca* = diat. act.

b) *ceru* = diat. act.; *să fie transferat* diat. pas.; *nu văzu* = diat. act.; (*se*) *fereau* = diat. act. pron. (pron. refl. *se* are rol de c.d.; poate fi înlocuit cu pronume personal *mă, îl* etc.)

ADVERBUL

Exercițiul 1

a) *necontenit* = adv. de mod;
dintr-o dată = loc. adv. de mod;

b) *cu grijă* = loc. adv. de mod;
aici = adv. de loc
dincoace = adv. de loc;
din cînd în cînd = loc. adv. de timp;

c) *decît* = adv. de mod (de restricție);
din ce în ce = loc. adv. de mod;
deasupra = adv. de loc;

d) *mereu* = adv. de timp;

e) *prea zgomotos* = adv. de mod;
odată = adv. de timp.

Exercițiul 2

a) *mai tîrziu* = gr. comp. de sup.;

b) *cel mai bine* = gr. sup. rel.

Exercițiul 3

gr. poz.: *departe, repede*;
gr. comp. de super.: *mai departe, mai repede;*
gr. comp. de egal.: *tot așa* (*la fel*) de departe, *tot așa* (*la fel*) *de repede;*
gr. comp. de infer.: *mai puțin departe, mai puțin repede;*
gr. sup. rel.: *cel mai* (*puțin*) *departe, cel mai* (*puțin*) *repede;*
gr. sup. abs.: *foarte departe, foarte repede.*

Exercițiul 4

a) *clar* = adv. de mod.; b) *clar* = adj.

Exercițiul 5

El se exprimă *frumos*. Ea mi-a explicat *limpede* problema. El a vorbit *scurt*.

PREPOZIȚIA

Exercițiul 1

a) *pe* (Ac.), *de pe* (Ac.), *cu* (Ac.), *de* (Ac.), *prin* (Ac.);
b) *din* (Ac.), *asupra* (G.), *de* (Ac.), *fără* (Ac.);
c) *de la* (Ac.), *din* (Ac.), *de* (Ac.);
d) *cu* (Ac.), *de* (Ac.), *cu* (Ac.), *de* (Ac.), *cu* (Ac.), *pe* (Ac.), *la* (Ac.);
e) *la* (Ac.), *cu* (Ac.), *pe* (Ac.), *cu* (Ac.), *cu* (Ac.).

Exercițiul 2

în urma = loc. prep., leagă un c.c.l. de verbul determinat;
în = prep. simplă, leagă cu c.i. de adjectivul determinat;
cu = prep. simplă, leagă cu c.c.m. de verbul determinat;
la = prep. simplă, leagă un c.c.l. de verbul determinat;
de = prep. simplă, leagă un atr. de subst. determinat;
în jurul = loc. prep., leagă un c.c.l. de adj. determinat;
dintr- = prep. simplă, leagă un atr. de subst. determinat;
cu = prep. simplă, leagă un atr. de subst. determinat;
cu = prep. simplă, leagă un atr. de subst. determinat.

CONJUNCȚIA

Exercițiul 1

a) *și* = conj. simplă, coord. cop.; *și* = conj. simplă, coord. cop.; *să* = conj. simplă, subord.

b) *sau* = conj. simplă, coord. disj.;

c) *deci* = conj. simplă, coord. concl.; *ca să* = conj. compusă, subord.; *și* = conj. simplă, coord. cop.; *să* = conj. simplă, subord.;

d) *și* = conj. simplă, coord. cop.; *să* = conj. simplă, subord.;

e) *să* = conj. simplă, subord.; *dacă* = conj. simplă, subord.;

Exercițiul 2

a) două prop. principale;

b) două prop. principale; două atribute;

c) două compl. indirecte.

Exercițiul 3

sau = conj. coord. disj.; *s-au* = pron. refl.+verb auxiliar; *iar* = conj. coord. adv.; *i-ar* = pron. pers.+verb auxiliar; *casă* = subst.; *ca să* = conj. subord. compusă; *deși* = adj.; *deși* = conj. subord.

INTERJECȚIA

Exercițiul 1

a) *iată* = interjecție, pred. verb.;

b) *Ha-ha* = interjecție, fără funcție sintactică;

c) *măi* = interjecție, fără funcție sintactică.

SINTAXA PROPOZIȚIEI ȘI A FRAZEI

SUBIECTUL

Exercițiul 1

a) *niște nourași* = sub. simplu; *prăpăstiile* = sub. simplu;

b) (*tu*) = sub. inclus; *aceasta* = sub. simplu; (*tu*) = sub. inclus;

c) *Mărinuca și Vlad* = sub. multiplu; *grădina și casa* = sub. multiplu;

d) *veşti* = sub. simplu; *ştirile* = sub. simplu; *ce* = sub. simplu; *ce* = sub. simplu; *toți* = sub. simplu;

e) *lacrima* = sub. simplu; *ce* = sub. simplu;

Exercițiul 2

a) *eu* = sub. simplu, expr. prin pron. pers., pers. I, sg., N.; prop. 2 are sub. inclus (*tu*); (*tu*) = sub. simplu, expr. prin pron. pers., pers. a II-a, sg., N.,

b) *dumneata* = sub. simplu, expr. prin pron. pers.de politeţe, pers. a II-a, sg., N.;

c) *ce* = sub. simplu, expr. prin pron. interog., N.: *ce* = sub. simplu, expr. prin pron. interog., N.; *cine* = sub. simplu, expr. prin pron. interog., N.;

d) *ataul* = sub. simplu, expr. prin subst., com., simplu, n., art. cu art. hot. -l, N.; *unul* = sub. simplu, expr. prin pron. nehot., n., sg., N.; *celălal* = sub. simplu expr. prin pron. dem., de depărtare, masc., sg., N.

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ SUBIECTIVĂ

Exercițiul 1

a) *să se răzlețească deoparte* = elementul reg.: expr. verb.impers. *drag era*; cuvîntul de legătură: conj. subord.*să*;

să se uite cu băgare de seamă la ierburi și la lighioni = elementul reg.: expr. verb. impers. *drag era*; cuvîntul de legătură: conj. subord.*să*;

b) *ca așa băiat cu tragere de inimă la învățătură să nu meargă mai departe* = elementul reg.: expr. verb. impers.*e păcat*; cuvîntul de legătură: conj. subord. compusă *ca...să*;

c) *să vadă pe cîmp* = elementul reg.: verbul refl. impers.*se întîmplase*; cuvîntul de legătură: conj. subord.*să*;

Exercițiul 2

a) *cel harnic*: *C'ine este harnic/* are rezultate bune.

b) *sportul*: Îi place*/ să facă sport.*

c) *de cîștigat*: Nu-i greu*/ să cîștigi un meci.*

d) *a citi*: *Să citeștil* înseamnă a-ți îmbogăți cunoștințele.

e) *rezultatele*: Mă interesează*/ ce rezultate ați obținut la concurs.*

Exercițiul 3

Modele de fraze construite după schemele date:

a) Cine învață temeinic[1]/ își îmbogățește cunoștințele[2]/ și știe[3]/ să se descurce în orice împrejurare[4]/.

b) Cine este bolnav[1]/ ia medicamentele[2]/ pe care i le-a prescris medicul[3]/.

c) Dacă lipsește[1]/ înseamnă[2]/ că este grav bolnav[3]/, sau Ceea ce am aflat astăzi[1]/ este[2]/ că traseul excursiei s-a modificat[3]/.

PREDICATUL

Exercițiul 1

a) *crede* = pred. verb.; *nu* (*cred*) = pred. verb. subînțeles; *ghicesc* = pred. verb.; *nu sînt primejdioasă* = pred. nom.; *am* = pred. verb.; *să trăiesc* = pred. verb.;

b) *nu putui* = pred. verb.; *se întinsese* = pred. verb.; *năzuia* = pred. verb.; *să se adăpostească* = pred. verb.; *ai fi putut* = pred. verb.; *erau mai iscusite* = pred. nom.;

c) *pot* = pred. verb.; *să-mi închipui* = pred. verb.; *zise* = pred. verb.; *nu s-a renunțat* = pred. verb.; *te pomenești* = pred. verb.; *au îngropat* = pred. verb.; *ai rămas* = pred. verb; *te pomenești* = pred. verb.; *ai fi fost cel mai viteaz* = pred. nom.; *ai scăpat* = pred. verb.;

d) *era veche* = pred. nom.; *spunea* = pred. verb.; *aștepta* = pred. verb.; *nu veneau* = pred. verb.;

e) *auzi* = pred. verb.; se *ridică* = pred. verb.; *se uită* = pred. verb.; *ce să fie* = pred. nom.; *era* = pred. verb.; *venea* = pred. verb.; *nu putea* = pred. verb.; *să fie Agripina* = pred. nom.; *avea* = pred. verb.;

f) *au fost urgisiți* = pred. verb. (diat. pas.); (*au fost*) *prigoniți* = pred. verb. (diat. pas.); *s-au ținut* = pred. verb.; *au venit* = pred. verb.; *au fost călcați* = pred. verb. (diat. pas.); (*au fost*) *supuși* = pred. verb.; *a lovit* = pred. verb.; *a plecat* = pred. verb.;

g) *sîntem semințe* = pred. nom.; *e al nostru* = pred. nom.; *știm* = pred. verb.; *știm* = pred. verb.; *sîntem și lacrimă și dinte* = pred. nom.

Exercițiul 2

M o d e l e:

El *va deveni un* bun *mecanic*. La prima vedere problema *părea de nerezolvat*. Ea *s-a făcut farmacistă*.

Exercițiul 3

M o d e l e:

Pred. nom. cu nume pred. expr. prin subst.: El *este colegul* meu de bancă. Ea *este cîștigătoarea* concursului.

Pred. nom. cu nume pred. expr. prin adj.: Prietenul meu *pare* întotdeauna *atent*. Țara mea *este minunată*.

Pred. nom. cu nume pred. expr. prin verb la modul inf.: Dorința noastră *este de a ne prezenta* cît mai bine. A învăța temeinic *înseamnă a te pregăti* pentru viață.

Exercițiul 4

M o d e l e:

El *a însemnat* în caiet rezultatul experienței. (pred. verb.)
Prietenia *înseamnă* oricînd *o mînă* întinsă. (pred. verb.)
Am ajuns cu bine la destinație. (pred. verb.)
El *a ajuns inginer* electronist. (pred. nom.)
Excursioniștii *au rămas* la Predeal două zile. (pred. verb.)
Profesorul nostru de matematică *a rămas neschimbat*. (pred. nom.)
Noi *ieșim* de la cursuri la ora 13. (pred. verb.)
La terminarea facultății ea *va ieși profesoară*. (pred. nom.)

Exercițiul 5

M o d e l e:

Colegul meu *este* în clasă. (verb pred.)
Nu sînt ajutat întotdeauna de colegi. (verb aux. al diatezei pas.)
El *este* prietenul meu. (verb cop.)

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ PREDICATIVĂ

Exercițiul 1

a) *specialiști*: Noi vom deveni peste cîțiva ani[1]/*ceea ce ne-am propus*.[2]/

b) *găsirea*: Problema cea mai urgentă este[1]/*să găsim soluții pentru a spori productivitatea muncii*[2]/.

c) *trezirea*: Pomii înfloriți înseamnă[1]/*că natura s-a trezit la viață*[2]/

Exercițiul 2

M o d e l e:

a) Ideea *lui* este *să aplicăm regulile învățate*.

b) Dorința *noastră* este *să obținem un loc de frunte.*
c) Întrebarea *ta* este *cum vom proceda în acest caz.*
d) Concluzia *raportului* este *că am obținut rezultate bune.*
e) Problema *noastră* este *să găsim cea mai bună soluție.*

Exercițiul 3

M o d e l e:

a) Ceea ce n-am știut[1]/ este[2]/ că în vacanță vom pleca la mare[3]./
b) Dacă întîrzie[1]/ înseamnă[2]/ că nu cunoaște drumul[3]/.

Exercițiul 4

a) *că plănuiesc ceva în încremenirea lor;*
b) *că fusese la început sărac lipit; încă nu se cunoștea;*
c) *numai cît se vede cu ochii.*

ATRIBUTUL

Exercițiul 1

a) *cîntăreț* = atr. subst. apoz. (det. subst. *greierul*); *neobosit* = atr. adj. (det. subst. *cîntăreț*); *al zilelor* = atr. subst. gen. (det. subst. *cîntăreț*); *de vară* = atr. subst. prep. (det. subst. *zilelor*); *ocrotitoare* = atr. adj. (det. subst. *înălțimea*); *a ierburilor* = atr. subst. gen. (det. subst. *înălțimea*)

b) *singura* = atr. adj. (det. subst. *cărare*); *mai lesnicioasă* = atr. adj. (det. subst. *cărare*); *cîteva* = atr. adj. (det. subst. *case*); *de oameni* = atr. subst. prep. (det. subst. *case*); *întemeiate* = atr. adj. (det. subst. *case*); *acest* = atr. adj. (det. subst. *cuib*); *de vulturi* = atr. subst. prep. (det. subst. *cuib*).

c) *această* = atr. adj. (det. subst. *istorisire*); *unei prisăci* = atr. subst. gen. (det. subst. *liniștea*); *mea* = atr. adj. (det. subst. *inima*); *durerii* = atr. subst. gen. (det. subst. *răsunetul*); *lor* = atr. pron. gen. (det. subst. *durerii*).

d) *de lîngă Otopeni* = atr. subst. prep. (det. subst. *tunarii*); *sigur* = atr. adj. (det. subst. *mod*); *ce* = atr. adj. (det. subst. *rol*); *lor* = atr. pron. gen. (det. subst. *bateria*); *a capitalei* = atr. subst. gen. (det. subst. *apărarea*); *altor* = atr. adj. (det. subst. *puncte*); *esențiale* = atr. adj. (det. subst. *puncte*); *ale situației* = atr. subst. gen. (det. subst. *situației*).

e) *puternică* = atr. adj. (det. subst. *suflare*); *de vînt* = atr. subst. prep. (det. subst. *suflare*); *trecătoare* = atr. adj. (det. subst. *suflare*); *iute* = atr. adj. (det. subst. *suflare*); *de pieire* = atr. subst. prep. (det. subst. *glas*); *strecurîndu-se* = atr. verb. (det. subst. *glas*); *umbros* = atr. adj. (det. subst. *nesfîrșitul*); *al depărtărilor* = atr. subst. gen.(det. subst. *nesfîrșitul*).

f) *împărătească* = atr. adj. (det. subst. *liniște*); *mai depărtate* = atr. adj. (det. subst. *tălăngile*); *ale turmelor* = atr. subst. gen. (det. subst. *tălăngile*); *de deasupra* = atr. adv. (det. subst. *turmelor*).

g) *din Bărăgan* = atr. subst. (det. subst. *holdele*), *cu spicul* = atr. subst. prep. (det. subst. *holdele*); *greu* = atr. adj. (det. subst. *spicul*); *aîrnînd* = atr. verb. (det. subst. *spicul*); *înaltelor* = atr. adj. (det. subst. *lănci*); *lănci* = atr. subst. gen. (det. subst. *vîrful*); *pierdute* = atr. adj. (det. subst. *lănci*); *lui Darius* = atr. subst. gen. (det. subst. *oastea*); *pașnică* = atr. adj. (det. subst. *recoltă*).

h) *mumfilor* = atr. subst. gen. (det. subst. *straşina*); *țării* = atr. subst. gen (det. subst. *marginea*); *frumoase* = atr. adj. (det. subst. *rîuri*); *dătătoare* = atr. adj. (det. subst. *rîuri*); *nenumărate* = atr. adj. (det. subst. *pîraie*); *de argint* = atr. subst. prep. (det. subst. *cărări*); *întinsele* = atr. adj. (det. subst. *șesuri*); *ale Valahiei* = atr. subst. gen. (det. subst. *șesuri*); *blînde* = atr. adj. (det. subst. *dealurile*); *ale Moldovei* = atr. subst. gen. (det. subst. *dealurile*).

i) *frumoasă* = atr. adj. (det. subst. *țară*); *cu un trecut* = atr. subst. prep. (det. subst. *țară*); *glorios* = atr. adj. (det. subst. *trecut*); *deștept* = atr. adj. (det. subst. *popor*); *adevărată* = atr. adj. (det. subst. *religie*); *de patrie* = atr. subst. prep. (det. subst. *iubirea*).

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ ATRIBUTIVĂ

Exercițiul 1

a) *că soarta lor se lega în clipele acelea de a ofițerului* = AT det., neiz. (elementul regent: subst. *presimțire*);
ca ei să se poarte bine în luptă = AT det., neiz. (elementul regent: subst. *norocul*);
(și) *să dea ordinele cele mai bune* = AT det., neiz. (elementul regent: subst. *norocul*);
(și)...*și viețile lor vor fi mai ferite* = AT det., neiz. (elementul regent: subst. *presimțire*).

b) *cu care astupase Agripina copca scobită sub căpiță* = AT det., neiz. (elementul regent: subst. *fînul*);

c) *care or să vă mitralieze* = AT det., neiz. (elementul regent: subst. *avioanele*); *să doborîţi pe urmă iar bombardierele* = AT det., neiz. (elementul regent: subst. *şansa*); *care se vor ridica* = AT det., neiz. (elementul regent: subst. *bombardierele*).

d) *ce-n tremur prin sita genelor se frînge* = AT det., neiz. (elementul regent: subst. *lacrima*); *ce-n pustie neputincioasa jale-şi plînge* = AT det., neiz. (elementul regent: subst. *cîntul*).

e) *care fîşneau* = AT det., neiz. (elementul regent: subst. *peşti*); *care urca încet pe cer* = AT det., neiz. (elementul regent: subst. *prada*).

Exerciţiul 2

a) *unde* (= *în care*) *-n umbră plîng doinele*; şi (*unde* = *în care*) *rîde hora.*

b) *unde* (= *în care*) *mucenicii noştrii, muritori într-o credinţă, moşteni-re-şi lasă vlaga şi nădejdea-n biruinţă.*

Exerciţiul 3

M o d e l e:

Pleacă în locul *unde l-am trimis.* (AT)
Pleacă *unde l-am trimis.* (CL)
Vine în clipa *cînd îl chem.* (AT)
Vine *cînd îl chem.* (CT)
A rezolvat problema în modul *cum a învăţat.* (AT)
A rezolvat problema *cum a învăţat.* (CM)

COMPLEMENTUL DIRECT

Exerciţiul 1

a) *un cer* (det. verbul tranz. *să am*); *sicriu* (det. verbul tranz. *nu voi*); *un pat* (det. verbul tranz. *împletiţi*).

b) *planul* (det. verbul tranz. *schimbă*); *părţile* (det. verbul tranz. *să bată*); *picioare, coadă, dinţi, darul* (det. verbul tranz. *n-ar fi avut*); *pielea* (det. verbul tranz. *a scutura*).

c) *dumbrăvile, luncile, prundul, tarinile, cîmpul, dealuri* (det. verbul tranz. *cutreieram*).

d) *pe Tudor, îl* (det. verbul tranz. *priveau*); *trupul* (det. verbul tranz. *trage*), *-l* (det. verbul tranz. *leapădă*).

e) *-l* (det. verbul tranz. *nu a urecheat*), *jumătate* (det. verbul tranz. *pierduse*), *gogoşile* (det. verbul tranz. *făceau*), *pe care, -i* (det. verbul tranz. *creştea*).

PROPOZIŢIA SUBORDONATĂ COMPLETIVĂ DIRECTĂ

Exerciţiul 1

a) *ce popor a avut pe lume o soartă mai aprigă şi mai zbuciumată* = CD (det. verbul tranz. *mă întreb*, verb cu două c.d. la diat. act.);
ce neam de oameni a stat mai viteaz şi mai întreg în faţa atîtor dureri = CD (det. verbul tranzitiv *mă întreb*, verb cu două c.d. la diat. act.).

b) *c-ai depăşit adesea dreptul dat de o solie* = CD (det. verbul tranz. *ştiu*);
c-ai căutat = CD (det. verbul tranz. *ştiu*);
să zdruncini scaunul din temelie = CD (det. verbul tranz. *ai căutat*);
că te-ai dus chiar pîn-acolo = CD (det. verbul tranz. *ştiu*);
că crime sînt acestea = CD (det. verbul tranz. *ştiu*);
(şi) c-ar fi dreptate dreaptă = CD (det. verbul tranz. *ştiu*).

c) *dacă nu se oprise prea tîrziu* = CD (det. verbul tranz. *nu ştia*);
că nu-şi aducea bine aminte = CD (det. verbul tranz. *declară*);
cum se petrecuseră lucrurile = CD (det. loc. verb. tranz. *nu-şi aducea aminte*);
să spună = CD (det. verbul tranz. *ar fi putut*);
că închizătorul armei soldatului era la el în buzunar = CD (det. verbul tranz. *să spună*).

d) *de ce e doar caporal* = CD (det. verbul tranz. *nu înţelegea*);
să fie subofiţer = CD (det. verbul tranz. *putea*);
cum e făcut = CD (det. verbul tranz. *ştia*);
(şi) cum funcţionează un tun = CD (det. verbul tranz. *ştia*).

e) *ce caut în sat la dumneavoastră* = CD (det. verbul tranz. *ai să înţelegi*);
cum mă cheamă = CD (det. verbul tranz. *oi spune*).

COMPLEMENTUL INDIRECT

Exerciţiul 1

a) *asupra tuturor* (det. verbul *rotind*);
b) *a nu desfăta* (det. verbul *a opri*); *la lupta* (det. verbul *privind*); *între ea şi o muscă* (det. verbul *se încinsese*);
c) *la tot* (det. adj. *atenţi*); *la toate* (det. adj. *atenţi*);
d) *-i* (det. verbul *nu ieşea*); *faţă de trupă* (det. verbul *să justifice*); *faţă de el* (det. verbul *să justifice*);
e) *de omor* (det. verbul *să nu spui*); *le, lor* (det. verbul *să nu spui*), *le* (det. verbul *să spui*); *cu o crăiasă* (det. verbul *m-am însurat*).

Exercițiul 2

asupra tuturor = prep. simplă + pron. nehot., pl., masc., G.;
de a nu desfăta = verb. pred., conj. I, inf., prez., diat. act. pron., tranz., reg., f. neg.;
la lupta = prep. simplă + subst. com., simplu, fem., art. cu art. hot. *-a*, Ac.;
între ea = prep. simplă + pron. pers., pers. a III-a, sg., fem., Ac., f. acc.;
o muscă = subst. com., simplu, fem., sg., art. cu art. nehot. *o*, Ac.;
la tot = prep. simplă + pron. nehot., n., sg., Ac.;
la toate = prep. simplă + pron. nehot., fem., pl., Ac.;
-i = pron. pers., pers. a III-a, sg., masc., D., f. neacc.;
față de trupă = loc. prep. + subst. com., simplu, fem., sg., neart., Ac.;
față de el = loc. prep. + pron. pers., pers. a III-a, sg., masc., Ac., f. acc.;
de omor = prep. simplă + subst. com., simplu, n., sg., neart., Ac.;
le = anticiparea c.i. *lor* prin pron. pers., pers. a III-a, pl., masc., D., f. neacc.;
lor = pron. pers., pers. a III-a, pl., masc., D., f. acc.;
le = pron. pers., pers. a III-a, pl., masc., D., f. neacc.;
cu o crăiasă = prep. simplă + subst. com., simplu, fem., sg., art. cu art. nehot. *o*, Ac.

Exercițiul 3

Vezi rezolvarea exercițiului 1 a, b, c, d, e.

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ COMPLETIVĂ INDIRECTĂ

Exercițiul 1

a) *dacă a văzut* (det. verbul *să se îndoiască*); *(și) a auzit cu adevărat* (det. verbul *să se îndoiască*);
b) *s-aștepte* (det. verbul *nu se pricep*).

Exercițiul 2

Nu se pricep *la așteptat (la așteptare)*.

Exercițiul 3

a) *de laudă;* Atitudinea lui este demnă/ *să fie lăudată.*
b) *de cele auzite;* Sînt bucuros/ *de ceea ce am auzit.*
c) *la reușita;* Mă gîndesc/ *că excursia va reuși.*

d) *de dreptatea;* Nu sînt convinşi/ *că avem dreptate.*
e) *de greşeala;* Ţi-ai dat seama/ *că ai făcut o greşeală?*

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANŢIAL DE LOC

Exerciţiul 1

a) *colo, sus, în vie;*
b) *pe dînsul, prin palaturi, prin colibe, jos, la şesuri, sus, la munte;*
c) *prin dreptul tribunalului, în sîn, în căruţă, din chimir;*
d) *în urmă, pe poartă, la subsuoară, în şa, spre Murgeni, spre mazuri, spre curtea;*
e) *prin sat, de pe-acasă, la noi.*

PROPOZIŢIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANŢIALĂ DE LOC

Exerciţiul 1

a) *pe unde se ducea* = CL;
b) *de unde venise* = CL.

Exerciţiul 2

M o d e l e:

Îl iau cu mine *oriunde merg. Orişiunde te uiţi,* vezi semnele toamnei. Plec *încotro mi s-a spus.*

Exerciţiul 3

La începutul verii plecăm *unde ne vom petrece vacanţa.* (CL) Încă nu se ştie *unde ne vom petrece vacanţa.* (SB) Prietenii noştri ştiu *unde ne vom petrece vacanţa.* (CD) Noi nu ne-am hotărît *unde ne vom petrece vacanţa.* (CI) Nu am ales încă locul *unde ne vom petrece vacanţa.* (AT)

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANŢIAL DE TIMP

Exerciţiul 1

a) *astăzi* = adv. de timp;
veacuri = subst. com., simplu, n., pl., neart., N.;

b) *după un popas* = prep. simplă + subst. comun, simplu, n., sg., art. cu art. nehot. *un*, Ac.;
c) *luîndu-ne rămas-bun* = loc. verb., modul gerunziu;
d) *în ziua* = prep. simplă + subst. com., simplu, fem., sg., art. cu art. hot. *–a*, Ac.;
e) *dezile* = prep. simplă + subst. com., simplu, fem., pl., neart., Ac.;
f) *apoi* = adv. de timp;
g) *odată* = adv. de timp;
h) *ieri* = adv. de timp;
astăzi = adv. de timp;
i) *într-o noapte* = loc. adv. formată din prep. simplă + subst. com., simplu, fem., sg., art. cu art. nehot. *o*, Ac;
cînd = adv. rel. de timp;
pe la orele = prep. compusă + subst. com., simplu, fem., pl., art. cu art. hot. *–le*, Ac.;
j) atunci = adv. de timp;
numaidecît = adv. de timp;
apoi = adv. de timp;
imediat = adv. de timp;

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE TIMP

Exercițiul 1
a) *cînd se gîndea la lipsa lui de mijloace și la ajutorul* = CT;
b) *cînd se înviorează* = CT;
și (cînd) începe = CT;
c) *cum umblă pe poteca din marginea drumului* = CT;
d) *Cînd doarme plugul pe rotile în pacea serilor de toamnă* = CT;
e) *cînd în clipa cea mai grea văd* = CT;
f) *După ce domnul șef i-a povestit istoria toată* = CT
după ce i-a arătat banii = CT.

Exercițiul 2
M o d e l e:
Cînd termin lecțiile deschid televizorul. (CT)
În momentul *cînd termin lecțiile* deschid televizorul. (AT)

Exercițiul 3

M o d e l e:

Vin, *cînd plouă.* (CT)
Nu se știe *cînd plouă.* (SB)
Noi nu știm *cînd plouă.* (CD)
Noi nu sîntem siguri *cînd plouă.* (CI)
Toamna este anotimpul *cînd plouă.* (AT)

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE MOD

Exercițiul 1

a) *ca apa* (det. adj. *verzi*); *a batjocură* (det. verbul *zîmbesc*)
b) *neobosit* (det. verbul *pluteau*); *scăldîndu-* (det. verbul *pluteau*) – poate fi analizat și ca e.p.s.; *dînd* (det. verbul *pluteau*) – poate fi analizat și ca e.p.s.;
c) *de-a dreptul* (det. verbul *cobora*); *frîngîndu-se* (det. verbul *cobora*) – poate fi analizat și ca e.p.s.; *zdrobind* (det. verbul *cobora*) – poate fi analizat și ca e.p.s.; *cu vuiet* (det. verbul *zdrobind*);
d) *pe cheful* (det. verbul *să fac*); *fără voință* (det. verbul *să plec*);
e) *din nou* (det. verbul *veniră*); *fără o precizie* (det. verbul *lăsară*).

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE MOD

Exercițiul 1

a) *că îmi arată cu mîna* = CM (prop. pred. supl.);
ca și cînd asta l-ar fi interesat pe el în clipele acelea = CM;
ca și cînd de aici ar fi venit pericolul = CM.
b) *cu cît privea mai mult cerul fără nori* = CM;
c) *fără să zică nici o vorbă* = CM (prop. pred. supl.).

Exercițiul 2

Și noi am rezolvat *cum a rezolvat el problema.* (CM)
Nu se știe *cum a rezolvat el problema.* (SB)
Colegii știu *cum a rezolvat el problema.* (CD)
M-am gîndit mult timp *cum a rezolvat el problema.* (CI)
Ne-a surprins pe toți modul *cum a rezolvat el problema.* (AT)

Exercițiul 3

a) nici mai vesel, nici mai trist ca celelalte = *cum le-a început și pe celelalte*

b) foarte bine = *cum am dorit-o și eu.*

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE CAUZĂ

Exercițiul 1

a) *de emoție* = c.c.cz., expr. prin prep. simplă + subst. com., simplu, fem., sg., neart., Ac.;

b) *de oboseală* = c.c.cz., expr. prin prep. simplă + subst. com., simplu, fem., sg., neart., Ac.;

din pricina = c.c.cz., expr. prin subst. com., simplu, fem., sg., art. cu art. hot. *–a*, A. precedat de prepoziția *din*;

c) *de mirare* = c.c.cz., expr. prin prep. simplă + subst com., simplu, fem., sg., neart., Ac.;

d) *de usturime* = c.c.cz., expr. prin prep. simplă + subst. com., simplu, fem., sg., neart., Ac.;

e) *de groază* = c.c.cz., expr. prin prep. simplă + subst. com., simplu, fem., sg., neart., Ac.

Exercițiul 2

a) deoarece a avut emoții;

b) pentru că erau foarte obosiți;

c) fiindcă n-au mai văzut așa ceva;

d) din cauză că simțeau o usturime înnădușită;

e) fiindcă a fost cuprins de o groază lăuntrică.

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE CAUZĂ

Exercițiul 1

a) *că n-am spus destul* = CZ;
că n-am spus nimic de ele = CZ;

b) *căci stropii rodnici rana pământului sărută* = CZ;

c) *că ți-i brațul frînt* = CZ;
căci o dată în viață, mi-ai făcut un bine = CZ;

d) *poziția bateriei fusese reperată* = CZ;
o ploaie de gloanțe se abătu asupra lor = CZ;
e) *căci mîrțoagele lui de cai erau vlăguiți din cale-afară, și slabi și ogîrjiți ca niște mîți de cei leșinați* = CZ.

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE SCOP

Exercițiul 1

a) *spre a găsi* = prep. simplă + verb pred., conj. a IV-a, mod inf., prez., diat. act. pron., tranz., reg.;
b) *spre a învia* = prep. simplă + verb pred., conj.I, mod. inf., prez., diat. act., intranz., reg., f. afirm.;
c) *pentru spălat* = verb pred., conj. I, mod supin, tranz., reg., f. afirm.;
d) *pentru a căpăta* = prep. simplă + verb pred., conj. I, mod inf., prez., diat. act., tranz., reg., f. afirm.

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE SCOP

Exercițiul 1

a) *ca să-și ieie nădejdea* = CS;
să-și caute de drum = CS;
b) *ca să poată revedea pe Magda cît mai curînd* = CS;
ca să facă un ocol grabnic în satul lui = CS;
c) *ca să ție-o cuvîntare în această chestie* = CS;
d) *ca s-alerge fără preget, la iubitul său vecin* = CS;
să-i curețe moșia de păgîn și de străin = CS;
e) *să fiu tot cu voi* = CS;
să-mi aud cînii = CS.

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL CONDIȚIONAL

Exercițiul 1

M o d e l e:
În locul prietenului meu, eu aș fi plecat în excursie.
În caz de ploaie, nu mai plec la plimbare.

Muncind, reușești.
Voi pleca devreme, *altfel* nu voi ajunge la timp.

Exercițiul 2

a) *trăind* = c.c.cț., expr. prin verb pred., conj. a IV-a, mod gerunziu, diat. act., intranz., reg., f. afirm.;
nemurind = c.c.cț., expr. prin verb pred., conj. a IV-a, mod gerunziu, d. act., intranz., reg., f. neg.;
b) *în locul lui* = c.c.cț., expr. prin loc. prep. + pron. pers., pers. a III-a, sg., masc., G.

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ CONDIȚIONALĂ

Exercițiul 1

a) *de nu eram dați în seama lui moș Luca* = CȚ;
b) *Dacă dușmanul ar cere legăminte rușinoase de la voi* = CȚ;
c) *dacă privirea aprigă a lui Șoimaru nu i-ar fi înghețat vorba pe buze* = CȚ.

Exercițiul 2

M o d e l e:
Dacă aș fi știut ora plecării, aș fi venit la timp.
De-ar fi avut mai mult timp, ar fi venit cu noi.
Să fi știut, ți-aș fi spus.

Exercițiul 3

M o d e l e:
Ajunge la timp, *dacă pleacă acum.* (CȚ)
Nu se știe *dacă va veni cu noi.* (SB)
Întrebarea este *dacă va putea termina lucrarea la timp.* (PR)
El nu știe precis *dacă poate rezolva problema de geometrie.* (CD)
Noi nu sîntem siguri *dacă medicul își va da avizul.* (CI)

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL CONCESIV

Exercițiul 1

a) *mort-copt* = c.c.cv., expr. prin adjective, var., cu două term., masc., sg., N.;

b) *cu toate acestea* = c.c.cv., expr. prin loc. prep. + pron. dem. de aprop., fem., pl., Ac.;

Exercițiul 2

M o d e l e:

În ciuda condițiilor atmosferice nefavorabile, activitatea aeroportului nu s-a întrerupt nici o clipă.

Cu toată admirația[1]/ pe care i-o purtăm[2]/, am dezaprobat faptele sale.[1]/

Chiar neatent, el observă greșelile imediat.

Fără a citi ziarele în fiecare zi, este totuși destul de informat.

Chiar terminînd școala generală tot va păstra legăturile cu foștii colegi.

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ CONCESIVĂ

Exercițiul 1

a) *oricît de îndîrjit și de lung fu acest atac* = CV;
b) *chiar dacă din gură taci* = CV;
c) *în orice unitate te-ai piti* = CV;
d) *cît ești de mare* = CV;

Exercițiul 2

M o d e l e:

Deși plouă, totuși se plimbă prin parc.

Dacă aș avea timp, tot n-aș merge la meciul de astăzi.

Să fi alergat mai tare, tot n-aș fi ajuns la timp.

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL CONSECUTIV

Exercițiul 1

M o d e l e:

Învață *de minune.*

Deși are numai șase ani, cîntă la vioară *de mirare.*

Ea croșetează *de mai mare dragul.*

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ CONSECUTIVĂ

Exercițiul 1

a) *să-mi deie povaț unul ca dînsul* = CNS;
b) *de ni-era mai mare rușinea, de rușinea lui moș Luca* = CNS;
c) *să deie mînă de ajutor ucigașilor* = CNS;
d) *de-ți părea tot anul zi de sărbătoare* = CNS;
e) *că mii de ani i-au trebuit luminii* = CNS;
f) *de ne degera măduva-n oase de frig* = CNS.

REZOLVAREA TEXTELOR PROPUSE PENTRU ANALIZĂ

1.

a) 1. Aduși în Dacia de împăratul Traian, rămași aici în urma celei mai vajnice lupte... *am păstrat* în sîngele nostru vitejia acelor două popoare mari = P, regentă față de propozițiile 2 și 3;

2. ce-*au văzut* vremurile vechi = AT, subordonată față de prop.1 (are rol de atr. al subst. *luptă*);

3. din care *ne tragem* = AT, subord. față de prop.1 (are rol de atr. al subst. *popoare*).

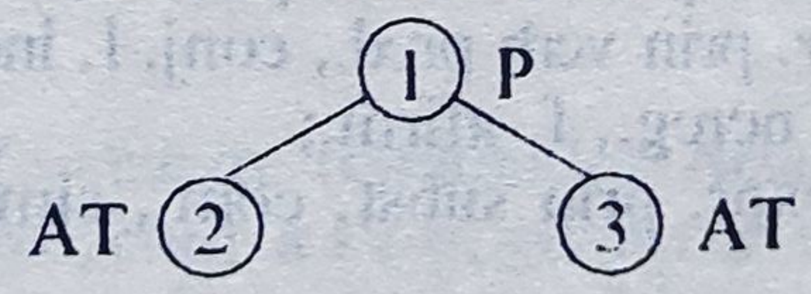

b) *Traian* = atr. subst. apoz., expr. prin subst. propriu, simplu, masc., sg., N., neart.;
popoare = atr. subst. gen., expr. prin subst. comun, simplu, n., pl., G., neart.
c) *celei mai vajnice* = gr. sup. rel.;
vechi = gr. poz.;
mari = gr. poz.

2.

a) 1. și nu o dată, în zbuciumul atîtor veacuri, *ne-am arătat* urmașii vrednici și ai legionarilor biruitori ...și ai uriașilor învinși = P, regentă față de prop. 2, 3 și 5;

2. care-*au vînzolit* lumea = AT det., neizolată, subord. față de prop.1 (are rol de atr. al subst. *legionarilor*), coord. cop. prin *și* cu 3;

3. ș-*au abătut* codrii = AT det., neizolată, subord. față de prop. 1 (are rol de atr. al subst. *legionarilor*), coord. cop. prin *și* cu 2, regentă față de prop. 4;

4. ca *să răzbată* în cetatea lui Decebal = CS, subord. față de prop. 3;

5. care, nemaiputîndu-se apăra, și-*au dat* o moarte așa de măreață și de tragică în flăcările Sarmizegetusei = AT explicativă, izolată, subord. față de prop. 1 (are rol de atr. al subst. *uriașilor*).

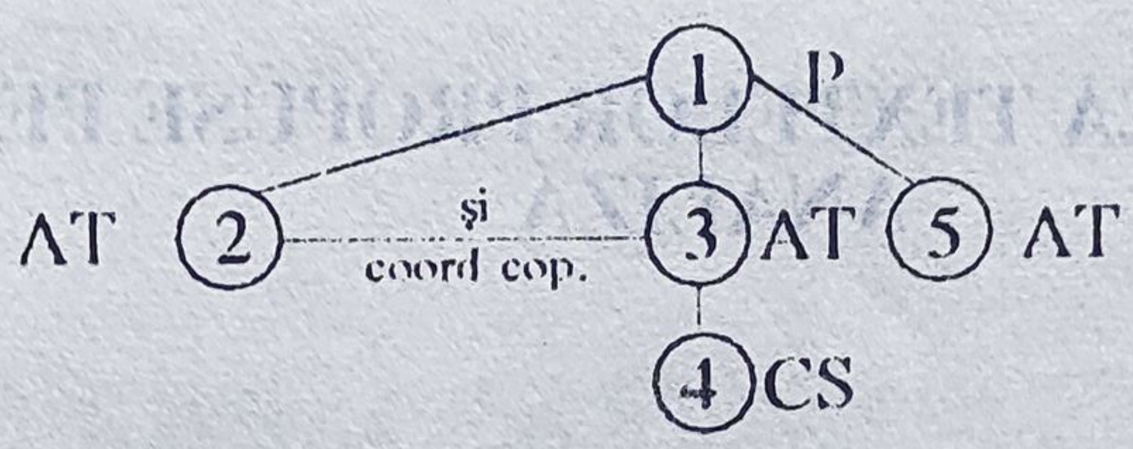

b) *care* = sub., expr. prin pron. rel., N.;

nemaiputîndu = c.c.cz., expr. prin verb pred., conj. a II-a, gerunziu, act. pron., reg., f. neg.;

se = c.d., expr. prin pron. refl., pers. a III-a, sg., Ac., f. neacc.;

apăra = c.d., expr. prin verb pred., conj. I, inf., prez., act. pron., reg., f. afirm.;

și- = c.i., pron. refl., pers. a III-a, pl., D., f. neacc.;

au dat = p.v., expr. prin verb pred., conj. I, ind., p.c., pers. a III-a, pl., d. act. pron., tranz., nereg., f. afirm.;

o moarte = c.d., expr. prin subst. com., simplu, fem., sg., Ac., art. cu art. nehot. *o*;

așa = c.c.m., expr. prin adv. de mod;

de = prep. simplă;

măreață = atr. adj., expr. prin adj. propriu-zis, var., 2 term., 4 forme, fem., sg., Ac., gr. poz.;

și = conj. coord. cop., leagă două atribute;

tragică = atr. adj., expr. prin adj. propriu-zis, var., 2 term., 4 forme, fem., sg., Ac., gr. poz.;

înflăcările = c.c.l., expr. prin prep. simplă + subst. com., simplu, fem., pl., Ac., art. cu art. hot. *–le*;

Sarmizegetusei = atr. subst. gen., expr. prin subst. propriu, simplu, fem., sg., G., art. cu art. hot. *–i*.

c) *urmaș* = format prin derivare cu suf. *–aș* din verbul *a urma*;

biruitor = format prin derivare cu suf. *–itor* din verbul *a birui*;

a răzbate = format prin derivare cu prefixul *răz–* din verbul *a bate*;

măreț = format prin derivare cu suf. *–eț* din adjectivul *mare*.

3.

a) 1. îl *urmăresc* cu gîndul de-a lungul veacurilor = P, coord. cop. prin juxt. cu prop. 2;

2. îl *văd* cu pieptul dezvălit în zloată și-n bătălii, muncind..., luptînd..., căzînd și ridicîndu-se iar, murind la șes și renăscînd în munți, pururea tînăr, pururea mîndru, cu toate nevoile = P, regentă față de prop. 3, 4, 5, coord. cop. prin juxt. cu prop. 1;

3. ca *să plătească* dările țării = CS, subord. față de prop. 2;

4. ca *să-și apere* pămîntul = CS, subord. față de prop. 2;

5. ce-*au dat* = AT det., neizolată, subord. față de prop. 2 (are rol de atr. al subst. *nevoile*), regentă față de prop. 6;

6. *să-l pună* = CD, subord. față de prop. 5 (are rol de c.d. al verbului tranz. *au dat*).

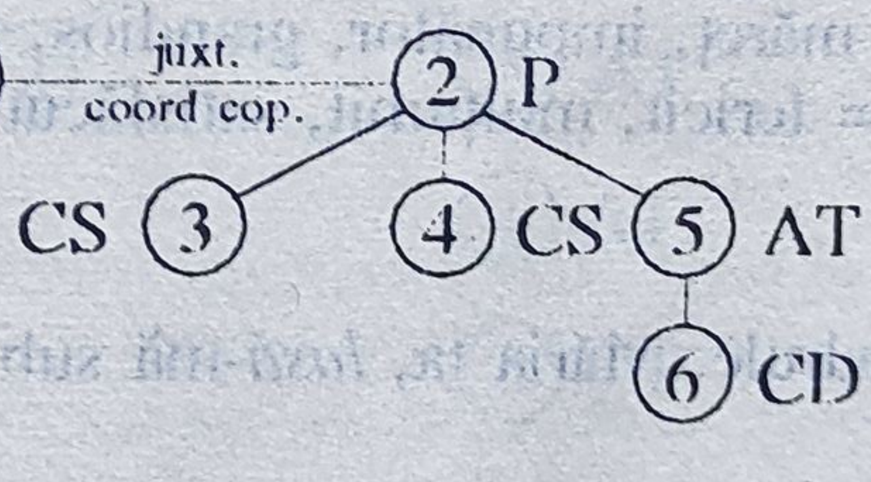

b) *muncind* = c.c.m. (Gramatica Academiei îl consideră e.p.s.), expr. prin verb pred., conj. a IV-a, gerunziu, act., intranz., reg., f. afirm.;

luptînd = c.c.m. (e.p.s.), expr. prin verb pred., conj. I, gerunziu, act., intranz., reg., f. afirm.;

căzînd = c.c.m. (e.p.s.), expr. prin verb pred., conj. a II-a, gerunziu. d. act., intranz., reg., f. afirm.;

ridicîndu = c.c.m. (e.p.s.), expr. prin verb pred., conj. I, gerunziu, act. pron., tranz., reg., f. afirm.;

murind = c.c.m. (e.p.s.), expr. prin verb pred., conj. a IV-a, gerunziu, act., intranz., reg., f. afirm.;

renăscînd = c.c.m. (e.p.s.), expr. prin verb pred., conj. a III-a, gerunziu, act., intranz., reg., f. afirm.;

c) Ne iubim *țara*. (c.d.)

Țării îi închinăm toate forțele noastre. (c.i.)

4.

a) 1. Într-o țară așa de frumoasă, c-un trecut așa de glorios, în mijlocul unui popor atît de deștept, cum *să nu fie o* adevărată *religie* iubirea de patrie = P, coord. cop. prin *și* cu prop. 2;

2. și cum *să nu-ți ridici* fruntea, ca falnicii strămoși de odinioară, mîndru = P, regentă față de prop. 3, coord. cop. prin *și* cu 1;

3. că *poți* spune = CI, subord. față de prop. 2 (are rol de c.i. al adj. *mîndru*);

4. *"Sînt român!"* = P independentă, enunțiativă, neexclamativă, simplă, afirm.

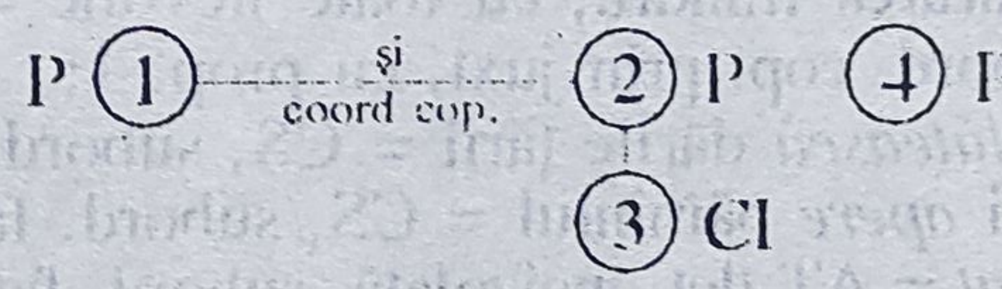

b) ca. ești român.

c) *frumos* = minunat, încîntător, admirabil, fermecător, plăcut;
iubire = dragoste, afecțiune, amor;
falnic = măreț, impunător, grandios, impozant, semeț;
mîndru = fericit, mulțumit, satisfăcut, încîntat.

5.

a) 1. Codrule, Măria ta, *lasă*-mă sub poala ta = P, reg. față de prop. 2;

2. că nimica *n-oi strica* fără num-o rămurea = CZ, subord. față de prop. 1, reg. față de prop. 3;

3. *să*-mi *ating* armele-n ea = CS, subord. față de prop. 2.

b) Măria = atr. apozițional;
ta = atr. adj.
ta = atr. adj.
o = atr. adj. (expr. prin num. card.)
-mi = atr. pron.

c) M o d e l: Am întîrziat pentru că m-am oprit să stau de vorbă cu un prieten.

6.

a) 1. Cît despre mine, lungit... îmi *făceam* socoteală = P, reg. față de prop. 2, 3;

2. cum *stăteam* în fundul cel mai adînc al peșterii mele, fără teamă de priviri iscoditoare = CM, subord. față de prop. 1;

3. cum *aș putea* împărtăși posterității depărtate deosebitele simțiri = AT det., neizolată, subord. față de prop. 1 (are rol de atr. al subst. *socoteală*), reg. față de prop. 4;

4. pe care le *încearcă* cineva = AT expl., izolată, subord. față de prop. 3 (are rol de atr. al subst. *simțiri*), reg. față de prop. 5;

5. cînd *e aruncat* de viu și fără păcate, în gurile de flăcări ale Tartarului = CT, subord. față de prop. 4.

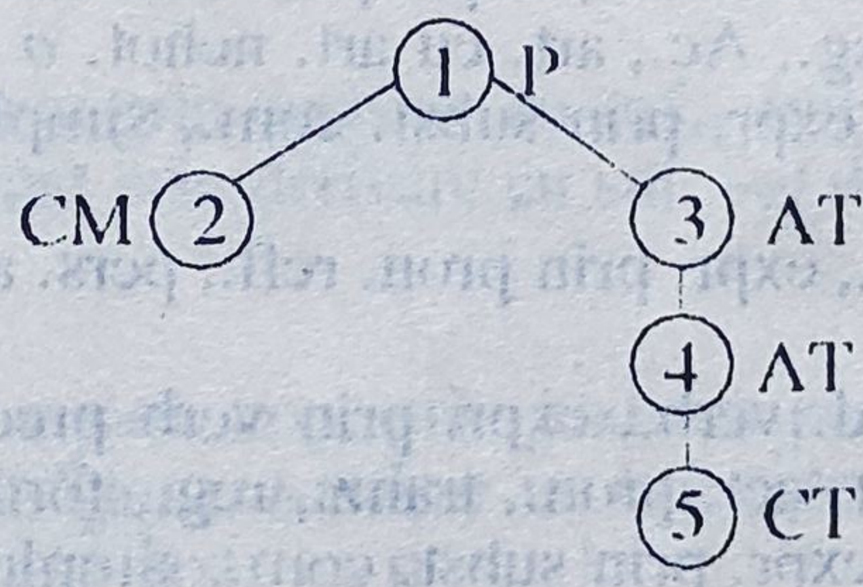

b) atribute adjectivale: *lungit, cel mai adînc, mele, iscoditoare, depărtate, deosebitele;*

atribute pronominale: *îmi*

c) *iscoditor* = format prin derivare cu suf. *–itor* din verbul *a iscodi;*

socoteală = format prin derivare cu suf. *–eală* din verbul *a socoti;*

a împărtăși = format prin derivare cu prefixul *îm–* și sufixul *–i* din subst. *părtaș;*

simțire = format prin derivare cu suf. *–ire* din verbul *a simți;*

ceva = format prin compunere din *ce* + *va.*

7.

a) 1. De la o vreme, musca își *schimbă* planul de atac = P coord. cop. prin *și* cu prop. 2;

2. și *începu* = P coord. cop. prin și cu prop. 1, reg. față de prop. 3 și 4;

3. *să bată* părțile mai slabe ale citadelei = CD, subord. față de prop. 2 (are rol de c.d. al verbului tranz. *începu*);

4. ca și cum adică Pisicuța *n-ar fi avut* nici picioare, nici coadă, nici dinți și, mai cu seamă, darul neprețuit de a-și scutura cu atîta putere pielea spetelor sale = CM, subord. față de prop. 2, reg. față de prop. 5;

5. încît geniul strategic al tuturor mușteloi universului, la un loc, *ar fi rămas neputincios* fașă de cutremurul prăpăditor al spinării și al coastelor ei = CNS, subord. față de prop. 4.

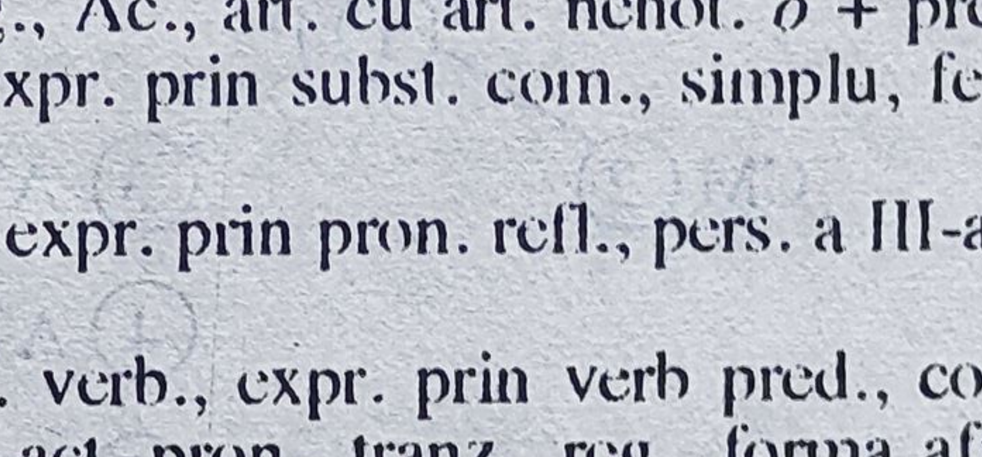

b) *de la o vreme* = c.c.t., expr. prin loc. adv. formată din subst. com., simplu, fem., sg., Ac., art. cu art. nehot. *o* + prep. comp. *de la*;

musca = sub., expr. prin subst. com., simplu, fem., sg., N., art. cu art. hot. *–a*;

își = atr. pron., expr. prin pron. refl., pers. a III-a, sg., D., formă neacc.;

schimbă = pred. verb., expr. prin verb pred., conj. I, ind., p.s., pers. a III-a, sg., diat. act. pron., tranz., reg., forma afirm.;

planul = c.d., expr. prin subst. com., simplu, n., sg., Ac., art. cu art. hot. *–l*;

de atac = atr. subst. prep., expr. prin subst. com., simplu, n., sg., Ac., neart., precedat de prep. simplă *de*.

c) M o d e l: *Universul* este infinit. (subiect). Savanții cercetează *universul* cu ajutorul sondelor spațiale. (c.d.) Cercetătorii acordă *universului* toată atenția. (c.i.)

8.

a) 1. *Fierbeau* văzduhurile = P, coord. cop. prin *și* cu prop. 2 și 3;

2. și cerurile *clocoteau* sub descărcările zguduitoare ale tunetelor = P, coord. cop. prin *și* cu prop. 1 și 3;

3. și pământul înfricoșat *se cutremură* nemernic sub ropotul de trăsnete = P, coord. cop. prin *și* cu prop. 1 și 2, reg. față de prop. 4 și 5;

4. care *căideau* asurzitoare prin întuneric, ca niște imense bombe de flăcări = AT determ., neizolată, subord. față de prop. 3 (are rol de atr. al subst. *trăsnete*), coord. cop. prin *și* cu prop. 5;

5. și *spulberau*... frunțile de stînci îndrăznețe ale celor mai semeți dintre munții săi = AT det., neizolată, subord. față de prop. 3 (are rol de atr. al subst. *trăsnete*), coord. cop. prin *și* cu prop. 4, reg. față de prop. 6;

6. ca și cum *ai sufla* într-un strop de țărînă = CM, subord. față de prop. 5.

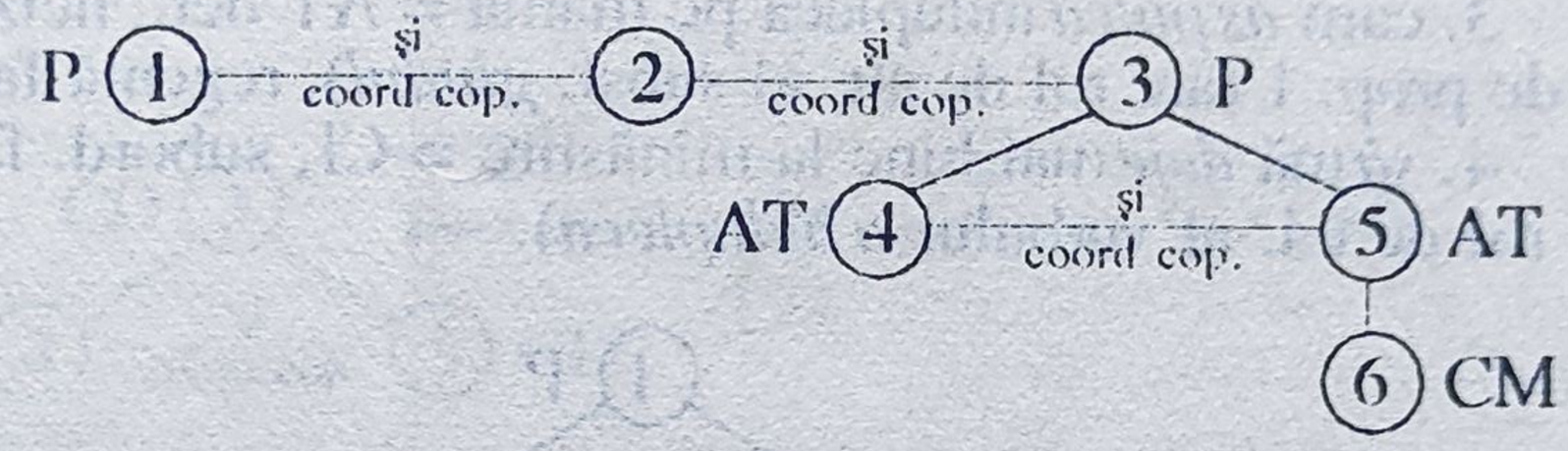

b) Atributele adjectivale sînt: *zguduitoare* (adj.), *înfricoșat* (adj.), *imense* (adj.), *îndrăznețe* (adj.), săi (adj. pron. pos.).

c) *descărcare* = format prin derivare cu suf. *–are* din verbul *a descărca*;

zguduitor = format prin derivare cu suf. *–itor* din verbul *a zgudui*;

îndrăznet = format prin derivare cu suf. *–et* din verbul *a îndrăzni*.

9.

a) 1. *Vezi* = P, coord. cop. prin juxt. cu prop. 2;

2. de aceea, mătrăguna *a-nvățat* un brusture = P, regentă față de prop. 3, coord. cop. prin juxt. cu prop. 1;

3. *să* le *spuie* una-n față = CD, subord. față de prop. 2 (are rol de c.d. al verbului tranz. cu dublu complement direct *a-nvățat*), regentă față de prop. 4;

4. care *să* le *usture* = AT det., neizolată, subord. față de prop. 3 (are rol de atr. al pron. nehot. *una*).

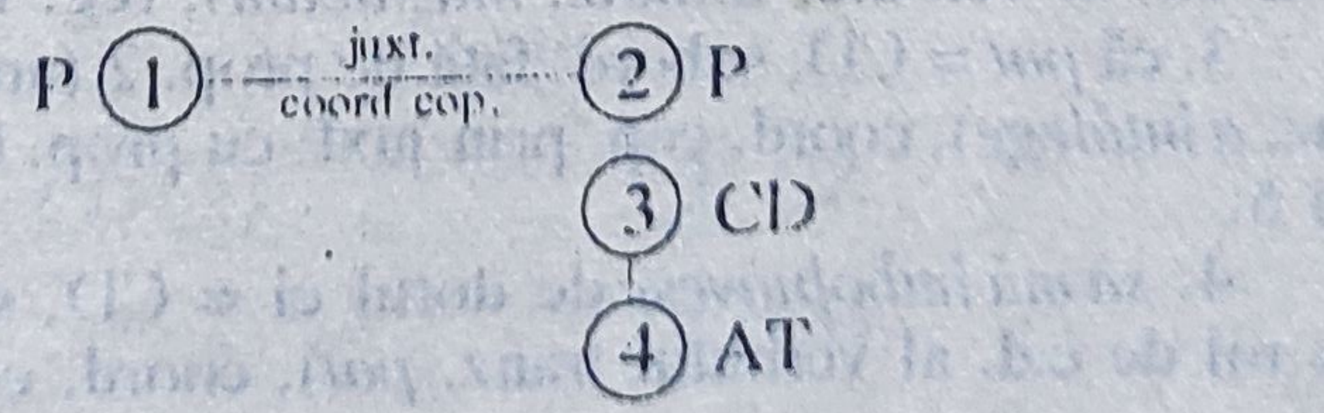

b) *de aceea* = c.c.cz., expr. prin loc. adv;
în față = c.c.m., expr. prin loc. adv.

c) Mătrăguna[1]/, *al cărei* interlocutor era un brusture[2]/, era foarte vorbăreață[1]/. (atr. pron. gen.)

Cartea[1]/, *pe care* o studiezi acum[2]/ îți va folosi în viitor[1]/. (c.d.)

Prietenul[1]/ *căruia* îi scrii[2]/ îți va răspunde negreșit[1]/. (c.i.)

10.

a) 1. În sfîrșit, toată noaptea cea dinainte de plecare ... *m-am frămîntat* cu gîndul, feliu și chip = P, regentă față de prop. 2 și 3;

2. pînă *s-au revărsat* zorile = CT, subord. față de prop. 1;

3. cum *aș putea* îndupleca pe mama = AT det., neizolată, subord. față de prop. 1 (are rol de atr. al subst. *gîndul*), regentă față de prop. 4;

4. *să* mă *dele* mai bine la mînăstire = CI, subord. față de prop. 3 (are rol de c.i. al verbului *a îndupleca*).

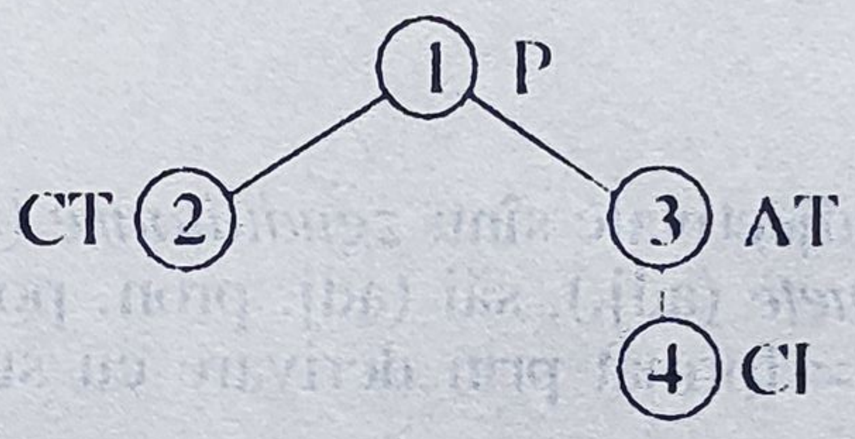

b) Prop. 1 = subiect inclus (*eu*);

Prop. 2 = *zorile*, expr. prin subst. com., simplu, masc., pl. (defectiv de număr), N., art. cu art. hot.-*le*;

Prop. 3 = subiect inclus (eu);

Prop. 4 = subiect subînțeles (mama).

c) pînă s-au revărsat zorile = înainte de revărsatul (revărsarea) zorilor.

11.

a) 1. Și doar *mă sileam* și eu, într-o părere = P, reg. față de prop. 2;

2. *s-o fac* a înțălege pe mama = CI, subord. față de prop. 1 (are rol de c.i. al verbului intranz. *mă sileam*), reg. față de prop. 3, 6 și 7;

3. că *pot* = CD, subord. față de prop. 2 (are rol de c.d. al verbului tranz. *a înțălege*), coord. cop. prin juxt. cu prop. 6 și 7, reg. față de prop 4 și 5;

4. *să mă îmbolnăvesc* de dorul ei = CD, subord. față de prop. 3 (are rol de c.d. al verbului tranz. *pot*), coord. cop. prin *și* cu prop. 5;

5. și *să mor* printre streini = CD, subord. față de prop. 3 (are rol de c.d. al verbului tranz. *pot*), coord. cop. prin și cu prop. 3;

6. că văru-micu Ion Mogorogea, Gheorghe Trăsnea, Nică Oșlobanu și alții *s-au lăsat* de învățat = CD, subord. față de prop. 2. (are rol de c.d. al verbului tranz. *a înțălege*), coord. cop. prin juxt. cu prop. 3 și prin *și* cu prop. 7;

7. și despre asta, tot *mănîncă* pîne pe lîngă părinții lor = CD, subord. față de prop. 2 (are rol de c.d. al verbului tranz. *a înțălege*), coord. cop. prin *și* cu prop. 6 și 3.

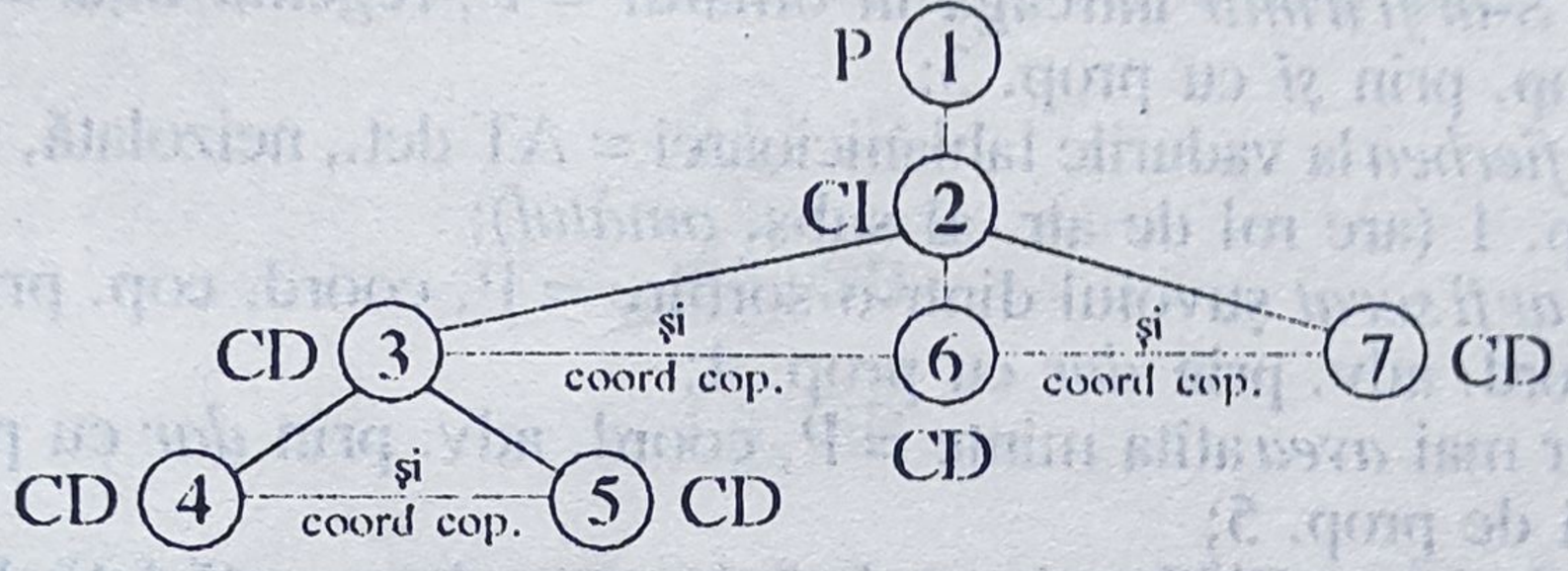

b) *să mă îmbolnăvesc* = pred. verb., expr. prin verb pred., conj. a IV-a, conj., prez., pers. I, sg., diat. relf., intranz., reg., forma afirm.;

de dorul = c.c.cz., expr. prin prep. simplă + subst., com., simplu, n., sg., Ac., art. cu art. hot.-*l*;

ei = atr. pron. gen., expr. prin pron. pers., pers. a III-a, sg., fem., G.

c) a învăța, învățare, învățat (subst.), învățător, învățătoare, învățătorime, învățăcel, învățătoraș, a reînvăța, reînvățare.

12.

a) 1. Eu *nu știu* = P, regentă față de prop. 2 și 3;

2. cum *să cred* atîtea vești = CD, subord. față de prop. 1 (are rol de c.d. al verbului tranz. *nu știu*);

3. cînd din scrisori cu *văd* = CZ., subord. față de prop. 1, regentă față de prop. 4;

4. precum matale din zi în zi *întinerești* = CD, subord. față de prop. 3, (are rol de c.d. al verbului tranz. *văd*).

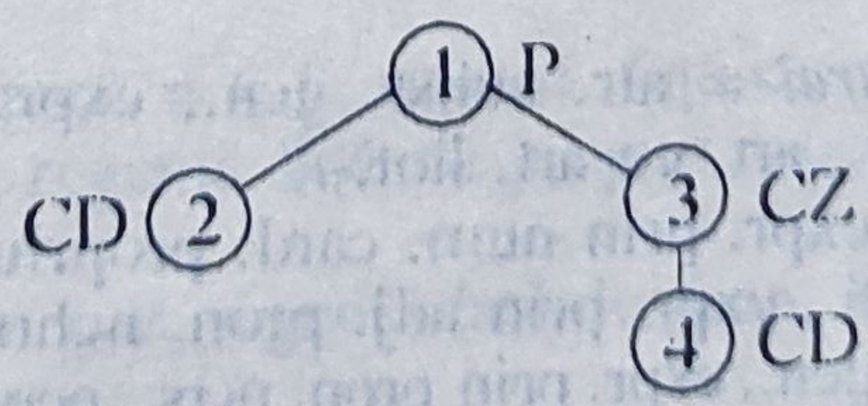

nu = adv. de mod de neg., fără funcție sintactică
b) *cum* = c.c.m., expr. prin adv. rel. de mod;
cînd = c.c.t., expr. prin adv. rel. de timp;
precum = c.c.m., expr. prin adv. rel. de mod;
din zi în zi = c.c.m., expr. prin loc. adv.
c) tînăr, tinerel, tinerețe, tinerește, a întineri, întinerire, întinerit, neîntinerit, a reîntineri, reîntinerit, reîntinerire.

13.

a) 1. S-*ar fi trîntit* întreagă în omătul = P, regentă față de prop. 2, coord. cop. prin *și* cu prop. 3;

2. ce *fierbea* la vadurile Iablanicioarei = AT det., neizolată, subord. față de prop. 1 (are rol de atr. al subs. *omătul*);

3. și *ar fi secat* șuvoiul dintr-o sorbire = P, coord. cop. prin *și* cu prop. 1, coord. adv. prin *dar* cu prop. 4;

4. dar mai *avea* atîta minte = P, coord. adv. prin *dar* cu prop. 3, regentă față de prop. 5;

5. *să cugete* = CNS, subord. față de prop. 4, regentă față de prop. 6, 7 și 8;

6. că *ar fi rămas* pe loc *trăsnită* = CI, subord. față de prop. 5 (are rol de c.i. al verbului intranz. *să cugete*), coord. cop. prin juxt. cu prop. 7 și 8;

7. copiii *s-ar fi prăpădit* = CI, subord. față de prop. 5 (are rol de c.i. al verbului intranz. *să cugete*), coord. cop. prin juxt. cu prop. 6 și prin conj. *și* cu prop. 8;

8. și osteneala ei de pînă atunci *ar fi fost de prisos* = CI, subord. față de prop. 5 (are rol de c.i. al verbului intranz. *să cugete*), coord. cop. prin *și* cu prop. 6 și 7.

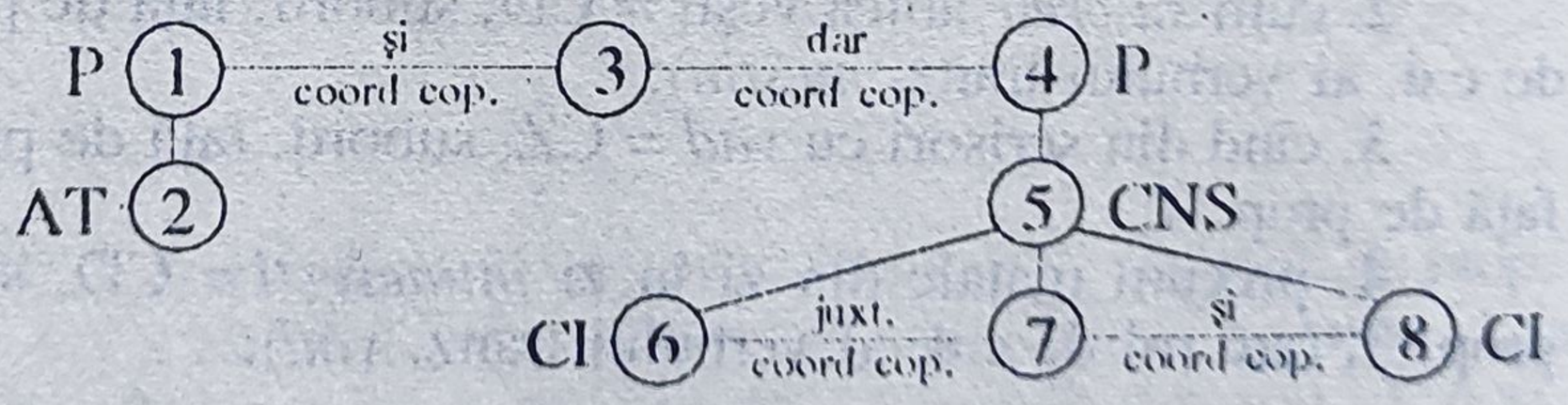

b) *Iablanicioarei* = atr. subst. gen., expr. prin subst. propriu, simplu, fem., sg., G., art. cu art. hot.-*i*;
o = atr. adj., expr. prin num. card. propriu-zis, fem., Ac.;
atîta = atr. adj., expr. prin adj. pron. nehot., fem., sg., Ac;
ei = atr. pron. gen., expr. prin pron. pers., pers. a III-a, sg., fem., G.;

de pînă atunci = atr. adv., expr. prin prep. compusă + adv. de timp.

c) omăt, fierbea, trăsnită.

14.

a) 1. Mi *se pare* = P, regentă față de prop. 2;

2. că la Curtea-ți *nu se știe* = SB, subord. față de prop. 1 (are rol de sub. al verbului impers. *se pare*), regentă față de prop. 3;

3. ce *se cade* unui sol trămis de craiul, unui sol imperial = SB, subord. față de prop. 2 (are rol de sub. al verbului impers. *nu se știe*).

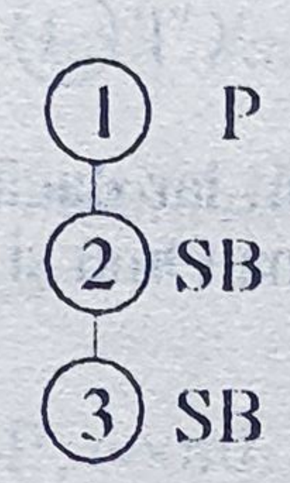

b) *mi* = c.i., expr. prin pron. pers., pers. I, sg., D., f. neacc.;

se = pron. refl., pers. a III-a, sg., Ac., f. neacc., fără funcție sintactică;

-ți = atr. pron., expr. prin pron. pers., pers. a II-a, sg., D., f. neacc.;

se = pron, refl., pers. a III-a, sg., Ac., f. neacc., fără funcție sintactică;

ce = subiect, expr. prin pron. rel., N.;

se = pron, refl., pers. a III-a, sg., Ac., f. neacc., fără funcție sintactică;

c) *mi* = pron. pers. și *mi* = subst. "notă muzicală";

pare = verbul *apărea* și *pare* = adj. *par* "divizibil cu 2" la fem., pl.;

ce = pron. interog., pron. rel., adj. interog., adj. rel., adv.

sol = "ambasador", *sol* = "notă muzicală" și *sol* = "pământ"

de = prep., *de* = conj. subord., *de* = interjecție și *de* = pron. rel. (regional).

15.

a) 1. De-*o vrea* pace = CT, subord. față de prop. 2;

2. pace *fie* = P, regentă față de prop. 1, coord. adv. prin *iar* cu prop. 3;

3. iar ... *să*-i *spui* = P, regentă față de prop. 4, 5 și 6, coord. adv. prin *iar* cu prop. 2;

4. de-*o vrea* război = CT, subord. față de prop. 3;

5. c-*am aflat* la el ducaturi, țări mănoase, scumpe scule = CD, subord. față de prop. 3 (are rol de c.d. al verbului tranz. *să spui*), coord. cop. prin *și* cu prop. 6;

6. și că-n țara mea străbună, mai *sînt* Gherghițe destule = CD, subord. față de prop. 3 (are rol de c.d. al verbului tranz. *să spui*), coord. cop. prin *și* cu prop. 5.

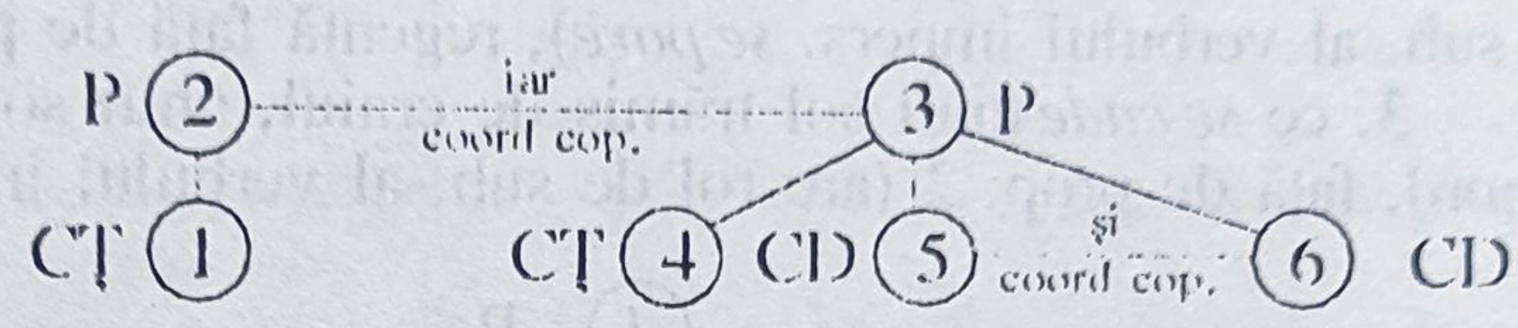

b) Dacă plouă, stăm acasă, iar dacă va fi timp frumos, comunică prietenilor că vom pleca spre cabana Omu și că vom rămîne acolo două zile.

c) curte, sol, crai.

16.

a) 1. Dacă *mor* de fier sau pară = CD, subord. față de prop. 2 (are rol de c.d. al verbului tranz. *nu știu*);

2. chiar ei *nu* o *știu* = P, reg. față de prop. 1, coord. adv. prin *dar* cu prop. 3;

3. dar *mor* = P. coord. adv. prin *dar* cu prop. 2, coord. cop. prin *și* cu prop. 4;

4. și, murind, *sărută* sînul țării mume = P, reg. față de prop. 5, coord. cop. prin *și* cu prop. 2 și 3;

5. căci îi *doare* plînsul ei bătrîn pe-obrajii înc-a unui fiu = CZ, subord. față de prop. 4, reg. față de prop. 6;

6. ce-i *moare* = AT det., neizolată, subord. față de prop. 5 (are rol de atr. al subst. *fiu*).

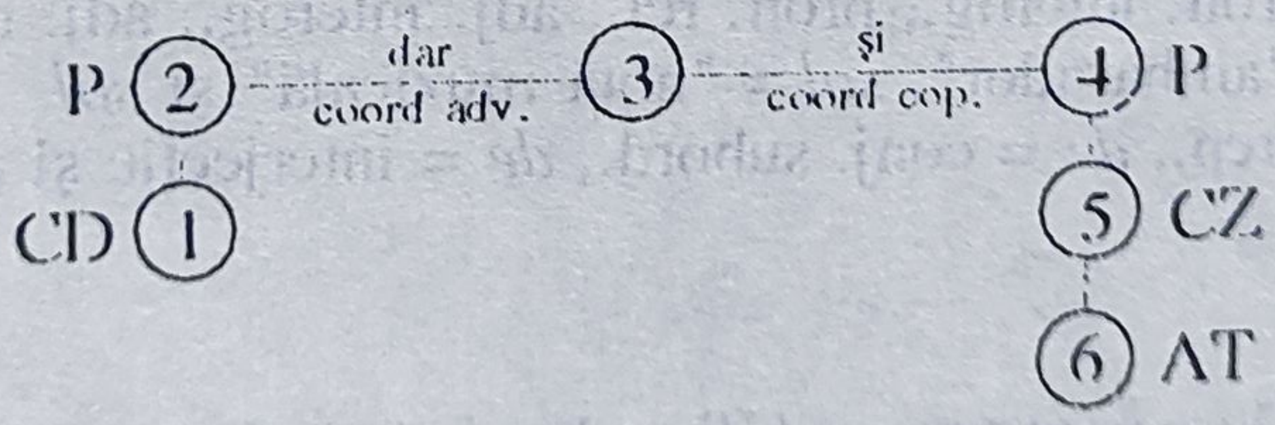

b) *murind* = c.c.t., expr. prin verb pred., conj. IV, gerunziu, diat. act., intranz., reg., forma afirm.;

sărută = pred. verb., expr. prin verb pred., conj. I, ind., prez., pers. a III-a, pl., diat. act., tranz., reg., forma afirm.;

sîmul = c.d., expr. prin subst., com., simplu, n., sg., Ac., art. cu art. hot. *-l*;

țării = atr. subst. gen., expr. prin subst., com., simplu, fem., sg., G., art. cu art. hot. *-i*;

mume = atr. subst. apoz., expr. prin subst. com., simplu, fem., sg., G., neart.

c) M o d e l e:

Nu se știe *dacă va fi timp frumos.* (SB)

Întrebarea este *dacă vom primi ajutorul solicitat.* (PR)

Noi nu sîntem siguri *dacă va veni cu noi.* (CI)

Mi-am pus mereu întrebarea *dacă omenirea va găsi drumul spre pace.* (AT)

Poți fi un om informat *numai dacă citești ziarele.* (CȚ)

17.

a) 1. Pîrcălabe, *vreau* = P, coord. adv. prin *iar* cu prop. 6, 7, reg. față de prop. 2, 4;

2. poporul meu *să fie-nștiințat* de unirea și-nrudirea = CD, subord. față de prop. 1 (are rol de c.d. al verbului tranz. *vreau*), reg. față de prop. 3;

3. care-aici *s-au încheiat* = AT det., neizolată, subord. față de prop. 2 (are rol de atr. al subst. *unirea, înrudirea*);

4. ca *să pomenească* țara, ca pe-o zi de praznic mare, ziua = CS, subord. față de prop. 1, reg. față de prop. 5;

5. cînd din letopiseț și-*a șters* anii de-nchinare = AT det., neizolată, subord. față de prop. 4 (are rol de atr. al subst. *ziua*);

6. iar cu *m-oi ruga* la Domnul = P, coord. adv. prin *iar* cu prop. 1 și coord. cop. prin *și* cu prop. 7;

7. și-i *voi mulțumi* smerit = P., coord. cop. prin *și* cu prop. 1 și 6, reg. față de prop. 8;

8. că de mîna ucigașă-n astă noapte m-*a ferit* = CZ, subord. față de prop. 7.

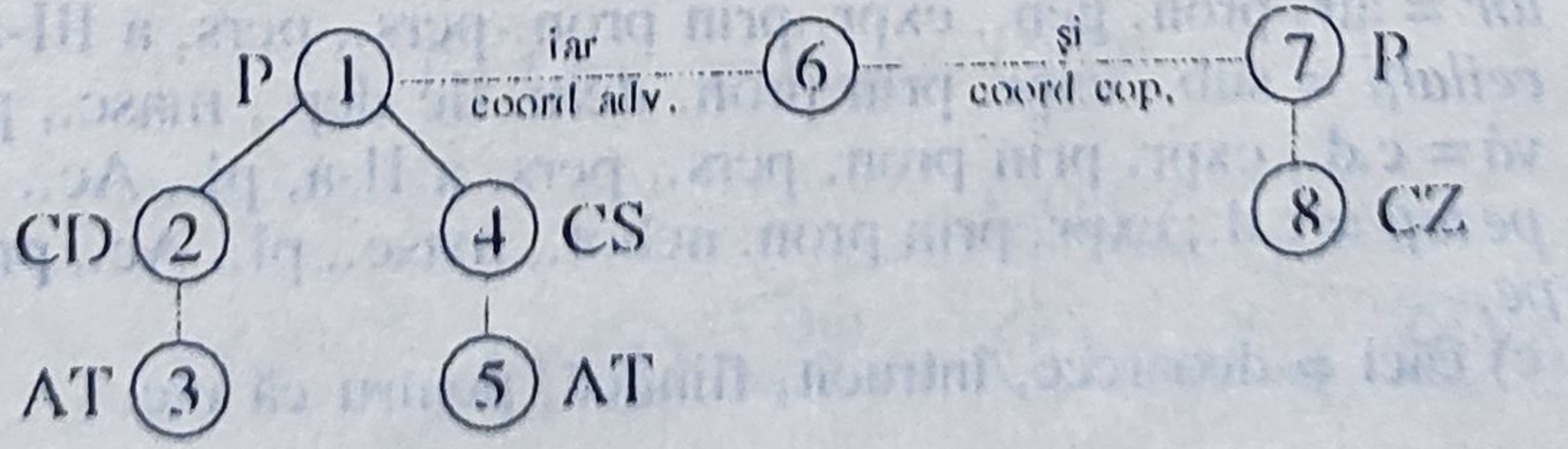

sînul = c.d., expr. prin subst., com., simplu, n., sg., Ac., art. cu art. hot. *-l*;

țării = atr. subst. gen., expr. prin subst., com., simplu, fem., sg., G., art. cu art. hot. *-i*;

mume = atr. subst. apoz., expr. prin subst. com., simplu, fem., sg., G., neart.

c) M o d e l e:

Nu se știe *dacă va fi timp frumos.* (SB)

Întrebarea este *dacă vom primi ajutorul solicitat.* (PR)

Noi nu sîntem siguri *dacă va veni cu noi.* (CI)

Mi-am pus mereu întrebarea *dacă omenirea va găsi drumul spre pace.* (AT)

Poți fi un om informat *numai dacă citești ziarele.* (CȚ)

17.

a) 1. Prîcălabe, *vreau* = P, coord. adv. prin *iar* cu prop. 6, 7, reg. față de prop. 2, 4;

2. poporul meu *să fie-nștiințat* de unirea și-nrudirea = CD, subord. față de prop. 1 (are rol de c.d. al verbului tranz. *vreau*), reg. față de prop. 3;

3. care-aici *s-au încheiat* = AT det., neizolată, subord. față de prop. 2 (are rol de atr. al subst. *unirea, înrudirea*);

4. ca *să pomenească* țara, ca pe-o zi de praznic mare, ziua = CS, subord. față de prop. 1, reg. față de prop. 5;

5. cînd din letopiseț și-*a șters* anii de-nchinare = AT det., neizolată, subord. față de prop. 4 (are rol de atr. al subst. *ziua*);

6. iar cu *m-oi ruga* la Domnul = P, coord. adv. prin *iar* cu prop. 1 și coord. cop. prin *și* cu prop. 7;

7. și-i *voi mulțumi* smerit = P., coord. cop. prin *și* cu prop. 1 și 6, reg. față de prop. 8;

8. că de mîna ucigașă-n astă noapte m-*a ferit* = CZ, subord. față de prop. 7.

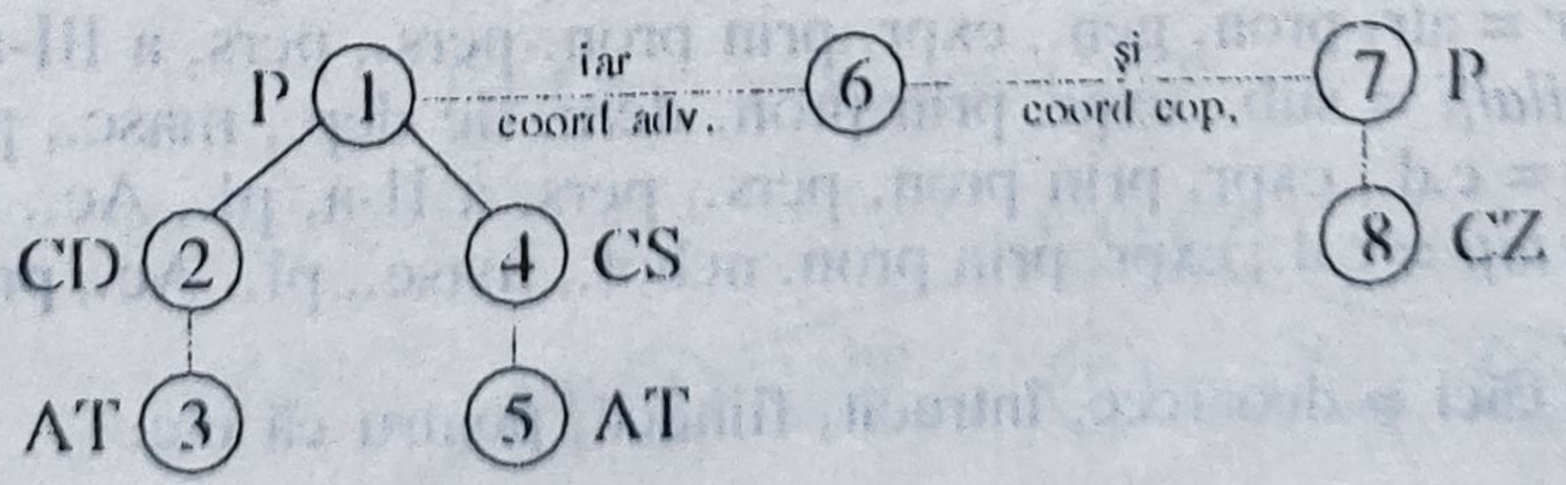

b) *că* = conj. subord., simplă, leagă o prop. CZ de regenta ei, nu are funcţie sintactică;

de mîna = c.i., expr. prin subst., com., simplu, fem., sg., Ac., art. cu art. hot. *-a*, precedat de prep. simplă *de*;

ucigaşă = atr. adj., expr. prin adj., var., două term., 4 forme, fem., sg., Ac;

în noapte = c.c.t., expr. prin subst., com., simplu, fem., sg., Ac., precedat de prep. simplă;

astă = atr. adj., expr. adj. pron. dem. de apropiere, fem., sg., Ac.;

m- = c.d., expr. prin pron. pers., pers. I, sg., Ac., formă neacc.;

a ferit = pred. verb., expr. verb pred., conj. a IV-a, ind., perf. comp., pers. a III-a, sg., diat. act., tranz., reg., forma afirm.

c) mînă, mînuţă, mînucă, mînuşiţă, mînoaie, mînoc, mănuşă, a mînui, mînuire, mînuit (adj.), mînuit (subst.), nemînuit, a înmîna, înmînare, îndemînă, îndemînare, îndemînatic.

18.

a) 1. *Nu mă înşel* = P, reg. faţă de prop. 2 şi 4;

2. căci ... *vor veni* toţi ceilalţi = CZ, subord. faţă de prop. 1, coord. cop. prin *şi* cu prop. 4;

3. dacă mazurii mei *vor răcni* numai o dată, cu străşnicie, în limba lor = CŢ, subord. faţă de prop. 2;

4. şi vă *vor pune* pe toţi cu feţele la pămînt = C%, subord. faţă de prop. 1, coord. cop. prin *şi* cu prop. 2.

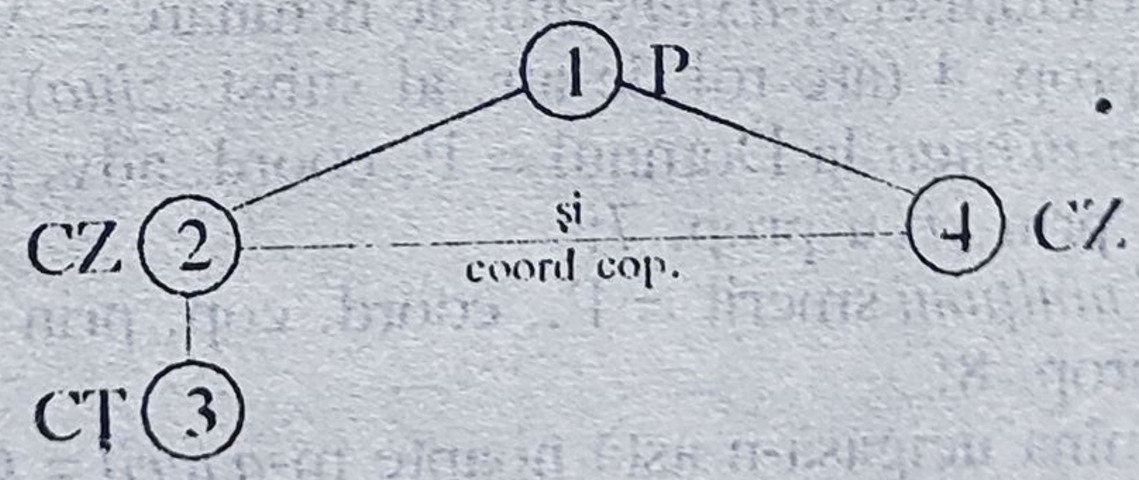

b) *mă* = c.d., expr. prin pron. refl., pers. I, sg., Ac., f. neacc.;
lor = atr. pron. gen., expr. prin pron. pers., pers. a III-a, pl., G.;
ceilalţi = sub., expr. prin pron. dem. de dep., masc., pl., N.;
vă = c.d., expr. prin pron. pers., pers. a II-a, pl., Ac., f. neacc.;
pe toţi = c.d., expr. prin pron. nehot., masc., pl., Ac., precedat de prep. *pe*.

c) căci = deoarece, întrucît, fiindcă, pentru că etc.

19.

a) 1. *Să curgă* val de lacrimi și sîngele ca rîul = CV, subord. față de prop. 2;

2. Ce roadă *vor aduce* = P, regentă față de prop. 1 și 3;

3. cînd munca *nu le-ajută* = CZ, subord, față de prop. 2.

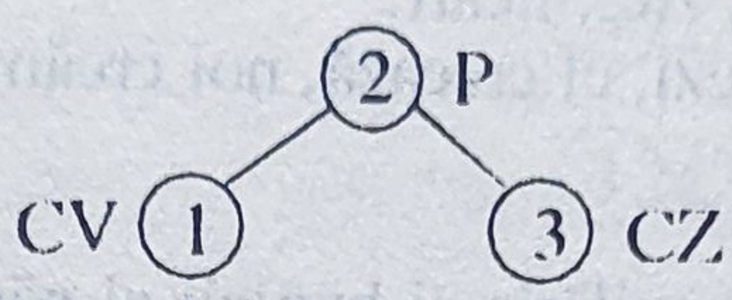

b) *să curgă* = pred. verb., expr. prin verb pred., conj. a III-a, conj., prez., pers. a III-a, sg., act., intranz., reg., f. afirm.;

vor aduce = pred. verb., expr. prin verb pred., conj, a III-a, ind., viitor I, pers. a III-a, pl., act., tranz., reg., f. afirm.;

nu ajută = pred. verb., expr. verb pred., conj. I, ind., prez., pers. a III-a, sg, act., tranz., reg., f. neg.

c) *val* = talaz;

roadă = recoltă, belșug;

muncă = activitate, acțiune.

20.

a) 1. La țărmul Muncii numai, *stă* Omul = P, coord. cop. prin *și* cu prop. 2;

2. și-*ancorează* = P, regentă față de prop. 3, coord. cop. prin *și* cu prop. 1;

3. căci cea mai veche *Taină și Lege* de pe Lume *e* munca = CZ, subord. față de prop. 1 și 2, regentă față de prop. 4, 5 și 6;

4. *ce înzestre* = AT det., neizolată, subord. față de prop. 3 (are rol de atr. al subst. *munca*), coord. cop. prin juxt. cu prop. 5 și 6;

5. *înalță* = AT det., neizolată, subord. față de prop. 3 (are rol de atr. al subst. *munca*), coord. cop. prin juxt. cu prop. 4 și prin *și* cu prop. 6;

6. și crecază = AT det., neizolată, subord. față de prop. 3 (are rol de atr. al subst. *munca*), coord. cop. prin *și* cu prop. 4 și 5.

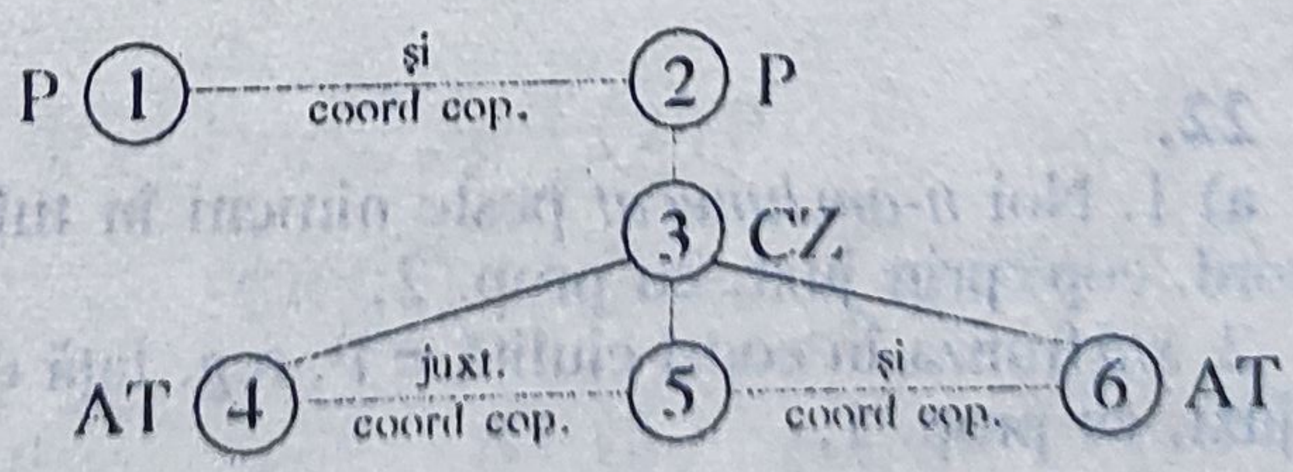

b) *muncii* = atr. subst. gen., expr. subst., com., simplu, fem., sg., G., art. cu art. hot. *-i*;

cea mai veche = atr. adj., expr. prin adj. propriu-zis, var., 2 term., 2 forme, fem., sg., N., gr. sup. rel.;

de pe lume = atr. subst. prep., expr. prin prep. compusă + subst. com., simplu, fem., sg., Ac., neart.

c) eu creez, tu creezi, el creează, noi creăm, voi creați, ei creează.

21.

a) 1. Ne-*ai vrăjit* copilăria și bunicii și părinții, tot = P. reg. față de prop. 2, coord. cop. prin juxtapunere cu prop. 3;

2. ce *e simțire*, naltă, caldă, *suflet* românesc = AT det., neizolată, subord. față de prop. 1 (are rol de atr. al pron. nehot. *tot*);

3. *ai vibrat* pînă-n zenitul = P, reg. față de prop. 4, coord. cop. prin juxt. cu prop. 1;

4. unde aștrii *se-ntîlnesc* = AT det., neizolată, subord. față de prop. 3 (are rol de atr. al subst. *zenitul*).

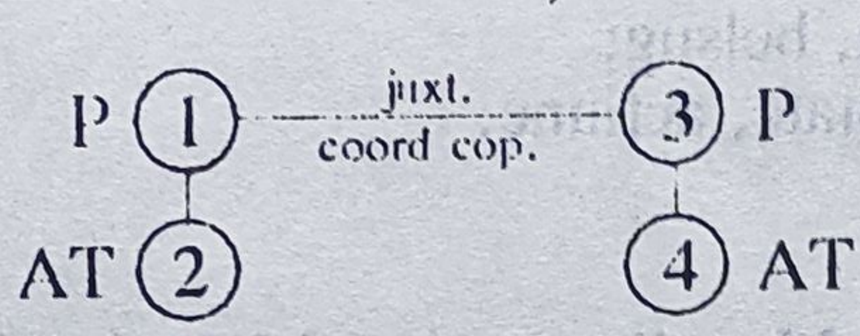

b) *ne-* = atr. pron. în D., expr. prin pron. pers., pers. I, pl., D., f. neacc.;

tot = atr. pron. apoz., expr. prin pron. nehot., sg., N.;

naltă = atr. adj., expr. prin adj., var., 2 term., 4 forme, fem., sg., N., gr. poz.;

caldă = atr. adj., expr. prin adj., var., 2 term., 4 forme, fem. sg., N., gr. poz.;

românesc = atr. adj., expr. adj., var., 2 term., 3 forme, n., sg., N.

c) copil, copilaș, copiliță, a copilări, copilărie, copilăresc, copilărește; român, româncă, românaș, românesc, România, românește, a româniza, românizare.

22.

a) 1. Noi *n-am lunecat* peste nimeni în tulbure-al gloriei ceas = P, coord. cop. prin juxt. cu prop. 2;

2. *stă* frunza în codri ciulită = P, reg. față de prop. 3, coord. cop. prin juxt. cu prop. 1;

3. *să dea*... glas = CS, subord. față de prop. 2, reg. față de prop. 4;
4. de-*i* primejdie = CT, subord. față de prop. 3.

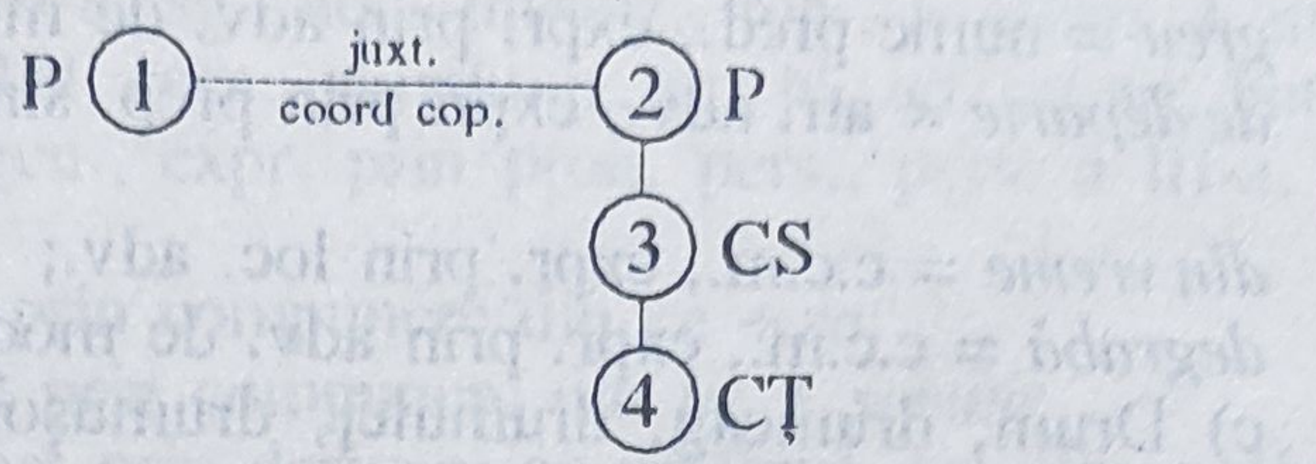

b) prop. 1: *noi* = sub., expr. prin pron. pers., pers. I, pl., N.;
prop. 2: frunza = sub., expr. prin subst., com., simplu, fem., sg., N., art. hot. *-a*
prop. 3: (ea) = sub. subînțeles; prop. 4: *primejdie* = sub., expr. subst. com., simplu, fem., sg., N., neart.

c) La apariția norilor pe cer, excursioniștii se grăbesc, măresc ritmul ca să poată ajunge, dacă începe furtuna, la adăpost.

23.

a) 1. Lumina-*i bună* acum ca apa de izvor = P, coord. cop. prin *și* cu prop. 2;
2. și *nu e greu* = P, reg. față de prop. 3 și 4, coord. cop. prin *și* cu prop. 1;
3. *s-a ajungi* la neamuri de departe = SB, subord. față de prop. 2 (are rol de sub. al expr. verb. impers. *nu e greu*), coord. cop. prin juxt. cu prop. 4;
4. *să trimiți* în lume veste = SB, subord. față de prop. 2 (are rol de sub. al expr. verb. impers. *nu e greu*), reg. față de prop. 5 și 6, coord. cop. prin juxt. cu prop. 3;
5. că *ești pus* pe drum = AT det., neizolată, subord. față de prop. 4 (are rol de atr. al subst. *veste*), coord. cop. prin *și* cu prop. 6;
6. și *vei ajunge* prin păduri degrabă = AT det., neizolată, subord. față de prop. 4 (are rol de atr. al subst. *veste*), coord. cop. prin *și* cu prop. 5.

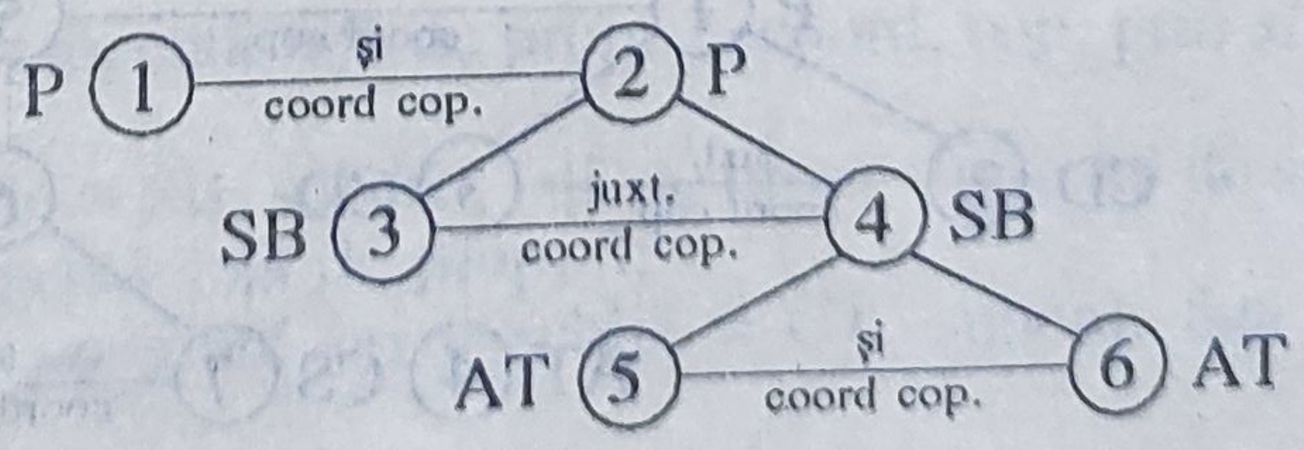

b) *acum* = c.c.t., expr. prin adv. de timp;
ca = adv. de comp., fără funcție sintactică;
greu = nume pred., expr. prin adv. de mod, gr. poz.;
de departe = atr. adv., expr. prin prep. simplă + adv. de loc, gr. poz.;
din vreme = c.c.m., expr. prin loc. adv.;
degrabă = c.c.m., expr. prin adv. de mod, gr. poz.;

c) Drum, drumeag, drumuleț, drumușor, drumeț, a drumeți, drumeție, drum-de-fier;

Pădure, pădurice, pădurar, pădurărească, păduros, pădureț, a împăduri, împădurire, împădurit (adj.), neîmpădurit, a reîmpăduri, reîmpădurire, reîmpădurit (adj.).

24.

a) 1. *Vru* = P, coord. adv. prin dar cu prop. 5, reg. față de prop. 2 și 3;

2. *să spună* ceva = CD, subord. față de prop. 1 (are rol de c.d. al verbului tranz. *vru*), coord. cop. prin juxt. cu prop. 3;

3. pesemne *să destăinuie* acea idee = CD, subord. față de prop. 1 (are rol de c.d. al verbului tranz. *vru*), regentă față de prop. 4, coord. cop. prin juxt. cu prop. 2;

4. care îi *copleșise* în clipele acelea sufletul = AT det., neizolată, subord. față de prop. 3 (are rol de atr. al subst. *idee*);

5. dar *avu* puterea = P, regentă față de prop. 6, coord. adv. prin *dar* cu prop. 1;

6. *s*-o *păstreze* numai pentru el = AT det., neizolată, subord. față de prop. 5 (are rol de atr. al subst. *puterea*), regentă față de prop. 7 și 8;

7. tocmai pentru ca *s*-o *poată* pesemne pune în aplicare = CS, subord. față de prop. 6, coord. cop. prin *și* cu prop. 8;

8. și *să rămînă secretul* lui = CS, subord., față de prop. 6, coord. cop. prin *și* cu prop. 7;

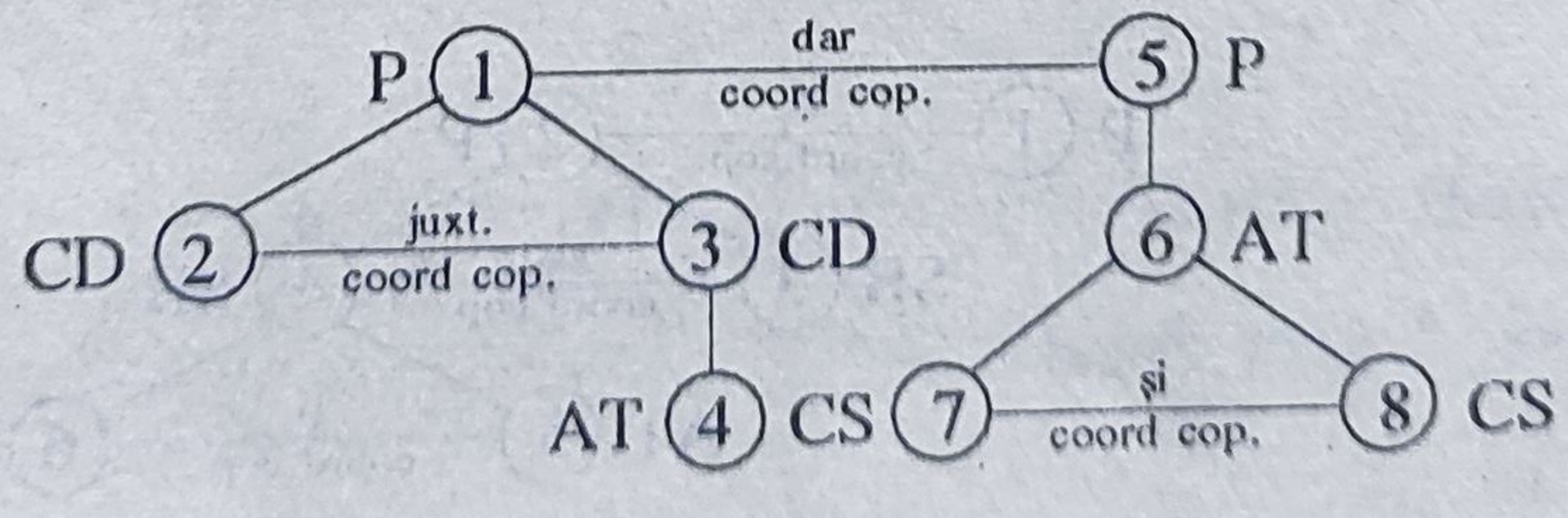

b) *și* = conj. coord. cop. simplă, fără funcție sintactică;
să rămînă secretul = pred. nom., expr. prin verb cop., conj. a III-a, conj., prez., pers. a III-a, sg., act., intranz., reg., f. afirm. + nume predicativ, expr. prin subst. com., simplu, n., sg., N., art. cu art. hot. *-l*;
lui = atr. pron. gen., expr. prin pron. pers., pers. a III-a, sg., masc., G.

c) *ceva* = format prin compunere din *ce* + *va*;
pesemne = format prin compunere din *pe* + *semne*;
a destăinui = format prin derivare cu prefixul *des-* din *a tăinui*;
putere = format prin derivare cu suf. *-ere* din *a putea*;
aplicare = format prin derivare cu suf. *-are* din *a aplica*.

25.

a) 1. *Nu uitați*... dom' sublocotenent = P, regentă față de prop. 2;
2. că *sînt* și cu *sergent* = CD, subord. față de prop. 2 (are rol de c.d. al verb. tranz. *nu uitați*);
3. *zise* artileristul cu acea expresie ca de petrecere = P i., regentă față de prop. 4;
4. care *atrăsese* atenția tuturor = AT explicativă, izolată, subord. față de prop. 3 (are rol de atr. al subst. *expresie*), regentă față de prop. 5;
5. de cînd *venise* = CT, subord. față de prop. 4.

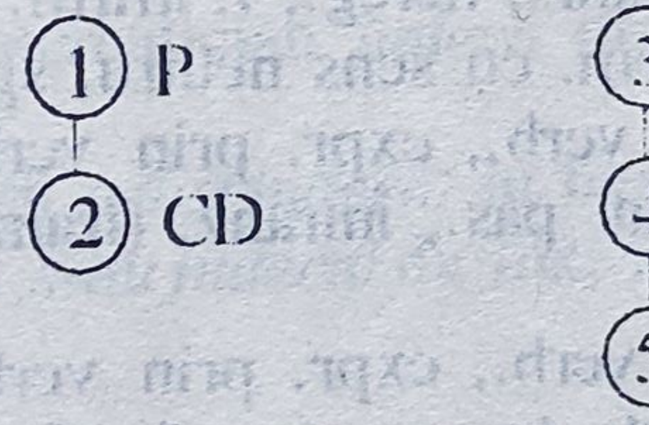

b) *eu* = sub., expr. prin pron. pers., pers. I, sg., N.;
care = sub., expr. prin pron. rel., N.;
tuturor = atr. pron. gen., expr. prin pron. nehot., pl., G.
c) de cînd venise = *de la venirea* lui.

26.

a) 1. Și *una e* = P, regentă față de prop. 2, coord. cop. prin *și* cu prop. 4;
2. *să mori* la datorie = SB, subord. față de prop. 1 (are rol de sub. al pred. nom. *una e*), regentă față de prop. 3;
3. cînd te *izbește* un glonț ori o schijă = CT, subord. față de prop. 2;

4. și *alta e* = P, regentă față de prop. 5 și 6, coord. cop. prin *și* cu prop. 1;

5. *să fii legat* de un stîlp = SB, subord. față de prop. 4 (are rol de sub. al pred. nom. *alta e*), coord. cop. prin *și* cu prop. 6;

6. și *să te execute* plutonul de execuție = SB, subord. față de prop. 4 (are rol de sub. al pred. nom. *alta e*), coord. cop. prin *și* cu prop. 5.

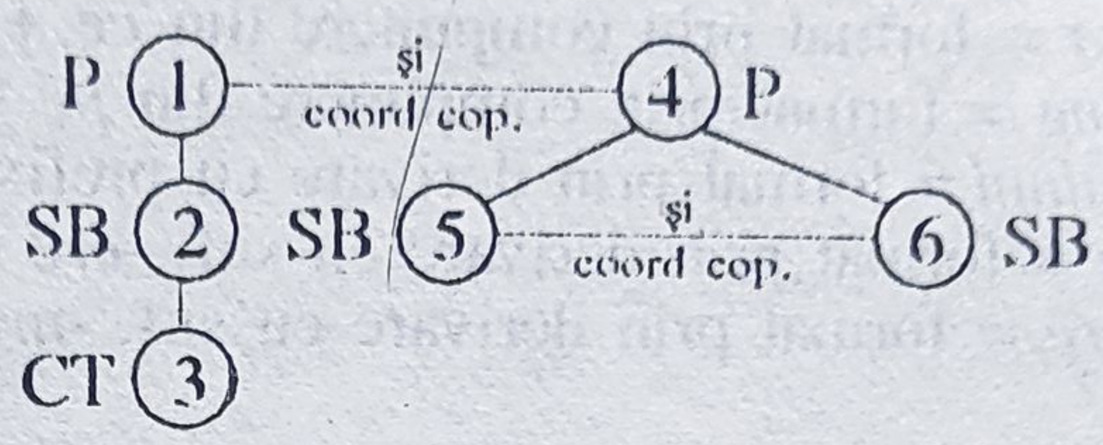

b) *una e* = pred. nom., expr. prin verb cop., conj. a IV-a, ind., prez., pers. a III-a, sg., act., intranz., nereg., f. afirm. + nume predicativ antepus, expr. prin pron. nehot., fem. cu sens neutru, sg., N.;

să mori = pred. verb., expr. prin verb pred., conj. a IV-a, conj., prez., pers. a II-a, sg., act., intranz., reg., f. afirm.;

izbește = pred. verb., expr. prin verb pred., conj. a IV-a, ind., prez., pers. a III-a, sg., act., tranz., reg., f. afirm.;

alta e = pred. nom., expr. prin verb cop., conj. a IV-a, ind., prez., pers. a III-a, sg., act., intranz., nereg., f. afirm. + nume pred. antepus, expr. prin pron. nehot., fem. cu sens neutru, sg., N.;

să fii legat = pred. verb., expr. prin verb pred., conj. I, conj., prez., pers. a II-a, sg., diat. pas., intranz. (tranz. la diat. act.), reg., f. afirm.;

să execute = pred. verb., expr. prin verb pred., conj. I, conj., prez., pers. a III-a, sg., act., tranz., reg., f. afirm.

c) a lega, legare, legător, legătorească, legătură, legăturică, legătorie, a dezlega, dezlegare, dezlegat, legat (adj.) legat (subst.).

27.

a) 1. Asta *nu e important* = P, coord. cop. prin juxt. cu prop. 3, 6 și 8;

2. *a răspuns* colonelul german = P i.

3. *urmează* = P, regentă față de prop. 4, coord. cop. prin juxt. cu 1, 6 și 8;

4. *să declarați* la cercetări = SB, subord. față de prop. 3 (are rol de sub. al verbului impers. *urmează*), regentă față de prop. 5;

5. de ce (se subînțelege: *l-ați omorît*) = CD, subord. față de prop. 4 (are rol de c.d. al verbului tranz. *să declarați*);

6. *fapt e* = P, reg. față de prop. 7, coord. cop. prin juxt. cu prop. 1 și 3, prin *și* cu prop. 8;

7. că *l-ați omorît* = SB, subord. față de prop. 6 (are rol de sub. al pred. nom. *fapt e*);

8. și *trebuie* = P, reg. față de prop. 9, coord. cop. prin *și* cu prop. 1, 3 și 6;

9. *să fiți judecați* cu toții = SB, subord. față de prop. 8 (are rol de sub. al verbului impers. *trebuie*).

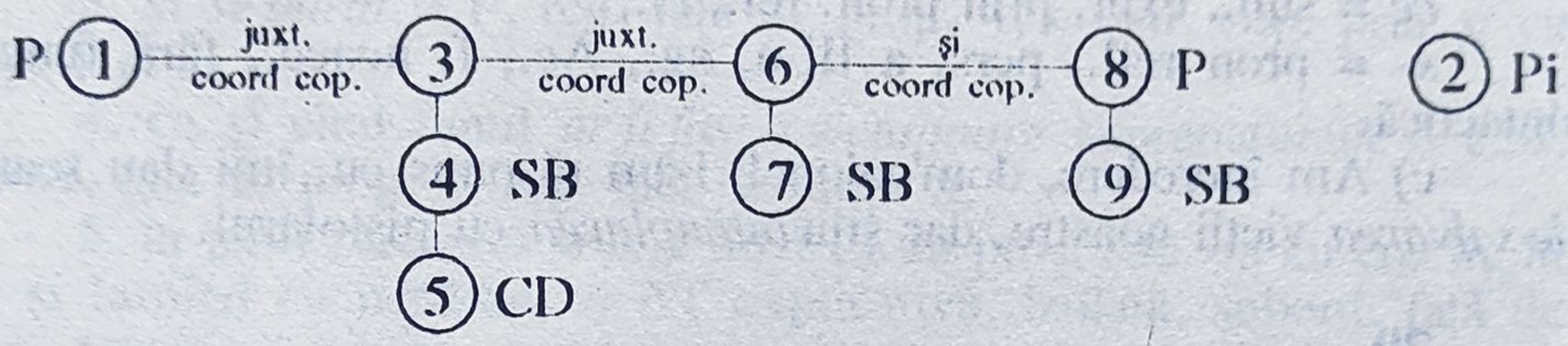

b) *asta* = sub., expr. prin pron. dem. de aprop., fem. cu sens neutru, sg., N.;

nu e important = pred. nom., expr. prin verb cop., conj. a IV-a, ind., prez., pers. a III-a, sg., ac., intranz., nereg., f. neg. + nume pred., expr. prin adj. propriu-zis, var., 2 term., 4 forme, n., sg., N., gr. poz.

c) Un bun matematician *judecă* problema înainte a o rezolva. (diat. act.)

Cel care a greșit *a fost judecat* în fața detașamentului. (diat. pas.)

Cei doi vecini *s-au judecat* de mai multe ori. (diat. refl.)

28.

a) 1. *Am* încredere, dom' colonel = P, coord. cop. prin juxt. cu prop. 3 și 5;

2. i-*am răspuns eu* = P i.;

3. *îmi dau seama* = P, reg. față de prop. 4. coord. cop. prin juxt. cu prop. 1 și coord. adv. prin *dar* cu prop. 5;

4. că ne-*ați salvat* viața = CI, subord. față de prop. 3 (are rol de c. i. al loc. verb. intranz. *îmi dau seama*);

5. dar *nu știu* = P, reg, față de prop. 6, coord. adv. prin *dar* cu prop. 1 și 3;

6. ce *s-a întîmplat* cu pistolarul = CD, subord. față de prop. 5 (are rol de c. d. al verb. tranz. *nu știu*).

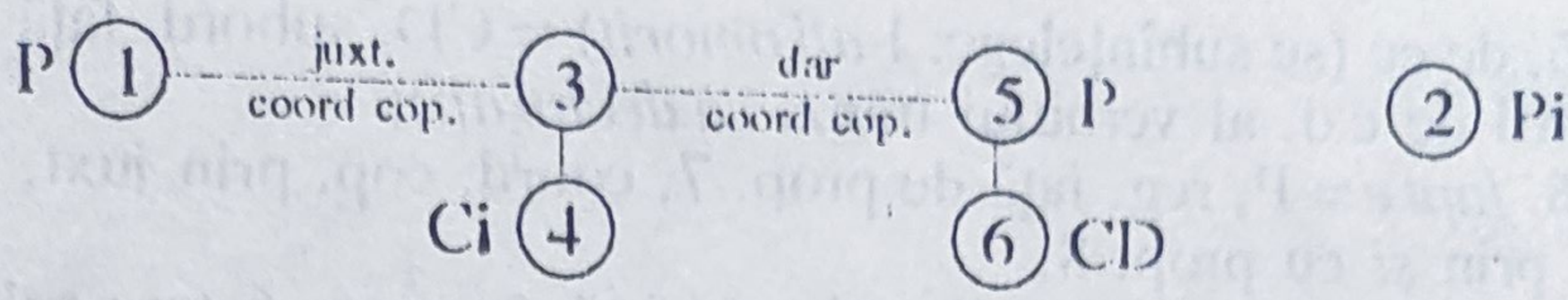

b) *i-* = c.i., expr. prin pron. pers., pers. a III-a, sg., D., f. neacc.;
eu = sub., expr. prin pron. pers., pers. I, sg., N.;
îmi = pron. refl., pers. a III-a, sg., D., f. neacc., fără funcție sintactică;
ne = atr. pron., expr. prin pron. pers., pers. I, pl., D., f. neacc.;
ce = sub., expr. prin pron. rel., N.;
s- = pron refl., pers. a III-a, sg., Ac., f. neacc., fără funcție sintactică.

c) Am încredere, dom'colonel, i-am răspuns eu, îmi dau seama *de salvarea* vieții noastre, dar știu *întîmplarea* cu pistolarul.

29.

a) 1. *Vrură* = P, reg. față de prop. 2, coord. adv. prin *dar* cu prop. 3 și 4;
2. *să salute* = CD, subord. față de prop. 1 (are rol de c.d. al verb. tranz. *vrură*);
3. dar palidul ofițer le *făcu* un semn de nerăbdare = P, coord. adv. prin *dar* cu prop. 1, coord. cop. prin *și* cu prop. 4;
4. și le *spuse* ... trecînd însă sub tăcere amănuntul = P, reg. față de prop. 5 și 6, coord. cop. prin *și* cu prop. 1 și 3;
5. ceea ce comandantul său îi *spusese* lui = CD, subord. față de prop. 4 (are rol de c. d. al verbului tranz. *spuse*);
6. că *erau* atît de *vulnerabili* = AT det., neizolată, subord. față de prop. 4 (are rol de atr. al subst. *amănuntul*), reg. față de prop. 7;
7. cum îi *atrăsese atenția* colonelul = CM, subord. față de prop. 6.

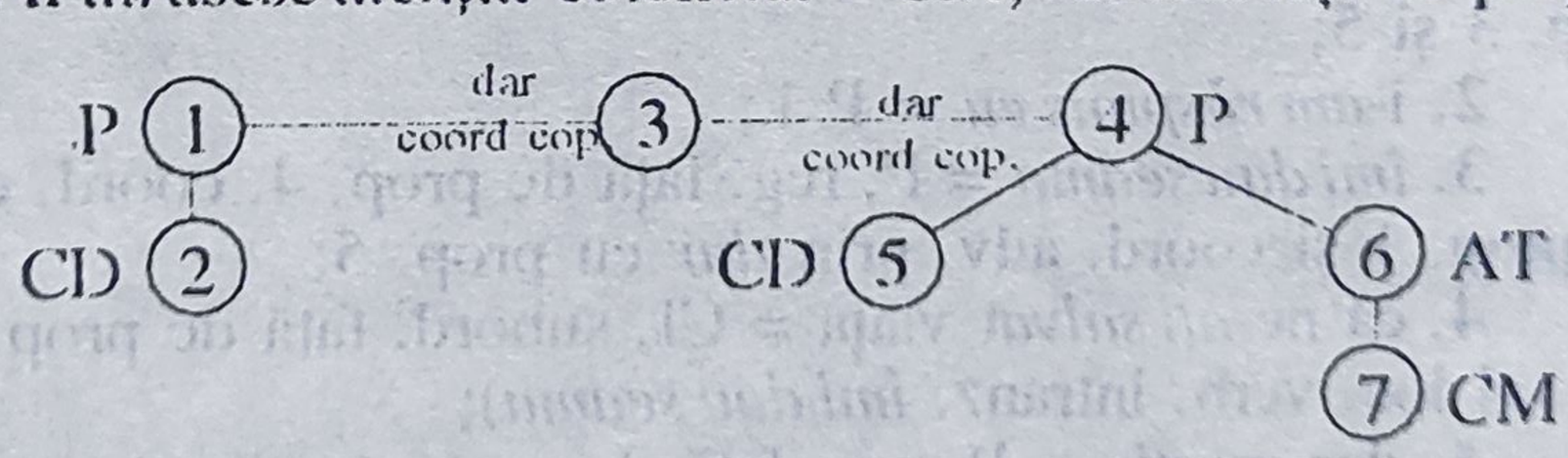

b) *palidul* = atr. adj., expr. prin adj. propriu-zis, var., 2 term., 4 forme, masc., sg., N., gr. poz.;
de nerăbdare = atr. subst. prep., expr. prin prep. simplă + subst. com., simplu, fem., sg., Ac., neart.;

său = atr. adj., expr. prin adj. pron. pos., masc., sg., N. (se acordă cu subst. *comandantul*);

c) Nu știu[1]/ *ceea ce* s-a întîmplat.[2]/

30.

a) 1. Nimeni *nu*-l *văzuse* certînd sau înjurînd vreun tunar = P, coord. adv. prin *dar* cu prop. 2, coord. cop. prin *și* cu prop.3;

2. dar (pred. subînțeles: *nu*-l *văzuse*) nici glumind cu ei = P, coord. adv. prin *dar* cu prop. 1, coord. cop. prin *și* cu prop. 3;

3. și *se purta* = P, reg. față de prop. 4, coord. cop. prin *și* cu prop. 1 și 2;

4. ca și cînd tunul *ar fi fost o viețuitoare* supranaturală = CM, subord. față de prop. 3, reg. față de prop. 5;

5. în jurul căreia *nu* te *poți* hlizi ca un prost sau sta cu cracile în sus și fumînd cu nepăsare = AT explicativă, izolată, subord. față de prop. 4 (are rol de atr. al subst. *viețuitoare*).

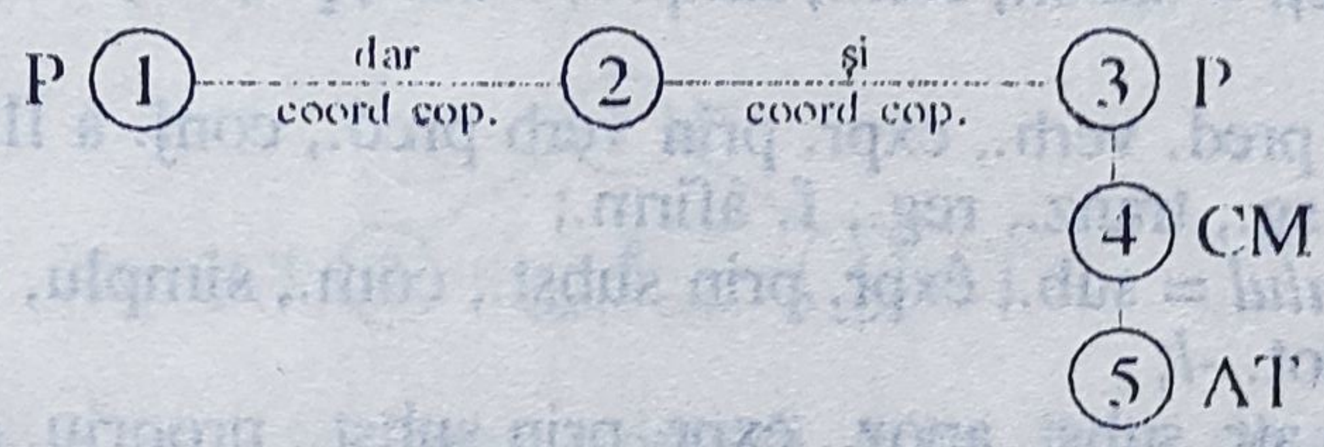

b) *nimeni* = sub., expr. prin pron. neg., N.;

-l = c. d., expr. prin pron. pers., pers. a III-a sg., masc., Ac., f. neacc.;

cu ei = c. i., expr. prin. prep. simplă + pron. pers., pers. a III-a, pl., masc., Ac., f. acc.;

se = pron. refl., pers. a III-a, sg., Ac., f. neacc., fără funcție sintactică;

în jurul căreia = c. c. l., expr. prin loc. prop. + pron. rel., fem., sg., G;

te = pron. refl., pers. a II-a, sg., Ac., f. neacc., fără funcție sintatică.

c) ca și cum, de parcă.

31.

a) 1. Băieți, ...*ochiți* bine și fără frică = P, coord. cop. prin juxt. cu prop. 3

2. *zise* caporalul Ana = P i.;

3. *nu trageți* fără rost = P, reg. față de prop. 4, coord. cop. prin juxt. cu prop. 1;

4. că ... *o să fie mai greu* = CZ, subord. față de prop. 3, reg. față de prop. 5;

5. dacă îl *lăsăm* = CT, subord. față de prop. 4, reg. față de prop. 6;

6. *să se apropie* = CI, subord. față de prop. 5 (are rol de c. i. al verb. tranz. cu c. d. *lăsăm*).

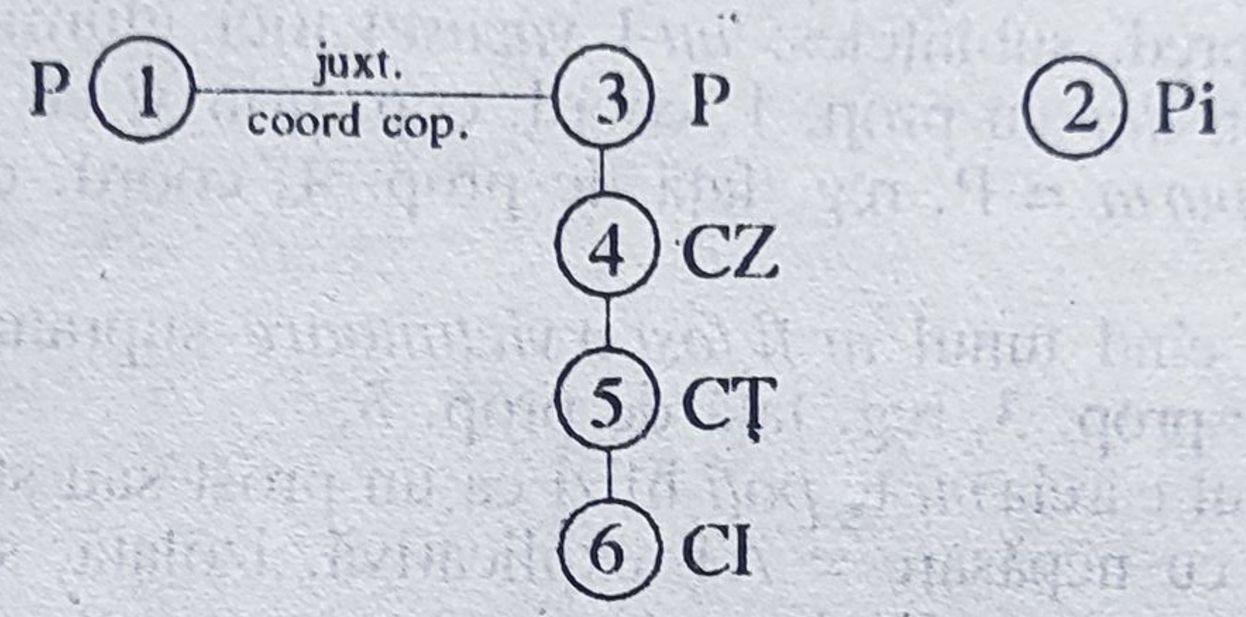

b) *Băieți* = subst., com., simplu, masc., pl., V., neart., fără funcție sintactică;

zise = pred. verb., expr. prin verb pred., conj. a III-a, ind., p. s., pers. a III-a sg., tranz., reg., f. afirm.;

caporalul = sub., expr. prin subst., com., simplu, masc., sg., N., art. cu art. hot. *-l*;

Ana = atr. subst. apoz., expr. prin subst., propriu, simplu, masc., sg., N., art. cu art. hot. *-a*.

c) bine – rău; a apropia – a depărta; greu – ușor.

32.

a) 1. *Nu loviră* pe nimeni = P, coord. adv. prin *dar* cu prop. 2;

2. dar sub protecția lor atacanții îndepărtați *începură* = P, reg. față de prop. 3, coord. adv. prin *dar* cu prop. 1;

3. *să facă* salturi lungi trăgînd și ei din mers și făcînd un zgomot de luptă = CD, subord. față de prop. 2 (are rol de c. d. al verb tranz. *începură*), reg. față de prop. 4;

4. care *paralizâ* pentru cîteva clipe întreaga baterie = AT det., neizolată, subord. față de prop. 3 (are rol de atr. al subst. *zgomot*).

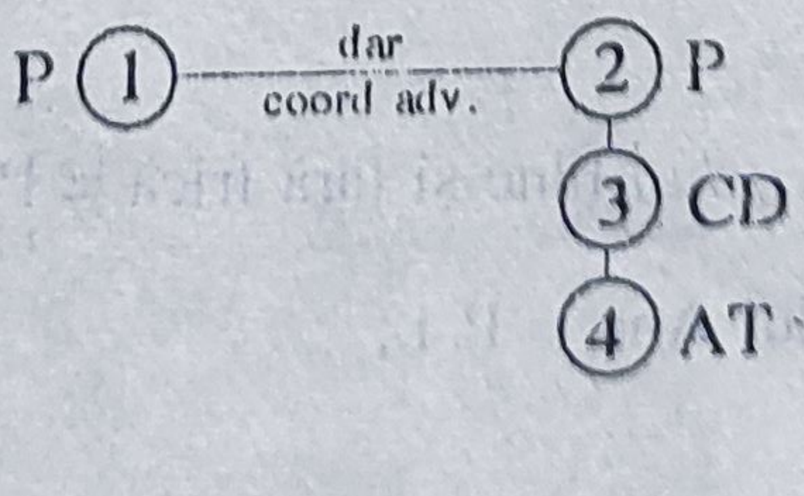

b) *pe nimeni* = c.d., expr. prin. prep. simplă + pron. neg., N.;
lor = atr. pron. gen prin pron. pers., pers. a III-a, pl., G.;
ei = sub., expr. prin pron. pers., pers. a III-a, pl., N.;
care = sub., expr. prin pron. rel., N.

c) *care* = pronume și *care* = subst. *car* la pl.;
baterie = subunitate de artilerie, *baterie* = vas cu gheață în care se pun sticle cu băutură, *baterie* = sursă de electricitate și *baterie* = ansamblu de instrumente de percuție.

33.

a) 1. Aceste pîrîituri *creau* impresia = P, reg. față de prop. 2 și 3;
2. că poziția artileriștilor *e asaltată* din toate părțile de un inamic numeros = AT det., neizolată, subord. față de prop. 1 (are rol de atr. al subst. *impresia*), coord. cop. prin *și* cu prop. 3;
3. și că sfîrșitul lor se *apropia* = AT, det., neizolată, subord. față de prop. 1 (are rol de atr. al subst. *impresia*), coord. cop. prin *și* cu prop. 2.

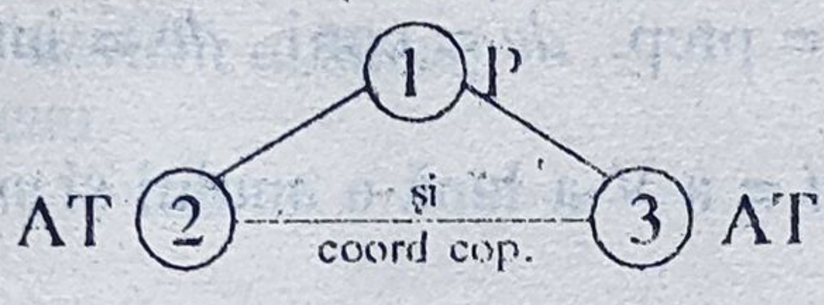

b) *aceste* = atr. adj., expr. prin adj. pron. dem. de aprop., fem., pl., N. (se acordă cu subst. *pîrîituri)*;
artileriștilor = atr. subst. gen., expr. prin subst., com., simplu, masc., pl., G., art. cu art. hot. *-lor*;
toate = atr. adj., expr. prin adj. nehot., fem., pl., Ac. (se acordă cu subst. *părțile*);
numeros = atr. adj., expr. prin adj. propriu-zis, var., 2 term., 4 forme, masc., sg., Ac., gr. poz.;
lor = atr. pron. gen., expr. prin pron. pers., pers. a III-a, pl., G.
c) pîrîituri = zgomote; impresie = senzație; poziție = amplasament; artileriști = tunari; părți = direcții; inamic = dușman, vrăjmaș; sfîrșit = moarte, distrugere.

34.

a) 1. Dar *poate* = P, regentă față de prop. 2;
2. că pistolarii ... *nu putuseră* totuși = SB, subord. față de prop. 1 (are rol de sub. al adv. pred. *poate*), reg. față de prop. 3 și 5;

3. deși *văzuseră* = CV, subord. față de prop. 3, reg. față de prop. 4;

4. că *erau* aproape de ea = CD, subord. față de prop. 3 (are rol de c. d. al verb tranz. *văzuseră*);

5. *să*-și mai *continue* salturile lor lungi = CD, subord. față de prop. 2 (are rol de c. d. al verb. tranz. *nu putuseră*).

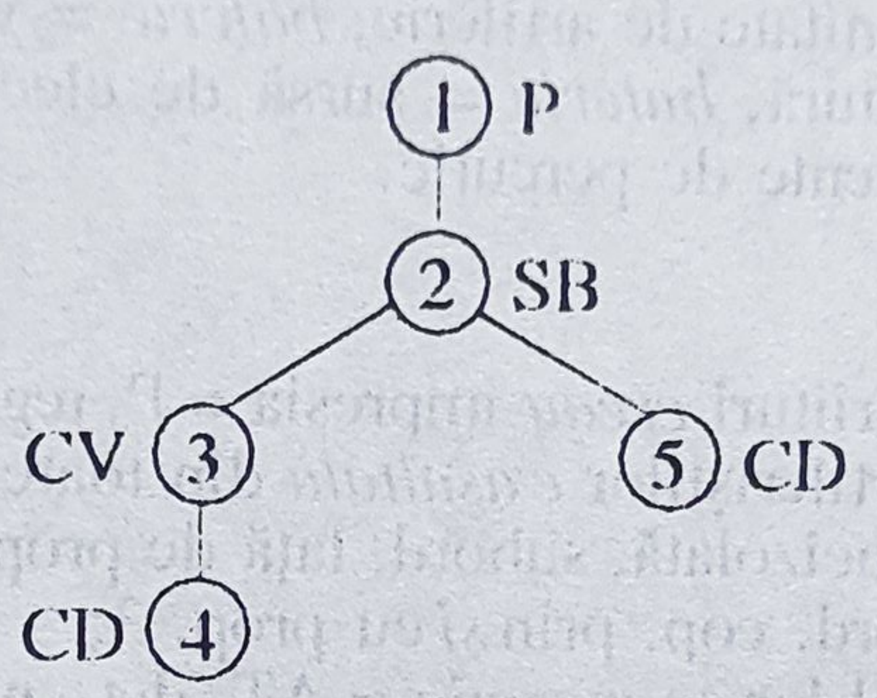

b) cu toate că, chiar dacă, măcar că.

c) *dar* = conj. coord. adv. și *dar* = cadou; *poate* = verbul *a putea* și *poate* = adverb; *de* = prep., *de* = conj., *de* = interj. și *de* = pron. rel. (regional);

mai = adv., *mai* = a V-a lună a anului și *mai* = ciocan de lemn.

35.

a) 1. Pe el *nu*-l *speriaseră* exploziile = P, coord. cop. prin juxt. cu prop. 2 și 3;

2. *se uitase* = P, coord. cop. prin juxt. cu prop.1 și prin *și* cu prop. 3;

3. *și văzuse* = P, reg. față de prop. 4, coord. cop. prin *și* cu prop. 1 și 2;

4. din care parte *veneau* acei atacanți = CD, subord. față de prop. 3 (are rol de c. d. al verb. tranz. *văzuse*), reg. față de prop. 5;

5. care *țineau* bateria sub focul pistoalelor, împiedicîndu-i pe tunari = AT det., neizolată, subord. față de prop. 4 (are rol de atr. al subst. *atacanți*), reg. față de prop. 6;

6. *să se ridice* o secundă pentru a arunca la rîndul lor cu grenade în ei = CI, subord. față de prop. 5 (are rol de c. i. al verb. tranz. cu c. d. *împiedicînd*), reg. față de prop. 7;

7. care îi *asaltau* = AT det., neizolată, subord. față de prop. 6 (are rol de atr. al pron. dem. de dep. *ei*).

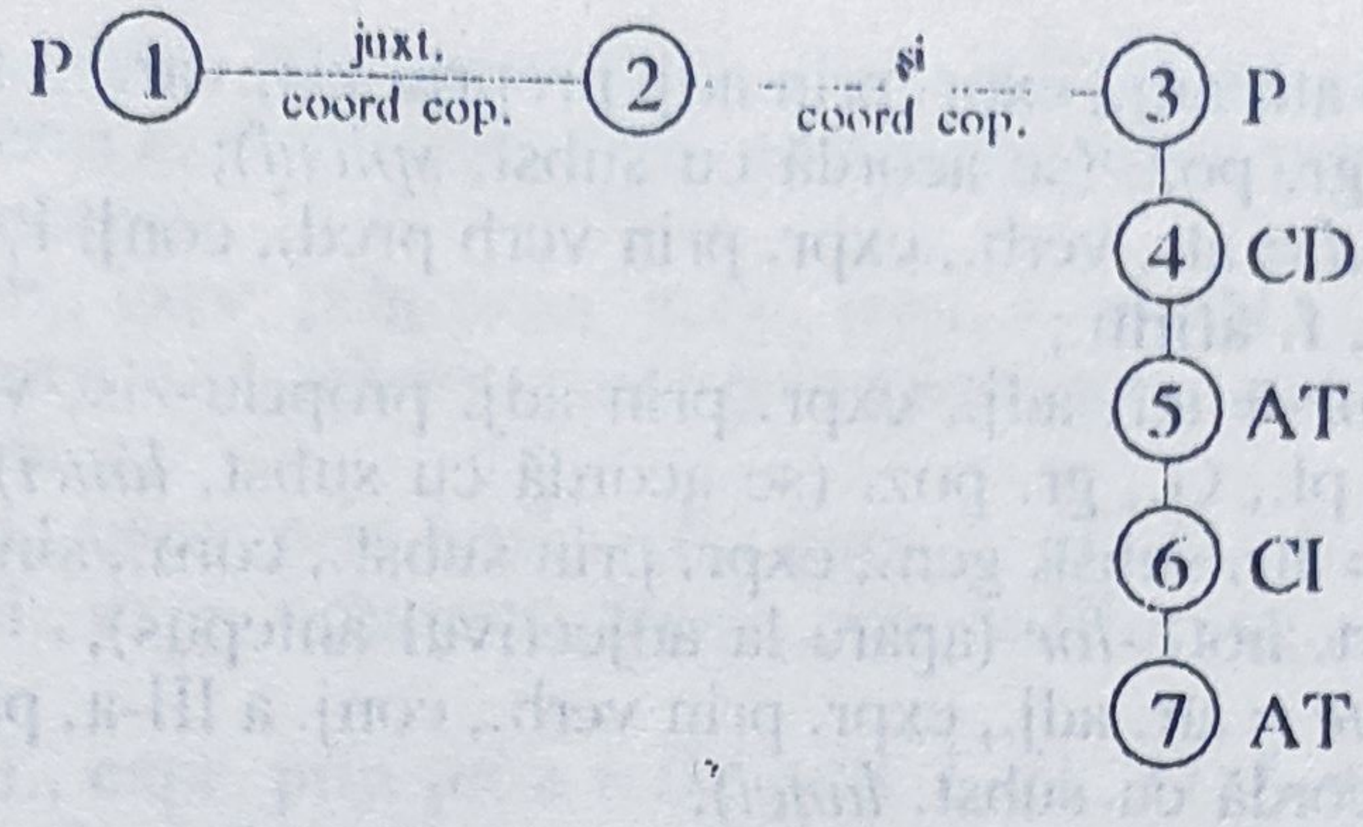

b) *care* (prop. 5) = sub., expr. prin pron. rel., N.;
care (prop. 7) = sub., expr. prin pron. rel., N.

O b s e r v a ţ i e : *Care* (prop. 4) este adj. pron. relativ și îndeplinește funcţia de atr. adj. al subst. *parte*.

c) speriaseră = înspăimîntaseră, înfricoșaseră, tulburaseră;
văzuse = zărise, observase, descoperise, băgase de seamă;
împiedicînd = oprind;
a arunca = a azvîrli, a lansa;
asaltau = atacau.

36.

a) 1. De la holdele din Bărăgan, cu spicul greu atîrnînd sus în vîrful înaltelor lănci pierdute cîndva de oastea lui Darius, *am ştiut* = P, reg. faţă de prop. 2;

2. că tot ... *devine* pașnică *recoltă* = CD, subord. faţă de prop. 1 (are rol de c. d. al verb. tranz. am *ştiut*), reg. faţă de prop. 3;

3. ce ne *calcă* pămîntul = AT det., neizolată, subord. faţă de prop. 2 (are rol de atr. al pron. nehot. *tot*).

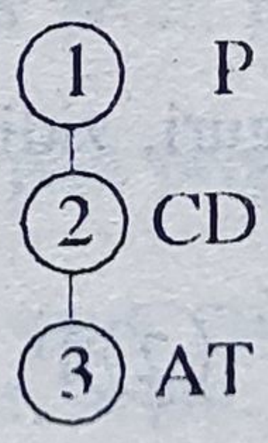

b) *din Bărăgan* = atr. subst. prep., expr. prin prep. simplă + subst., propriu, simplu, n., sg., (defectiv de nr.), Ac., neart.;
cu spicul = atr. subst. prep., expr. prin prep. simplă + subst., com., simplu, n., sg., Ac., art. cu art. hot. *-l*;

greu = atr. adj., expr. prin adj. propriu-zis, var., 2 term., 4 forme, n., sg., Ac., gr. poz. (se acordă cu subst. *spicul*);

afirmînd = atr. verb., expr. prin verb pred., conj. I, gerunziu, act., intranz., reg., f. afirm.;

înaltelor = atr. adj., expr. prin adj. propriu-zis, var., 2 term., 4 forme, fem., pl., G., gr. poz. (se acordă cu subst. *lănci*);

lănci = atr. subst. gen., expr. prin subst., com., simplu, fem., pl., G., art. cu art. hot. *-lor* (apare la adjectivul antepus);

pierdute = atr. adj., expr. prin verb., conj. a III-a, participiu, fem., pl., G. (se acordă cu subst. *lănci*);

lui Darius = atr. subst. gen., expr. prin subst., propriu, simplu, masc., sg., G., art. cu art. hot. proclitic *lui*;

ne = atr. pron. în D., expr. prin pron. pers., pers. I, pl., D., f. neacc.;

pașnică = atr. adj., expr. prin adj. propriu-zis, var., 2 term., 4 forme, fem., sg., N., gr. poz. (se acordă cu subst. *recoltă*).

c) *Recolta* din acest an a fost excelentă. (sub.)

Strîngerea *recoltei* s-a făcut la timp și fără pierderi. (atr. subst. gen.)

Prașila efectuată la timp înseamnă *recolte* mari de porumb. (nume pred.)

Irigațiile sporesc *recolta* obținută. (c.d.)

37.

a) 1. *Nu cerem* nimănui nimic = P, coord. adv. prin *însă* cu prop. 2;

2. însă oricine ... -l *numim* și prieten și vecine = P, reg. față de prop. 3, coord. adv. prin *însă* cu prop. 1;

3. dacă el *vrea* = CT, subord. față de prop. 2.

4. Aici și pîinea, sarea, noi o *avem* la masă = P, reg. față de prop.5;

5. căci *ne-am făcut*-o singuri, zidindu-ne o casă = CZ, subord. față de prop. 4.

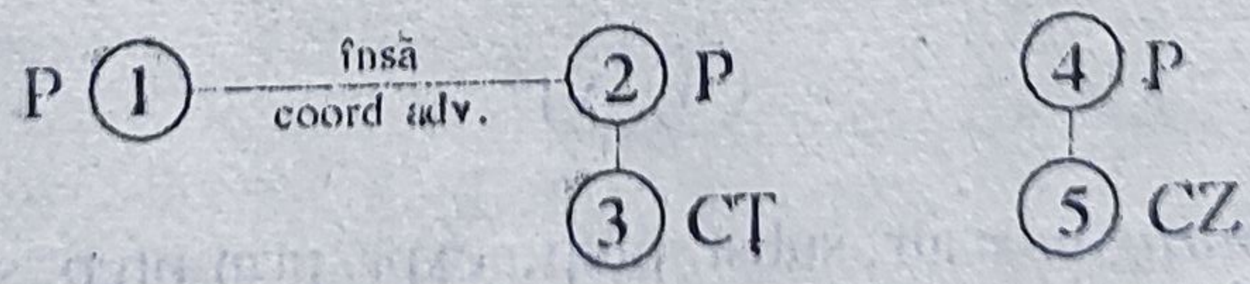

b) *nimănui* = c. i., expr. prin pron. neg., D.;
nimic = c. d., expr. prin pron. neg., Ac.;
oricine = c. d., expr. prin pron. nehot., Ac.;

el = sub., expr. prin pron. pers., pers. a III-a, sg., masc., N.;
-l = reluarea c. d. *oricine*, expr. prin pron. pers., pers a III-a, sg., masc., Ac., f. neacc.;
noi = sub., expr. prin pron. pers., pers. I, pl., N.;
o = reluarea c. d. *pîinea*, *sarea* prin pron. pers., pers. a III-a, sg., fem., Ac., f. neacc.;
ne = c. i., expr. prin pron. refl., pers. I, pl., D., f. neacc.;
-o = c. d., expr. prin pron. pers., pers. a III-a, sg., fem., Ac., f. neacc.;
ne = c. i., expr. prin pron refl., pers. I, pl., D. f. neacc.
c) căci = fiindcă, întrucît, deoarece, pentru că, din cauză că, din pricină că etc.

38.

a) 1. Cei din față *simțiră* = P. reg. față de prop. 2, coord. cop. prin *și* cu prop. 3
2. că i-*au pierdut* = CD, subord. față de prop. 1 (are rol de c. d. al verbului tranz. *simțiră*);
3. și *grăbiră* în trap pînă la un colț al malului = P, reg. față de prop. 4, coord. cop. prin *și* cu prop. 1;
4. de unde *începea* o pădure de plopi pe o limbă de pămînt îngustă = AT explicativă, izolată, subord. față de prop. 3 (are rol de atr. al subst. *colț*)

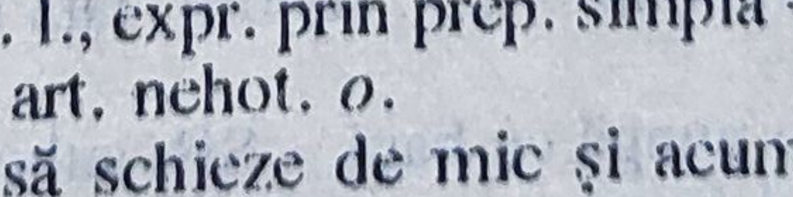

b) *l-* = c. d., expr. prin pron. pers., pers. a III-a , pl., Ac., f. neacc.;
în trap = c. c. m., expr. prin prep. simplă + subst. com., simplu, n., sg., Ac., neart.;
pînă la un colț = c. c. l., expr. prin prep. compusă + subst. com., simplu, n., sg., Ac., art. cu art. nehot. *un*;
de unde = c. c. l., expr. prin prep. simplă + adv. rel. de loc;
pe o limbă = c. c. l., expr. prin prep. simplă + subst. com., simplu, fem., sg., Ac., art. cu art. nehot. *o*.
c) El a învățat să schieze de mic și acum are șansa să ajungă campion.

39

a) 1. Ceilalți îl *însoțiră* pe Șușteru pînă la locul = P, reg. față de prop. 2;

2. unde albia rîului *se vedea* întinzîndu-se drept înainte – o dîră de cretă = AT det., neizolată, subord. față de prop. 1 (are rol de atr. al subst. *locul*), reg. față de prop. 3;

3. ce *nu se* mai *isprăvea* nicăieri = AT det., neizolată, subord. față de prop. 2 (are rol de atr. al subst. *dîră*).

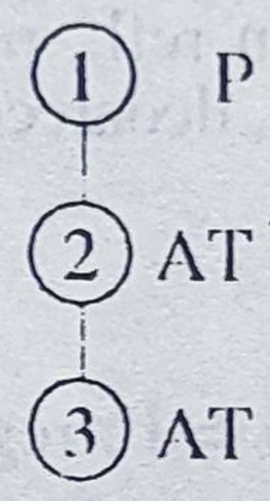

b) *ce* = sub., expr. prin pron. rel., invar., N;

nu se isprăvea = pred. verb., expr. prin verb pred., conj. a IV-a, ind., imp., pers. a III-a, sg., diat. refl., intranz., reg., f. neg.;

mai = c. c. m., expr. prin adv. de mod;

nicăieri = c. c. l., expr. prin adv. de loc.

c) a însoți = a întovărăși, a escorta, a urma;

albie = matcă, curs.

40.

a) 1. Și aducîndu-și aminte de o vorbă auzită de mai multe ori de la tat-său ... înainte de a aţipi în căruță *își zice* = P, reg. față de prop. 2 și 3.

2. de banul nemuncit nici praful *nu se alege* = AT (apoziţională), subord. față de prop. 1 (are rol de atr. apoz. al subst. *vorbă*);

3. că el ... *ar duce*-o la primărie ori la domnul șef de jandarmi = CD, subord. față de prop. 1 (are rol de c. d. al verbului tranz. *își zice*), reg. față de prop. 4 și 5;

4. chiar de *nu* l-*ar întreba* nimeni = CV, subord. față de prop. 3;

5. dacă i *s-ar întîmpla* = CT, subord. față de prop. 3, reg. față de prop. 6;

6. *să găsească* o pungă cu bani = SB, subord. față de prop. 5 (are rol de sub. al verbului impers. *s-ar întîmpla*).

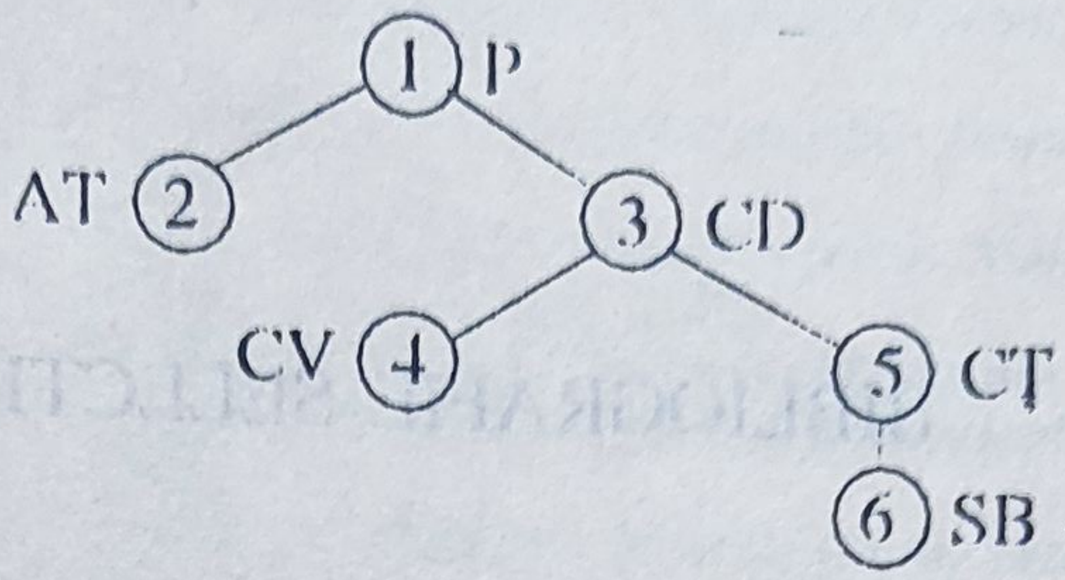

b) *de banul* = c. i., expr. prin subst. com., simplu. masc., sg., Ac, art. hot. *-l*;

nemuncit = atr. adj., expr. prin adj., var., 2 term., 4 forme, masc., sg., Ac.;

prafiul = sub., expr. prin subst. com., simplu, n., sg., N., art. cu art. hot. *-l*;

nu s-alege = pred. verb., expr. prin verb pred., conj. a III-a, ind., prez., pers. a III-a, sg., refl., intranz., reg., f. neg.

c) aducîndu-și aminte = cînd și-a adus aminte;

înainte de a aţipi = înainte să aţipească.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Academia Republicii Socialiste România, *Gramatica limbii române*, ediția a doua, tiraj nou, Editura Academiei R.S. România, București, 1966, vol. I–II.

AVRAM, MIOARA, *Gramatica pentru toți*, Editura Academiei R.S.România, București, 1986.

AVRAM, MIOARA, BRÎNCUȘ, GRIGORE, BULGĂR, GHEORGHE, CIOMPEC, GEORGETA, DIACONESCU, ION, HRISTEA THEODOR (coordonator), BOGZA–IRIMIE, RODICA, ȘUTEU, FLORA, *Sinteze de limba română*, Ediția a treia revăzută și din nou îmbogățită, Editura Albatros, București, 1984.

CONSTANTINESCU–DOBRIDOR, GH., *Morfologia limbii române*, Editura Științifică, București, 1974.

CIOMPEC, GEORGETA, DOMINTE, CONSTANTIN, FORĂSCU, NARCISA, GUȚU–ROMALO, VALERIA, VASILIU, EMANUEL, *Limba română contemporană. Fonetica. Fonologia. Morfologia.* (sub coordonarea acad. Ion Coteanu), Ediție revizuită și adăugită, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1985.

COTEANU, ION, *Gramatica de bază a limbii române*, Editura Albatros, București, 1982.

COTEANU, ION, FORĂSCU, NARCISA, BIDU–VRÎNCEANU, ANGELA, *Limba română contemporană. Vocabularul*, Ediție revizuită și adăugită, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1985.

DIACONESCU, ION, *Infinitivul în limba română*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977.

DIACONESCU, ION, *Probleme de sintaxă a limbii române actuale*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989.

DIMITRIU, C., *Gramatica limbii române explicată. Morfologia*, Editura Junimea, Iași, 1979.

HODIȘ, VIOREL, *Apoziția și propoziția apozitivă*, Editura Științifică, București, 1990.

IORDAN, IORGU, GUȚU–ROMALO, VALERIA, NICULESCU, ALEXANDRU, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, Editura Științifică, București, 1967.

IORDAN, IORGU, ROBU, VLADIMIR, *Limba română contemporană*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978.

IRIMIA, DUMITRU, *Structura gramaticală a limbii române. Verbul*, Editura Junimea, Iași, 1976.
IRIMIA, DUMITRU, *Structura gramaticală a limbii române. Sintaxa*, Editura Junimea, Iași, 1983.
IRIMIA, DUMITRU, *Structura gramaticală a limbii române. Numele și pronumele. Adverbul*, Editura Junimea, Iași, 1987.
KIRÁLY, FRANCISC, *Lexicul limbii române*, Tip. Universității din Timișoara, 1983.
METEA, ALEXANDRU, DRINCU, SERGIU, *Analize gramaticale*, Editura Facla, Timișoara, 1974.
METEA, ALEXANDRU, DRINCU, SERGIU, *Modele și teste rezolvate de analiză gramaticală pentru admiterea în licee și învățământul superior*, Editura Petrion, București, 1992.
NEAMȚU, G.G., *Elemente de analiză gramaticală*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.
NEAMȚU, G.G., *Predicatul în limba română*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.
NICOLESCU, AUREL, *Probleme de analiză a frazei*, Editura Științifică, București, 1969.
NICOLESCU, AUREL, *Probleme de sintaxă a propoziției*, Editura Științifică, București, 1970.
SÎRBU, RICHARD, *Antonimia lexicală în limba română*, Editura Facla, Timișoara, 1977.
ȘERBAN, VASILE, EVSEEV, IVAN, *Vocabularul românesc contemporan*, Editura Facla, Timișoara, 1978.
VINȚELER, ONUFRIE, *Probleme de sinonimie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.

CUPRINS

Cuvînt înainte (*Alexandru Metea*) 5
Abrevieri (*Alexandru Metea*) 6
Izvoare 9
VOCABULARUL 11
Structura vocabularului (*Alexandru Metea*) 12
Îmbogățirea vocabularului (*Alexandru Metea*) 16
Familia lexicală (*Alexandru Metea*) 22
Cuvinte monosemantice și polisemantice (*Alexandru Metea*) 24
Sinonimele (*Constantin Vintilescu*) 27
Omonimele (*Constanța Deate*) 28
Antonimele (*Constantin Vintilescu*) 31
Paronimele (*Constanța Deate, Alexandru Metea*) 33
MORFOLOGIA 37
Substantivul (*Margareta Ocolișan*) 38
Articolul (*Margareta Ocolișan*) 41
Adjectivul (*Eugenia Felicia Gligor*) 44
Pronumele (*Adriana Balea*) 47
Numeralul (*Florica Popa*) 50
Verbul (*Elena Marinescu*) 52
Adverbul (*Ileana Alexeev*) 61
Prepoziția (*Ileana Alexeev*) 64
Conjuncția (*Ileana Alexeev*) 65

Interjecția (*Ileana Alexeev*) 67
Analiza morfologică (*Alexandru Metea*) 69
SINTAXA PROPOZIȚIEI ȘI A FRAZEI 75
Subiectul (*Ileana Alexeev*) 76
Propoziția subordonată subiectivă (*Ileana Alexeev*) 78
Predicatul (*Florica Petreanu*) 82
Propoziția subordonată predicativă (*Alexandru Metea*) 86
Atributul (*Alexandru Metea*) 90
Propoziția subordonată atributivă (*Alexandru Metea*) 93
Complementul direct (*Silvia Rogobete*) 98
Propoziția subordonată completivă directă (*Silvia Rogobete*) 100
Complementul indirect (*Florica Maria Pușcaș*) 102
Propoziția subordonată completivă indirectă (*Florica Maria Pușcaș*) . 106
Complementul circumstanțial de loc (*Silvia Rogobete*) 107
Propoziția subordonată circumstanțială de loc (*Silvia Rogobete*) ... 109
Complementul circumstanțial de timp (*Virginia Macovei*) 111
Propoziția subordonată circumstanțială de timp (*Virginia Macovei*) 114
Complementul circumstanțial de mod (*Florica Maria Pușcaș*) 117
Propoziția subordonată circumstanțială de mod (*Florica Maria Pușcaș*) 119
Complementul circumstanțial de cauză (*Adriana Balea*) 121
Propoziția subordonată circumstanțială de cauză (*Adriana Balea*) 123
Complementul circumstanțial de scop (*Alexandru Metea*) 125
Propoziția subordonată circumstanțială de scop (*Alexandru Metea*) ... 126
Complementul circumstanțial condițional (*Florica Popa*) 128
Propoziția subordonată circumstanțială condițională (*Florica Popa*) .. 129
Complementul circumstanțial concesiv (*Alexandru Metea*) 131
Propoziția subordonată circumstanțială concesivă (*Alexandru Metea*) .. 133
Complementul circumstanțial consecutiv (*Alexandru Metea*) 135
Propoziția subordonată circumstanțială consecutivă (*Alexandru Metea*) 136
ANALIZA SINTACTICĂ A PROPOZIȚIEI ȘI A FRAZEI 139
Analiza sintactică a propoziției (*Silvia Rogobete*) 140
Analiza sintactică a frazei (*Alexandru Metea*) 142

Texte propuse pentru analiză (*Alexandru Metea*) 151
CHEIA EXERCIȚIILOR 159
Vocabularul 160
Morfologia 166
Sintaxa propoziției și a frazei 177
Rezolvarea textelor propuse pentru analiză 193
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ 224

25941

ISBN 973-9159-35-4

Bun de tipar: 1.3.1993
Apărut 1994
Coli tipar: 14,25

Culegere și paginare computerizate

Tiparul executat la
S.C. „HELICON" BANAT S.A.
1900 Timișoara, Calea Aradului 1
sub comanda nr. 372

EDITURA
HELICON
TIMIŞOARA

REUŞITĂ GARANTATĂ!

EDITURA
RESTITUIE
COSTUL CĂRŢII
CELOR CE
NU AU REUŞIT
LA EXAMENE,
DAR FAC DOVADA
CĂ AU ASIMILAT
CORECT ŞI COMPLET
MATERIALUL
PREZENTAT
ÎN ACEST VOLUM.

ISBN 973-9159-35-4

Lei 750

Lucrarea, avizată de Comisia de limba şi literatura română a Ministerului Învăţământului, se adresează elevilor din clasele V–VIII, precum şi celor din clasele de liceu şi cuprinde sinteze privind vocabularul (structură, mijloace de îmbogăţire, sensul cuvîntului, sinonime, antonime, omonime, paronime, familia de cuvinte), morfologia (părţile de vorbire) şi sintaxa limbii române (părţile de propoziţie şi propoziţiile subordonate corespunzătoare), cu exemplificări şi exerciţii selectate din textele literare din manualele de lectură literară.

Capitolul detaliat despre metodologia analizei morfologice şi a celei sintactice a propoziţiei şi a frazei este urmat de 40 de teste pe baza unor texte care au aceeaşi sursă.

Toate testele şi exerciţiile sînt rezolvate integral la sfîrşitul volumului.